

SOPRONI FÜZETEK 2013

Szerkesztette
SARKADY SÁNDOR

Sz. Egyed Emma: Merengő

SOPRONI
FÜZETEK
2013

- Művészeti antológia -

Szerkesztette:
SARKADY SÁNDOR

Soproni Füzetek 2013

Művészeti Antológia

Megjelent Sopron Megyei Jogú Város Önkormányzata támogatásával

A szerkesztőbizottság tagjai:

**Bősze Balázs, Hárs József, Kovács József László,
M. Horváth Adrienne, Keresztény Richárd, Nagy Alpár
Sarkady Sándor** főszerkesztő

A borítót **Kutas László** Szakál Ernő c. érdemé-
vel felhasználásával **Berkics Miklós** tervezte

A füzetben szereplő képek **Adorján Attila, Bárány Zoltán, Horváth Endre,
Lobenwein Tamás, Németh Béla, Németh Péter és Pluzsik Tamás** felvételei

Felelős kiadó: **Bősze Balázs**

(Kulturális Egyesületek és Baráti Körök Szövetsége)

Műszaki szerkesztés, nyomdai előkészítés:

TÜ-LA Bt., EDUTECH

Felelős vezető: **Tengerdi Antal**

Példányszám: 400

ISSN 0138-9963

Nyomdai munkák: FORENO Foglalkoztatási és Rehabilitációs Nonprofit Kft.

Felelős vezető: **Földes Tamás**

SOPRONI
KALEIDOSZKÓP

IFJ. SARKADY SÁNDOR

EMLÉKEZZÜNK!*

Tisztelt emlékezők! Tisztelt soproni polgárok, tisztelt Tárnok István és tisztelt Rétfalvi Lajos!

Ma, a megmaradt csonka hazában és a Kárpát-medencében a Magyar Királyi Második Honvéd Hadseregért gyulladnak ki a gyertyák. Azért a hadseregért, melynek több mint 200000 katonája parancsra, német felkérésre, a német Whermacht zsarolására állt fel és indult el a haza határaitól kétezer kilométerre.

Mi, soproniak örökre büszkék vagyunk katonáinkra. A 4. Szent László gyalogezredre, a 4/I-es, 4/II-es, 34/I-es zászlóaljakra, a 7. tábori tüzérezredre, a 7. huszárszázadra, géppuskás alakulatainkra, és a hadsereg közvetlen alakulatokban küzdő honvédeinkre.

Ahhoz a nemzedékhez tartozom, amely gyermekkorában csak az ötvenes, hatvanas és hetvenes évek könyveit lapozhatta, olvashatta. Szerencsém volt, hogy olyan családban nőttem fel, amely nem az akkori hivatalos politika álláspontját képviselte.

Negyven éven keresztül gyalázták a Második Honvéd Hadsereget. Történésznek nevezett firkászok le merték írni azt, hogy ez a hadsereg gyáván megfutott a diadalmasszóvet haderő elől. Mindennek az ellenkezője az igaz. Nincs az 1100 éves magyar történelemben még egy olyan hadsereg, amelynek szerencsétlenebb harcai lettek volna, mint a Második Honvéd hadseregnek. Nincs még egy olyan csatánk, amelyben annyi embert veszítettünk volna, mint amennyit ez a hadsereg veszített.

1990 óta felnőtt egy történész nemzedék, amely megpróbálja a negyvenéves szennyáradatot lemosni erről a hadseregről és visszaadni annak a becsületét. Emlékezzünk főhajtással azokra a főtisztekre, tisztekre és közkatonákra, akik esküjükhöz híven hősiiesen küzdöttek a Donnál.

A Második Honvéd Hadsereg több mint egy hétig tartó vasúti úton jutott el a keleti frontra. A soproni egységek Orel és Kursz térségében rakodtak ki. A 7. könnyű hadosztály katonái harcolva tettek meg 450 km-t, és előrenyomultak egészen a Donig. Emlékezzünk 1942. július 12-re, vitéz Meskó László századosra és katonáira, akik közül 250-en haltak hősi halált egyetlen napon az urivi Don-kanyarnál. Emlékezzünk augusztus 6-ra, amikor a 7/7-es soproni tüzéruteg szinte valamennyi katonája hősi halált halt tisztjeivel együtt Storozsevojenál.

Tisztelt emlékezők! Tőlem gyakran megkérdezik diákjaim: „Mit keresett a Második Honvéd Hadsereg a haza határaitól 1500-2000 km-re?” Erre megadjuk a választ. A Második Hadsereg katonái a hazát védték a Don partján. Azt a hazát, amely akkor 168000 km² volt. A soproni, szombathelyi, mosoni, komáromi, felvidéki, erd-

* Elhangzott a Deák téren, 2003. január 12-én, a doni áttörés 70. évfordulóján.

lyi és délvidéki katonák vállvetve küzdöttek a sztálini szovjet vöröshadsereg ellen. Mert már akkor érezték és tudták, hogy nem lesz itt sem Isten, sem haza, ha ez a hadsereg betör a Kárpátok által körbeölelt magyar hazába. Az 1942. júliusa és szeptembere között lezajlott három véres hídfőcsatában a második honvéd hadsereg véres vesztesége megközelítette a harmincezer főt.

A mai napon az egész ország, és mindenütt a világon, ahol magyarul beszélnek január 12-ére, a doni áttörés 70. évfordulójára emlékeznek. Nekünk, soproniaknak, Győr-Moson-Sopron megyeieknek örökre szívünkben kell maradnia ennek a dátumnak: 1943. január 12. Ezen a napon 9 óra 45 perckor megkezdődött a szovjet támadás. 45 percen keresztül nehéztüzérség, sorozatvetők és tankágyúk lötték a magyar gyalogságot, köztük a soproni honvédeket, a 4. Szent László gyalogezred katonáit. Azokat a hősokeket érte a gyilkos pergőtűz, akiket később negyven éven át gyaláztak ebben a hazában arcátlan senkik, hivatásos bértollnokok. Azokat a katonákat gyalázták, akikről Csoknyai ezredes ezt írta harctudósításában: „Ezredem harcairól jelentem, hogy úgy az első vonalból, valamint a többi helyekről soha meg nem futott, hanem mindenütt becsülettel kitarott és harcolt, egészen január 26-ig...” Az ezrednek két hét alatt 80%-a veszett oda! A 7/I-es és 7/II-es tüzérosztály úgy lötte a lerészegített szovjet gyalogságot, „hogy vérzett a hó.” A soproni tüzekek a honvéd gyalogságot próbálták védeni és fedezni. Ezek az ütegek közelharcban pusztultak el a Don mentén.

A szovjet tömegtámadást másnap már nem lehetett feltartóztatni. A szovjetek Szibériából átesoportosított ezredekkel, háromszoros és ötszörös túlerővel rohamozták azokat a magyar lövészárkok-állásokat, amelyekben térdig és mellig álltak honvédeink, és csak gyenge hófalak, sebtében emelt fedezékek védték állásaikat és körleteiket.

A hadsereg egy kétszáz km-es frontszakaszt megvédését kapta feladatul a Don mentén. Ezt a feladatot nem lehetett teljesíteni. De a magyar katonák megpróbálták a lehetetlent. Fennmaradt harctudósításokban olvashatjuk azt a páratlan hősiességet, ahogy az állásaikból kivetett gyalogság a -30 fokos hidegben megpróbálta visszafoglalni támpontjait. Jaryv Riegel és az urivi dombhát ekkor vonult be a világtörténelembe. De az újabb és újabb szovjet tömegtámadások miatt a gyalogság végül hátrálni kényszerült. Január 14-én a szovjetek Scsucsjénél is áttörték állásainkat.

A szovjet erők kettészakították a második honvédhadsereget. De az igazi hősiesség, a halált megvető helytállás csak innen vette kezdetét. Mert mindannyian hősök voltak azok a hajdani magyar katonák! Nem azért, mert hősök szerettek volna lenni. Hanem azért, mert haza akartak térni szeretteikhez, az édesanyjukhoz, a mátkájukhoz a családjukhoz. Ezért volt az, hogy emberfeletti hősiességgel védték állásaikat. A parancs értelmében körvédelemre rendezkedtek be, s egy tapodtat sem mozdultak.

Emlékezzünk Ilovszkoje védőire, emlékezzünk Létz József vezérkari századosra, a 7. könnyű hadosztály vezérkari főnökére és hős katonáira, akik az utolsó emberig védték a települést, hogy a sebesülteket hátra lehessen szállítani.

A második honvédhadsereg sorsa megpecsételődött. Két héttel a szovjet támadás után már nincsenek raktárak, nincs meleg ruha, mert azt a parancsra felgyújtották. De

Sterbenz Károly: B.U.É.K.

a szovjet tömegtámadás mégsem tudott olyan sikert elérni, mint Sztálingrádnál. Ezt a hadsereget nem tudták katlanba kényszeríteni és felmorzsolni. A magyar tisztek naplójából tudjuk, hogy mily hősiesen harcoltak katonáink. Rummy ezredes feljegyzéseiben olvassuk: „...a nyolc napja szakadatlanul harcoló ezred a katonától elvárható legnagyobb emberi teljesítmény ragyogó példáját mutatta. Hangtalanul, összeszorított fogakkal harcolt ott a legénység, ahová tisztjei vezették. A nap hősei (1943. január 20.) nem sorolhatók fel, mert minden ember hős volt.”

Eközben a Whermacht a magyar katonát élő falként használva vonult vissza, s a német katonák egy része gyalázatosan viselkedett honvédeinkkel. És a mi hadseregün-

ket merték nevezni csűrhenek, azt a hadsereget, amely a jelenlegi kutatások szerint 43 ezer hősi halottat veszített (akik elestek vagy megfagytak az orosz hómezőkön), s ugyanennyi volt a sebesült, és 26-27 ezren kerültek fogságba. De a hadifogságba esetek közül, csak nagyon-nagyon kevesen térhettek haza.

Áldom az istent, hogy életem során olyan embereket ismerhettem meg, akik megjárták a II. világháború poklát, de még ma is itt vannak közöttünk. Jól emlékszem a húsz évvel ezelőtti eseményekre is. Arra, hogy akkor még élő, Don-kanyart járt tisztek, tisztések, honvédek, velem, a fiatal kutatóval hogyan osztották meg emlékeiket, hogyan beszéltek az átélt megpróbáltatásokról, a legjobb barátról, aki hősi halált halt a Don védelmében. Ha becsukom a szemem, látom magam előtt azóta elhunyt idős barátaim arcát. Látom Makkos (Mechle) Géza tüzér zászlóst, bemérő tisztet, aki Storozsevoje hőseiről beszél... hallok Horváth István tizedes úr hangját, aki naplója másolatát adja nekem, adalékul készülő könyvemhez... s hallok, amint Somogyi Sándor tűzmester bronz vitézségi érmének történetét meséli. Előttem van Mágel Ágost fátyolos tekintete, aki a 9. könnyű hadosztály katonáira emlékezett megindultsággal és mérhetetlen szeretettel. Ők voltak azok, akik 50-55 évvel az események után beszéltek nekem egy hadseregről, egy hadseregről, mely becsületesen és hősiezen küzdött a Don partján, és meghalt a hazáért...

Tisztelt emlékezők! Azokra a magyar honvédekre emlékezünk ezen a napon, akiknek még fakeszt sem jutott; testüket tömegsírok nyelték el a visszavonulás poklában.

Az utókor kötelessége az emlékezés. Ne engedjük, hogy a hősök emléke a feledés homályába vesszen. Adjuk tovább a felnövekvő nemzedékeknek, hogy amíg magyar él a földön: dicsőség a Második Magyar Honvédhadseregnek! Őrizzük álmukat, és áldjuk emléküket. Béke poraikra!

PLUZZIK TAMÁS

MIT JELENT SOPRONINAK LENNI?

Aki válaszol: Bujdosó Alpár

Bujdosó Alpár

Budapesten született 1935-ben. Édesapja az IBUSZ igazgató-helyettese volt, majd bevonulása után a Don-kanyarban kétszer megsebesült. A GPU majd a politikai rendőrség is elhurcolta, így megjárta a hírhedt Andrassy út 60-at is. Előbb egy börgyárban, később a MÁV-nál kapott állást, de 1956-ban innen is eltávolították. Édesanyja a háború előtt a GANZ-MÁVAG titkárságán dolgozott, és mellette gróf Batthyány Tivadar magántitkára volt. A háború után a XI. kerületi Épületelemgyárban helyezkedett el. Felesége Vizi Zsuzsanna, aki '56-ban a Corvin-közi felkelő csoport parancsnokságán volt.

Sopron büszkén viseli a „civitas fidelissima”, a leghűségesebb város címet, a cím mellett pedig hűséges soproni polgáira is büszke lehet. Sorukból a Soproni Téma a

héten a Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztjével kitüntetett, Civitas Fidelissima-díjas Bujdosó Alpár aranydiplomás erdőmérnököt kérdezi arról, neki mit jelent a soproniság érzése.

- Kamasz koromban apám minden hónapban elutazott velem két napra vidékre, hogy fiát, mint férfit, előkészítse az életre. Sokat beszélgettünk, ezért később is minden fontos döntésnél hozzá fordultam tanácsért. Érettségi után középiskolai igazgatóm, Szávai Nándor Leningrádba, a diplomata-iskolába, akart küldeni tovább tanulni. Amikor apámhoz fordultam, rövid hallgatás után csak ennyit mondott: hát fiam, jani-csár pedig nem lesz belőled! Boldogan jöttem Sopronba, az Erdőmérnöki Főiskolára, ahol otthonra találtam, még pedig csodálatosan szép otthonra.

- 1954-ben balek lettem! Az első évben kollégiumban laktam, a másodikban Huszár Karcival és Kozák Tónival a Hunyadi utcába költöztünk. Itt, albérletünk kertjében őriztük a Selmeci-követ, mely a balek keresztelés fontos tartozéka volt. A hagyományok őrzése szálka volt a rendszer szemében, mi viszont e téren is aktívak voltunk. Emiatt, és a második év zárásán tanúsított renitenskedésem miatt, 1956. februárjában elvitt az ÁVO. Többek között ennek is köszönhető, hogy később, 1956 októberében a diákmozgalmak egyik főszereplője lettem. November 4-én egy delegációval New Yorkba utaztam, az ENSZ segítségét kérve. Küldetésünk eredménytelen volt, ám John Foster Dulles kérésére bejártam az amerikai egyetemeket, előadásokat tartottam a magyar forradalomról, hisz mint a külügyminiszter is mondotta, Amerika csak akkor tud segíteni, ha széles körben ismerik a magyarországi történeteket.

- Fiatalember, magát felkapta a történelem szele, mint egy falevelet. Vigyázzon magára, őrizze meg hitét, és képviselje hűen azokat, akik megbíztak magában - mondta Kéthly Anna a búcsúzáskor New Yorkban, így tértem vissza Bécsbe, és mindig igyekeztem tartani magam az államminiszter asszony intelmeihez. Természetesen Sopronba, egykori Alma Materembe nem jöhettek vissza, így mérnöki diplomámat is Bécsben vehettem át. Sok megpróbáltatáson mentem keresztül, de számomra mindig is a Hűség Városa volt az origó. Életpályám valójában itt kezdődött, innen indultam a világba, a pályámra, éppen ezért mindvégig hű is maradok Sopronhoz.

Aki válaszol: Dr. Kovács József László

1932-ben született Sopronban. Édesapja az egykori Szent Imre Kollégium gépésze volt. Édesanyja varrónő, Forstner Frigyes soproni pékmester lánya. Felesége középiskolai tanár, majd később a Zsámbéki Tanítóképző Főiskola docense. Lánya angol szakos tanár, fia pedig rendszerszervező mérnök.

Sopron büszkén viseli a „civitas fidelissima”, a leghűségesebb város címet, a cím mellett pedig hűséges soproni polgáira is büszke lehet. Sorukból a Soproni Téma a héten a Sopron Kultúrájáért-díjjal kitüntetett, Kovács József László Arany János-díjas irodalomtörténész, egyetemi tanárt kérdezi arról, neki mit jelent a soproniság érzése.

Dr. Kovács József László

- Nagypám gazdálkodó parasztember volt Ivánban, nyilván édesapám is erre a pályára állt volna, ha nem lett volna olyan fantasztikus műszaki érzéke, ezért eljött Sopronba és Seltenhoferéknél megtanulta a harangöntést és a villanszerelést, majd nem sokkal később már elnöke lett a katolikus legényegyletnek. Talán nem véletlen, hogy a Szent Imre Kollégium indulásakor éppen őt hívta munkatársának Koszterszitz József prefektus, a két háború között nevelési művei alapján páratlan népszerűségnek örvendő Koszter atya. Egy sajnálatos baleset következtében ott is halt hősi halált édesapám 1935-ben. Koszter atya jóvoltából később nekem is otthont adtak e kollégium falai.

- Hogy mit jelent soproninak lenni? Sok történetet tudnék mesélni, hadd ragadjak ki egyet. Miután a kollégiumból hadikórház lett, a Szentlélek utcába, úgymond poncichter környezetbe kerültem és lettem ezzel kétnyelvű. Egy alkalommal megkeresték anyámat, hogy Rózsika a fiadat be kellene íratni a volksbund iskolába. Anyám kirúgta őket, nekem pedig attól kezdve még a pizsamám is zsinóros volt. Nem is szólaltam meg németül mindaddig, mígnem a háború után elkezdődött a kitelepítés. Ekkor viszont elkezdtem hangosan ordítani poncichter németiséggel, hisz osztálytársaim jó része a

Pflaszteren, a Szent Mihály elemi iskolában e környezetből került ki. Ez is Sopron, ezt is meg kell érteni ahhoz, amikor soproniságról beszélünk.

- Bár évtizedek óta nem itt élek, lélekben minden nap Sopronban vagyok. Tudományos munkáim jelentős része is e városhoz köthető, lényegében Sopron irodalomtörténetét, helytörténetét, művelődéstörténetét, egyszerűen régmúltját-közelmúltját kutatom csaknem fél évszázada. Büszkén vallom, hogy bencés öregdiák vagyok, soha nem felejttem el a rend nevelését, és Csatkai Endre múzeumi igazgatónak, valamint Mollay Károlynak, a bölcs soproni professzornak a tanítványa, akik a helytörténet ösvényeire vezettek. Vallom, hogy helyi gyökerek nélkül nincs nemzeti múlt, mely csak úgy képzelhető el, ha feltárjuk a hajszálygyökereket.

- Sopron határában, a Pihenő Keresztnél, a Rastkreuz középkori lámpás oszlopánál megálló utazót az ősi Sopron csodálatos látványa köszönti. Aki hozzám hasonlóan elérte a nyolcvanadik életévét, az ugyan megállhat a saját pihenő keresztnél, de csak egy pillanatra, hisz eszembe jut Arany János egyik csodálatos verse: folyamatosan dolgozni kell, MINDVÉGIG.

WINKLER ANDRÁS

AZ EMLÉKEZÉS SZAVAI

Kedves Emlékezők!

Barátaim, Testvéreim!

Évről-évre, március 30-án összegyűlünk itt, a Mátyás király utcai ház előtt, annál az épületnél, amelyben valamikor az Erdélyi Diákotthon kapott helyet. Mártírjainkra emlékezünk:

*E házban volt 1941-46-ig az ERDÉLYI DIÁKOTTHON
ahol a soproni egyetem 1945-ös mártírjai laktak:
Csaszlava Jenőné
Ferenczi János
Ferenczi Sándor
Neumann János*

A táblát elhelyezte 1984-ben az EFE ifjúsága.

Mártírjainkra emlékezünk, akiket a már megvert, mindenkitől és mindentől féltő gyáva hatalom hitvány képviselői orvul meggyilkoltak.

Nem tudhatták, hogy e Kollégium lakói fiatal életük feláldozásával örök életet fognak élni a mindenkori hallgatóság példaképeként.

Rövid életük, tragikus sorsuk mementója ez az emléktábla Sopron polgárainak, hogy hasonló gaztettet ne engedjenek megtörténni többé.

Ósi iskolánkban, az 1735-ben, Selmecebányán alapított, később akadémiai rangra emelt intézményben már az 1860-as évektől működött az Erdélyi Kör, amely a selmecei diákélethez szorosan hozzátartozott. Az Erdélyi Kör az Erdélyből az Akadémiára, később Főiskolára jött földieket egyesítette.

A Körnek - akár a többi köröknek - célja a barátság és összetartás ápolása volt, de fontos feladatuknak tekintették a tanulmányokban egymás megsegítését, a továbbképzést és a hazafias szellem ápolását. Számos, később híressé vált, máig nem felejtett professzor, erdész, bányász szakember is Erdélyből származott, s nem egynek közülük Selmecebányán keresztül Sopronba vezetett az útja.

Az Erdélyi Kör 1940 őszén alakult újjá, amikor ismét erdélyi hallgatók érkeztek hozzánk. A Kör 1941-ben bérelte ki itt a Mátyás király u. 5. szám alatti első emeleti lakást Diákotthonnak. Ez lett a nevezetes, felejthetetlen Erdélyi Diákotthon 1946-ig.

Az emléktáblát 1984-ben helyeztük el az épületen Dr. Tompa Károly Professzor Úr kitartó munkája eredményeképpen, aki maga is lakója volt az Erdélyi

Diákothonnak. Az emléktáblát már elhelyezése másnapján leparancsolta az akkori hatalom. Mártírjaink emlékétől félt?

Mindhiába. Az egykori lakók emléke tovább élt és él ma is közöttünk.

2013. március 30-a van. Nagyszombat.

Csaszlava Jenőné, Ferenczi János, Ferenczi Sándor, Neumann János!

Drága Elődeink! Ma ismét itt vagyunk Nálatok.

Ma ismét itt vagyunk Veletek.

Tranta Julianna: Civitas Fidelissima

IFJ. SARKADY SÁNDOR

SÜTŐ ANDRÁS SZOBRA ELŐTT*

Tisztelt Emlékezők! Hölgyeim és Uraim!

Meghatódva állok itt Sopronban, szülővárosomban, Sütő András mellszobra előtt. Irodalmunk egy csillagára emlékezünk, akinek holnap lenne a születésnapja. Holnap lenne 86 éves a XX. századi magyar és erdélyi irodalom egyik halhatatlan nagysága: Sütő András

1927. június 17-én született Erdélyben, a Mezőségben egy vegyes lakta román-magyar kisközségben, Pusztakamaráson. A falut, amikor ő született, már 70%-ban román ajkú nemzetiségek lakták. Sütő András szegényparaszti családból származott, de haláláig büszke volt őseire. Ő volt az a férfiú, aki több írásában és riportjában megemlékezett Nagyenyedről, a felnevelő Alma Máterről, a kollégiumról, ahogy azt annak idején Önök közül is többen láthatták a 70-es évek elején, a román televízió magyar adásában, a róla készült portréfilmben. Tanulmányait diákként Kolozsvárott folytatta, és még alig 18 éves, amikor első írásai megjelennek. Erdély egy nagy író-politikusa, Balogh Edgár irányította kezdő lépéseit. Erdély ekkor a változások küszöbén állt, hiszen 1940-1944 között Észak-Erdély és a Székelyföld Magyarországhoz tartozott, de Pusztakamarást nem csatolta vissza a második bécsi döntés... A fiatalember, hamar megismerkedik a román államhatalommal, hiszen amikor ő is Groza mellett kardoskodik, és röpiratában az önálló erdélyi köztársaságért száll síkra, rövid időre letartóztatják.

Mint fiatal író először 1955-ben tartózkodik itt, a csonka hazában. Budapesten vendégeskedik, barátságot köt Veres Péterrel, és találkozik Illyés Gyulával. Alig egy évre rá, 1956 nyarán és kora őszén Illyés Gyula viszonzza a látogatást, és haláláig tartó barátságot kötnek egymással. Illyés már ekkor felfedezi benne azt az ígéretes író, akit ekkor még nem igazán ismer Magyarország, s csak szűkebb tájhazája tartja számon Sütő Andrást.

Mint gátszakadás jut eszembe egy évszám: 1970. Ekkor jelenik meg az író naplóregénye, „Anyám könnyű álmot ígér” címmel. És itt engedtessek meg nekem, hogy személyes élményeimben tallózzak. A regény megjelenése után én e mű 4. kiadását olvastam. A volt Berzsenyi Dániel Gimnáziumban végeztem és Sütő András - magyartanárnőm, Sámson Klára jóvoltából - már érettségi tétel volt nálunk.

Hogy jómagam mit köszönhetek Sütő Andrásnak? Többek között azt, hogy műveit olvasva leküzdhetetlen vágy ébredt bennem, hogy felkeressem azokat a helyeket, amelyeket ő megörökített műveiben. Az író így inti, figyelmezteti a szülőket: - „Legyenek kérdésközelben, ha gyermekük felnyitja e könyvecskét és netán azt mondja: édesanyám, édesapám ki volt Bethlen Gábor?...” Bennem, az akkor 16 éves ifjú

* Elhangzott 2013. június 16-án a Deák téren, az író mellszobránál.

emberben is feléledt a vágy megismerni, ki is volt az az erdélyi fejedelem, aki Erdély aranykorával ajándékozta meg a magyar történelmet? Vagy ki volt Orbán Balázs? Mit jelent a székely-magyaroknak Szejkefürdő, a Szejke nevű hegyoldala? Mit jelent a Mátyás királyt felnevelő Kolozsvár, ahol ő, Sütő András fiatal éveiben járt, és szerkesztőként dolgozott, amíg hagyták. Hiszen elég, ha arra utalunk, hogy 1977-ben megjelent az „Engedjétek hozzám jönni a szavakat” c. kötete, amely már teljes egészében a magyar nyelv szakrális felmagasztalása volt a legsötétebb diktatúra éveiben. Aki nem olvasta ezt a művét, az örökre szegényebb lesz, nem egyszerűen egy irodalmi művel, hanem egy olyan lélekformáló művel, amelyet - amíg magyarok élnek a földön - gyermekeinkkel és unokáinkkal is olvastatni kell, hiszen gyermekeinkben a jövő! És most ennél a szobornál azt a Sütő Andrást köszöntjük, aki nemcsak író volt, hanem politikus is, a nemzetét féltő, az erdélyi magyar kisebbséget féltő magyar politikus, az a férfiú, aki a 70-es évek közepétől számtalanszor hirdette nemzetközi fórumokon az elnyomott, a sárba tiport erdélyi magyarság igazát.

Ő az a férfiú, aki sorra szerezte színművész barátait, köztük a legnagyobbakat, Sinkovits Imrét és Agárdi Gábort. Ők voltak azok, akik halhatatlan drámáit előadták és diadalra vitték a színpadon. Ám Sütő minden drámáját betiltja a román hatalom. Ha megnézzük a könyveit, 1984-től kezdve egyetlen munkája sem jelenhet meg Erdélyben. De ő dacol a hatalommal és minden művét megjelenteti Magyarországon, bár bizonyos hivatalos körök és az elvtárs-urak csak fintorogva járulnak ehhez hozzá.

De neki nincs mitől félnie, amíg olyan támaszai vannak, mint Illyés Gyula, aki már 1977-ben köszöntette őt az Alföldben, vagy hű barátja, Csoóri Sándor, aki versével tiszteleg előtte, és a többiek, a magyar színművészek színe-java, akik fergeteges sikerrel adták elő drámáit.

Nyugodtan kijelenthetjük: Sütő András személyében a magyar drámairodalom egyik legnagyobb megújítóját is tisztelhetjük.

Nem lehet, hogy életműve feledésbe merüljön! Ő volt az, akit csak diplomáciai nyomásra engedtek át a határon Illyés Gyula ravatala elé... Ő mondta a szívbemarkoló sorokat: „A gyász és az emlék hozta csekélységemet is ide - országhatáron át, a Hargita tövéből -, Illyés Gyula koporsója elé...” De ebben az évben búcsút vesz Lacikától is, az unokájától, a lányától és vejétől, akik átköltöznek Magyarországra.

A 80-as években megkezdődött az erdélyi magyarság exodus. Ezt én is szinte minden évben láttam. Emlékszem, ahogy a 80-as években vasúton indultam Brassó felé. Pesti idősebb útitársamat megkérdeztem: „Hová megy?” Azt válaszolta: „Marosvásárhelyre a menyasszonyomért.”

Erdélyben fogyott a magyarság, de az író, akit felszólítottak, hogy hagyja el ő is a szülőföldjét, mit válaszolt? „Maradok, másként nem tehetek.” A 80-as évek közepén még senki nem sejtette, hogy 1989 karácsonyán puccs dönti meg a Ceaucescu rezsimet.

Ekkor úgy tűnt, hogy az író álma valóra vált: Magyarok és románok békés egymás mellett élésben együtt alkotnak és élnek majd szülőföldjükön. Nem így történt. Három hónapig tartó eufória után, az új ordas eszmék megszállottjai Marosvásárhelyre

olyan etnikai zavargást zúditottak 1989 márciusában, amely megfosztotta Sütőt fél szeme világától. A leitatott román csőcselék kishíján meggyilkolta őt. És hiába vitték és operálták Pesttől Amerikáig... Csoóri mutatott rá gyászbeszédében, hogy Sütő András vértanúhalált halt.

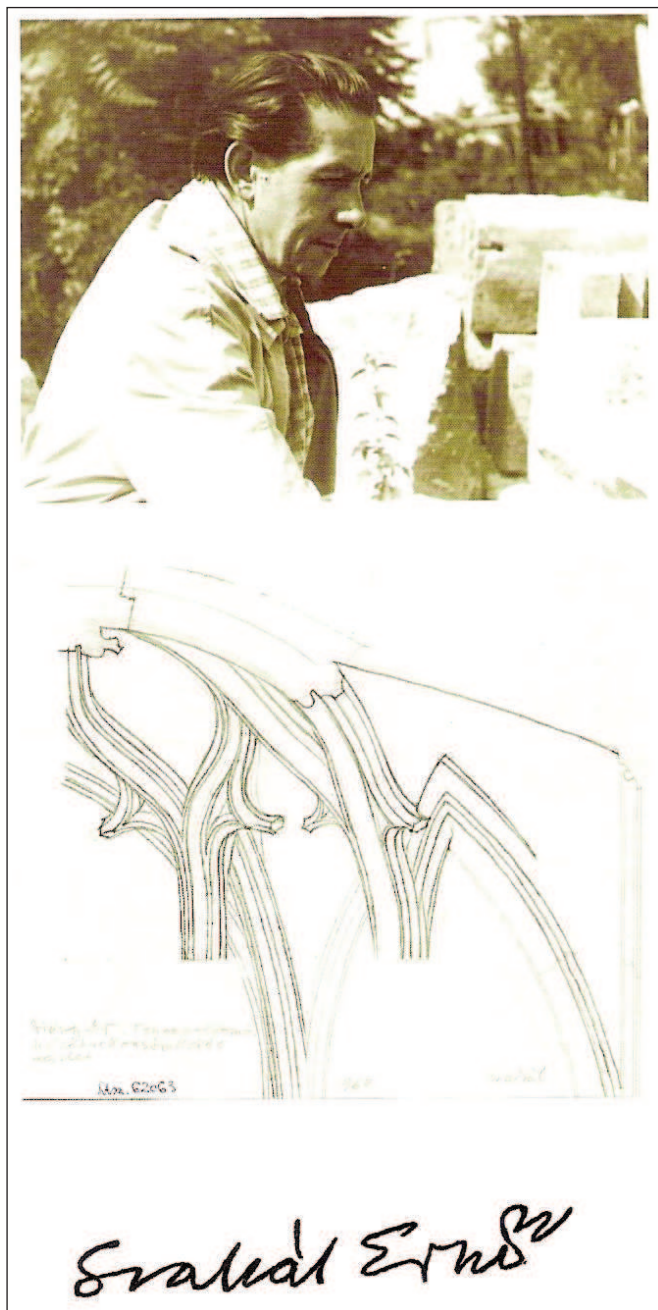
És mégis ő volt az, aki mindhalálig a szülőföldjén maradt. Amíg tudta, emelte a tollat. Írt és tiltakozott. És még megérte, hogy egy csikszeredai könyvkiadó valamennyi munkáját megjelentette az életmű sorozatban, azokat a műveit is, amelyek 20 évig nem jelenhettek meg Erdélyben! -

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Jómagam áldom a magyarok istenét, hogy olyan családban nőttem fel, ahol irodalmár apám jóvoltából az ő könyvespolcán találkoztam először Sütő műveivel. 1986-ban, -25 fokos hidegben, a csikszeredai antikváriumban vásároltam meg a „Perzsák” első kiadását 5 Lejért. Barátom még csodálkozott is, mi kapható az ő antikváriumukban. A könyvet kinyitva, a ma is alkotó legnagyobb erdélyi magyar költő, Kányádi Sándor sorait találtam benne: „Becsületből, akit innen tarisznyáltak, azt egykönnyen nem fogja az élet piszka.”

Az író már hét éve nincs közöttünk. Rá emlékezünk, és kérem a jelenlévőket és gondolatban mindenkit, hogy őrizzük és áldjuk az ő emlékét. És adjuk tovább, hogy amíg magyarul beszélők élnek ezen a bolygón, Sütő Andrást olvasni kell, Sütő műveit értelmezni kell, és kézbe kell adni azokat!

2006 óta a halhatatlan csillag ott ragyog fenn a Tejúton. Tamási Áronnal, Nyíró Józseffel, Wass Alberttel együtt néz le a Kárpát-medencei magyarságra. És megkérdi ezt is: Mit tettünk? Anyánk, édes anyánk ígér-e nekünk is könnyű álmot? És ha minket szólít a sors, akkor maradunk-e? Mert maradnunk kell, amíg csak élünk, ahogy ő is maradt mindhalálig a szülőföldjén. Ez az ő örök érvényű üzenete.

Szakál Ernő munka közben, Fonott boltozat rekonstrukciója, aláírása

WINKLER BARNABÁS

SZAKÁL ERNŐ EMLÉKTÁBLÁJA ELŐTT*

Kedves, Szakál Ernő születésének századik évfordulóját ünneplő Barátaim!

Amikor a megtisztelő felkérést kaptam Szakál Ernő szobrászművész emléktáblájának felavatására, megrohantak az emlékeim. Emlékek, amelyek Szakál Ernőhöz és családjához fűződően szinte szültésemig nyúlnak vissza. Ebben az Édesapám által tervezett társasházban, a Vörösmarty utca 10. földszintjén lakott gyerekkorom egyik legközelebbi pajtása és igaz barátja, Szakál Ilike. Nálunk, náluk vagy a társasházunk, az akkor még a bombázások találatai által letarolt szomszédos házak üressé vált telkeit magába foglaló udvarán, nap mint nap együtt játszottunk. Első emlékeim Baba néniről és Ernő bácsiról ezekhez az élményeinkhez kapcsolódnak. Ernő bácsi többnyire vidéken dolgozott, hisz ezekben az években Visegrádon a királyi palota díszudvarának rekonstrukcióján, Pécsen a Székesegyház kőtárának rendezésén, Bélapátfalván a cisztercita apátság templom belső helyreállításán, Tihanyban az altemplom rekonstrukcióján, Bükkszentléleken a pálos romok állagmegóvásán és később Visegrádon a királyi palota oroszlanos kútjának újraélesztésén dolgozott. Utazott Győrbe, Tatára, Siklósrá, Sárospatakra és Szentendrére, hogy csak a legjelentősebbeket említsem, miközben Sopronban a Szentlélek templom, a Két Mór-ház, a Cézár-ház rekonstrukciójában vállalt egyedülálló tudását igénylő részt. Hogy műemlékeink érdekében milyen meghatározó és örök érvényű tevékenységet folytatott, akkor még nem tudatosodott bennem, hisz kisgyermek voltam, de minálunk a második emeleten éreztem, hogy valami nagyon fontos dolgot hajthat végre, mert mindig tisztelettel került szóba Szakál Ernő, a kőfaragó mester, a szobrászművész, a műemlék-restaurátor, a főiskolai tanár, közeli játszótársam, Ilike apukája.

Az otthoni, szüleimtől hallott megbecsülés és szeretet - ami a sokat betegeskedő Baba nénire is kiterjedt - ezekben az években számomra Ilike szüleinek szólt. Az előbb felsorolt műemlékeink emlegetése fiatal korom ellenére azonban akár a földszinten Szakáléknál, akár az emeleten Winkleréknél volt hallható, kitörölhetetlenül fészkelődött be gyermek-kobakomba. Pontosan tudtam továbbá, hogy a Liszt Ferenc emléktábla a Kaszinó mellett, a Jahn Patika homlokzatán lévő Mária-szobor a kis Jézussal, a Várkerületi munkásszobor - mind az Ő munkája. A legbüszkébbek Ilikevel azonban arra voltunk, hogy apáinknak van egy közös alkotása. A Lakner Kristóf domborművet az édesapám, Winkler Oszkár és Hárs György építészek által tervezett belvárosi lakóház falára Szakál Ernő készítette. A közös művet Ernő bácsi a földszintről, Gyurka bácsi az első emeletről és Édesapám a másodikról alkották. Ebben a házában, ilyen környezetben, ilyen emberek között és ilyen gyermeki büszkeséggel jó volt felnőni.

* Elhangzott 2013. július 14-én a Vörösmarty utca 10. sz. ház előtt.

Barátságunk Ilikevel nem múlt el akkor sem, amikor egyetemre kerültem, de ezekben az években a hazalátogatásaim során csak ritkán találkoztunk, de folyamatosan hallottam híreket felőle. Baba nénivel is tovább élt a barátságunk, szeretetem Ilike édesanyja iránt változatlan volt. Már mint egyetemista csodáltam nagyszerű képzőművészeti képességét és részvétellel töltött el betegsége. Ernő bácsival azonban a kapcsolatom elvesztette gyermekkori egyszerűségét, megváltozott, mert időközben tudatos szakmai tisztelettel és nagyrabecsüléssel gazdagodott. Tanulmányaim során gyakran került szóba műemlékvédelmünket meghatározó tevékenysége, ami mindig büszkeséggel töltött el, azt éreztem valahogy közöm van hozzá, mert már születésükkor hallottam nagyszerű eredményeiről. De a tisztelet építészeti értékeink avatott megmentője iránt párosult a feléje irányuló gyermekkori szeretetemmel. Ilike édesapja volt továbbra is, de mint a Magyar Képzőművészeti Főiskola nemzetközileg is tisztelettel körülvett tanárát, a magyarországi szobrászrestaurátor képzés megalapítóját is becsülhettem. Tudtam, hogy a második világháború utáni hazai műemlékvédelem minden részében kitörülhetetlenül jelen volt óriási tapasztalataim és elméleti tudásán, szobrászi kreativitásán alapuló tevékenysége.

Számos avatott szoborrestaurálása, mint a veszprémi Szentháromság-szobor, a hatvani Szt. Sebestény-szobor, a sümegei Szt. Flórián-szobor, a szentendrei Szőlősgazdák keresztje nagyszerű példái a kőszobrok hiteles megmentésének. Újraélesztette a kő tulajdonságainak egy életen keresztül megszerzett ismeretével és a gótika tévedhetetlen stílusjegyeinek tudásával 1974 és 76 között a Budai Várban előkerült gótikus szoborleleteket, melyre az egész világ felfigyelt, jelentős nemzetközi elismerést hozva számára is. Utolsó kiemelkedő munkája 1983-84-ben a székesfehérvári Csók István utca 1. szám alatti gótikus erkély rekonstrukciója volt.

Tevékenységének hitelességét és fontosságát, munkájának hivatástudattal és komoly kutatással alátámasztott végzését már életében számos díjjal és elismerő visszajelzéssel jutalmazta szülővárosa, csakúgy, mint a magyar és a nemzetközi műemlékekért felelős szervezetek. Sopron díszpolgárává választotta, szobrászművész-munkáját Munkácsy-díjjal ismerték el 1982-ben a Műemlékvédelem Európa-díjasa lett, és 1993-ban a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjével tüntették ki életművéért.

Nyugdíjas éveit itthon, ebben a házban már Baba néni és Ilike nélkül töltötte. Ezekben az években ritkán találkoztunk, de két hűséges barátja, Dessewffy Horváth Marietta és István öcsém - mint állandó látogatói és barátai folyamatosan meséltek Ernő bácsiról.

2008-ban kiállítást rendeztem Szakál Ernő életművéből budapesti építészeti galériámban, a HAP Galériában. A galéria tízéves fennállása folyamán jelentős múlt századi építészainknek és soproni művészeinknek kíván emléket állítani, tevékenységüket felidézni. Szakál Ernő mint kiemelkedő soproni szobrászművész, és mint építészeti értékeink megmentésében kitörülhetetlen eredményeket elért műemlékvédő és restaurátor, többszörösen kiállításaink sorába kívánczolt. Nagyszerű volt tudatosan végigjárni és fotózni munkáit; mind a szobrász, mind a műemlékes műveit. Jó volt részletekbe menően megismerni rajzait, szerkesztéseit, elméletein és

tapasztalatain alapuló restaurátori publikációt. Jó volt azért is, mert végre megismerhettem unokáját - Ilike kislányát -, akiről eddig csak elbeszélésekből hallhattam. Sokat emlegettük a kiállításra készülődés hónapjaiban Baba nénit és Ilikét is, Ernő bácsi munkatársaivá emelkedett tanítványaival, Faragó Jánossal, a kiváló szobrász-restaurátor kőfaragóval és. Dávid Ferencsel, a műemlékvédelem területén is fáradhatatlanul munkálkodó, hiteles művészettörténésszel. Mindketten őrzik felejthetetlen emlékét, gondolják hagyatékát, életben tartják elhivatott tevékenységükön keresztül tanításait, és nem engedik, hogy nagyszerű személye feledésbe merüljön. Példamutató és szívmelengető ez a ragaszkodás, melynek alapja Szakál Ernő személye és elhivatottsága eredményeként megszületett életműve.

Az ő kitartó szeretetük és megbecsülésük hozza létre a szeptemberben nyíló Szakál Ernő Emlékmúzeumot Peresztegen, valamint Ernő bácsi unokájával, Keszei Mónikával közösen a most leleplezésre kerülő emléktáblát. Az emléktáblán Kutas László reliefje idézi az egykori kőfaragósegéd Szakál Ernőt, hogy ne homályosodjon el Sopron nagyszerű szülöttjének és életművének nagysága!

ABDAI GÉZA

KÖSZÖNTŐ A SZAKÁL ERNŐ ÉLETMŰ-KIÁLLÍTÁSRA

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Tárthatatógató Közönség!

Sopron Megyei Jogú Város Önkormányzata nevében tisztelettel köszöntöm Szakál Ernő, Sopron Város Díszpolgára 100. születésnapja alkalmából rendezett életmű-kiállítás valamennyi résztvevőjét, az ünnepi alkalomra összegyűlt vendégeinket.

Köszönöm a Szakál Ernő Alapítvány tagjainak a kezdeményezését, hogy létrehozták a Szakál Ernő-emlékév ünnepi eseményeinek sorában ezt a mai emlékkiállítást, mely által még inkább emlékeinkbe véshetjük, mint kőbe a formát vagy szavakat városunk díszpolgárának legendás alakját, felidézhetjük a városunkban, országosan és Európa-szerte is elismert munkásságát.

Hiszen Szakál Ernőnek óriási szerepe volt abban, hogy Sopron 1975-ben megkapta a műemléki Európa-díjat. Számos remekműve, alkotása, közös kincseinket óvó tevékenysége mellett az egyik legfontosabb szakmai teljesítménye az volt, hogy a középkori kőfaragók módszereit - hatalmas gyakorlati és elméleti munkával kikísérletezve - a rá olyannyira jellemző természetességgel és egyszerűséggel alkalmazta munkái során. Ahogy Ady írta: „Ifjú szívekben élek s mindig tovább...” talán ez vezette őt is, amikor jelentős iskolateremtő tevékenységén dolgozott. Több egymás utáni generációt nevelt ki az Országos Műemléki Felügyelőség kezdeményezésére létrejött kőfaragó, kőszobrász és restaurátor műhelyében.

A 2002. szeptember 5-én elhunyt Munkácsy- és Műemléki Európa-díjas restaurátor-művész - hagyatékát a Szakál Ernő Emlékmúzeum Alapítvány őrzi és gondozza. A hatalmas életművet felölelő anyag feldolgozása, leltározása és digitalizálása folyamatosan zajlik.

Az alapítvány egyik kurátora, az emléktábla-avató ünnepségen beszédet mondó Dávid Ferenc művészettörténész kezdeményezésére készült el a születése 100. évfordulójára rendezett kiállítás, mely a Szakál Ernő-emlékév alkalmából rendezett programsorozat kiemelkedő eseménye.

A tematikus kiállítás két síkon vezeti végig a látogatót Szakál Ernő életútján. Részben fotókon követi nyomon az életpályáját a gyermekkortól egészen a restaurátor élete végéig, részben az alkotó művész restaurálásainak dokumentációit jeleníti meg. A kiállított anyag jelentős részben a Szakál Ernő Alapítvány gyűjteményéből származik, de több dokumentum az egykori KÖH, Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltató Központ anyagából került a kiállításba. Ezúton is köszönöm mindkét szervezetnek, hogy a szervezők rendelkezésére bocsátották az értékes anyagot.

* Elhangzott a Lábasházban 2013. szeptember 20-án.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Társlátogató Közönség!

Engedjék meg, hogy mondandóm végén, amint az emléktábla-avató ünnepségen hallhatták, én is Szakál Ernő barátjának, a városunkban szintén díszpolgári rangra emelt költőnek, Sarkady Sándornak egyik hozzá íródott versének részletét idézzem! A művész halálának évében, 2002 szilveszterén írta a következő sorokat Szakál Ernőhöz:

„Tudom, hogy nem vagy, felhívlak mégis.
Hallod? A Tűztorony éjfélét ütött...
Halott vagy, Halhatatlan.
Nem mutat időt földi órád;
Reánk marad az újév -
Legyen tiéd az örökkévalóság!”

Köszönöm szépen megtisztelő figyelmüket, a kiállítás megtekintéséhez az emlékezés örömeivel teljes élményt kívánok mindenkinek!

SZAKOLCZAY LAJOS

ELEITŐL FOGVA*

Giczey János kiállítása a Sopronbánfalvai Kolostorban

A visszahúzó, csak a festésnek élő soproni Giczey János 80. születésnapja alkalmából kívánhatott-e nagyobb - az életművéhez méltóbb - ünneplést, mint a Sopronbánfalvai Kolostorban rendezett kiállítás? Aligha. Hiszen aki eleitől fogva az Úrban bízott, az nagyon is tudja értékelni a kolostori magány csöndes fényét. És a falakból sugárzó, mindent átvilágító tekintet. Mert születés és halál- a szalmával tündöklő jászol és a golgotai út végén az értünk való szenvedést megtestesítő kereszt - csak együtt adja a megmagyarázhatatlan élet fenségét. A titkot, amelynek megfejtéséért érdemes élni.

Giczey művészete kezdettől fogva ezt az elementáris élményt közvetíti. Igaz, a festőecset a palettáról veszi a színeket - a homály élenkségét valaminő benső izgalom kivételésének mutatva -, de a motívumokban, súlyt adván a megidézésnek, ott a paraszti valóság, a lét mikrokozmoszát beragyogó föld, búzatengerével, kévéivel, aratóival. S a fókuszban pedig, olykor a szőlőszemben megtestesülő - vérré váló - átváltozás ügyelőjeként (Anyám kék kendővel - 1997), olykor a Fiát ölében tartó Fájdalmas Szűzként (Kis pieta - 2005), ott az Édesanya, a halhatatlan Parasztmadonna.

Ebben a föld énekét éneklő zsolnában a biblikus felhangok mellett nem nehéz észrevenni a munka - a paraszti munka, a kalással szimbolizált élet - örökérvényű dal-lamait. A művész ég s föld piramisa abban különleges, hogy egyszerre mutatja az organikus lét (benne a termőföld, a család, a személyessé vált szeretet-kozmosz) megannyi szimbólumát - Aratók hajnalban (2012); Asszonyok a búzaföldön (2007); Apám a kilencedik évtized előtt (1993); Május (1970-es évek) -, és azokat a szakrális köröket is, amelyekben mítoszi gazdagsággal, a Biblia jelkép-arszenáljával vannak jelen az éteri tisztaságú, világjobbító mozzanatok (Golgota - 2006-2007; Harmadnapon; Még mindig...; Ábrahám áldozata - 2011).

A festőművész nagy találmánya - technikai fogás, ám sejteti a szürreális bor-zongást -, hogy vásznain a reneszánszban megszokott „csillogó” fényt tudatosan tompítja. Így vagy úgy, az éj titokzatosságát, az eső után lelkét kilehelő föld páráját sugal-lván megteremti a szinte oltárképként is tekinthető profán táblák hangulati auráját. (A szakrális indíttatás új festményeken ugyancsak észlelni a tompított, az egymáson áttűnő festékrétegek eme „fénynyelő” hatását.) A ködszerű gomollyal, a hangulati elemeken túllépve, látomássá emelkedik a legmegszokottabb hétköznapi cselekedet is (Aratók haj-nalban); a helyimádatban corpust vizionáló, a valahai önmagát kereső festőművész kul-tikus emlékezéséről nem is beszélve (Egy falu után kutatva 2010).

* Elhangzott a Sopronbánfalvi Kolostorban 2013. szeptember 26-án. Szerkesztőbizottságunk tisztelettel, szeretettel köszönti a nyolcvanéves Giczey Jánost.

Giczy János: Kenyér

Giczy János számára, miként az önéletírásnak ugyancsak elsőrangú Invitációja (1996) közli, „a falu fizikai és spirituális képződmény”. A megélt valóság - a gyermekkorban végzett fizikai munka, a közösségi ünnepek-népszokások (lucázás, istvánozás) csaknem vérbe ivódott rituáléja, stb. - a visszahozhatatlanságával, a volttal szinte megszentelődik. Innentől (a gyermekkori szűzies tisztaság elveszejtésétől) fogva már csupán az emlékezet őrzi a tárgyi biztonságot (harangláb) és lurkó kedélyvilágát meghatározó történeteket („sági búcsúba márcot inni”). Méghozzá úgy, hogy a régmúlt dolgai a bölcsességből származó opálos életérzéssel, nyugalommal szellemi javakká válnak.

„Ha leások a földre vagy az emlékezetbe, s kerések-kutatok régi holmik, eszközök, események után, sosemvoltnak vélt, de valójában csak elfelejtett dolgok kerülnek elő, ismerősökkel keveredve. Szürrealista világ ez: tárgyak, emberek, élők és rég meghaltak. Mindez egymás mellett, egymás alatt térben és időben.” Ennek a szintén az Invitációban olvasható, a valóságosat az álommal keverő időjátéknak a megnevezése azért is fontos, a festmények emlékezésrétegét megvilágító vallomás, mert a megidézésben a gyakran expresszív látomást előhívó „kőd” oly módon lépi át a tech-

nikai virtuozitás körét - eme terrénumnak a szakrálissal való kötődése tagadhatatlan -, hogy egyúttal megnyitja azokat az égi mezőket is, amelyek révén a földi dolgok, a szenvedés apoteózisában vergődők megigazulnak.

A tompított szín, paradox, a létérzékelés - a mély álomból való ébredés legfinomabb kifejezője. Az elrajzoltan is szép, mert a szépség dinamizmusát önmagukban hordó alakok pedig a kompozíció legfőbb letéteményesei. Egyetlen arc, leginkább a Fiát óvó-őrző Édesanyáé (Arckép a régi szentképek modorában - 1988), és egyetlen, az álom feszítettségében is megindító mozdulat (A visszajáró - 1993) elég arra, hogy ez a hagyományokat őrző, ám attól épp a beállítások furcsasága miatt egy kissé el is szakadó festészet modernné váljék.

Eme „átváltozás” érzékeltetésére hadd említsem Az utolsó pillanat (1998) és a Bánfalva (2007) című műveket, amelyeken a Veronika-kendő mint tájképző elem szerepel. Ha azt is sejtjük, hogy ez a kultikus tárgy (itt épp naggyá nővő lepel) rokon a halhatatlan Anya kenyeret betakaró lenvásznával - többek közt kis szárnyas oltár őrzi az életet óvó szakrális pillanatot (Kenyér - 1992) -, azonnal közelebb érünk eme anyagelvű, ám minden ízében mítoszi festészet valódi magjához: a teremtés szentségéhez.

Ennek, tagadhatatlan, olykor motívum egyezést mutató „hősi” vonulata is van (Egy negyvennyolcas vörössipkás emlékére - 1998;), ám a nóvumot a létezés irrealitását, boldogságos keservét csaknem mindig a bibliai jelképekkel fölülíró kompozíciók jelentik. Egyik részük a köznapi elemet valaminő mítoszhoz közeli régióba emeli (A mindig jelenlévő - 1993; A visszajáró - 1993; Az elmenők emlékére - 1996-1998), a másik részük pedig épp a szigorúan vett bibliai történet expresszív átélésével, - a személyes életrajzba-tájba gyökerező alakok-helyzetek jelenvaló örökérvényűségével hat (Golgota - 2006-2007; Harmadnapon).

A csodálatos faragványok-festmények a művész szárnyasoltár-készítő buzgalmáról adnak hírt. Elementáris erővel, a gondolati-érzelmi tárnákat egyként megnyitva (Anyám arcképe szárnyasoltáron - 1999; Harangszó - 2004; Még mindig...; Ábrahám áldozata; Fény; Z. G. doktoromnak - 2006). A festő egyediségében frappáns mikrokozmosza itt mutatkozik meg legteljesebben. Avval - avval is -, hogy a népi bölcselmeket a maga eszközeivel éteri magasba emeli. Az alakrajz mindig a hétköznapi valóságból indul ki, de finom, érzelem dús áttételekkel valahol a szakrális körökben landol. Ha szemérmesen megvallott istenkép ez, akkor Giczy János festészete - összes önkitaljesítő, a mélység titkát kutató mozzanatával - a gyónással való megtisztulás legigazabb példája.

ORBÁN KÁROLY

CSORNÁTÓL TORONTÓIG*

- Interjú Lendvay Istvánnal -

Lendvay István

Az ún. szocializmus rendszerétől megszabadult, illetve a harmadik világbeli országokat a kanadai kormány - egyebek mellett - úgy segíti, hogy a legkülönbözőbb területek nyugalmazott szakértőit (költségeik megtérítésével és csekély napidíjjal) az illető kormányok vagy az ottani gazdasági, társadalmi, politikai és tudományos szervezetek rendelkezésére bocsátja. Így került az Igazságügyi Minisztérium Bv. Országos Parancsnoksága tervezési osztályára Lendvay István úr, a kanadai Ontario állam Börtönügyi Minisztériumának nyugalmazott főépítésze.

* A Soproni Füzetek olvasói az elmúlt évek során többször találkozhattak már Lendvay Istvánnal, a csornai születésű, Kanadába szakadt festőművész munkáival. Életútját, művészi pályafutását legutóbb Salamon Nándor méltatta a Kisalföldi Művészeti Lexikonban (2012). Ezúttal a festőművész életének hátterét, polgári foglalkozását mutatjuk be. Orbán Károly interjújából megismerkedhetünk az építészmérnök Lendvay Istvánnal, a kanadai Ontario állam nyugalmazott főépítészével, aki a magyar Igazságügyi Minisztérium felkérésére idehaza is kamatoztatja szakmai tudását és gazdag élettapasztalatát. (A Szerk.)

- Hogyan lesz egy magyar emberből kanadai börtönépítész?

- Úgy, hogy megszületik Magyarországon, elvégzi a Budapesti Műszaki Egyetem építészmérnöki karát, hazakerül Csornára, járási községrendezési-építésügyi főmérnök lesz és belekeveredik az '56-os forradalomba... Benne voltam a helyi Forradalmi Bizottságban. Az addigi kommunista vezetőket megfosztottuk hatalmuktól, és börtönbe zártuk. Ha nem így járunk el, a tömeg meglincseli őket: Az év novemberében hazavittem állapotos feleségemet Sopronba, ott megkeresett valaki és mondta, hogy ne menjek vissza Csornára, le akarnak tartóztatni. Még aznap éjjel átléptük az osztrák-magyar határt. A kislányom, Lívia, Londonban született 1957 márciusában. Május 7-én már kint voltunk Kanadában, a torontói gyűjtőtáborban. Útépítő mérnök barátom csábítására mentem oda, és végképp otthagadtam... Az első időkben sok mindennel foglalkoztam. Nappal a Canada Drynál palackoztam, este egy ukrán építész mellett dolgoztam. Részt vettem a torontói ukrán templom tervezésében. Belevágtam egy vállalkozásba is. Negyven magyarral konyhabútorgyártó társaságot alapítottam. Hamar megbuktam. A magyar munkaerő nem bizonyult versenyképesnek a kanadai piacon. Az áraim túl magasak voltak. Adósságom törlesztése végett biztos jövedelem után kellett néznom. Én az Ontario állambeli kormány építészeti irodájában lettem rajzoló, a feleségem takarítást vállalt egy kórházban. Később ápolónő lett, majd egy klubban kiszolgáló. Az ő borraivalóiból és az én három állásom jövedelméből kivettünk egy kétszobás albérleti lakást, és törlesztettük az adósságot... Miután megtanultam a nyelvet, kanadai állampolgár lettem, és az Építész Szövetségtől - több vizsga és háromévi igazolt gyakorlat után - megszereztem az ottani építészmérnöki igazolványt. 1970-ben pályázat útján elnyertem Ontario állam Börtönügyi Minisztériumában az építészeti osztály igazgatói állását. Innen nyugdíjaztak két évvel ezelőtt. Talán még annyit tennék hozzá, hogy 1977-ben megszereztem az építészmérnöki Mester fokozatot, aztán tagja lettem az Angol Királyi Építészeti Kamarának. Tudtommal én vagyok ez idáig az egyetlen magyar, aki rendelkezik a kamarai jelvényvel. 1974-ben meghalt a feleségem, Hongkongban nősültem újra. Kínai feleségem szintén börtönépítész. Együtt írtuk e tárgyban született tanulmányainkat.

- 1970-ben milyen börtönügyi ismeretekkel rendelkezett?

- Mindössze egy tornatermet terveztem addig az egyik kanadai börtönnek. Meg is kérdezte a miniszterhelyettes, a felettesem, amikor oda kerültem, mit tudok a börtönről. Mondtam, semmit. „Akkor ismerje meg.” Utazni kezdtem. Először az USA fegyházait és kisebb börtöneit látogattam meg. Elsősorban arról készítettem feljegyzést magamnak, ami nem tetszett, vagy amit másképp csináltam volna, 1970-77 között hétköznapi jegyzetet állítottam össze Amerika és a világ különböző börtöneiről. Ez volt az észak-amerikai kontinens első, modern börtönmonográfiája és egyben a korszerű börtönnormák foglalata.

- Miket tapasztalt a börtön világgával való ismerkedése során?

- Az egyesült államokbeli börtönöket katonás szigor és zártság jellemezte. A kanadaiak emberléptékűek, nyitottabbak voltak. Már akkor se volt bennük drótháló vagy fegyver. Talán a két ország hagyományainak a különbözősége is jelen van ebben.

Lendvai István: Északi bálványok

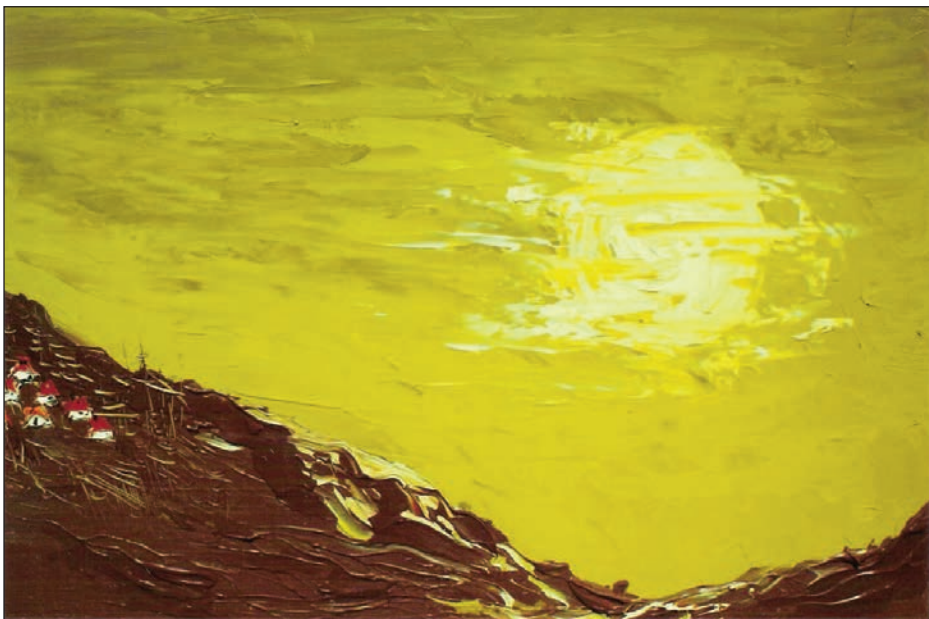

Kanada fiatal ország, az osztrák-magyar kiegyezés idején született. Börtönei nem internálótábornak készültek. Mindössze 15-20-30 fogvatartott számára volt hely bennük, ezért sok kellett belőlük. A sok börtön sok parancsnokot és személyzetet jelentett, így sokba került az adófizetőnek. A börtön egyik tragédiája éppen az, hogy mindent az adókból kell finanszírozni. Az 1960-as években a gazdaságosabb működtetés kedvéért 120 személyes börtönöket kezdtek kialakítani. A kicsiket a szövetségi kormány átvette az önkormányzatoktól, és egy részét meg is szüntette.

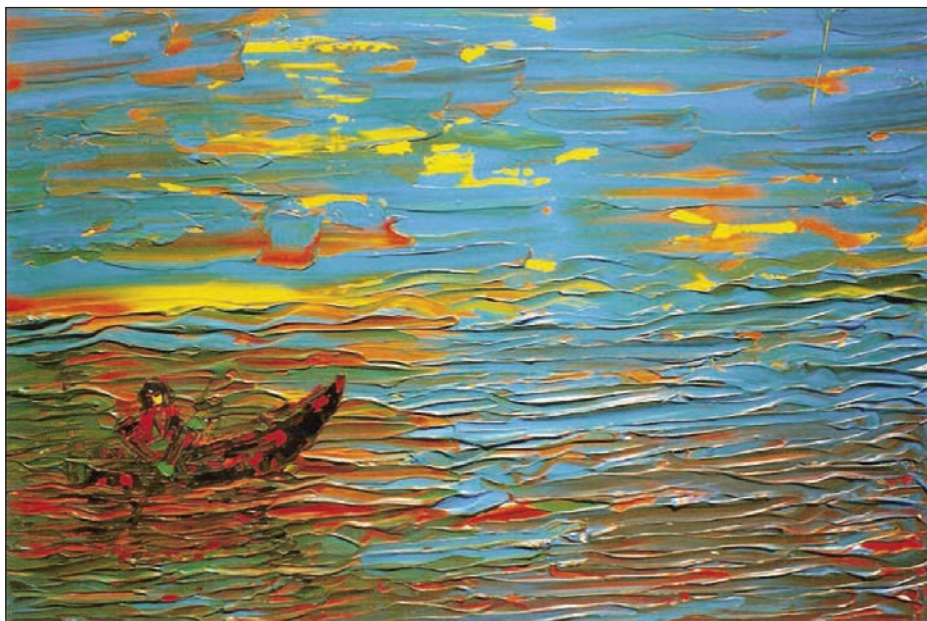
- Miért volt szükség újabb átalakításra 1970-ben?

- Az 1960-tól épített börtönöket már modern elvek alapján tervezték - egy- vagy kétszemélyes zárkák nyíltak a nagy belső terekbe -, de hiányzott belőlük egy sor olyan kényelmi eszköz, ami ma már alapkövetelmény Kanadában. Ilyen például a légkondicionálás vagy a megfelelő világítás.

A régi börtönökben 40 wattos égők égtek. Ezzel együtt már a hetvenes évekbeli átalakítás előtt is jobb feltételeket biztosítottak, mint a mai magyar börtönök. Jobb volt a berendezésük. A kisebb létszám, illetve a kedvezőbb fogvatartott-ór arány miatt szorosabb, személyre szóló kapcsolatok alakulhattak ki. A nevelők megismerhették a fogvatartott családi hátterét is. Persze nem szabad elfelejteni, hogy Ontario nagyon gazdag állam. Az ottani börtönviszonyok a világon a legfejlettebbek. Az általam megkezdett átalakítási program közel ezer börtönt érintett, tanácsadó voltam több más országban. A torontói iroda terveit sokfelé átveszik.

Lendvai István: Északi fény

Lendvai István: Horgász

- Milyen elvekhez igazodott az átalakítás során?

- Az élet szabja meg ezeket. Modern társadalmakban alapelv, hogy a fogvatartott csak a szabadságát veszíti el, és nem az emberi körülményekhez való jogát. Persze ezzel nem mindenki ért egyet. Azzal viszont mindenkinek egyet kellett értenie, hogy a fegyőrnek is joga van ugyanazokhoz a munkakörülményekhez, mint a többi kanadainak, dolgozzék akár a kormány hivatalaiban. Kanadában minden középület légkondicionált, így a fegyőrnek is joga van hozzá. Azt kell mondanom, hogy az egyenlő körülményekhez való jog alapján kezdtünk hozzá 1970-ben a börtönök megreformálásához. A kormány minden támogatást megadott hozzá. Jog a tiszta levegő és a fény is. Hogy mindenki tudjon írni, olvasni, művelődni, szórakozni. A színeknek is nagy a jelentőségük, és nem is kerülnek pénzbe. A régi katona-szürke, katona-zöld színeket eltüntettem. A falakat fehérre festettem, de a monotonitást mindig feloldottam úgy, hogy az egyik fal piros, zöld vagy sárga színt kapott. Ehhez igazítottam a bútorokat is. Életet vittem beléjük. Drótszálalás plasztikanyagból színes székeket, ágyat, asztalt, polcot terveztettem. A biztonság megkövetelte, hogy éghetetlenek és törhetetlenek legyenek. Hogy ne lehessen szétszedni őket vagy a kapcsolódási pontokon drogot, kést, fűrészt elrejtteni. Külön befejezési technikát dolgoztunk ki - minden zárt lett. A berendezést ezzel teljesen átalakítottuk. Mindent besüllyesztettünk, beburkoltunk vagy legömbölyítettünk, ami azelőtt kiállt. A megelőző időkben rengeteg bírósági ügy született abból, hogy valaki készakarva vagy véletlenül megsérült. A

vezetőségnek sokszor kellett magyarázkodnia vagy kártérítést fizetnie miatta. Épp ezért elvemmé vált, hogy az elzárás helyén senki ne tehessen kárt se a berendezésben, se magában, se embertársában, ugyanakkor emberi viszonyok között éljen, magányban is lehessen. A kanadai börtönöket úgy építették, - így építik ma is -, hogy 8-10 zárka képez egy egységet. Az ajtók nappaliba nyílnak, sose folyosóra. A folyosókon csak örök tartózkodnak. Az őrszoba kontrollpultjáról minden ellenőrizhető. Az is, hogy az ajtók zárva vannak-e vagy csak csukva. Ha valahol tűz üt ki, jelzi. Azt is, hogy hol ég a villany. Az őr szükség esetén leolthatja vagy felkapcsolhatja. Ő ad áramot a konnektorokba és vizet a zuhanyokba. Kanadában az őr csinál mindent. A fogvatartott mindent megkap, de nem csinálhat semmit. Ehhez persze igen magas fokú elektronikai ellátottság szükséges, ami nem olcsó. De kifizetődő, mert kevés emberi erő kell a működtetéséhez és egyszer kell kifizetni. Négyzetméterenként kb. 1500 kanadai dollárba kerülnek az új börtönök. Magyarországon a kevesebb felszereltség mellett meg lehetne úszni 600-700 dollárból is. Itt olcsóbb a munkaerő, az anyagár, s a börtönvállalatok - kellemes meglepetésemre sok van belőlük - önköltségi áron mindent legyárthatnának.

- Milyen a kanadai börtönszisztéma?

- Az össz-szövetségi börtönökben - minden államban található egy - a hosszú lejáratú szabadságvesztés-büntetéseket töltik le. A fogvatartotti létszám intézetenként elérheti a 400 főt. Kb. 3500 nehéz bűnözőt őriznek ezekben. Az államok börtönei 120 fősek, a maximális büntetés két év mínusz egy nap itt. (Viszont háromszor 2 év mínusz 1 napot is kaphat ugyanaz a személy.) Következnek a magánbörtönök. Bárki építhet ilyeneket. Az állam biztosítja hozzá a maximum 15 élitétet, fizet értük és lízingeli a börtönt. A költségvetés komoly tehertől mentesül így. Persze, a magánbörtönök egészen nyitottak. Rövid büntetéseket töltenek ki bennük.

- Magyarország mit hasznosíthat az ön tudásából?

- Remélem, sokat. Tavaly a feleségemmel jártam itt. Két tanulmányt készítettünk hét börtön meglátogatása alapján. Most az Igazságügyi Minisztérium felkérésére egy típusbörtön tervét készítettem el, amit az ország legkülönbözőbb helyein fel lehet majd építeni. 60 fő befogadására lesz alkalmas ez a börtön. A személyzeti körülmények olyanok lesznek, hogy senki se fogja a társadalom kivetettjének érezni magát benne, a fogvatartottakat pedig csak joghátrányok érik. Biztonságtechnikailag kifogástalan lesz, az épület befelé fordított, külső őrtornyot és szögesdrótot senki se láthat majd rajta...

ANDRÁSSY PÉTER

A KÁROLY-MAGASLATI KILÁTÓ ÉS TERMÉSZETISMERETI HÁZ

Városunk önkormányzati közgyűlésének 1996-ban hozott határozata alapján a Károlymagaslati Kilátó újra a Soproni Városszépítő Egyesület tulajdona lett. Lehetőség nyílt a tartalmi megújításra, a második világháború és a proletárdiktatúra által elodázott heimleri javaslatok - átfogó tájékoztatás a hegyvidéki erdőkről, kutatóinak életéről, tevékenységéről megvalósítására.

Az Egyesület az elhanyagolt kilátót és a mellette lévő turistaházat a Tanulmányi Erdőgazdaság kezelésébe adta, annak reményében, hogy: „biztosított legyen azok szakszerű felújítása, karbantartása, folyamatos üzemeltetése.” Az igényes, tervszerű kapcsolat eredményeként, sokak támogatásával, néhány év alatt a Kilátó és a Gombocz Endre nevét viselő Természetismereti-ház Sopron második jelképévé vált, amely évenként 30-ezer fizető és mintegy 4-5-ezer nem fizető látogatót fogad. A vendégkönyvi bejegyzéseik utóbbi három évének válogatását tisztelettel tárjuk soproni polgáraink elé.

Mindig ünnep számomra, ha felmehetek a Károly-magaslatra a toronyba, ahol mintegy 70 évvel ezelőtt jártam először. Ez a torony, kiállításával egy kis szabadegetem. Meg kellene őrizni az idők végezetéig, így megújítva.

2008. 04. 09. **Hosszúhetény** - Andrásfalvy Bertalan, néprajzkutató, egyetemi tanár

Ez a kiállítás derűs nyugalommal azon válaszok egyike, amelyekkel Isten kegyelméből adhatunk a gyakori, keserű kérdésünkre: „Quis custodiet ipsos custodes?” (Ki őrzi az őrzőket?)

Sok szeretettel köszönjük ezt a soproni Evangélikus Líceum mai diákjai és tanárai nevében.

2008. 04. 10. **Sopron** - Tölli Balázs igazgató

Gratulálok ahhoz, hogy a Soproni-hegységben ilyen értékes természetrajzi, kultúrtörténeti kiállítást ismerhetnek meg a városunkba látogató turisták.

2008. 10. 12. **Sopron** - Dr. Fodor Tamás polgármester

Tisztelt Tanár Úr! Köszönöm, hogy e „szentélyben” lehetőségem volt érezni mindazt a lelket-melengető szellemiséget, amelynek szikráit a gimnáziumi években mint tanárom elültettél. Tanítványi büszkeséggel gratulálok az itt látott értékteremtő munkához! Isten áldását kérem a folytatáshoz.

2009. 02. 11. **Budapest** - Vass György Nemzetközi protokollvezető MÁV

Köszönjük az alapítóknak, a Kilátó gondozóinak, a múzeumi szobákat létrehozóknak, hogy diákjainknak lehetővé tették a betekintést nemzetünk több, nagy tehetségű botanikus tudósa életébe, munkásságába.

2009. 04. 25. **Szentgál** - Lőrincze Lajos Általános Iskola

A szentendrei Ferences Gimnázium 9 c. osztályos tanulói nevében köszönetemet fejezem ki a felejthetetlen vezetésért. A Tanár Úr elhivatottsága olyan eszmei mag fiataljaink számára, amely beépül majd Isten teremtettségének megértésébe.

2009. 05. 08. **Szentendre** - Roszel István osztályfőnök

Köszönetemet fejezem ki azoknak, akik a Károly-magaslaton gondozzák tudós elődeink emlékét és az utókor figyelmét ráirányítják az értékek felismerésére.

2009. 06. 06. **Sopron** - Havas András alpolgármester

Megható, igaz és szép volt a jövőbe mutató a Gombocz család példáját ünnepelelünk. Ilyen erőmerítésekre van szükségünk.

2009. 06. 07. **Sopron** - Szokolay Sándor, Kossuth-díjas zeneszerző

Hálásan köszönjük a szép és felemelő megemlékezést, ünnepséget, azt, hogy emléktáblát állítottak nagyapánknak, dédapánknak és nagy-nagy bátyánknak.

2009. 06. 07. **Budapest, Szentendre és Üröm** - Győrffy Miklós; Granasztói Györgyné - Győrffy Katalin; Borostyánkői Mátyásné - Gombocz Zsuzsanna; Gombocz Eszter és gyermekei, Gombocz Endre dédunokái.

Az „Eltérő múltból a közös jövőbe” elnevezésű projekt szlovák és magyar résztvevői és vezetői nevében mondok köszönetet a Kilátónál tett látogatásunk élményeiért. A fogyatékossgal élő 24 fiatal számára nagy élmény volt az épület közvetlen környéke élővilágának megismertetése, a Tanár úrnak és Feleségének türelmes, gyakorlatias „tanítása.” Az esti kötetlen beszélgetések az örömteli befogadást igazolták.

2009. 08. 03. **Sopron** - Fogyatékos Gyermek Otthona, Baikó Erzsébet

Nagyon örülök annak, hogy hazámban eljutottam olyan helyre, ahonnan átláthatam külföldre.

2009. 08. ? **Hargita megyéből** - egy nyolcadikos tanuló: Kormos Zsolt

Sopron városa történelmi és természeti gazdagságának bemutatása mély és komoly hatást gyakorolt a távolból érkezőre.

2009. 09. 10. **London** - Frank Laves

A legszeretetteljesebb tárlatvezetői bemutatással ismerkedhettünk meg a Károly-magaslati Kilátóval, múzeumi kiállításaiival. A Magyarország szívügyét ápolva kívánjuk Péter bátyánknak, a fenntartóknak, hogy isten áldásával sokáig őrizhessék a hűség ügyét, ahogy városuk is példát adott és teszi ebben a csonka országban.

2009. 09. 17. **Gönc** - polgármestere

Hálás vagyok az Úrnak, hogy ilyen szép helyre, a múlt értékeit hűséggel őrző magaslat kötornyának közelébe vezérelt.

2009. 10. 01. **Sopron** - Bognár István az Árpádházi Szent Margit Egyházközség plébánosa

Hálásan köszönöm az Édesapámra, Kárpáti Zoltánra és a Nagybátyámra - Laci bácsira való megemlékezéseket, mindenekelőtt A. P. Tanár Úrnak. Vigasztaló, hogy emlékeznek még munkájukra.

2009. 10. 02. **Budapest** - Dr. Porgányi Gyuláné, Kárpáti Valéria

Őszinte megilletődöttséggel láttuk a kiállításokat, a Gombocz Endre nevet viselő Természetismereti-házat. Jó tudni, hogy ilyen eleink voltak.

2009. 11. 27. **Leányfalu** - Vásárhelyi György, polgármester

(Gombocz Endre leánya: Györffy Istvánné, Gombocz Ilona, Leányfalun élt és a város díszpolgára volt.)

Ez a hely remek lehetőséget biztosít arra, hogy az ember percek alatt újratöltődjön lelkiekben. A csodálatos kiállítások bemutatása elfeledteti a pillanatnyi gondokat. Soproniként is szívesen jövök fel ide, évszokról-évszakra.

2010. 12. 11. **Sopron** - Gorke Leonard Zsófi

Köszönjük a fentről látható környék és a gazdag kiállítások bemutatását... Sopronban járva az a jóleső érzés tölthet el bennünket, hogy büszkék lehetünk magyarságunkra.

2011. 03. 25. **Rétság** - Óvári Zsuzsa és Fedor Péter

Köszönjük a lehetőséget, a színvonalas bemutatásokat, a „múlt megismerésének” és a nem eltörlés élő szemléltetését.

2011. 04. 11. **Kecskemét** - Rostás István és Laczkó Zsuzsanna

„A természet örök könyvét forgatni ne szűnjél: Benne az Istennek képe leírva vagyon.” (Vörösmarty Mihály)

2011. 09. 17. **Tihany** - Dr. Korzenszky Richárd OSB perjel (A Kilátó Napja ünnepség szónoka)

Köszönjük a testi-lelki felüdülést, gazdagítást jelentő magyar szavakat, a kedves város és környéke látványát.

2011. 09. 15. **Pozsony** - Egrényiné Dr. Császár Márta és
Dr. Császár Erzsébet

Nagyon szépen köszönjük a felemelő élményt, amit a Károly-kilátónál kaptunk. Kívánjuk, hogy évszázadok múlva is élvezhesse az ide látogató a soproniak vendég-szeretetét. Közös feladatunk továbbra is az, hogy védjük nemzetünket a támadó sötét hatalmak ellen.

Ábel szeretetével kívánunk önöknek sok szerencsét, sikert, örömet munkájukhoz.
2012. 06. 12. **Csíkszentmárton** - A Tivai Nagy Imre Középiskola
tanárai és diákjai

Nagyon köszönjük a kedves, barátságos fogadtatást, tájékoztatás Kitaibelről, Gombocz Endréről, Kárpáti Zoltánról, Sopronról, amely igyekszik megőrizni a múlt értékeit.

2012. 08. 18. **Csíkszereda** - Bálint Dániel és Gabriella

Nagyon szép a környék - természet, városok, falvak - nagyon hasznos a körültekintő tájékoztatás. Érdemes volt megépíteni a városszépítő egyesületnek a kilátót.

2012. 07. 28. **Gyula** - Gyulai Gáborék

Kitaibel Pál nyomdokain járva készítettünk TV műsort a burgenlandiaknak a Kilátóban. Hálás köszönet a sok-sok érdekes információért Andrassy úrnak, aki a csikorgó hidegben is feljött ide velünk. Igazat mondott Mattersburg volt polgármestere, itt őrzik az orvos-botanikus kutató emlékét.

2013: 02. 16. **Kismarton (Eisenstadt)** - Dorottya Kelemen redaktor
ORF Burgenland

Most jöttem rá, hogy miért szeretek Sopronban tanítani, éppen nemzetismeretet, hetente utazván Pozsonyból a hűség városába.

Most jöttem rá, hogy Sopron akkor is a hűséget testesítené meg, ha nem lett volna hitet tevő népszavazás történelmünk ki tudja hányadik vészorszakában.

Most jöttem rá, itt járván a Kilátóban és az Emlékházban, hogy lehet a múltat a jövőben is létező valósággá álmodni. Köszönet érte Andrassy Péter tanár úrnak, aki ide vezetett.

2013. 06. 19. **Pozsony** - Duray Miklós, író, történész, politikus

Roisz Vilmos: Udvarbelső

KOVÁCS JÓZSEF LÁSZLÓ

TÜKÖRCSEREPEK

(Húsz pillanatkép a múltból)

Mindnyájunkkal ifjúságunk idején esik meg a legfontosabb történet. Egy-egy érettségi találkozón gyakran úgy kerekedik ki egy régi megfakult emlékkép, hogy: „emlékszel-e?” És akkor emlékezünk. Emlékeznek az odaáttra készülő és a múltat felidéző öregdiákok. Ezt teszem most én is. Nem könnyű tükröt tartani önmagunk múltja elé, mert az emlékezet tükrén sok fontos és kevésbé jelentős emlékkép villan fel. De sokszor jobban emlékezünk a teljes valóságra, ha „elö vesszük” az emlékezet tükörcserepeit. Mert azokban valahogy felragyog a múlt fénye. Felvillan benne a Gyermekkor, az Ifjúság - minden derűjével, minden elmúlhatatlan szépségével együtt. Ezekből a cserepekből válogatok most én is. Talán leginkább önmagam számára, de Önöknek is, akik a Soproni Füzetek új kötetét olvassák. Köszönöm Uram, hogy ezt még megtehetem, de köszönöm a Lector Benevolus-nak is, - a Jó szándékú Olvasóknak, hogy megengedik ezt nekem. A gyermekkor és az ifjúság tükörcserepei pontos képet adnak, rajzolnak ki. Ezért hiszek ebben, hogy így igaz!

Az én életem a Szent Imre Collegiumban kezdődik.

Itt volt Édesapám a „gépész-bácsi” és a varrónő Édesanyám, a „gépész-néni” - egyben a negyven fiatal gimnazista, kollégista ruháinak karbantartója. Koszter atya, a kollégium igazgatója megírta mindezt a Csibészklub című ragyogó pedagógiai meseportréiban. Ő maga engedélyezte, sőt szinte kezdeményezte a kisgimnazisták csibészklubjának megalakulását. Még a fekete „csibész-álarcokat” is ő varratta Édesanyámmal. Így teremtett egy kis hangadó közösséget. Ez kiváló pedagógiai ötlet volt, mert ezzel a Csibészklubbal segítette is az otthonukból kiszakadt fiatalok belenövekedését az újabb, második otthonukba, a derűs, mosolygós fiúk közösségébe, az Alsólőver neobarokk palotájába. De most rólam essék szó! Köztük nőttem fel én is tíz éves koromig.

„Megkeresztelték-e már a gyereket?”

Születésem után hazahoztak a soproni Erzsébet Kórházból, Koszter Atya gratulált a szüleimnek, de feltett nekik egy lényeges kérdést is :

„*Megkeresztelték-e már a gyereket?*”

„*Még nem*” - válaszolhatta Apám, mert ez volt az igazság.

„*Nézze Jóska, (mondta az igazgató) én egy kis pogányt pedig nem engedhetek be a házba!*” Ezzel a kérdés eldöntetett, majd a kijelentést tett követte. Ő maga keresztelt meg engem a Szent Imre Collegium második emeleti kápolnájában. (Még meg kell

nézni a keresztlevelemet is a biztonság kedvéért. De én így emlékezem vissza Anyám történetére.) Később sort kerítettem erre is.

Családi iratok átnézése, a keresztlevelek kézbevétele segített ebben. Bebizonyosodott, hogy természetesen jól emlékezett az Édesanyám. A keresztlevelemet dr. Büchner László állította ki, Édesapám halála után nem sokkal, a Szent György Káptalani Plébánia keresztelői anyakönyve XI. kötete 171. lapja alapján. Eszerint: „A keresztelő neve: Dr. Koszterszitz József Szt. Imre kollégiumi igazgató. (...) Észrevétel: A keresztelés a soproni Szt. Imre Kollégium Kápolnájában volt”.

Valószínűleg én lehettem az első újszülött (talán az egyetlen is), akit a Collegium kápolnájában kereszteltek meg. Az Édesanyák jól emlékeznek minden fontos eseményre... Az ilyen jentőse feltétlenül!

Ki a szép?

A kollégium kisgimnazista lakói vagy a Széchenyi Reál gimnáziumba, vagy a bencések Szent Asztrik Gimnáziumába jártak. Ez persze némi „iskolaközi vetélkedéssel” járt. Ezért nekem, a köztük botladozó kisfiúnak tanították az iskolájuk dicséretét: „*Józsika! Mondd szépen: a bencések csúnyák, a realisták szépek!*” A bencés diákok sem hagyták a magukét: „*Józsika! Nem úgy van, a realisták csúnyák, a bencések szépek!*” Valószínűleg hol ennek, hol annak adhattam akkor igazat. Aztán a sors fintora úgy hozta, hogy egymás után mindkét iskola növendéke lettem. Az államosított bencés iskolát, az Asztrikból fordított „Fényit” szét kellett szórni: hiszen az volt a „klerikális reakció fészke”. Legalább is/az Elvtársak így vélték. A szétszórás után választottam a reált; onnan ismertem a Tiszit is, a futballbarát Dr. Kárpáthy Károlyt. Meg Dér Zoltánról, a kiváló matematikatanárról is olyan hírek jártak, hogy nem olyan szigorú, mint az államosított líceum Ijjas Laja bácsija. Ezek alapján kerültem oda; nem bántam meg a választást. De ma már tudom: „*Szépek a bencések, de szépek ám a realisták is!*” Így igaz, én aztán csak tudom, hiszen mindkét iskola az alma materem lett...

A kiskutya- meg egy kankutya

A kollégiumba a portánál csengetéssel lehetett bejutni. Óra Kálmán atya, a prefektus is Szabó János bácsi gombnyomására várt. Ott álltam ekkor édesanyámmal én is. Közben a várakozás idején az Atya tréfálkozott velem: „*Jóska, te egy kiskutya vagy*”. Anyám ismerve a kisgyereke váratlanul élesen fogalmazó válaszait, kérlete Kálmán atyát: „*Atya, tessék hagyni a gyereket, még mond valami számárságot.*” Bizony, mondtam is. „*Atya, ha én kiskutya vagyok, akkor Te egy nagy kankutya vagy!*” A csengő szóra várakozó diákok (az iskolákból jöttek haza éppen) jót derültek rajta: volt aki hangosan is nevetett a pimasz gyerekválaszra. Ez bizony így hangzott el, jóvátenni sem nem lehetett már. De Óra Kálmán prefektus nem haragudott meg rám. Még ma is őrzöm egy szép írású szentképét, amivel később, 1941-ben megajándékozott. Tőle kaptam kölcsön olvasni Sven Fleuron: „*Snipp, a híres vadász*”

című kutyaregényét. Már akkoriban - elsős, második koromban - hamar rákaptam az olvasásra.

Belestem a tejbe

Bizony, ez megesett velem óvodáskoromban. A reggeli osztása előtt lődörögtem a kollégium konyhája táján. Jenei Berta néni, a gazdaasszony eltűrt engem ott, (akkor már árva kisfiú voltam), de aztán biztosan megbánhatta ezt. Nem vettem észre, hogy mögöttem a földre rakva egy nagy tejeslábos áll, tele forró tejjel; ebben aztán maflán beletottyantam. Csak a hangomra figyeltek fel, amikor fájdalommban hirtelen felvisítottam. Engem, a síró gyereket hamar elláttak, a popsimat olajjal hűsítették. Majd kijött hozzám az orvos is. Ezután az iskolába induló fiatalok aznap csak hamarjában elkészített teát kaptak reggelire. Amikor körülbelül egy hét múlva meggyógyultam, a kis gimnazisták ugrattak engem: *„Józsika, miattad kaptunk teát reggelire.”* Én meg hüppögve sírogattam: *„Ne haragudjatok! Higgyétek el, én nem akartam beleesni. Nekem is nagyon fáj!!!”* Ez így volt igaz...

„Breviáriumoztam” is a kertben.

Egy vendég pap bácsi pihent, nyaralt a kollégiumban. Ott sétált a gondosan karban tartott kertben, és közben sétálva mondta, olvasta a breviáriumát. Én még óvodás lehettem, mert rajtam volt a „Tante Fine” óvodájában hordott kis óvodáskötényem; akkor térhettem haza az Alsólőver utcai oviból. A kert fűvét nemrégén kaszáhatták. Én meg figyeltem a gömbölyded vendég pap bácsit, amint sétálva a breviáriumozott. Ott sétáltam mögötte én is nadrágomba tűrve a kötényt. Biztosan hasonlítani akartam hozzá, ezért fűből kis pocakot formáltam, a kis kötényemet jól kitömtem vele, úgy lépegettem az Atya mögött. A felnőttek valahogy csendben leállíthattak. Pedig nem akartam komizkodni. Csak egy szegény árvagyerek voltam, akinek az Édesapja 1935 februárjában halt meg, amikor a kollégiumban keletkezett tüzet oltotta. Valahogy csendben elcsalhattak a vendég mögül. De aki látta a jelenetet, derült rajta. Hiába, a gyerek utánoz.

„Pöcsmácsik”

Ez már Gacs János atya igazgatósága idején történt. A nagy névre szert tett Koszter Atyát 1936-ban Budapestre hívták, a budai Szent Imre kollégium vezetésére. Ekkor már Kedves Nővérek vezették a soproni konyhát. A kollégium inasai rászédtek engem, a kisfiút, hogy bosszantsam a nővéreket. Azt tudták, hogy mákos tészta lesz az aznapi ebéd egyik fogása. *„Eredj oda, Józsika, és kérdezd meg szépen Ancilla nővért: „Kedves Nővér; kérem, igaz-e, hogy ma pöcsmácsik lesz ebédre?”* Én bizony maflán megismételtem a kérdést. A szegény nővér megrökönyödött és felszisszent: *„Ezek a komisz inasok elrontják ezt a szegény gyereket!”* *„Jaj, Józsika, azt nem úgy kell mondani, hanem úgy, hogy 'mákos tészta'! Melyik bácsi biztatott, hogy így kérdezzed?”* A

kérdést sugalló inas bizonyára megkapta a magáét. De bizony a mákos téstát valóban így hívták falun, a Rábaközben is... Persze nem a Soproni Szent Imre Kollégiumban.

„Nihil ostoba...”

Olvasnivalót is kaptam a prefektus atyáktól. Hamar felfigyeltem arra, hogy a nekem kölcsönzött könyveken van egy felirat: Ez volt a „Nihil obstat, imprimatur” = „Nincs benne hiba, engedélyezzük!” Már 1942-ben a Szentlélek utcában laktunk, amikor Papp Kálmán, a város plébánosa megjelent Énekes Kálmán („Pöngő tanító úr”) osztályvizsgáján. Odafigyelt rám, hiszen a Szentlélek-templomban ministráltam. *Milyen könyvet olvashat egy jó gyerek?* - kérdezte tőlünk. Én buzdón jelentkeztem: *„Plébános bácsi, én tudom! Amire ráírták, hogy: Nihil ostoba”*. Megdicsérték a válaszáért - pedig csak sejtettem valamit a latin engedélyező szövegből. De azt sem pontosan.

Édesanyám a bencésekhez íratott be

1943 őszén erre is sor került. Özveggy Kovács Józsefné - a Szentlélek utcai varrónő - kézen fogott, és elkísért a Szent György utcai gimnáziumba. Velünk egy időben érkezett és hozta B. úr - a bírósági főtisztviselő - hosszú, langaléta Miki fiát, aki korábban osztálytársam volt a Petőfi téri katolikus elemiben is. Miki bemutatta a hármassal is tarkálló bizonyítványát, én a magam jeleseit. Garami Lexi bácsi, az igazgató, belenézett Miki bizonyítványába, és döntött: *„Bíró Úr, vigye ezt a fiút legelni!”* Higgyék el, ez nem volt gorombaság, csak a polgáristák zöld sapkájának színére gondolt, a „legelni” kifejezés is erre utalt. Elhangzott a verdikt, Mikit elvitte a bíró úr a polgáriba.

Majd én következtem. A kedélyes, korpulens Garami Elek megnézte a jeles bizonyítványomat, amit Pöngő tanító úr állított ki: *„Ezt a gyereket felvesszük! Na, Herr von Brunzenstein, de tisztességesen tanulj ám!”* (A Brunzenstein a soproni ponzichter házak sarokkötő köve volt, ott álltak meg a kiskutyák). Hatvanan szorongtunk az akkor indult első osztályban. Igazságos, tudós tanárokat kaptunk. Ebbe a sorba még a matematikatanár, Kovács Dolfi bácsi is belefért a néha negyven másodfokú egyenletével együtt. Az év végén gróf Z. Rezső osztálytársunkat megbuktatták, én pedig megindultam a múzsafiak útján. Miki zöld sapkában járt a Halász utcába. Én a magam Pax címeres kék sapkában elkezdtem az ismerkedést Jirka Alajos: I. osztályosoknak írt latin könyvével. *„Agricola terram arat - A paraszt szántja a földet.”* Magam is ezt tettem, szántottam a tudományok földjét. Áldja meg az Isten Dr. Pálos Ferenc osztályfőnök latin tanárunkat!

Leöntöttek vízzel - de az ablakot nem én törtem be!

Megvolt a mujkóverés is - mujkó volt az elsősök neve. A nagy másodikosok „megcsapkodtak” holmi repkényággal, ami ott nőtt az udvarban. Az osztálytársaim

pedig rájöttek, hogy könnyen ugrathatnak engem. Feri bácsi, az „oszi” igen egyszerű módszerrel gyógyított ki ebből engem, az ugráló kisfiút: „*Ha a Jóska megint hangosan bosszankodik, öntsétek le vízzel!*”. Ezt a murit hamar megszervezték az osztálytársaim, okot is adtak rá, hogy hangoskodjak. Felbosszantottak, én pedig ingerülten válaszoltam, meg is kaptam a magamét egy pohár víz formájában, amit előre odakészítettek a pad mellé. A vízzel hűtés pedig „jogos volt!” De ezután jobban fegyelmeztem magamat.

Pedig hamarosan „nagyobb adag vizet” kaptam a nyakamba! Esténként szorgalmasan tanultam a Szentlélek utcai műhelyszoba ablakánál, amikor jött a hazug vád: A gróf Tisza István úton betört egy hatalmas üvegablak. Rám fogták, hogy csak én törhettem be K. Gyuszi osztálytársamék háza hatalmas ablakát. Az is igaz, a tettes nem én voltam, hanem egy másik osztálytársunk: a vagány Bösze Jani. Gyuszi anyukája, a főorvos úr felesége persze panasszal élt ellenem. Engem vádolt meg, mert engem „mondtak be” neki! Édesanyám, - a szegény - pedig szorongott. Szorongott, pedig tudta, hogy ekkor meg sem fordultam a gróf Tisza István úton. Aznap biztosan nem. Otthon tanultam „a nagy ablaktörés napján” is. Aztán összeszedte minden bátorságát, gondolt egyet, és felkereste az osztályfőnököt: „*Tanár Úr, a Jóska ki sem mozdult otthonról! Otthon tanult aznap is*”. Dr. Pálos Ferenc megnyugtató kedvességgel fogadta az engem védelmező anyámat. „*Ne aggódjék, Kovácsné, ez biztosan így is volt. De mit gondol, elhiszek-e én mindent egy historikus úriasszonynak?*” Ezután a hazug vádolóimat „öntötte le” az osztályfőnököm. Nem egy pohár vízzel, hanem azzal, hogy bízott bennem. Ő is kétkezi ember fia volt, a Dunakeszi vasút járműjavító munkásának gyermeke. Az „oszi” anyámnak hitt. Ezután mondta ki az osztályfőnöki órán: „*Uraim! Hazudni nem szabad! Ezt jegyezzék meg!*” Uraknak szólított minket, a tizenéves fiúkat. Mi próbáltunk is megfelelni ennek az „Uraim” - igénynek.

Lexi bácsi helyettesít

Néha erre is sor került, mert Pálos Ferenc számos közéleti teendőt látott el. Volt Lexi bácsinak egy közismert „helyettesítő szövege” - mi is megtanultuk ezt a szöveget az előző nemzedéktől. Ez pedig így hangzott: „*Miután a görögök Tróját elfoglalták, visszatértek a hazájukba*” - . Fújtuk ezt már latinul és könyv nélkül is. Néha pimaszul felírtuk a táblára is, ez sem zavarta az igazgató urat. Általában én voltam a „fordító egyed.” „*Na-Koach (ez én voltam) jöjjön ki tablához!* - ez így hangzott poncichter-magyarul; és írja fel a következő magyar mondatot!” Felírtam. „*Na, Koach mi az állítmány?*” „*Occupaverunt*” - mondtam én latinul. Majd mindig kiegészítettem a szöveget valami újabb fordulattal. „*Na Koach, Maga nem is olyan butta(!) mint amilyennek kinéz.*” Lexi bácsi ugyanis feketevárosi (Purbach) fiú volt, és megőrizte valamennyire az ottani német kiejtést. Előadtuk a Trója-játékot, és derűs kedvességgel bocsátott el minket: „*Mindketten eredményesen győztünk Trójánál!*”

Nem lettem lakatosinas

Pedig szegény anyám ezt akarta. Nem azért, mert nem tanultam tisztességesen, de édesapám kovácmester volt, legyek én is az. Szegény anyám nem jött rá, hogy nem vagyok alkalmas erre a mesterségre, más kétkezi munkára se nagyon.

Bejelentettem az „oszi”-nak, hogy ősszel édesanyám iparra fog. „*És mire?*” - kérdezte Pálos Ferenc. „*Hát édesanyám lakatos mesterhez adna.*” „*Téged? Na mondd meg Édesanyádnak, délután eljövök hozzátok!*” Ez rövid látogatás volt. Osztályfőnököm ezzel kezdte: „*Kovácsné, anyagi gondjai vannak? Ha így van, a rend ingyen is tanítja Jóskát, mert tehetséges! De nem vette észre, ez a gyerek egy szöget nem tud tisztességesen beverni!*” „*Hát ha így gondolja a Tanár Úr, maradhat a Jóska!*” Maradtam, de jött a durva és igaztalan államosítás. Olyanok vezényelték le, akik bizony nem tudták „jól a helyére verni a szöget”! Bár minket szétverték, de azt nem vehették el tőlünk, amit addig megtanultunk a soproni bencésektől.

A „segédmúzeumőrök”

Ilyen „munkakörben” is tevékenykedtünk. Csatkai Bandi bácsi érdeklődő fiatalokból szervezett egy kis segéd múzeumőr közösséget. Én a harkai kocsmára vigyáztam az alagsorban, vagy a csontrázó biciklire: Nagy kerék - kis kerék. Az első emeleten a múzeum néhány válogatott festményt állított ki, Wossinszky Kázmér, Horváth József és a Mühl-Mende család munkáit. Azt hiszem, Wossinszky - a zseniális festő vagabund alkotta „A legelésző bika” képet. De ki kellett akasztani a rövid nyakú Rákosi-Rosenfeld egy ismert arcképét is, hiszen ő volt Sztálin „legjobb magyar tanítványa.”!!! Jött egy szerencsétlen ötletünk, és „a legelésző bika” felirat fölé a képet megcserélve „Atyánk” képe került. „Jaj, de vicces”! -, gondoltuk - pedig ez szerencsétlen ötlet volt. Azzal nem számoltunk, hogy a soproni ÁVH székház a Kossuth utca elején volt. Ezért „a provokációért” bezárhatták volna az igazgatót és vele együtt a múzeumot is! Valamelyikünk ezért szemet forgatva „bevallotta” a bűnünket Bandi Bácsinak. „*És ki volt az a szerencsétlen?*” „*Hát a Verő Jóska*” - lódítottuk pléhporfával. Nem volt igaz, de a pedagógiai pofont Jóska kapta meg helyettünk. Ezután szegény *Segédmúzeumőr* sem lehetett. De a Magyar Tudományos Akadémia megbecsült tagja igen!

Az a Kossuth utcai ház...

Az a ház baljós helyszín volt az 1940-es évek Sopronjában. Miután a Széchenyi téri hajdani kaszinót a Magyar Nemzeti Szövetség „bosszantó ügyességgel” elvásárolta a *Volksbund* elől, itt volt egy-két éven át a szerencsétlen, félrevezetett soproni poncichterek náci-központja. De ide szorult a szakadár volksbundista tanítóktól vezetett birodalmi német iskola is egészen 1945 tavaszáig. Ide akart „átszervezni engem” Édesanyám néhány megszédült osztálytársa a Bécsi út környékéről. Megjelentek nálunk, és szigorúan Anyámra parancsoltak, azaz csak próbálkoztak vele: „*Rosl, (Rózszi) a tyereket vedd ki a Michölliből* - (ez volt a katolikus Szent Mihály elemi) és megy a

Volksbund iskolába, oda fog járni! Édesanyám, aki megszállott hűséggel ápolta Apám emlékét, rájuk nézett, és röviden válaszolt nekik: „*Nááá... tes moch i net! Get's hoam*” *Nem, ilyen nem tesztek, eredjetez haza!*” Határozottan zavarta el a hívatlan agitátorokat. Ezután az incidens után arra vigyázott, hogy csak zsinóros Bocskai ruhában járjak iskolába! Akár a pizsamámra is zsinórt varrt volna, de a nagykabátom, az iskolai ruhám az igazán a Bocskai lett. Nem tette ki az ablakba Édesanyám a Victoria, Győzünk feliratot sem. Azt sem bánta, hogy az ablakunkat mindezért bosszúból betörték, pedig nem beszélt szabatosan magyarul sem. De ő csak az Apámat és vele a Magyarorságot választotta. Amikor 1945 után fordult a világ sora, a Volksbund-ház lett az államrendőrség székháza. A korabeli tréfa szerint: „Ali baba és a negyven rabló beállt demokratikus rendőrnek”...

Az 1948-as júniusi államosítás elleni tüntetés után ide vitték be a bencés diák Polán Gézát és Luif Jancsit, a két érettségi előtt álló nagydiákot. Mindkettőt megverték, majd internálták őket. Akkor azt akarták kiverni belőlük, vallják be, hogy Jávor Egon szervezte meg a tüntetést az államosítás ellen. (Később mindkét diák bencés paptanárrá lett. Gézából Hildebrand - Jancsiból Ottmár.) Jávor Egon atya előállítás nélkül bement a politikai rendőrökhöz, ahol próbálta védeni a tanítványait. Persze, a megfélemlített, megvert fiúkkal azt mondták, hogy „*senki nem bántotta őket*”. Ami persze pimasz hazugság volt. Derék hitoktatónk, Egon atyát egy napon belül kiengedték. A fiúkat Kistarcsára internálták. Ezután Egon atyának célszerű volt rövidesen külföldre távoznia. Így éltünk akkor, 1948-ban Pannóniában!

Államosítás, Fényi Gimnázium, Széchenyi Reálgymnázium

1948 őszén iskolánkat a Szent Asztrik Gimnáziumból Fényi Gyula Gimnáziumnak keresztelték át. Az akkori névválasztást ma sem értem, hiszen a kitűnő kalocsai csillagász Fényi (eredetileg a soproni Fink család tagja) nem volt az államosítás híve. A tanári kart - tisztesség ne essék szólván - innen-onnan összeszedték össze, ahonnan éppen lehetett. Még a hajdani katonaiskolai oktató, Szabó Béla történelemföldrajz tanár - az osztályfőnökünk - tudott bánni velünk valamennyire. Az egyetlen hajdani bencés, Kuczogi Marcell lett a hitoktatónk. Ebben a környezetben természetesen elszigetelődött, később el is hagyta a papi rendet.

Nem mentünk el az akkor előírt Mindszenty-ellenes tüntetésekre. Aki mégis elgyávult és szégyenkezve elment, azt kiröhögtük. Szintúgy semmibe vettük a nyakunkra küldött agitátorokat, akik paptanáraink erkölcsi magatartását kérdőjelezték meg. Őket is kiröhögtük. Hadnagy Géza magyartanárunk vaskos Pintér kötetekkel vonult be az órákra, de a tudása kevésbé volt „ilyen vastag”, inkább örmesteri szintű. A tanáranak visszabeszélő Rabi Frici szellemes dolgozatát pedig mérgében egyszerűen kidobta az ablakon. Persze, nem ez volt a helyes megoldás. Csak igazgatóból kettőt „fogyasztottunk el” év végéig, Medveczy Lajosé volt az első félév, majd jött Kardeván Jenő mint mb. igazgató. A drága Dér Zoli bácsi - matematika-fizika szakos tudós tanárunk - valahogy lebegett a lázongó népség indulatai felett. Nem tudtak másképp boldogulni velünk, ezért az év végén szétesztettek minket az államosított Berzsényi

(evangélikus líceum) és a Reál gimnázium között. Az 1949/51-es tanévekben már a stabil tanári karral oktató Széchenyiben folytattam a tanulmányaimat.

Ezek valóban nehéz esztendők voltak! (1949/51)

Ha csak így nevezem meg ezeket az éveket, ezzel még nem is mondtam sokat. Pedig az iskolának voltak kiváló tanárai: A hetedik (új nevén: a III-) osztályban Kedvessy Gyuláné, Marlovich Lea, aki Sík Sándor-tanítvány volt és remekül értett az irodalomhoz. Az óráin jól éreztem magamat. Az irodalom iránt kevésbé érdeklődő osztálytársak viszont énrám morogtak: „Lea néni, ne a Kovácshoz tessék mérni a jelest...”

Túl buzgó voltam számukra. De dúlt az iskolában az osztályharc is: Rádler Béla (diákszövetségi hólyag) letépte az „éppen lejárt” politikus arcképét, köztük Rajk Lászlót. „*Ez már senki, ez egy jugoszláv kém stb...*” Lassan kialakultak a minősítések is: Az enyém így hangzott: „*A klerikális reakció szennyes uszályában hempereg!*” (Ezt a képzavart csak 1956-ban tudtam elolvasni!) Ez a Rádler volt bencés diák is, onnan ismert engem.

Letűt dísztermünk is: Ákos (Jaeger) Ernő ide festette a Rákosi-képet; a kontúrt megrajzolta, aztán abba „beletérdelve alkotott.” Mi szemtelenkedtünk vele bámészkodás közben: „*Mautner Ödön, bármit csinálsz, / Ilyen tököt nem produkálsz*”.

1950/51: Lea néni „túl klerikális-gyanús” volt, ezért áthelyezték a Kereskedelmi Középiskolába. Ott csak heti egy órában taníthatott irodalmat: így „kevesebbet rombolhatott”. Utóda, a jól felkészült karakteres tanár: Csanády Sándor lett, több évtizedes gyakorlattal. Ő volt diáknévén a *Wekker*. Hatalmas zsebóráját kitette az óra elején, innen ered a neve. *Csanával* csak egy baj volt: Irodalmi érdeklődésben megállt az 1900-as éveknél. Ezért szemtelenül Ady-persziflázásokat gyártottunk a nevében: *Párizsban járt a 'csősz', Héjanász az 'udvaron', stb.*

Én akkoriban állandóan Féja Géza irodalomtörténetét olvastam - onnan szedtem a bölcsességeimet. Ezért pimaszul megállapítottam pl. Gyulai Pálról, hogy „*a magyar irodalom ártó rossz szelleme volt*”. Féja is ezt írta le. Nem volt igazam, de azt csak most tudom, amikor már nemcsak Féját, hanem Gyulait is olvasom. „*Elfogult ember vagy te, Kovács József fiam!*” - mondta Csanády bosszankodva. De mint egyik irodalmár hajlamú diákjával, mégis velem állította össze „A Tanácsköztársaság irodalma” tételt. Neki nem volt hozzá kedve... Valójában igaza is volt!

Én pedig összeírogattam ezt Györffy Sándor nagy vörös vásznas albumából, amit a Szikra Kiadó adott ki. A Nékoszos Györffy korábban licista diák volt, egyben jól képzett filosz. Ráadásul 100 holdas kulákfiú, de meg akart élni. A Rákosi Titkárság oszlopos tagja lett belőle. A tanácsköztársasági album vörös tábljáról jut eszembe: Az érettségizőknek vörös érettségi szalagot kellett viselni, a zöld szalagot megtiltották. Inkább semmit nem viseltünk. Ráadásul el kellett menni a Városi Pártbizottság elé, és ott kellett „hálát énekelni” a ballagás helyett. Mérgünkben rendeztünk egy „illegális zöldszalag-szentelőt” egy virágvölgyi kiskocsmában.

Rádlerék az iskola egyik legismertebb jampijából fabrikáltak DISZ-titkárt, mert „az elvtárs megjavult”. Lett azonban ennél nagyobb baj is! Elérkezett az érettségizők iskolabálja, s Bács Muki rányomatta IV. osztályosok meghívójára a bűnös szöveget: „*Belépés csak meghívóval!*”! Éktelen fejmosás követte ezt a galádságát. Minden meghívó-példányt saját költségére kellett átnyomatni. A „reakciós mondat” így eltűnt róla, letakarta egy fekete csík. Aztán bejöhettek boldog, boldogtalan; igazi osztályharcos bált tartattak velünk. Ma már mindez csak halvány emlékkép, de igaz. Kordokumentum az ellenünk és kárunkra vívott osztályharcból. Mert ez aztán az volt!

Viszontagságok 1951-ben. Így érettségiztünk...

A magyar írásbelink a következő volt: *A parasztság osztályharca az irodalomban*. Nagyon szerettük volna tudni, hogy milyen írásbeli témát javasolt *Vekker, a magyar-tanárunk: Vekker*; azaz *Csana* bölcsen elzavart minket a tanári szoba ajtaja előtt, amikor erről faggattuk: „*Milyen írásbeli témát tetszett felterjeszteni?*” „*Majd meglátjátok - indítsatok haza: tessék tanulni!*” Azt hiszem, abban az évben nem javasolt ő semmit; ilyen téma csak egy miniszteriumi bölcs íróasztalán születhetett. Ezért azt hiszem, ezt az osztályharcos témát nem Csanád alyalhatta ki. Nekem még voltak halvány sejtelveim a szóba jöhető művekről, de azt hiszem, hogy az én 5-6 oldalas „remekemben” csak Taurinus Dózsa eposzáig jutottam el. Pedig a lényeg, a kuruc költészet, a felvilágosodott írók művei, itt kezdődik a parasztság irodalmi ábrázolása.

Matematikából viszont csak írásbeliztünk. De ez is cifra történet!

Egy fennmaradt anekdota szerint ugyanis valahogy kijutott (nem éppen szabályos úton) a matematika írásbeli szövege a vizsgateremből. Igaz-e vagy sem, „így mondták - dicitur”. A megoldásba besegítő aztán állítólag ráírta a hibás példa szövegére: „*Szamarak, még másolni sem tudtok!*” Mi azonban felkészültünk a nagy „hadműveletre”. A II. emeleti mosdó egyik megjelölt csempéje mögül kivájtuk a máltert. Úgy hírllett, majd ott megtaláljuk a megoldást. Igaz-e, vagy sem? Ma már lényegtelen! Némelyek még arra is számítottak, hogy „néhány helyre is elviszik a megoldást”, mi pedig szaporítsuk majd tovább! Majd az Anyukák behozhatják vajas zsemlébe rejtve. Szegény Édesanyám hozta is a tízórait, a zsemlye alsó részében kis cédula szomorított: „Fiam, neked nem hoztak semmit” - Puff nekem! De azért „kézen-közön” összejött ez a matematika megoldás is. A fizika tételeimet magam dolgoztam ki kis emlékeztető kartoncsikokra. Minden zsebben és a két ingzsebben 10-10 darab összefoglalás rejtett. Ennek azért volt értelme. Mert amíg összeállítottam a lényegét, a legfontosabbakat megtanultam. Emlékezem rá, nekem „A hírközlő eszközök” (telefon, rádió) volt a témám, még a televízióról is ejtettem néhány szót. Maxi bácsival derűsen összekacsintottunk, amikor a rádióról szólva elsütöttem Popov nevét is. Akkoriban mindent a szovjet tudósok fedeztek fel először. Erről a következő anekdota járta: a Szovjetunió elfogadta, hogy Isten teremtette a világot, de azt kikötötték, hogy előtte a szovjet tudósok már foglalkoztak a kérdéssel!!!

A szóbelin felmondatta velem Csanád tanár úr bölcsessége „a saját témámat”, az ún. tanácsköztársaság irodalmát is - Ez jól is jött később. 1951-ben ugyanis „kiparcel-

lázták”, hogy ki hol kezdhet továbbtanulni. Velem közölték, hogy az ELTE jogi karán fogok felvételizni. „*Én leszek a munkásosztály ökle*” - írták a stencilezett útmutató levélben. Érettségi elnököm, dr. Kováts Ferenc segített abban, hogy mégis elmehettem egy elbeszélgetésre a Múzeum körútra a bölcsész karra. Megint segített nekem a „váltakozó szerencse” is. A soproni Balfi útról ismert francia szakos Balogh Tuta volt a kérdezőm. Ezért is francia-német szakra kértem felvételelemet, de kiegyeztünk vele a magyar-német szakban. Két nyugati nyelvet nem lehetett együtt tanulni! Itt is kezdtem egyetemi tanulmányaimat ősszel, a Múzeum körút C. épületében: Túróczy-Trostler József lett a tanszékvezetőm. A következő évtől már Mollay Károlytól tanultam a nyelvészetet. Így kirajzolódott a pályám útvonala is...

A jugók malaca

Hiszik vagy sem: érettségi előtt egyik alkotmányórán felvísított egy malac. Arról tanultunk ugyanis, hogy „az elnyomott jugók” csak két évenként ölhetnek malacot. Simon Pali - bosszankodva a számárságon - botorul rávágta: „De tanár úr, mi már két év óta nem vágunk sem malacot, sem disznót!” Ez a le nem vágott disznó aztán „nagyot visított!” Persze, a kiváló Rádlér (vagy köre) is jelenthette a „provokációt!” Az orvosi egyetem felvételi vizsgái ezután Pali esetében nem a biológiai ismeretek mérésével kezdődtek, hanem azzal: „Mi is van azzal a disznóval?” Végül Darvas József, akkori művelődési miniszter megszánta a diáktársunkat: engedte felvételizni, de kikötötte: ezután „semmi jugó disznó!!!” Pali elkezdhette az orvosi egyetemet. Én pedig anyám zsíros kenyérével és egy Radnóti kötettel kezemben elindultam Pestre. Helyet kaptam a hajdani Eötvös Collegiumban, az akkor már diákszállóban. Simon István, a későbbi költő IV. éves német szakos bölcsessége mentett ki a marxizmus szakosok szobájából, átvitt magukhoz. Keresztet rajzoltam a falra, Pista ezt átalakította repülőgéppé, és kimentett a rendszerhű új-törökök közül...

Megrendelt gyásszal...

Ez a gyász nekem majdnem azonnal félbe is szakíthatta volna a tanulmányaimat A bölcsészkar beiratkozásán összeakadtam Németh Elemérrel, Töhivel. Az alsó osztályokban jártunk együtt a bencés gimnáziumban. Aztán állandóan együtt voltunk; német szakos lett ő is. 1953-ban tavasszal elhunyt „az emberiség reménye, a lángész, Lenin legjobb tanítványa”... ne folytassuk a bizantinista talpnyaló szövegek felidézését! Mi ketten túlzottan eleresztettük magunkat. Az országossá dagasztott gyászoltatás idején sanda bánattal elkezdtünk csoporttársainknak „*Őszinte részvétet kívánni*”. Tilos volt a diákos felszabadultság, csak a „*megrendült gyász*” mehetett. Pedig tudtuk: *Ez „megrendelt gyász!”* Ezekben az években már a bölcsészkaron is folyt a kisebb-nagyobb spiclikedés. Valaki levette a Múzeum körúti A/ épületben Sztálin gipsz mellszobrát a mellvédről. Ekkor kivonult az ÁVH - nyomozó kutyákkal. Akadt egy rongy évfolyamtársunk, vezetéknevét csak betűvel jelzem, mert még élhet: W. Béla kispesti borbélygyerek! Gondolta, javít egyet a káderlapján, és gyorsan feljelentett

mindkettőnket. Hívtak a tanszékvezetői szobába. Az ajtónál állt Vigh Gabi, a DISZ-titkár, és még hamar odasúgta: „*Tagadjátok le!*” Abban a percben tudtam, hogy nem védekezni, támadni kell... A tanársegéd már sem úrnak, sem elvtársnak nem szólított: „*Kovács, Németh, W. elvtárs kötelességtudóan jelentette, ti gúnyt űztetek Sztálin elvtárs halálából!*” Én indulatosan válaszoltam: „*Eltársak, ez provokáció! Engem, engem akar így ez a kispolgár származék eltávolítani az egyetemről? Engem, a munkásosztály fiát?*” Miközben védekeztem, eszembe jutott: csak meg ne kérdezzék, hogy hol volt gépházi fűtő szegény édesapám. Töhi is határozottan tagadott. Egyelőre hatott ez a válasz; Bódi Laci, a tanársegéd is szívesen kerülte ki az elkerülhetetlen botrányt. Mindkettőnket elengedtek, de a spicli sem avatódott osztályharcos szentté. Éreztük, az évfolyam minket sajnál, mégis csend volt körülöttünk. Egy hét után Mollay professzor félrehívott bennünket: „*Szamarak! Nem tudták a szájukat befogni?*” Valószínűleg ő is besegíthetett a komisz feljelentő leállításában... W. mester nem javíthatott a káderlapján, én pedig jól játszottam el a megbántott munkásfiatal szerepét. 1956ban ki akartam menni W.-hez Kiszpestre. Mollay tanár úr lebeszélte erről is. „*Hagyd Jóska (ekkor már tegeződünk) ne piszkítsd be a kezedet!*” Igaza volt, ahogy én a fickót ismerem, rövidesen újra feljelentett volna...

Egy botcsinálta „kormánybiztos” esete

1951-ben először bejelentkeztem Budapestre; ezután nem akartak hazaengedni Sopronba, a határsávba. Amikor emiatt visszajelentkeztem Édesanyám lakáscímére, már Budapest lett „a tiltott város”. 1953-ban, hazalátogatva benéztem a Reálba: a drága Földi Lőrinc tréfálkozva bemutatott: *Hozom az új kollegát!* Maxi bácsi odasietett hozzám, már elfeledte az arcvonásaimat: „*Szervusz! Én vagyok az idősebb, tegeződjünk!*” „*Boldogan, Zoli bácsi, de nem ismeresz rám?*”

Érettségi után két évvel, 1956 őszén Sopron lett a zárt város a disszidálások miatt. Én ebben az időben megvásároltam (ügyvédi segítséggel) egy budapesti bejelentkezési engedélyt. 1956 decemberében a pesti Deák téren a főkapitányságon kinevettek, amikor határsáv-engedélyt kértem. „*Ember! Állami segítséggel akar disszidálni?*” Újra elmentem az ügyvédemhez, most meg vásároltam egy soproni határsávengedélyt. *Foglalkozása: tanár.* Ezt az én emberem kiszínezte; utána gépelte: *kormánybiztos.* Utazásának célja: *Hivatalos út.* Ehhez jött a szép kiegészítés: „*A brennbergbányai széntermelés megindítása*” Ennél szebben nem lehetett volna a határsáv engedélyt összehozni. 1956 legvége volt, vagy 1957 eleje. A Keleti pályaudvaron fűrtökben lógtak az emberek a vonaton. Kaptam valahogy ülőhelyet is, de már Tatabányánál leszállítottak egy nagy csoport embert. Győrnél újra leraktak egy sereg utast, majd Fertőd-Eszterházánál már csak lézengtünk a vonaton. Ott már jelentkezett nálam a vonatparancsnok. „*Hová vihetjük, Kormánybiztos Elvtárs?*” Legjobb lesz a nyugodt fellépés - gondoltam - és közöltem: „*Otthon szállok meg!*” Sopronban leszállva, előállt egy katonai gépkocsi: „*Tessék parancsolni! - Majd tessék minket hívni, ha kocsira lesz a Kormánybiztos Elvtársnak szüksége.*” Nem hívtam őket! Ők sem kerestek. Talán derülhettek maguk is, hogy valaki így lépte át a már jórészt lezárt határsávot. Ha valahol

megőrizték a régi idők határsáv-engedélyeit, ez őrzi még a botcsinálta kormánybiztosság tárgyi emlékét.

Édesanyámat aztán megnyugtattam, de egy ideig élt még bennem némi drukkk. Nem volt rá szükség - itt vagyok ma is. Ifjúságom évei egy kisember nehéz évtizedei voltak - de túléltem. Talán azért is, mert a tanári munkám mellett, kutatásaimmal Sopron múltját próbáltam szolgálni. Ez tartotta bennem a lelket, mert tudtam: Sopron nem enged el! Én pedig nem engedtem el a szülővárosomat! *Ma is Sopron igézetében élek!*

Szurokné Strassner Klára: Virág lelke

Grabner József: Tornyok I.

VERSEK ÉS NOVELLÁK

BAÁN TIBOR

SZIVATTYÚ*

és halmazati büntetésként
 az égbolt esőrácsokat dobál
 dörögve nyög félelmetes
 vizével pincénket tölti meg
 ezen úszik a bárkaház a reggel
 partjai felé ahol a tükröző
 aszfalt fénypontokat sokszorosít...
 a fent jövő

s tükörképe alul
 oly együtemre lépked
 mint egyzetéjű ikrek
 szivattyú kezdi működését
leviatáni csóki gyó nyeli
 s löki magából a felszívott vizet
 kihányja mint sötét panaszt
 mely lelkünkig megmérgezett
 hisztérikusan öklendezik
 Ferenc József szakállát felidéző
 őskori mohát csonkolás utáni
 szénfekete trianoni gyászt
 egy menetparancsról leszakadt
 meghasonlott patkószeget
 s mindazt mi a csőben megrekedt -

A kibeszélhetetlen történelmet

* Mutatvány a költő „Gyűjtemény” c. új verseskötetéből.

BAÁN TIBOR

MOZGÁS

„... mint minden mozgás számtalan egymásbahatoló
történhetőséget burkol.” - Bergson

az emlékezés futósávjain - szinte látom - ahogyan
fut... futását *gyorsírva* merész
összefüggések nyúló levegőjébe lép
átszalad *rejtvényeink* sűrű
övezetén de rátapadva idő-
fonalak emlékfoszlányok lógnak-lobognak róla
ahogy mozgását - mint a szabadság rohamát -
előadja ahogy a színek örvénylésébe
dobja magát...viszi a lendület
bírija még a test a gépezet erővel
hogy csak félig van itt *félig* már ott
abban a gyorsuló sebességgel *távolodó*
a horizontvonal alá csúszott gyerekkorban
mely biztos karám volt szénaszagú éden
patak híd hegy csillag és napkelte
az *anyakép* folytonos visszaverődése
elillant felszívódott kísértet
nem gondol rá fut és az idomok a formák
cspzottan egymásra esve jobb és balfelől
követik mozgását iramlását a filozófia
zengő égboltja alatt *alá* hol nincsen nappal
se éj csak idő: *időáramlás*
nincs forrás - csak a víz pontos képlete
(nem számít hogy az eget tükrözi-e)
mert minden az úr időtlen képzete
szinte látom ahogy a külső sávon
közeledik... elhagy... túlfut a világon

BIBOR ISTVÁN

HÁROM ALKALMI VERS**SZATURNUSZ***Feller Antalnak barátsággal*

„...*fönn, barátom, ott fönn a derűs ég...*”
 Nem vezet a majdnem végtelenhez,
 habár mutat irányt a *Saturnus*,
 s - *ők tudják* - majd mindent összerendez.
 Születik új, *fényes nagyszerűség*,
az égben bál van, minden este bál van!
 Nyáj, pásztorbot? Rég volt.
 Immár múltó *kék folt*,
 hát ne bánjam!

ÜNNEPNAPOK MÚLTÁN*Ferencz Győzőnek*

Győzni itt a csillanó szépség
 többé nem fog, az érdes napok csak
 múltásukban hordoznak vigaszt, és
 a túlélő remény helye is csupán
 a két pillanat között bűvő szilánké.

LITÁNIA*S. Beckettre emlékezve*

Boldog Vladimir,
 könnyörögi érettünk!

Boldog Estragon,
 könnyörögi érettünk!

Mindnyájan, kifosztott
 szentek és boldogok,
 könnyörögjete érettünk!

BIBOR ISTVÁN

NAPRAFORGÓ...

Napraforgó nyílik mindenütt,
körülvésznek égő tengerek.
Távolodik, s közben, mint az Ég,
kéken int a bálnahátú hegy.

Napraforgók! Lángjai a nyárnak!
Szépen égnek, csak hát ellenem.
Menekülnék, de már megtaláltak.
Magam ellen van még fegyverem?

Körülvésznek égő tengerek,
minden, ami eddig elkerült.
Hiába csak álom, ha utolsó...

Napraforgó nyílik mindenütt.

BOTOS FERENC

TABULA RASA

(Hrabal-sírató)

Minden csupa fény
szél fújja nyírfahaját
gyönyörű. lánynak

Háztetők, tüzek
söröslovak, patakok:
tapintsd a popsit!

Őszül az erdő.
Mosolyod betakarja
a vemhes macskát

Nyugvó téli nap
ablakra csókol szikrát,
Minden csupa fény.

BOTH BALÁZS

SOPRON, 1944. DECEMBER**iff. Sarkady Sándornak*

Felette hó és pernye szálldos. A város fentről sír-sötét.
Lokátor jel fürkészi a légcsavarok dupla körét.
Nincs már, aki a hangszóró tómondatait értse.
Aki teheti, rejtőzik föld alá, pincébe, repedésbe.

Tízmillió gyertya lobban a téli éjszakában.
Légi veszély. Légi veszély. Ingadozik az áram.
Hatezer méteres hangoszlop zuhanja át az eget.
Kődfoltokon fénypászma. Szívként a téglaház remeg.

Szórványos dörgés. Foszforcsíkok keresztül-kasul.
Ördögtűz hamvába roskad az utca válaszul.
Mintha gépkocsi, villanydrót, zsákok és ostorlámpa
képtelen fizikával felfelé gravitálna,

ami éghető, percek alatt merő lobogássá válik,
magnézium-kék nyelvek törnek a forró szemhatárig -
Az apokalipszis lovasa vágatva kitör e lángból,
hazatérsz, pusztító sziluett, iszonyú Liberator.

* Mutatvány a költő új, „Ha nem marad kimondatlan” c. verseskötetéből.

BOTH BALÁZS

ÖDENBURG, ÉJJELI ŐRJÁRAT

Holdtöltekor, ha lakóik
aszpik-sűrű álmuk alusszák,
hétszáz év titkait kilélegzik
macskakövükre az utcák,

napközben ahol autókaravánok
szürke gőzt eregetnek,
most csikorgó tengelyét hallod
megrakott társzekereknek,

a szégyenfán tövig nyírt nőt köpdős
tisztos városi polgár,
sülő hús szaga; aranypézn villan
körözött útonállónál -

Bronz mellszobrát tegnap avatták,
- ismerik jól a pilleszívű lányok -
imádkozva ölelni siet
az ősz szakállú várostanácsnok,

ezer szájon forog a szó;
tűzvész, tavalyi himlőjárvány...
„Zahnpraxis” fogatlan arc vigyorog
a tömegtől fekete járdán,

kocsid keresnéd? hűlt helye sincs
a fizető-parkolóban,
sehol szaküzlet, butiksor,
vakító tűzfény lobban,

máglya füstje száll az éjbe
az új napot kezdő órán,
Istenhez kiált kegyelemért
a lángoló boszorkány,

ahol tegnap még gyerekeddel
fagylaltért sorba álltál,
kámzsás barát fejhargon
latinul zsoltárt kántál,

fal mentén csorog a szépreményű
királyi város szennye...
Kakas nem szól. De ha virrad,
mindig az életedre.

Gerencsér Pán Tamás: Képeslapom

BÖRÖNDI LAJOS

ATHÉN TITKA

Athén kék volt és mint a papír száraz
az Akropoliszon számolatlan turista
minden lábnymba lábnyom ért de mégsem
fejtődött meg a görögség titka

pedig benne van minden kőben este
a tenger felől fújó szélben is
nem adja meg magát hiába hordja
szét a sereg az Akropolisz köveit

az Archimédész utca közepén
hagytuk egy szerelőműhely előtt a kocsit
a hőségütötte piszkos kis utca is
rejtegette előlünk titkait

nem vágyom rá mondtam végül lemondón
nem kell az amit elérni nem lehet
nincs titok ha igen bennem van csupán
én őt faggatom ő meg engemet

Athén zörgően száraz volt olyan
mint egy lazán összegyűrt papiros
hörgött lihegett negyven fok árnyékban
ásványvíz meg girosz

két év múlt el vagy három? nem tudom
de éjjel felébredve nyugtalanít
valami soha meg nem fejthető
és forgolódom egészen hajnalig

BÖRÖNDI LAJOS

TÉTOVA VERS

amerre jár lefelé lejt az utca
és kontúrtalessá mosódnak a házak
mert képzelet elképzeless csupán azért
még él belül táplálják évtizedes vágyak

átvág a téren ernyőzi kezével szemét
nézeget nem látni jól az arcát
előtte tenger mögötte is víz
és korlát van mindenütt korlát

huszonegy éve halt meg februárban
hó volt akkor éjjel és semmivé lett
a vágy hogy nővé felnevelheted
hogy nemzöböl apává fogad majd téged

aki fogja a kezét hőmérőzi ha lázas
verset ír születésnapjára
mindez semmivé lett s most ott sétál
a múltban de talán nem élt hiába

hiába tavaszodik nélküle én vele nézek
bennem mosolyog ő tudja
hogy amerre járok ő jár és arrafelé
mindig lefelé lejt az utca

BŐSZE BALÁZS

ANGYALOK KÜLDETÉSE

(IM: Jáki Sándor Teodóznak)

Hadikfalván
hadba gyűlnek,
Gimeslokon
a templomba beülnek,
imádkozik Istensegíts:
- Uram! Minket ne keseríts!

Küldj érte angyalaidból,
Fehér ruhájú szeráfi karból,
Kacsikára vigyenek a hírből:
- Sándor - Teodózunk
erősen készülődöl!

Imák röpiítsenek
fel az égbe,
küldöttek ölébe.
Énekelted meg
fahangú Pétert,
főangyalunk, Mihály
csördítsen rá ércset.
Miközben Krisztusunk
barátsággal ölel,
Lelkünk az Atyával
süvegel!

Bukovinában s a Felvidéken,
Moldovában és fenn az égben!

BŐSZE BALÁZS

HELYZETKÉPEK

Mentünk Gabossal
mint két tulok,
kiket az égetett szesz
is bolondított,
de fékevesztett nyári
késő délutánon
a Neher kocsmá
nyitva állott.

Udvarán csenenész ecetfa,
két kicsiny szobája
pörkölt szaftba ájulva
s a fémlábú asztalok,
udvari székek,
könnyedén elbirták
sörös kriglijeinket.

Bennünk szennyes kis
álmok forogtak,
ajkunkon sörhabok
bugyborogtak.
A járdák tövében
a falnál,
eltévedt virágok nyíltak
- árván!

Már tétován értünk
a Deák kertjébe,
jó bölcsünk ült
szoborban
a kert végében,
fejünk felett kíváncsi
ablakok,
a gesztenyefák alatt
asztalok és padok,
apácarácsos boxokban

sürögve,
iszákos baráti társaság
ült össze.

S mire onnan is
továbbálltunk,
az Újteleki utcában
várt a bűdös szagú
talponálló,
a „Fehér Hattyú”,
ami csak fehér nem volt,
és karcsú nyakú hattyú.

Sör, izzadság, hűgyszagú,
mosdatlan, szakadt figurák
dülleszkedtek jobbra, balra,
az emeleti ablakból Dudus
hajolt ki, rengő, eres,
mellei terültek a bádog
ablakpárkányon,
térdői nyíltak vágyakozva.

Hazafelé mentünk kedvvel,
telve habbal és szerelemmel,
szemünk égett a kivagyiságtól,
a Lővér-bárbeli tangózástól.
A lányoktól, kik búcsúztak szépen
ha idejük lejárt,
vitték a lehetőségeket,
sajátjukat s a miénket.

Közben alkony hullt az égből,
mi horkoltunk elterülve
az átélt szenvedélytől!

BÜKI ATTILA

PILLANATOK

I.

Vasárnap volt.
Látta a templomból kilépőket.
Felgyorsította autóját,
majd fékezett, s megállt
a bevásárlóközpont parkolójában.
Felvillantak emlékezetében szülőfaluja képei,
de a gyermekkori imát
nem tudta végigmondani.
Cikáztak mögötte
cérnaszál vékony fényű
villámok.

II.

A Templom tér kőasztalainál
csempészek fillérekért árulták
hamis szobrocskáikat, festményeiket.
Hozzájuk lépett egy vak ember,
kezébe vette a tárgyakat.
Megtapogatta őket,
s beleköpött a levegőbe.
A kőasztalok alatt
földre terült a csönd.

III.

Lefelé nézett a hegyről
a kivilágított fővárosra.
Tudta, hogy ez az a hely,
ahol eltűnnek a betörők,
a szegény, szomorú lányok,
vidékek hajléktalanjai,
akár a behemót falakra
írt felhívások, jelszók,

melyek elmosódnak
hosszú esőzések idején.
Amikor elindult,
felfelé nézett.
Isten segíts! - mondta.

IV

Apját apónak hívta.
Váratlanul ment el,
nem tudott tőle
bocsánatot kémi.
A kertkapu elromlott.
Csak a csiga mászik
ki-be alatta.

V.

Fogadj el tőlem
valami csekélységet,
mielőtt elmennél.
Talán ezt a fényképet,
rajta angyalszárny lebeg,
ami hiányzik nekem.
Akarod?
Utazhat veled,
mint az álmod.

BÜKI ATTILA

BETLEHEMI AKVARELL

hangol a szél a fán
mintha húrja volna
millió harmatcsepp
hull az istállóra

Menyhért Gáspár Boldizsár
napkeletről ballag
szívbéli ajándékuk
arany tömjén mirha

felragyog a lélek
Betlehem csillaga
kisdéd Jézuskával
Mária kismama

CZETHOFFER CSABA

RAGYOGHASSON

Kitárt ablakomon
beleng az éjszaka
hús leheletével:
Isten sóhaja.

Neki megvallható
lehetne mindaz,
mi a halandóban
halhatatlan virraszt.

Mint az elítéltben
a vesztőhelyen,
hirtelen lepereg
teljes életem.

A csillag-matricás
égbolt a papírlap,
rá holdvilágnál
gyönyörűt írjak.

Kezdem ihletetten:
add meg, Uram, legyen,
ragyoghasson a vers
álmatlan éjeken.

Ámen.

CZETHOFFER CSABA

Ó, ELMÚLÁS, NE SIETTESS

Rongál az élet, lassan megöregszem,
ifjúkorom maholnap elévül,
betörhetetlen vadlovat: úz, zsarol,
immáron nincs tovább alku nélkül.

Néhanap, ha szállhatok kedvemre,
mert Isten hiánya helyén ragyog:
borongó sorok közt kósza visszfényként
a vers kínál boldog pillanatot.

Borda-kalitikáját szívem, a főnix
szétvetné, piros indulót dobol,
ez oázisos földi sivatagban
a kőből homok lesz s belőle: por.

Ki mindennap közelebb kerülök a csendhez,
a magyar anyaföld majd bekebelezhet:
jó étvágyat kívánok neki tetememhez,
mielőtt megtérek az én Istenemhez.

Ó, elmúlás, ne siettes, arany ősz van,
várj még,
titkon úgyis készülődöm, bár sápaszt
e szándék.
Hűen a haldokló kerthez, sárgulok
a levelekhez,
maradék időm e bolygóm, mint a vers,
ajándék.

CSEH KÁROLY

AUGUSZTUS DELELŐJÉN*

*„Augustus holnapban kutakat, forrásokat
keresnek... végy egy égetetlen fazakat,
a' ki jól megszáradott, ásd el, amit az
előtt öt lábnnyira az földben, reggel nézd
meg, ha elromlott, vagy meg-lágyult, víz van ott.”
(Lőcsei Kalendárium, 1674)*

Égbe ásott agyagedény - kerek lett
augusztusunk teliholdja,
s nedves már:
ideje volna
forrást keresnünk, mint a régieknek,
valahol ott
a domb alatt,
hol ölnyi zöld még felfakadt,
oda kell nekünk elzarándokolnunk,
s lehetlenyi nyomot hagyni - hogy voltunk -
kavics, korsó
csípő-ívén,
s fényt is, amely még verőfény,
s nem tűnt élet sejlő nappali holdja;
itt időző létünk *ezüstsinórja*:
forrásunk,
tarts meg majd minket,
vesszük varázsvesszeinket
s útra kelünk - útján a régieknek;
égbe ásott edény - a hold kerek lett.

* Mutatvány Cseh Károly utolsó, „Nagy-pénteki nyár” c. verseskötetéből. Szerkesztőbizottságunk megrendült szívvel búcsúzik régi kedves munkatársától.

CSEH KÁROLY

MINDENSZENTEK

Zörren a pap körül a gyászló avar:
karéjban tisztást formáznak a vének;
nyitva a zsoldár - szárnya egy lepkének,
s a „Tebenned bíztunk” felharsan hamar.

Katicabogár kövön, márványlapon,
feltámadásra bújtó fényözönben,
s kirajzolódunk sorra félkörökben,
egymáshoz hajolva is árván nagyon.

Holdhónap nekünk ez, holtak havában:
éppen huszonnyolc hókrizantém gömblik,
s míg kriptánk előtt fényük végigömlik,
tekintetünk dérverten alábágyad.

Túl a dombtetőn viaszba fül a nap,
elkormosul a kékbe tartó zsoldár...
Temetőnk mítikus kelta kert most már:
halottak almái, mécssek izzanak.

DEBRECZENY IVÁN

TARTOZNÉK

Tartoznék a szélhez,
hajló jegenyékhez,
rejtő levelek közt
bújva keresnélek.

Tartoznék rögökhöz,
apró örömökhöz,
egyetlen pont körül
örvénylő körökhöz.

Tartoznék karokhoz,
záróakkordokhoz,
árnyakat széttépő
rég várt holnapokhoz.

Tartoznék kezekhez,
szálló nevetéshez,
szabálytalan rendben
rám váró egészhez.

Tartoznék a csendhez,
villódzó egekhez,
repülésre hívó
érintéseidhez.

DEBRECZENY IVÁN

HALLGATÁSODBAN

Hallgatásodban elmerültem,
ráhajtom arcomat,
átlényegülnek a fények,
feloldják burkomat.

Hallgatásodban kapuk nyílnak,
kezedért nyúl kezem,
hallgatásod csendje mélyén
árnyaid keresem.

Hallgatásodban felhők szállnak,
változó évszakok;
hallgatásod erdőmélye
csendjében kutatok.

Hallgatásodban vizek zúgnak,
múlt zátonyon pihen,
hallgatásod sodrásában
partjaim keresem.

DRESCHER J. ATTILA

VERS A TERASZON

Szombat van délelőtt
(vagy talán dél után -)
szemem a papíron
bámulom tétován

Sürget a penzum és
írni is volna ok
(sírni is volna ok)
majd még kimaradok -

Ülök a teraszon
írom KELL volna ok:
a tartós jelenlét -
míg el nem némulok

S nem dőlnek a sorok
Nem búzatábla ez
hol Drescher (Arató)
(csép)hadarva szerez

jobbnál jobb verseket
csalva az Olvasót
szép ál-búzakörökkel
halhatatlan rögökkel -

DRESCHER J. ATTILA

HÁROM SÓHAJ**CSAK SZÓ**

Csak hites versbeszéd
 nem olcsó s gyávuló -
 s mit lélek nemz: a SZÓ

bár ama lelken is
 könnyektől s dúlt örömtől
 megcsúfolt vágy dörömből

igazságok között is
 oly tisztán hallható -
 utolsó riadó

GENE-RÁCIÓK

Nagyapák könnye
 unokák habozása
 fiúknak bűnei
 a múlt vak elkobzása -

Megsüppedt sírokon
 kinő gazdátlan árván
 vérehullató fecskefű
 mint biztató szivárvány

és ledől minden bálvány

Sunt lacrimae Rerum -
 Lelkem velük rokon

AZ ELHAGYÓK

akik már messze járnak
kiket elküld a bánat -
a létmehtagadók

vacognak lent a földben
a földi-lelki télben
kiket a sors megint

aztán elhív majd végleg
egy utolsó ítélet
a csend gyászukra int
Megint

Simon Ferenc: Erdőben

ERDÉLYI CSABA

KETTEN**TITANIC**

Ketten kapaszkodtak a roncsdarabba,
„Higgy Jézusban!” - mondta a prédikátor.
Felelt a másik: „Nem tudok!”
Átcsapott a jeges víz rajtuk.
Amikor újra szóhoz jutott,
a prédikátor megismételte a mondatot.
„Hiszek” - hallotta még a választ,
aztán a hullám elragadta őt -
amazt kimentették.
Ettől fogva a megtért prédikálta:
„Emberek: Nem kell félnetek!
Szeret minket az Isten!
Életünk szent kezében!
Élünk bár vagy halunk:
Övéi vagyunk!”

VEREMBEN

Kéz a kézben, vakon, süketen, naivan,
észrevétlen verembe estünk, Uram;
egyik vak, másik világtalan...
bocsásd meg, hogy nem vigyáztam Rá jobban!
Te a nagy bajban levőkért jöttél,
irgalmas kezeddél
a mélységből emelj fel,
eleveníts meg,
s vezérelj minket
szent szemeiddel!

ERDÉLYI CSABA

A VIRÁG ÉS A ZENE ÜZENETE**LILIOMSZÁL...**

Liliomszál, liliomszál,
oly sok jóra tanítottál,
beszélgetőtársam voltál,
Hozzád mindig hazajártam,
nem fegyverben, nem gálában,
kopottas házi ruhában;
szégyenem nem takargattam,
glóriám nem ragyogtattam,
nem volt titkom teelötted,
bajokat és örömöket
nyitott szívvel mind kitártam;
- bizonynal csak álmot láttam.

LÉLEKTŐL-LÉLEKIG

Elmentek a régi mesterek,
Zenészek is pálcát, vonót letettek,
s elhaltak a szárnyaló dallamok -
maradtak fekete kottafejek.
De vannak ihletett pillanatok,
öregék helyébe állnak fiatalok,
rezgésbe jönnek régi hangszerek,
áttüzesednek holt kottafejek,
elhalt dallamok szárnyalni kezdenek,
s elrepültek bár évszázadok,
lélektől-lélekig
a zene: az üzenet,
íme, megérkezett!

FECSKE CSABA

„ÍRÓSZOBÁM”

(Nem olyan, mint Arany Jánosé)

A hely, ahol versem írom
 Tillaárom, haj!
 Se nem bölcsöm, se nem sírom
 Tillaárom, haj!
 Kimondom, s a hideg ráz,
 Ez egy kaptár: panelház.
 Tillaárom, haj!

Benne harminc éve élek
 Tillaárom, haj!
 Sokan vagyunk, hát nem félek
 Tillaárom, haj!
 A falat nem húzom szét,
 S hallom szexel a szomszéd.
 Tillaárom, haj!

Érzem, mit főz Ella néni
 Tillaárom, haj!
 Van nyugdíja, de csak némi
 Tillaárom, haj!
 Hajba kap, fia, lánya,
 S megáll tudománya.
 Tillaárom, haj!

No csak, megjött Kovács szomszéd!
 Tillaárom, haj!
 „A pofádat taposom szét!”
 tillaárom, haj!
 Íródik a sors könyve,
 Sósabb lesz a nej könnye
 Tillaárom, haj!
 Elmerengve puha ágyon
 Tillaárom, haj!
 Egy kis kerti lakra vágyom

Tillaárom, haj!
Ezen jártatom eszem:
két szonettért megveszem!
Tillaárom, haj!

Pócza Irma: Egyszer én is voltam király

FECSKE CSABA

PONNILÓ

Úgy tíz esztendővel ezelőtt egy Szuha-völgyi kis településen, Izsófalván kisdíákok szavalóversenyén zsűriztem. Zsűritársam, atyai jóbarátom, Somló Ferenc Jászai-díjas színművész, a Miskolci Nemzeti Színház örökös tagja, némi kedves unszolásra, a verseny és az eredményhirdetés után maga is elmondott egy verset, mégpedig Szép Ernő Gyermekjáték c. versét. Úgy éreztem, hogy ő maga Szép Ernő, a kisfiú és a meglett férfi is. Meghatódva hallgattuk őt, amint a göcsörtös, szálkás deszkáról szinte fölemelkedve mondja, mondja a verset. Nem ismervén a költeményt, azt hittem, hogy Ferenc a saját szája íze szerint mondja hosszú n-nel a pónilovat. Ennek ellenére nagyon tetszett, sokáig zengett fülemben ez a furcsa szó: ponniló. Persze nekem se volt ponnilovam, de megmondom őszintén, valahogy nem is hiányzott. Most, hogy újraolvastam a verset, újra muzsikálni kezdett bennem a szó, és hirtelen vágyakozni kezdtem a ponnilóra. Szeretném, ha nekem is lenne egy ilyen különös ízű saját szavam. Míg e verset írtam, egy kicsit Szép Ernő voltam, szegény kisfiú.

Amikor én kicsi voltam,
Fűzfavesszőn lovagoltam,
Nem volt nékem, Mercedeszem,
Mercedeszem,
Mercedeszem,
Bár csak azon járt az eszem.

Mercedeszen sose ültem,
És robogón se repültem,
Nem volt nékem kerékpárom,
Kerékpárom,
Kerékpárom,
Mert ellopta Terék Áron.

Nem volt nékem aranyóráam,
Boldogtalan volt sok óráam,
Jó lett volna reggel, este,
Reggel, este,
Reggel, este,
Az idő múlását lesve.

Sose volt nékem rakétám,
 Ezen búslakodtam némán,
 Nem vittek el Disneyland-be,
 Disneyland-be,
 Disneyland-be,
 Nem járt senki a kedvembe'.

Én nem kaptam toronygombot,
 Márton•napon libacombot,
 Nem vittek a Vidám Parkba,
 Vidám Parkba,
 Vidám Parkba,
 Kedvem senki nem akarta.

Én játékot már nem kérek,
 Lassan végcélomhoz érek,
 E földről a mennybe térek,
 Mennybe térek,
 Mennybe térek,
 A Jóistennel beszélek.

Arra kérem könyörögve,
 Hogyha szeret, vegyen ölbe,
 Adjon nekem ponnilovat,
 Ponna lovat,
 Ponnilovat,
 Hátára ülök, ha szabad.

Ponnilovam, ponnilovam
 Velem a Tejúton rohan,
 Az életünk úgy ellovan,
 Ponnilovam,
 Ponnilovam,
 Jaj, hiába van, ami van!

HAJDU LAJOS

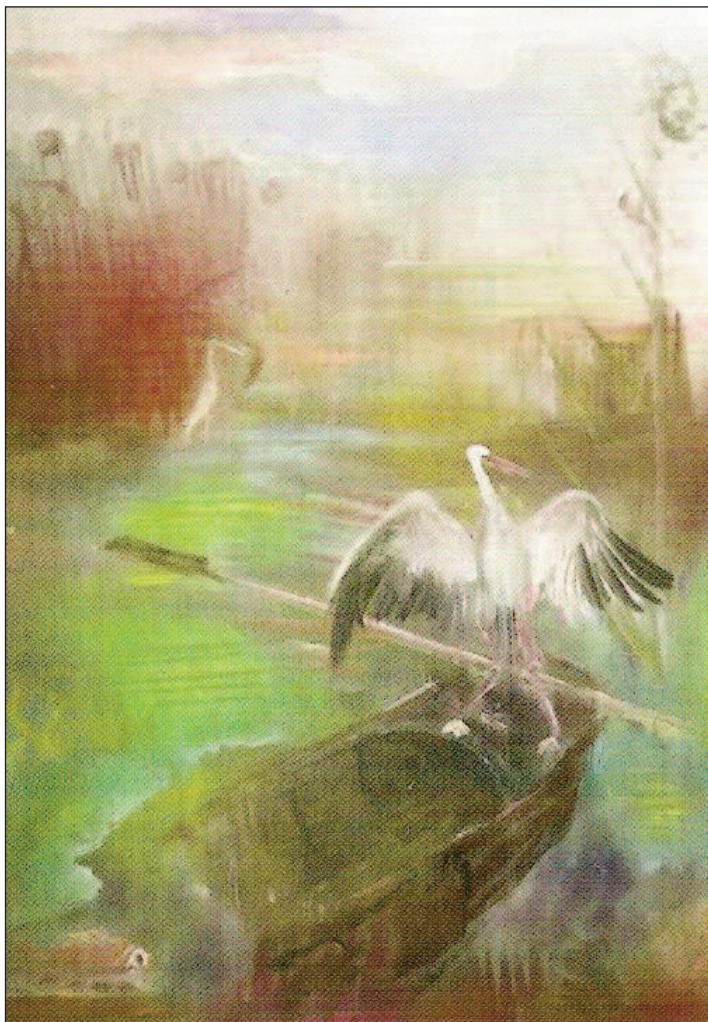
KARCAGI SZÜLŐHÁZAM SIRATÁSA

Kettőezertizenkettő
hetedik hó hetediké
érettségim hatvanadik
évfordulója, ünnepe.
Boldog voltam, korán kelő,
korán is odaérkező;
kaptam-fogtam magam, s menten
szülőházam felkerestem,
azaz felkerestem volna,
hogya megtaláltam volna,
de a ház ledőzerolva:
még a telek sem volt sehol,
Ladányi út - kurtább a sor,
hetvenhatos házszám sehol.
Se telek, se ház nem áll már,
nincsen otthon, mely reám vár.
Hajduék hajléka hol van?
Csak egy szám, a hetvennyolc van.
Volt ez egykor szomszédunké,
Téri Imréné s Pirié,
meg a születő Gyurié.
Térit még Platzernek hívtuk,
s takarmányárusnak tudtuk.
Haj! Azóta füstté váltak,
megkönnyeztem pótmamámat,
Piri nénit, s mind a hármat...
Utódjuk egy eszeveszett -
kezén házunkból kocsma lett;
nádfödeles otthonunkat
földbe döngölve verte szét -
láthattam most csak hült helyét.
Gyermekkorom sok szép éve,
apám, nagyapám emléke
együtt eltemetve benne.
Hogyne ütött volna szíven
ennyi gyötrő, fájó nincsen?

Levegőt is alig kaptam,
„Barbárok” - suttogtam búsan.

Így indultam ünnepelni;
nehéz volt vigaszra lelni,
de míg társaim öleltem,
mégiscsak csitult a lelkem.

Fejér Zoltán: Gólya evezővel

HAJDU LAJOS

A FENYŐFA

„...Libanon ékessége hozzá jó, cziprus, platán,
sudár cédrus, mind együtt szenthelyemnek
megékesítésére...”

(Ezsaiás Könyve 60. 13. vers)

Kertem felső szögletében,
spireabokor tövében
felső szomszéd fenyőfája
átejtett egy tobozt, s várja,
magja eresszen gyökeret,
zöld rögye álmod szövőget
libanoni cédrusokról
s otthont teremt, ahol honol.
Minden évben egy szintet nő,
öt év múlva jött a metsző-
olló, mellyel lemetszettem
ágait az alsó szinten,
ösztönözve, hogy fölfele
törekedjen, s ne növelje
öregedő leveleit.
A fa lassan cseperedik,
tányérosan emelkedik,
s már láttam a faj jeleit,
kereszttségben a neve is
feltűnik: Pinus Syvestris.
Elérte a ház tetejét,
túlnőtte a ház gerincét,
szép fenyő lett télen-nyáron,
követte őt még vagy három
szanaszét a felső szögben.
Áll a legszebb, a legdelibb,
a legzöldebb, az a szelíd,
elsők között a legelső
maradt szívet melengető.
Megtetszett a borostyánnak,
arra kószáló indának;

a fa törzsén el is indult,
versenyre kelt, nekilódult,
két örökzöld nemes lélek,
nem lettek egymásnak fékek.
Egymáshoz oly jól illettek,
például az embereknek.
Ám egyszer nagy vihar támadt,
szél cibált fát, rózsaaágat,
hullt az eső, hullt az áldás,
villám esett, dörgött, mázsás
üres hordókat görgettek
az angyalok, s jéggyöngy-cseppek
pattogtak a kövezeten.
A fa ágait követtem,
mit művelt a szél felettem:
minden ág egy cséphadaró,
vitustáncot lejt sok manó,
most hirtelen észrevettem,
villanydrót van sűrűjében,
egy ág belegabalyodott,
s kínlódott, de ki nem bomlott.
A gubanc pár napig maradt,
mert az ág letört és fonnyadt,
s minthogy a drót áramot vitt
több családnak, fontos volt itt
a problémát megoldani,
jött a szomszéd, s hozott, ami
szükséges volt kaszabolni.
Pikk-pakk, mindent rendbe raktunk,
csonk maradt csak s a sóhajunk!
Eltelt egy év, és mit látok?
A hűséges borostyánok
kúsznak tovább a csonkfőig,
s koszorújukat ott kötik
barátságuk jeleként is
csüggedőkbe friss erőt visz.

Érd, 2013.

HUSZÁR LÁSZLÓ

ÜZENET A TÁNCRENDPOLGÁROKNAK

egy holdas éjen mi vének is összegyűltünk
 gondoltuk tárt karokkal vár a nagyvilág
 mint német nyuggert a karibik
 mint holland nyuggert a szép magyar ribik
 de nem várt senki
 az intersparban tescoban sem volt akció
 magyarnak lenni öregnek lenni
 hjaj motyogunk
 de jó dió a *dejó*

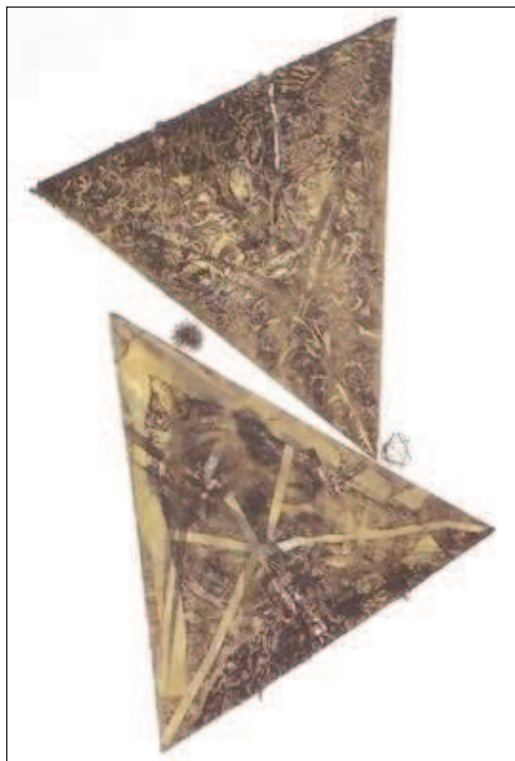
és hiába mondjuk - fiam - mi tudjuk - így csináld
 menj berlinbe mosogatni ásd el a diplomát
 mi magunk itt maradtunk
 (nem a hűség - a gyávaság okán)
 immár nem kellünk senkinek
 halálunkban a konyhaszekrény
 polcán urna-vázaként landolunk
 a dízsírhelyeket bankok pártok veszik meg
 meg senki táncrendpolgárok
 mert élni nem csak születni volt jogunk

talán ti többet tudtok újak mi ma is félelemben élünk
 nem oldja görcseinket ópiát alkohol és nikotin
 nekünk a három majom a legfőbb ismérvünk
 ennek jegyében fogalmazódnak napjaink
 (ezért is ők a nagyjaink
 igaz jó magyar állatok -)
 a nagyvilág nekünk soppingcitysüdwiien
 öreg miska méltán tudta miről szövegel
 itt élned muszáj hazudnod halnod meg - kell

HUSZÁR LÁSZLÓ

JELENLÉT

a semmi kertésze vagyok
ültetek megfoghatatlan fekete virágokat
és úgy tudok megjelenni
mintha ott sem lennék
a lányokat szélgörcs kínozza
a politikusokat gyomorégés
a költőket rímtelenség
úgy vagyok ott
mintha ott sem lennék

Szőcs Géza: Genus III.

KERÉK IMRE

LEVÉLTÖREDEK BARÁTNÉJÁHOZ*(gyerekkori emlék)*

Ágam, virágom, gombom, levelem! -
emlékszel? - együtt szánkáztál velem,
s míg szorosan átfogtad vállamat,
röpült velünk a tündér pillanat;
elámultak rajtunk a jegenyék,
s mint ó gramofon: forgott a vidék;
a tó dajkálta halk hullámain,
őzeket csalogatott a csalit.
A szánkó vasalt éle porhavat
kavart, szikráztatott talpunk alatt.
Nem volt a Rinya-tájék sohasem
szebb, mint Veled, virágom, levelem.

KERÉK IMRE

RÍMJÁTÉK KEDVESE NEVÉRE

Agát-szemű kedvesem, Ágnes,
ne bánd, akár egész világ les
ránk, amíg párban lépdelünk
e durrogó Szilveszter-éjen,
összebújva vagy kéz a kézben,
jó így együtt velünk.

Agát-szemű kedvesem, Ágnes,
mintha egy nagyrejű mágnes,
megdelejezted szívemet;
s nem rettent minket fagy se, jég sem,
ölelj csak magadhoz merészen
addig, amíg lehet.

Agát-szemű kedvesem, Ágnes,
holnap hajnalra arcod más lesz,
ha bontod aranyló hajad,
s a villódzó ablakkeretben
jégvirágon ámulva ketten,
hagyod, hogy megcsókoljalak.

KERÉK IMRE

PARAFRÁZIS EGY JOHN KEATS-VERSRE

(Az őszhöz)

Kék párák, dúsan csorduló ízek
 évszaka, cimborád a Nap, kísér,
 az ért szőlő fürtjét begyűjtitek
 a náddal fedett pincék szélénél;
 almák súlyától rogyva csügg az ág,
 őszi magvakat zamattal tele-
 töltesz: beérik már a mogyoró,
 feszül a dinnyék vérpiros bele,
 késő virág bimbója fakadoz,
 Kitárt kelyhéből friss nektárt oroz
 a csíkos méh, a csapongva-mohó.

Ki nem ismer téged? - Figyeltelek
 hányszor én, közelében a rakott
 csűröknek: sütkérezel, ősz fejed
 napsugarakkal cirógtatod,
 vagy aratsz épp, míg a mák illata
 álomba bódít és elejtet a
 sarlód egy fücsomóra, vagy akár
 fáradt cseléd, a kék patak felett
 földet lehajtod: frissülésre vár,
 vagy bor-prés illatát szimatolod,
 sajtolsz belőle csorgó cseppeket.

A sok tavaszi kánta hova lett?
 Ne búslakodj! van néked is dalod:
 nézd a Napot beszövé felleget,
 vadrózsák bíborpalástját amott,
 s parti füzek közt zsongva szétbomol
 a szúnyograj, majd összegyűl odébb,
 mert forgatja szeszélyes szélsodor;
 nyáj béget, rótszínű domb válaszol,
 tücsök cirpel, vörösbegy énekét
 trillázza sárga szérűskert alól,
 s búcsúzkodó fecskéktől zúg a lég...

LENGYEL FERENC

KNIGHTS TEMPLAR*

Kemény lábakon áll
A hősi kereszt jelvénye,
Akár a hideg
Tekintetű angyal
Krisztus szent képében.
Széles vállukon
Tiszta fehér köpeny ül
Nemes szegénységben.
Mellvértjükön pirosra
Festette Krisztus
Keresztjét a mártírium vére,
És kezükben éles a kard
A mártíromság jelképe.
Az elhagyatottság
Szent magánya
Imára emeli
Szálfa testüket
A hosszú úton,
És ereje Krisztus képű
vértanúkat ad
Rózsafüzérrel kezükben.
Napban álló kőbástyák,
Templomok hirdetik
Emléküket, hol
Krisztus is járt egykor.
Szent Péter világossága
Ragyogja be útjaikat,
Hol az úr hatalmát
Hirdeti az utókor.

* A vers Arcana „Like statues in the garden of Dreaming” c. zeneművének hatására készült.

LENGYEL FERENC

APÁM

Álmaimban kísért!
Látom nagyanyám
Képét;
Mereven fekvő,
Üveges tekintetű,
Csontsovány, öreg
Asszonytest
A halálos ágyon.
Szemében fásult,
Szomorú gyűlölettel
Tekint a pokol szakadéka
Felé, és lenge hálóinge
Alatt hordozza véres magzata
Terhét könnyű testében.
Az álom az ébrenlétben is elkísér.
Nem szabadulhatok tőle.
Génjeimbe van írva,
Akár a halál.
Génjeimbe vagy írva
Te és magzatod terhe.
Ki engem létrehozott.
Gyűlölettel teli szemek,
Pancsolt vörösbort
És dohányt éhező
Elállatiasodott száj,
Rongyos kabátban járt
Kihalt, szürke beton utcák
Ipartelepein, hol a sarkon
Borszagú kocsma van.
Magam sem tudom miért,
Újra és újra végigjárom
Ezeket az utakat emlékeimmal.
Talán, mert nincs kiút belőlük.
A szürke betonból
Nem nyílik út
A mennyország fényébe.

Csak üveges tekinteted
Néz vissza onnan
A túlvilág néma szürkéségből.
Már sírni sem tudok,
És félni sem tudok ettől,
Hogy követnem kell téged oda.
Így kellett lennie, nem
Lehetett másképp,
Mert én és te
Ugyanazok vagyunk,
Ott vagy génjeimben,
Akár a halál.

Mészáros György: Traum

LOCSMÁNDI LÁSZLÓ

HAJNALBAN

hajnalban
kenyeret s békét
ébredek
szuszogásod meleg
tarisznyájába
szívdobbanásaid
harmatában hajladoznak
lépteim
éjsötét madarak
lopják-lopják
denevér-vérezte
ábrándjaim
vonatfüst
szomorodik szemem
hűvös kriptájába
pálinka parazsa
perzseli pirosra
a májam mélyére
menekült csillagokat
homlokom
sas-vigyázta
szikláira
barázdálódnak a nap
pacsirtás sugarai:
kiságyad fehér rácsai

LOCSMÁNDI LÁSZLÓ

SZERETTÉL-E...

elkószált
golgotás
magányaimból
szavaid íze
szemed kékje
csillaggá
bánatult
szűzanya-szép
sebed vére
fénye feszül
árvaságom
keresztjére
szerettelek
szerettél-e

NÉMETH ÉVA

NÉHASÁGAIM

Néha teher a jelen,
és sodor a jövőtől
való félelem.

Önbizalmam egyszer
felröpít az égig,
majd a járt úton is
sírva megyek végig.

Léha világom fényes
felhőin néha vidáman
lóbálom a lábam,

aztán fáradt-bénán
téblábalok, és a
helyem sem találom.

Néha szívvel adok,
máskor kérő szóra
is süket maradok.

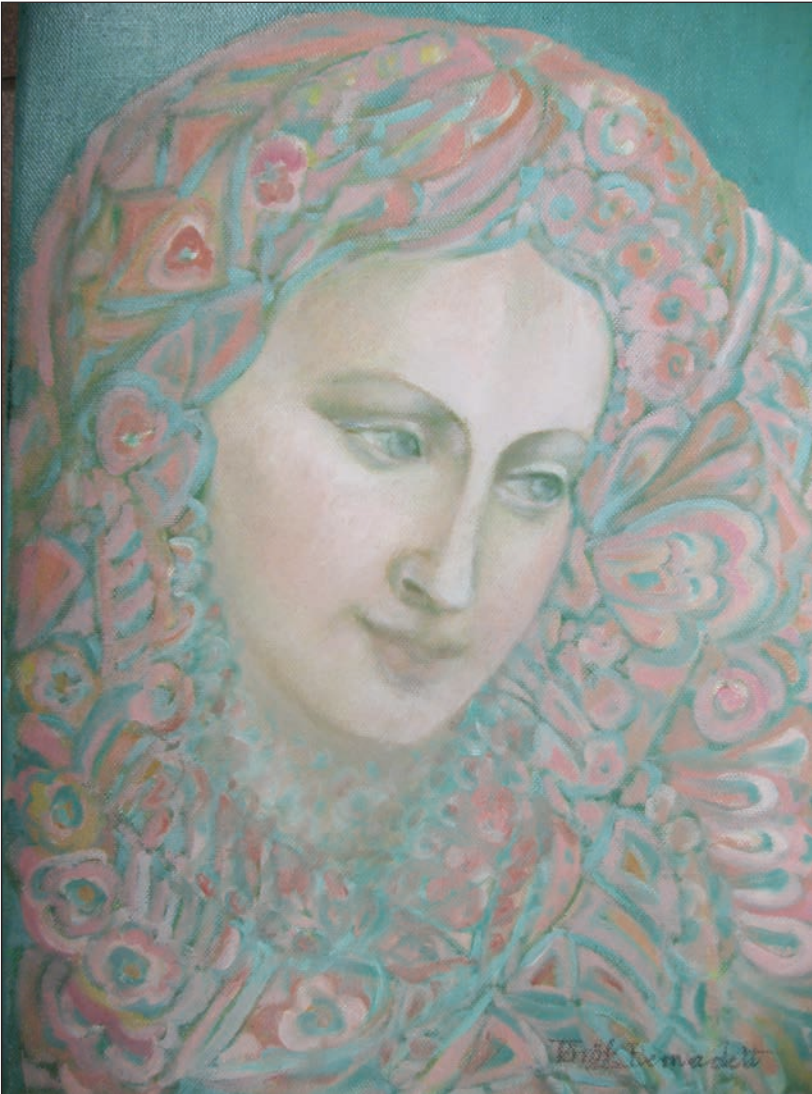
Néha friss csodákra
ébredve ámulok -
aztán újra báván
Semmibe bámulok.

Néha találok nemes célt,
lelkesítő újat,
de aztán mind csak közönyös
unalomba fullad.

+

Néhaságaimra súlyos
reménytelen csend ült,
mígnem egy Hang odafönről
bátorítva csendült:

„Börtönödből ki kell lépned!
Van reményed!
Én vagyok az Út... az Élet.”

Török Bernadett: Tavasztündér

NÉMETH ÉVA

A SOKADIK TAVASZ

Napfényes, színes, illatos
áprilisi csodák!
Zöld örömmel köszöntenek a fák.

Nem faggatnak,
hányadik ez a kikelet:
A tied, a tied! -
ujjong sok kis, boldog madártorok,
s rábólintanak
a virághabos, bimbós bokrok:
Illik hozzád, mint valaha
selyemszoknyádra a fodrok.

Homlokom mögött megvívott harcok,
halványodó, fájó kedves arcok -
Istenem, mennyi mindent megértem...!
De ez a sokadik tavasz értem,
énertem zsong, s értem ragyog a nap!
Az életet örömmel élni csak
előre tekintve,
szívbéli hálával szabad!

PERESZLÉNYI ZOLTÁN

NEM ÉRTEM

Vannak percek,
mikor
meg sem értelek...
vannak percek,
mikor
másképpen szeretlek,
vannak percek
mikor
penge szavak
sebzik meg a lelket.

Vannak percek,
mikor
torkomban reked
kimondatlan neved.

Vannak percek,
mikor
elenged a kezed.

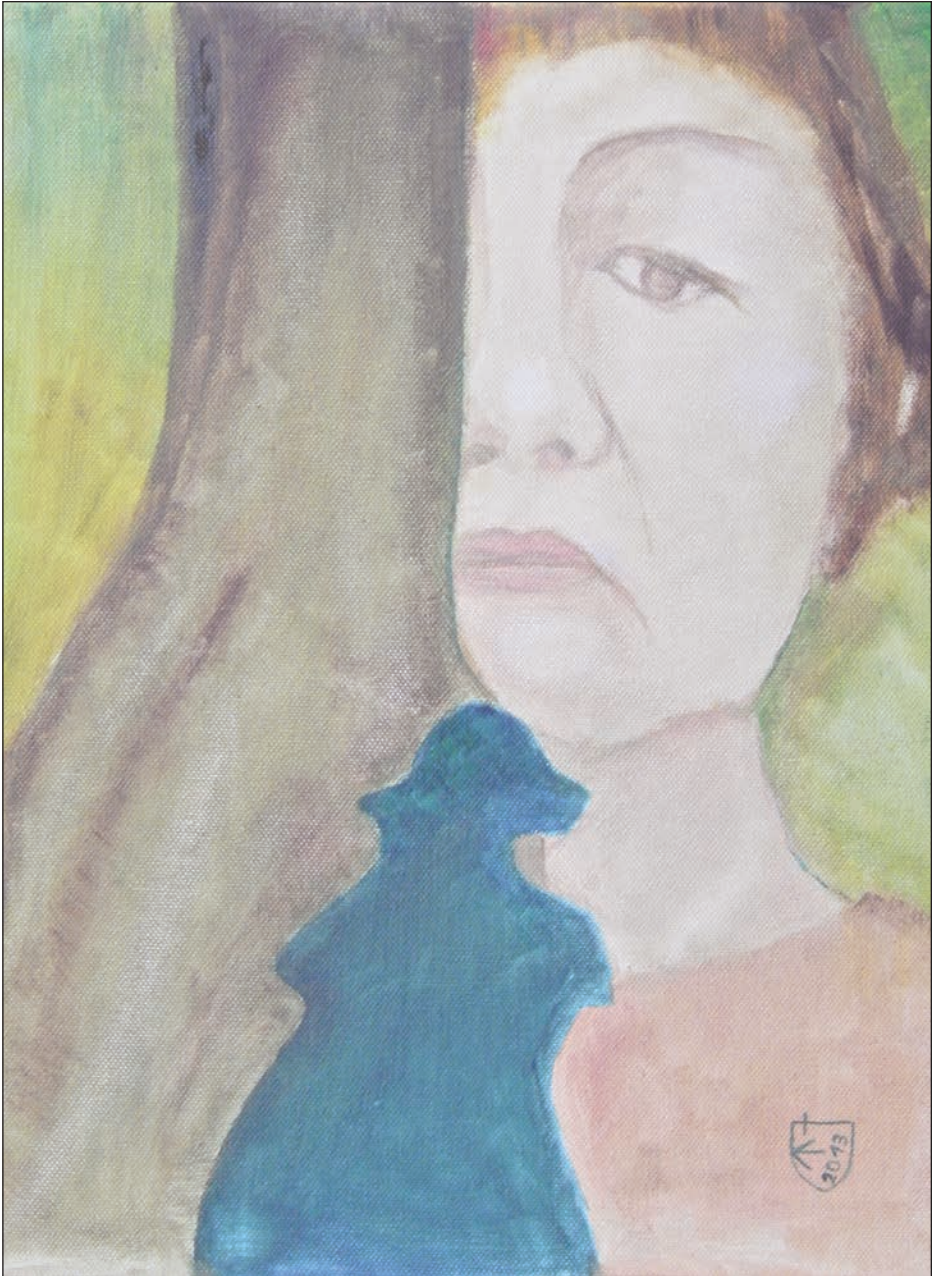
Akkor nagyon félek,
észre sem veszed,
amikor
örökre elmegyek.

PERESZLÉNYI ZOLTÁN

RÁD GONDOLVA...

Csendes a ház, a konyha felől
nem jönnek ismert illatok,
nem vagy itt mellettem,
vetetlen ágyamon egyedül vagyok.
Üres lett a tér, hiányzik valami,
tested hiánya űrt hagyott,
nem tölti be semmi.

Tudom már, hiányod mit jelent,
- lassan múló időt, hátráló mutatók
hegyén fennakadt elnyúló perceket,
jégvirággá fagyott, dermedt képeket,
izzó emlékek után kiégett reggelek
félbeszakadt álmát,
a hajnaltól félő remények
sötét éjszakáját.

Kálmán Éva: Titoklesők

POZSGAI GYÖRGYI

TIBETI TŰNŐDŐ

Tó tükrén csend mereng.
Mélybe nyúló úton
magányom végtelen.
Benn is hallgat minden...
Lelkem - teremtett szívárvány -
világol szüntelen.

*

Találkozom önmagammal,
tűnődöm a havas térben,
kétségeim messze hagyom -
lehull szennyes öltözékem.
Bőröm puha héjként
öleli szenvedélyem.

POZSGAI GYÖRGYI

MEGTESTESÜLÉS

Lebeg az ősz,
lány táncot jár;
homály-leplű
álarcosbál.
Kedveset mond,
szemembe néz,
sugarával
fájón becéz.
Méla magány,
súlyos teher, -
nincs, ki hívná;
nem énekel.
Remény-levél
meglátogat,
színes világ
napáldozat.
Eső szítál
sirat ma még,
madaraktól
hangos az ég.

RAKOVSZKY ZSUZSA

ERDŐ

Házak csak az út egyik oldalán.
 Ez még nem az erdő, már nem a város:
 kopott villák, egy Lilla-lak, talán
 egy hajdani sör- és malátagyáros
 testté lett álma, Északi falán
 futórózsával, kis kerek toronnyal,
 verandával, hol délben kurta árny
 találkozik rozsdás diófalommal,
 uzsonna, hullott alma, kinn felejtett
 gyerekjátékok: emlékekkel teli
 szellemtérkép rajzolja ki a kertet,
 mielőtt a parlagfű felveri.

De a vadszőlővel befuttatott
 vaslándzsa-sor egyszer csak véget ér,
 ahol fatörzsek, pihenőpadok
 közt szűkül keskeny ösvénnyé a tér,
 az már az erdő: sápadt zöld derengés.
 Forrás rozsdás vascsőre ont habot.
 Hol megszűnik a kék turistajelzés,
 mohos fatörzsek jelzik északot.
 Fűben, bokorban fényfoltok rezegnek,
 meredek út kanyarog fel a hegyre,
 hol egy dalárda vagy turistaegylet
 néhai elnökéről elnevezve
 kilátó áll: sötét cellákon át
 visszhangos vaslépcsőfokok vezetnek
 az erkélyhez, ahonnét fenyők hajóraját
 látni, s a lombos erdőt, mint szél borzolta tengert.
 Hátrébb hegyek, mögöttük is hegyek,
 azok mögött az elgondolhatatlan.
 A láthatár mögött száműzött istenek
 élnek tovább fenyő, szederbokor alakban.
 Hol gyalogút keresztül sose vágta
 az aljnövényzet méteres fűvét,
 virágban a kökényt emberszem sose látta,

ahol ledobja álarcát a Lét,
s hullott levél lebeg békanyálas vízen,
oda ma már nem érünk el, pedig
ezért indultunk útnak, azt hiszem,
de ősz van és hamar sötétedik,
s nincs már idő, mert lassanként az alkonyat
utolsó jelző fényei is kihunynak,
s nyirkos homályban, nedves fák alatt,
lezúduló esők mossák el lábnyomunkat.

Tolcsvai Nagy Géza: Hableány

RAKOVSZKY ZSUZSA

A DAL

Tavasza, esők, emlékek évszaka -
hányszor láttam már, még hányszor fogom?
Fordul a föld: fél nap, fél éjszaka.
Áttűz a nap a zsenge lombokon.
Üvegszilánk az udvar friss fűében,
s mindaz, mit őriz az emlékezet,
az árnyakkal kiket táplál a vérem-
mi lesz velük ha én már nem leszek?

Kik álmomban följárnak föld alatti
fekvőhelyükről felhős éjjelen
köddé lett arcuk, hangjuk visszakapni,
még egyszer, újra eltűnnek velem?
Egy régi hang esőben, hóesésben,
Régmúlt szemek, rég elsüllyedt kezek:
mindaz, mi volt, minden, amit megéltem -
mi lesz velük, ha többé nem leszek?

RÁCZ ZOLTÁN

CSONTVÁRY

Hanyatlás ellen
kelt, lázít föl a Napom,
Utat ragyogtat.

Hitem: festeni,
Napútra kelni... Minek
is ecsetelni?!

Otthon s rom vagyok:
Napszél fűtta Napváros,
tűzoszlop hamva.

Karom csontja már
hangyák karavánútja:
Nap aranyozza.

SARKADY SÁNDOR

KÉT OROSZ KÖLTŐ

- Hatévtizedes barátságunk jegyében, karcagi és szegedi diákéveinkre emlékezve, sok szeretettel küldöm ezeket a fordításokat Dr. H. Tóth Imre professzor úrnak.

BULAT OKUDZSAVA

VOLOGYA VISZOCKIJRÓL

Vologya Viszockijról akartam egy bús balladát:
A hadból egy legény haza már soha nem lel.
Mondják, sok vétké volt, korán égette el magát...
Úgy élt, ahogy tudott, bűn nélkül nincsen ember.

Nem válunk végleg el; egy perc, és meglehet,
Mi is követjük őt, amerre lépte eltűnt.
Rozsdás baritonja még itt zeng Moszkva felett,
Vele nevet a szánk, vele zokog a lelkünk.

Vologya Viszockijnak szívem szép éneket szánt,
De kezem reszketett, nem találták a dallamot a húrok...
Fehér moszkvai gólya, a fénylő égre felszállt,
Sötét moszkvai gólya, a fekete földre lehullott.

BULAT OKUDZSAVA

FRANCOIS VILLON

Amíg forog a földgolyó,
s még ránk ragyog a nap,
ki mit nélkülöz, Istenem,
oh, add meg annak azt:
a gyáva alá adj lovat,
a bölcsnek legyen esze is,
a szerencsésnek adj vagyont...
És gondolj néha velem is.

Amíg forog a földgolyó,
tied a hatalom!
A törtetőnek adj erőt,
legyen övé a hatalom;
szánd meg a hajszolt gazdagot,
legyen egy nyugodt perce is,
Káinnak adj bünbánatot...
És gondolj néha velem is.

Mindenható vagy, jól tudom,
s hogy bölcs vagy, úgy hiszem,
ahogy a halott katona
hiszi, Te várod odafenn;
ahogy minden fül hisz neked,
hallgatva halk szavad,
úgy mi magunk is hisszük azt,
hogy művünk megmarad!

Oh, zöldszemű káprázatom,
én Istenem, Uram!
Amíg forog a földgolyó,
nem tudva, mért suhan;
amíg ideje még kitart,
amíg táplálja tüze is,
adj mindenkinek valamit...
És gondolj néha velem is.

JELENA SVARC

ÉJSZAKAI FÁK

Az éj immár leszállt a lombos rengetegre,
Alig szüremlik fény bele.
A szálfenyőre nézz, Tóra-tekercs a törzse:
Jelek, varázsigék, ős titkok rejteke.

Oh, magamtól egy szót se mondhatok,
Csak azt, mit ott bent őriz a rovás,
Amit a vén törzs csöve csikorog,
Amit a földből nőtt kürt harsonáz.

A rettenetes ünnep reggelére
 Kinyújtják majd a kérget, mint a tésztát,
 De nem lesz, aki olvassa, megértse
 A pergamenlap elmosódó titkát.

Az új betű is alig látható,
 A régi régen lekopott -
 Az éjszakai ragyogásban
 Sóhajt a fa, és felzokog.

Szél-tépte fátyol suhog a sötétben,
 Recseg a vén fa, vergődik a lelke,
 A nimfák kínja ez, a vágyak sóhaja -
 A némaságra ítélt szó keserve.

JELENA SVARC

A GETSEMANE-KERTHEZ ÉRVE

A Getsemáne-kerthez érve,
 Gyufámat hosszan gyújtogattam,
 A láng, ha fel is lobbant végre,
 Ki is hunyt. Újra belefogtam.
 Az alig érezhető szélben
 Parazsa búsan pislogott,
 Reméltem s tudtam valamit:
 Ő égni fog - én meghalok.
 S ahogy hamvadó, kék feje
 Kihunyva tenyeremre dőlt,
 Úgy hajoltam meg vele én is
 A Kedron mélysége előtt.
 És szánva szántam mind, aki
 Elöttem élt, a sok-sok milliót,
 Ki halálig vívta a vívhatót,
 De összetört - látván a fényt - s hogy élte
 Az örök tűzben csak egy szikra volt.

SZEKERES MÁRIA

MINT PÓKFONÁLON A VILÁGEGYETEM

Egy szó csak a Neved:
Belékapaszodom,
Mint vadrózsa tövis
Ruhámba, mikor a
Kertet járom.
Vagy mint az a szalmaszál,
Mely csak jelképe ennek:
Neved mondogatom.
Neved mondogatom, s
Lassan fény árad, még
Csak homály, de már dereng,
S a csont, s izom feszül,
A lelkem megreteg.
Egy szó csak a Neved,
De benne életem,
Mint pókfonálon
A világegyetem.

2008. 03. 15.

SZEKERES MÁRIA

MÉGIS ITT...

Mégis itt a fák, eső, szél terében,
mégis itt ezen a szilárd salakon...
Könnyeim szivárványa átitat
a végtelenbe, átlényegít
a salak porszemein.
Mert föld, szél, eső, hó és beton
sem tarthat itt - belőlem,
mint szabad sóhaj kitör
a végtelenbe lelkem,
hogy Lelked csókja szédítse
tüzed izzásába.
Mert nem tarthat föld, salak,
sem beton, sem semmi anyag
távol tekinteted szeretetétől. --
Mégis csak hordom por-magam,
föld, salak és betonba törten,
hogy tüzeddel lassan, lassan
átlényegíts.

2008. 09. 17.

SZÉKELY DEZSŐ

SZELÍD ESTI SZÓZAT

Borbély Lászlónak

Néha úgy érzem, hogy már nem is élek:
 Isten vetít a földre, mint egy képet.
 De földi létem sokkal bonyolultabb:
 a súlyos jelent s a súlyosabb múltat
 görnyedten viszem: ez a hátzszakom,
 letenném már, de nincs hely a világon,
 ami elbírná ezt a gyötrő terhet,
 hát cipelem, mint Krisztus a keresztet.
 Jövöm reménye messze, mint a mennybolt
 S azt se mondhatnám: „Lepsénynél még megvolt.”
 Tréfálkozni már nincsen semmi kedvem;
 Lehet, hogy nem is érdemeltem...
 Partizán-pártok s népbutító szekták
 csábítgatnak, mint az útszéli cafkák:
 Sokra vinném ha értük élnék-halnék,
 de én nem leszek köztük soha balfék!
 Leszek új igék hirdetője
 s a béketűrés határőre,
 mert féltelek, te kicsi ország,
 még a neved is elkoboznák!
 Hozzád sietve kerülöm a kátyút,
 mert előttem nincs járda, nincs sugárút,
 csak hepehupás, gazzal benőtt ösvény,
 s nem szavatolja rendelet, se törvény,
 hogy utam végén célhoz érjek:
 sajnos, ez még nem államérdek.

Derül-borul, forog a mulandóság:
 a győzelem s a bukás se örök.
 A naplemente vörös lobogóját
 levonta már a hegyerinc mögött.
 Gyanús az égi sivatag: kiégett,
 hullócsillagok szebb hajnalt ígérek.

SZÉKELY DEZSŐ

MAGYAR ALMAFA

*Hornyik Miklós*nak

A lombja hull, a törzse korhad,
fejfája lett az atomkornak.

A múlandóság lassan ölte,
nincs virága, nem lesz gyümölcse.

Madár itt nem rak többé fészket,
a döngicsélők rá se néznek.

Ha vihar tépi s földre dönti:
nem hiányzik: létszámfölötti!

A kert legszebb fája volt hajdan,
s most fekszik, rothadó avarban,

mint a fegyenc a dohos priccsen.
Szólitánám, de neve sincsen.

Sirassam? Meddő, béna bánat:
jöhet Húsvét, ő fel nem támad!

De ha zord, böjti szelek fűjnek,
tűzifája lehet az Úrnak.

TAKÁCS TIBOR

MAGYARNAK LENNI*2002. március 15-én*

Magyarnak lenni mit jelent?
Nem csak gomblyukban! Bent a szívben!
Nemcsak jelképben él a csend!
És ne csak e napon hevítsen!

A nyelvben is! A meggyötört,
sokszor elrontva mondott szóban,
a szó akár az anyaföld,
ki tudná másképp s mondhatóbban?!

Magyarnak lenni végzetes,
benne ezer év minden terhe:
öröme, gondja, és heves
harctól elvérző naplemente!

Örökig tartó felkelés:
gyújtó tűz kap halott avarba,
s máris rohan a tetre kész
álmok robbanó forradalma!

Örök és szent megújulás,
sokszor levert, de mégis élő.
Forradalom: ifjú varázs,
álmokat már el nem vetelő!

A tavasz mindig fenyeget
telet és fagyot számon kérve!
Fiús-március üzenet:
tavasz jön, szívek menedéke!

Elvesztett, halott századok,
az ember győzelemre vágyik!
Ez a tavasz ma mit hozott?
Ünnepelünk kifulladásig!

TAKÁCS TIBOR

ÖRÖK KOKÁRDA

Volt *mélymagyar* és *hígmagyar*,
Így találta ki Németh László.
A mában engem az zavar:
kit illethet ünnepi zászló?

Kié a három szín, az a
márciusi örök-kokárda?
És ezzel: kié a haza?
Ma ez készlet e vallomásra!

Mélymagyar helyett *jobb-magyar*,
a jók közt lehetnek *még* jobbak?
De ki a *jobb* és ki a *bal*,
ez egy nemzetet kettéoszthat?

Jelvény-világban a jelek
elárulhatnak történelmet!?
De én soha a szívemet,
a lármafák riadót vernek!

Tizennyolc regény-vallomás
az én kokárdám! Nem kítűzve!
Történelem, örök varázs!
veled mentem, ha kellett, tűzbe!

Múlt nélkül soha nincs haza!
Jelfám-kereszttem mennyi síron!
Hogy itt kinek van igaza?
Minden könyvemben ezt sikoltom!

Nem engedem, hogy elvegye
a jobb magyar, s ki annak látszik!
Március-volt üzenete
minden tavasszal kivirágzik!

Taschner Frigyes Fűzfák a télben

TASCHNER FRIGYES

ITT A TÉL!

Rigó úrfi vén diófán
levelek közt rejtezett,
elmélázott, álmélkodott:
„Hát ez meg már hogy lehet?”

Tegnap még a levél hullott,
dió koppant, szél se moccant,
reggelre meg minden fehér -
uramfia! hó esett!”

Pedig jól lát, bizony, úgy ám!
Hópelyhével, fehérséggel,
biz’ a telünk érkezett.

TÓTHÁRPÁD FERENC

KOLLÁZS

Csak álltam ott, mint akkor is,
anyám halálakor:
A kórházlépcső imbolyog...
Szalvéta és cukor,

kanál, pohár, vécépapír
s a drága gyógyszerek...
A százegyesbe indulok,
talán hazajöhet.

Huzat süvölt a réseken,
belopja a szelet.
A konyhaszag utat kutat,
hipóval egyveleg.

Az ajtó részre nyitva áll,
vakít a csempe-kék,
az asztalon kihúlve vár
a megmaradt ebéd.

Az ágyon ott lebeg apám,
törékeny, mint a nád,
egy sóhaj még, s már várja őt
az égi promenád.

TÓTHÁRPÁD FERENC

IDŐTLENÜL

Na, nézd, szerelmem! Csak magunk maradtunk.
A vaksötét most minket birtokol.
A vágyad, érzem, szétárad az éjben,
ilyen parázs nem szunnyad tán sehol.

Titok lebeg, s miránk hajol az erdő,
levélparány simítja válladat.
A sóhajok a végtelenbe törnek,
s a Hold pirul a dús felhők alatt.

Szemérmesen ölelsz, kicsim - megérezem -,
ha pisseget a cinkos éji csend.
Tudod te is, a pillanatnak élek:
s a póre perc időtlenül eseng.

TÖLGYESI GÉZA

VAJK SZEME

nincs
lefelé nála
mélylőbb lelkű
világ se búsabb
földrész
se harangosabb
univerzum
lehet oly távoli
lehet oly halovány
neked sorstárs
vigyázó hű
Haza
nekem sebtakaróm
platánbüszke
esti nap
Szent István arcú
istenpillanat

TÖLGYESI GÉZA

EZ AZ ÉG VOLT AZ A FÖLD...*(Juhász Gyula Anna-verseihez)*

Néha egy dallam megríkat,
s egy régi csókra fölragad,
és összetör, hogy békítsem,
hús távolából egymagam.

Ez a messzeség a gyászom,
ez a csöndesség az átkom,
sovány füst alól ifjan int,
s kacag rám hű árvaságom.

Néha egy harang megríkat,
mint ősz a nyári lombokat,
s az élő-holtak rézporán
zengi az új dallamokat.

E vágy, e tánc, mely nem hívott,
most elcsábít egy csillagot,
hogy szálljon, aki mindig állt,
s felejtse a kirakatot.

Mert ez az égvolt az a föld,
hol esküdt csókja örökölt,
de fönt a halál keringett,
és lelkünk búsan tündökölt.

TURBULY LILLA

BANÁNMATRICÁK

Banánmatricákat ragasztott
a konyhaszekrényre, hűtő oldalára -
győztem levakarni.
Képes volt azért veszekedni,
hogy mért nem külön tálba
aprítom a zöldbabot.
Ha szerelt valamit,
órákat kellett állni mellette,
hogy kézre adjam a szerszámokat,
megfogjam, amit kell,
és megkeressem az elgurult csavart.
Mindig volt egy pillanat,
amikor reménytelennek tűnt az egész:
sose lesz kész, vagy ha igen,
rosszabb lehet csak,
mint rosszkorában.
Pedig helyén volt még minden:
banánmatrica, zöldbab, elgurult csavar.

TURBULY LILLA

MONDÓKA

Ez elment a tengerhez,
de hálóba ő akadt,
és kifogta Isten
a második napon.
Ez lótte magát,
és csak félig úszta meg.
Ez még hazavitte
elrongyolt szívét,
de a varrás mentén
felfeslett megint.
Ez rákot sütött,
de az ette meg.
Az ötödiknek torkán akadt,
hogy hiába van alany,
és hiába van állítmány,
hiányos mondat mindegyik.

VÖLGYI JÁNOS

ESTE A KERTBEN

A kerti tó
megágyazott a holdnak:
fodros a takarója,
lengé szellő az altatója.
Ezüst fonalaít
a nád köré fonta,
égi ajándékát
gazdagon ontja.
Békák, halak
álmodnak szépet:
hozzon a tavasz
bőséges évet!

Asszúpataki Hasznos László: Szigetköz

VÖLGYI JÁNOS

HÚSVÉT HIDEGSÉGEN

Fehérre meszelt házak
tisztára söpört udvar
kézben tartott barkaág
első szent virág.
Füstölt hús íze a szájban
megnyugvás a viszályban
nagymama cekkerében
megszentelt kalács:
íze hiánya
hús év után is fáj!

Borsodi Zsuzsa: Kinálatom

WINKLER ANDRÁS

ÉGI SZERELEM***LECKE**

Izzad a lelkem
az éji sötétben,
álmokban járok
s a fekete szél
üldöz az iskola
avas szagával.
Kapukulcs csörren,
tanítóm beszél.
Az élet nehéz lesz,
hegyes ceruzával
és jó füzetekkel
járatok majd
és gondolatok a
vén iskolára;
ha bajba kerültek,
ő megsegít majd.

A SOPRONI EVANGÉLIKUS TEMPLOMRA

Szeretném, ha még egyszer
megtelne a templom,
és látnánk mind
a régi arcokat:

az elüldözötteket,
az elhurcoltakat,
az orgona szólna
csendes diadallal,

* Mutatvány a költő legújabb, Égi szerelem c. verseskötetéből.

Isten simogatná
lány angyali dallal
a gyülekezetet.

(Egy kisdíák betúzné
buzgalommal a
fakult neveket.)

ÓRÁK

Nekem szól minden
óráketyegés,
számolom,
milyen kekevés
időm van
itt a Földön.

MEDITÁCIÓ

A túlvilággal
már barátkozom,
hogy mikor hívnak,
azt még nem tudom.
Néha áldom,
néha átkozom.
Maradnék inkább és
imádkozom.

KÉRÉS

Ha a szívem
egyszer majd
megáll,
munka közben
érjen a
halál.

ZENTAI LÁSZLÓ

AZ ÉN VÁROSOM

Nagyon sokat gondolok Rád, majdnem felhőtlen éjszakákon úszol át emléklemezeim felett, ne hidd, hogy képzavar vagy agymosás ami megmaradt Belőled, de vannak tiszta és még tisztább gondolatok, melyek kristályként emlékeztetnek, hogy ott a Lövérék aljában nőttem fel, abban Ikva-parti gyönyörűségben, hol a várfal tövében sokféle népek megtelepedtek az évezredet forgatagában. Ott a belvárosi mozi alatt kapirgáltad Te is a leleteket, mert a nyári munka akkor még kötelező volt, kövérkés, nagydarab Kornélia hordta nekünk a vizet, a szakállas régész a várfalon ülve adta ki utasításait...

Az én városom volt a minden, a nagy titkaink tudója, IV. Lászlótól a vörös pártbizottságig. Az Erzsébet utca ma is Erzsébet, nem volt ez mindig így, gondoskodtak róla újkori korifeusok, majdnem kiszakadt belőlük a nagyhatalmi gőg, akkora mellénnyel masíroztak a „Köztársaság utcában” (vö.: Erzsébet utca). Sok sokadalom sikertelen próbált tőlük megszabadulni, de valahogy a Civitas Fidelissima városában sem ment, még ma is ők az uraság, csak hát az a bizonyos kaméleonság megtartja őket, úgy illeszkednek a környezetbe, hogy attól a lopakodó repülőgépek is megszégyenülnének. Mert erről szólt a nagy rendszerváltás: a gengszter gengszter maradt, az istenadta Nép meg ugyanaz, ami volt, tehát: A szolga és várja tovább a Messiást. Ezek meg a pénzisten földi szentélyében osztják az észet meg a bankót, meg a halált, meg az életet, a városokat, a lelkeket és a telkeket... talán még a világegyetemet is, mert nekik mindent szabad!

Nagyon sokat gondolok Rád városom,
nem a számítógép monitorán keresztül, hanem itt legbelül, itt az égő
belsőmben... emlékektől csutakos magamban.

ZENTAI LÁSZLÓ

MIÉRT NE - MIÉRT IS?

Ledőltem délutánra, miért is?
 csak. Csak. CSAK-azért is!
 Ráuntam a fájdalomra
 csak úgy. Csak úgy CSAK-azért is?
 Kidobtam az Életem, mert...
 mert. Mert. MERT az, az *enyém* is.
 Majd vesznek nekem egy másikat
 az arra illetékesek, vagy egyszerűen
 átiratási illeték leszek egy széljegyen.
 miért. Miért. MIÉRT ez a
 hatalmas felfordulás Bennem
 és nagyméltóságú Tibennetek
 hogyha. Hogyha. HOGYHA
 úgysem segíthettek, és ezt
 itt érzem a zsigereimben...
 már csak. Már csak. MÁR CSAK
 kifordulni vagyok képes
 saját magamból és állok
 egy ismeretlen kapu előtt,
 nem tudom, mikor fognak
 oda beengedni...
 lesz-e. Lesz-e. LESZ-E
 OTT MAJD VEZEKLÉSEM,
 s ha segíthetek ott valakinek,
 megállom-e ott is
 rendíthetetlenül helyemet.
 Az ajtó mohás,
 régen nyitották a kilincset.
 nincs mese. Nincs mese. NINCS MESE
 ÁT KELL LÉPNED EBBE
 AZ ÚJ DIMENZIÓBA...
 (IN.: már nem hallom a búcsúztatót...)

ZSIRAI LÁSZLÓ

HAGYATÉKOM

Égnek-e majd mécsesek körülöttem,
mikor a földi csend végleg átölel,
s hagyatékomban marad, mit örököltem,
a homlokomról sugárzó, tiszta jel.

Hullnak-e valódi könnyek utánam,
mikor szellemem nevet csak rajtatok,
akik az élet furcsa futamában
hazudtatok, loptatok, meg csaltatok.

Ünnepi jellemek vigyázzba állnak,
tartós emlékek bőröndjébe zárnak,
akik kicsit is kedveltek valaha -

Könyvek lapjairól integet lelkem.
Érezheti, kit jóra ingereltem,
s illeti sorsát a szeretet szava.

ZSIRAI LÁSZLÓ

HAGYOMÁNY

Kántortanító volt a dédapám,
nagyapám jószágos kovács;
összes kínzó fájdalmát hagyta rám
Don-kanyar, Segesvár, Mohács.

Feleslegesen ragoznám - tudom -
azt, hogy a költők sorsa más,
mert mást meg nem érteni az úton
kicsi hazánkban nagy szokás.

Ám álmomat kíséri még az ég,
felhők közül a Nap ragyog.
Virágzó boldogság reménye él
szívemben, amíg itt vagyok.

Magyar Mónica: Rész

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

TEPLOMBAN

Szeretem a templomokat. Nem vagyok rendszeres templomba járó, de ha valami fáj, ha valami bánt, Istenhez fordulok én is. Gondolom, most sokan megkérdezik... Akkor? Miért? Hát, kedves barátaim, a hangulatáért, és mert az ember fiát olyan különös érzés tartja fogva odabent.

Nehezen nyílik a templomajtó. Be kellene olajozni, mert nyikorog, és a vaskos, kovácsolt vaspántok alig fordulnak egymáson. Szorulnak, ahogy nyitnám. Úgy látszik, nem egyszerű az út az Úr színe elé sem. Ha nehezen is, de kinyitom. Minden szempár rám figyel, ahogy elhaladok a sorok mellett. Lépteim istenkáromlóan hatnak ebben az ünnepélyes csendben. Nem nézek vissza, de érzem, amint összesűgnak a hátam mögött. „Ki ez? - Nem ismerem.” Legnagyobb bámulatukra közéjük ülök. Igen, beülök a második sorba... az idősek közé. Ők mindig elől ülnek, és hiszem, övék az elsőbbség. Mondom ezt fiatalságom tudatában, de sosem a koros a soros. Elszégyeltem magam. Reccsen a pad, ahogy lehuppanok. Evvel pontot teszek önnön dorgálásomra.

A vaskos falakból felém omlik a múltó idő szaga, ezzel téve a templomot időtlenné.

Valami áhítat lesz úrrá rajtam, valami megfoghatatlan, valami megmagyarázhatatlan. Próbálkozhatnék a megmagyarázhatatlannal hétféleképpen, de magyarázkodni, tekintettel a hely szentségére, nem fogok. Ezt érezni kell. Behunyom a szemem, úgy próbálok igazodni a hely szelleméhez, meríteni az elkoptatott századok hangulatából. Már érzek valamit! Hallom a karzatról az angyalok egyszólamú, bús énekét és az emberek áhítatos, csodaváró imádságát. A miséből nem értek semmit, számomra idegen nyelven celebrálják. Latinul.

Rácsodálkozom a szomszédaimra. Öregek, aggok, töpörödöttek. Alig látszanak ki a megbarnult padokból, amiket valószínűleg a szépszüleik is koptattak nem kisebb reménnyel. Talán nagyobb sikerrel.

Nézem őket kopott fekete ruhájukban, és hallgatom imádságukat. Nézem, ahogy imára mozdul az ajkuk. Ősz hajuk kivillan az álluk alatt megkötött kendő alól. Fehér a feketén. Kezük akár a téli fa, száraz és látszólag élettelen. De mégsem! Pergamenre aszott kezükön látszik az élet jele, amint imára kulcsolják. Látszanak a vénák, amint viszik a reményt vékonyodó ujjaikba. Kezükben búcsújárta rózsafüzért tartanak. Születésükkor kapták. Hozzájuk tartozik most is, és akkor is, amikor mint utolsó mentséget, végső útítársat kezük köré fonják.

Rezzenek! Hallom, „szeresd felebarátodat”, és már nyúlnak felém a kezek. Félénken nyújtom a magamét, és egy halk Böszörményit rebegek. Értetlenül néznek, nézzük egymást. Halkan mondtam, nem hallották?

Mosolyt csak a szentek szájára csalt az alábukó, erőtlen, esti napsugár, ahogy testét törte az ólomüveg ablakon át. A harangok megszólaltak, helyük elhagyására

kényszerítvén a galambokat, melyek szárnycsapásaikkal milliónyi porszemét küldtek a templomba a harangkötél vezető nyíláson át. Ezzel furcsa fény-por játékot idéztek elő. Mintha arany hullott volna a mennyből.

Olvastam egy furcsa riportot, ami szerint az ember nem is társas lény, mert egyedül hal meg! Lehet, hogy igaz? Elkanyarodtam. Itt a templomban érezhetsz valamit. Valamit, ami erőt ad. És nem utolsósorban malasztért esenghetsz, megkapaszkodhatsz benne, mint fuldokló a szalmaszálban, ha elég erős a hited.

Rennerné Tóth Mária: Virágcsendélet

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

A NŐ

Egy férfivacsora közben történt Az életünkről meséltünk, mindenkinek volt egy egyedi bonyodalma: kinek szomorú, kinek vidám, de mindenki meglepő, ha nem is mindig mulatságos mesével hozakodott elő. Nagyokat hallgattunk. Egy régi barátom azt kérdezte tőlem:

- Van-e valami a tarsolyodban, egy érdekes történet, amit szívesen megosztanál a társasággal?

Először hallgattam, mert hallgatni arany, és sem illendőnek, sem könnyednek nem tartottam a történetet, amit a nehéz bor mellé kínálhatok az éhes füleknek.

- Igen, igen - válaszoltam. -

- Voltatok templomban, temetőben. Láttátok a festményeket, láttátok a sírokat. Észrevettétek, hogy a kereszt tövében mindig egy nő van?

Értetlenül néztek, még a kocsmá is halkult, úgy figyeltek.

- Sokfelé fordultam a világban, de mondhatom, a magyar lányoknál és asszonyoknál különbet sehol nem találtam. Itt van ez a kis város, mennyi szép nő, de mennyi!

Mennyi virágszál sétálgat az utcán. Rózsairat terjeng, amit a meleg déli szél hordoz a parkokból. És te, akár az újkori Kujoni Jani szeretnél szakítani ezekből a rózsaszálakból, de legalább megérinteni, ha csak egy ujjal is... érinteni a bőrüket.

Igazából a kereszt tövében álló nőről szeretnék beszélni. Arról a nőről, aki az én keresztm tövében áll... Mindig együtt utaztunk a buszon, leszállva jó darabon még együtt is sodródtunk a tömeggel.

Tetszett. Az arcának alakja, testének vonalai, külszínének bővületében égtem. Szemében látszott a saját gondolat, és... és a testének törékeny felszíne alatt erőt éreztem, de olyat, amelyik képes lehet határtalan magassáig repíteni. Pillantásom álomszerű felelőtlenséggel ülte nászát, amikor csak rápillantottam. Csak néztem és néztem... folyamatosan. A nőt, akiért régóta epekedtem. Olyannyira, míg fel nem tűnt: ha nem látom, hiányzik, úgy éreztem, megcsalt az élet, elvette az élményt, melyet naponta újra éltem, a friss, a vidám szerelmes élet élményét, amelyik a buszon rázkódott bennem. Igen, azt hiszem, szerelmes lettem.

Kívántam. Ahogy ruháján átsejlett az alakja, az a vonzó, az a ringó hústömeg, ami az embert fűti vágyát szítva. Ez a hevülő vágy végül rabul ejt és fogságban tart.

Közben a kocsmá majdnem kiürült. Már csak egy középkorú férfi iszogatta borát mértékletesen. Nevetséges képet mutatott a kecskeszakállával, a kecskelábú asztal mellett, a fölénk hajló boltozat alatt sűrű öltönyében simult a szószék hangulatához. Nem zavartattuk magunkat, nem zavart, hogy tanúja a beszédemnek.

- Aztán minden megváltozott. A feleségem lett, ennek már négy éve. A feleségem még mindig a buszon rázatja magát. Pedig mehetne autóval is.

- Így olcsóbb - mondja. Úgy tűnik, mintha kivirult volna, mintha nem szeretne, mintha... nem is tudom. Néha kutyául érzem magam, ilyenkor kitör belőlem az állat, de úgy, hogy a félelemtől remegve nyúszítok. Én, az öreg kuvasz, úgy viselkedem, mint egy éretlen tacsó. S remegve várom, hogy füttyentsen, hogy hozzá dörgölődzhessenek és a kezéből ehessek.

Ekkor a szomszéd asztalnál ülő nevetséges ember már nemcsak a szemét emelte rám. Biccentett. Megitta a bora maradékát, majd elment. Szemünkkel az ajtóig kísértük.

Mikor a nevetséges ember asztalát rámolta a pincér, halkan megjegyezte:

- Furcsa egy ember, négy éve, hogy elvált, a felesége a buszon szedett össze valakit, azóta minden nap bejön és megiszik egy pohár bort a valaki egészségére. Kérnek még valamit?

Horváth Endre: Karom keretében

DALOS MARGIT

NAPÉJEGYENLŐSÉG

Ma pontosan annyi ideig tart a nappal, ameddig az éjjel, és pontosan keleten kelt fel a nap, és pontosan nyugaton fog lenyugodni, ez az a nap, amikor a kelés és nyugodás a legszebben illeszkedik a kozmikus regulához, nincsen késés, nincs sietés, a kibillent földtengely erre az egy napra felfüggeszti az állandósult aszimmetriát: egy egynapig tartó kiegyenlítődé, őszi kozmikus napforduló. A nap kelt 5 óra valahány perckor, lenyugodni fog 17 óra valahánykor, s ha kelését, bukását percre tetten érjük, tudhatjuk, hogy melyik pont a Kelet, és melyik a Nyugat, a látóhatárunk peremére akár jelet is üthetünk, megjegyezvén egy fát vagy egy bokrot, s a gondolatbeli egyenes végét, ahol mi magunk állunk, elnevezhetjük origónak. És egész évben tudhatjuk, hogy van egy fix pont, amelyen állva érezhetjük, hogy lehetséges a kiegyenlítődé. Lehetségesek a mindenféle kiegyenlítődések.

A nap lenyugtát még megláthatjuk, és a látóhatárra még bejegyezhetjük, gondolta az asszony, és sajnálta, hogy a felkeltét nem láthatta, de hát az egész napéjegyenlőség csak itt jutott eszébe, amikor a faluba megérkeztek. A városban különben sem könnyű a napkeltét megfigyelni.

Törvényszerű, hogy a napéjegyenlőség itt eszébe jutott, hiszen annak jegyében lélegzett most az egész környék: a nagyméretű, nyerstégla templom, amely a kisméretű házak közül úgy magasodott, mint a gótikus katedrálisok. Itt mindannyiszor Caspar David Friedrich titokzatos, a tájba máshonnan, vagy más korból odavarázsolt katedrálisai jutottak eszébe, s arra gondolt, hogy a régi falulakók talán már Dreza környékén élnek, s talán felfedezték a drezdai mester tájai és a hajdani falujuk közti rokonságot.

Most ketten, a férjével mentek a faluba, és lelkesen újból megnéztek és megbeszéltek mindent a templom nagyságát, melyet egy kicsi falu evangélikusainak száma semmiként sem indokolhat, és mondták újra, hogy igen, ez a templom több falut szolgált, de a többi falut átszatolták a szomszéd országhoz, azok templom nélkülivé lettek, a templom meg maradt majdnem hívek nélkül, aztán a megmaradt hívek nagy részét kitelepítették, akkortól válhatott a templom messze látszó lélektemplommá, melybe az elcsatolt szomszéd fálvából, s még Németországból is vasárnaponként visszazálltak a honvágy-gyötörte lelkek. Messziről felismerhető volt lélektemplom mivolta: magasodott, delejezett, mint Caspar David Friedrich katedrálisai.

Újból megbeszéltek a zárt homlokzatú, magas kapus német házakat, a hajdani állaguk, formájuk által hirdetett jómódot, kiegyensúlyozottságot, szorgalmat. Hiába laktak bennük új telepések, ezek is mind-mind átlényegültek lélekházzá.

Fölmentek a szegények lakta kis utcába, lankákon, görbületeken, kanyarokon, meredek udvarokon, egymáshoz ragasztott fecskéfészek házakon ámuldoztak újra- és újra, mindig akadt új felfedezni való, s ők ketten nagyon értették és értékelték ezt az

egészet voltak ebben hagyományaik, megalapozott tudásaik. Újból elgondolták, hogy az itt lakók a hegyen át hogyan juthattak el a bányához, merre vezettek a régi utak, s hogy biztosan voltak kanyarokat levágó rövidítő ösvények is át a bozóton, vagy a gazdagok gyümölcsösein. Szerették ezt a falut, s időnként szükségét érezték, hogy ide kilátogassanak. Elzártága, körülkerítettsége védte a túlzott látogatottságtól, átmenő forgalomtól. Még egy vasúti sínpár megvolt, s a faluba bekanyarodó útnál egy sorompó is, amiből tudni lehetett, hogy hermetikusan azért nincs lezárva minden; katonák, detektívek, pecsétek, engedélyek, betanított kutyák sűrűjén át még ki lehet menni a hajdani szomszéd falvakba, amiknek közös gyűjtőnevük már az volt, hogy HATÁRONTÚL, vagy egyszerűen csak KÜLFÖLD. A falu magasabb pontjain megálva körbe lehetett mutatni a messzeség felé, és néven nevezni a leszakított településeket, s ilyenkor szinte érezni lehetett a lelkek légbeli áramlását: elvagyódások, honvágys keresztezték egymást, s az asszony a LÉLEKTEPLOM, LÉLEKHÁZAK után a falut is megnevezte: LÉLEKFALU, hiszen a kitelepítettek javarészt lélekben még itt időztek.

Az asszony emlékezett egy magányos nagy barangolására, amikor a mámoros egyedüllétbe úgy belefeledkezett, hogy túlment az erdőn, mindenféle bozóton és vízenyökön; gyümölcsösökön bóklászott át, s valamiféle gabonával bevetett nagy földterület mellett megállva hosszasan bámult egy fára, a zöldellő gabonábla közepén egyenesen álló egyszem fára, a fa meglehetősen messze volt, kérgének rovátkái, leveleinek erezeit nem látszódtak, néven nevezni sem tudta, de állt az élőlényvel szemben, és érezte, hogy annak rendeltetése van, de hogy mi, azt nem tudta megfejteni. Mért hagyták ott a gabonábla közepén, miért kerülgetik traktorral, kaszával? Lombja nem volt nagy, hogy hűvöse alá ülhessenek, meredeken, egyenesen szökött az égbe. Mire tesz ez a fa magamagával felkiáltójelet? Az asszony akkor és azóta is érezte a jelzés fontosságát, a jelzések jelzésének bonyolultságát; megfejtésre várva maradt benne a fa, ősszel, tavasszal, télen is állt a maga koranyári zöldre derűjével, kimagasodva a vetések zsebéből zöldből.

És amikor az asszonynak a faluban eszébe jutott a napéjegyenlőség, hirtelen úgy érezte, hogy megfejtette a fa titkát, legalábbis az egyik titkát: végig kell menni az erdőn, az utakon, a tocsogókon, át kell vágni az érett gyümölcsű magánkerteken, meg kell állni a gabonábla melletti csapáson, s megkeresni azt a pontot, amelyből az egyenesen húzott vonal érinti a fát, s hosszabbításában 17 óra valahány perckor lebukik a nap. Az a pont lesz az ORIGÓ, s a fa a jel, a jelzések jele, mely egész évben mutatja, kiabálja, hogy létezik kiegyenlítődség, van olyan, hogy a nappal egyenlő az éjszakával, van olyan, hogy ráktérítői egyensúly.

A koranyári kép a selymes zöld gabonából érdesebb zöldre fölmagasló fával - valahol jóval a falun túl, erdők, gyümölcsösök, bozótosok takarásában - hatni kezdett, mint láthatatlan mágneses erő, s az asszony elindult, hogy megtalálja, ráleljen még 17 óra valahány perc előtt, mert egyes egyedül ez ennek az egész kirándulásnak a tétje, s a kiránduláson túl az egész napfordulós napnak, s talán a tavaszi napfordulóig elkövetkezendő sok hosszú hónapnak. Az erdei úton hátraszólt, hogy menjünk, men-

jünk még, s közben éberén figyelt, hogy mivé váltak a nyári zöldek, tudta, hogy a selymes gabona közben szürös sárgára érett, srégen lekaszálták, a fa érdesebb zöldje barnára vagy sárgára változott, az is lehet, hogy már csupaszak az ágak, annál gyönyörűbb lesz, ha a lebukó nap hátulról, alulról vörösen belekap, meg kell még keresnünk az egyetlen lehetséges pontot, ahonnan nézve érvényes a látvány: a fa jobb és bal oldalán, a kopasz vagy rőt levelű ágakon egyensúlyban lebeg az éjszaka s a nappal: gyorsan tovatűnő libikókás játék.

Épp szólni akart: ha lehet, egy kicsit menjünk gyorsabban, amikor férje azt mondta, ne menjünk tovább. Hátra fordulva kérlelni kezdte, nagyon-nagyon erősen kérlelni. Ismételten, szinte könnyögően, érezni lehetett, hogy ennek a kérésnek tétje van, és annál erősebb lett az ellenállás: mert minek ilyenkor erdőben, bozótosban, vizenyőkön caplatni, amikor már a nappalok is rövidülnek, visszafelé aztán ránk sötétedik, ilyenkor már mások a viszonyok, mint nyáron, s errefelé különben is gyanús a mozgás sötétedés után. Az asszony még kért, nagyon erősen kért, így máskor sohasem szokott, s mondta, hogy hiszen még teljesen világos van, s naplemente után is még jódarabig világos az ég. Nem, a fát, az origót, a horizontig hosszabbított egyenest, az abszolút nyugatpontot, s a fa körüli éjszaka-nappal libikókát nem mondta, ilyen normális ember nem mond.

Gáspárdy Tibor: Tanya

HEGYI FERENC

NYÁRI EMLÉK

Tolvaj! A kiáltás ledübörgött a meredek lépcsőkön és megdobódva a kapualj boltzata alatt, szétterült a Fabricius-ház girbegurba kövezetű udvarán ácsorgó turisták felett. Mi van?! El kell kapni valakit? - tekingettek riadtan jobbrabra. Feszültségük érezhető volt még odafent a második emeleten is, ahol a két öreg teremőr vigyorogva fogadta lihegve érkező társát. - Karcsikám, merre jártál? Kihűl a kávé! Még ez a kölyök is itt tud lenni időben, csak te nem?

Dr. Tolvaly Károly a futástól és a méregtől vörösen meredt rájuk - Képesek voltatok emiatt... emiatt... Azt hittem valami fontos dolog miatt hívtok, amihez feltétlen szükség van rám! Dühösen legyintett és már fordult is vissza.

- Hiszen pontosan ezért hívtunk - szólt utána az egykori k u. k-s tiszt. - Nem ihatjuk meg helyetted a kávédat! Gyere már közénk, ne mérgeledj!

Károly megtorpant a békülékeny hangra. - De csak egy percre - mondta -, mert tele vagyunk vendégekkel. - Ugyan már - replikázott tekintélyes orrát simogatva a másik tréfamester, az egykori könyvelő - ott van a Gizi. Vigyáz addig a rendre. - A Gizi! - jajdult fel Tolvaly, majd kidöntve kézbe vett kávéját. - Hiszen annak fogalma sincs a kiállított tárgyakról, az semmit se tud! - Azért arra a semmire, amit tud, kíváncsi lennék - somolygott a nagyorrú. Még mindig ilyenén jár az eszed? - háborgott látványosan a hajdani tiszt. - A végén elrontod ezt a gyereket! - Nagy baj lenne, ha nekem kellene elrontanom, igaz-e? - heherészett a könyvelő, s mindhárman rám néztek Zavaromból a k u. k-s mentett ki. - Ő az új fiú. Ma állt be közénk - magyarázta Dr. Tolvalynak - Jogász lesz, mint te voltál, csak ő a pályafutása előtt örökös itt, nem a végén.

Ekképpen ismertem meg Tolvaly doktort, no meg társait - s így kezdődött múzeumi pályafutásom második szakasza. Előzőleg ugyanis fűtő voltam a múzeum főépületétől szolgáló Lenk villában. Mivel szerződéseim május közepével lejárt, és nem akartam egyetemi tanulmányaim őszi megkezdéséig más munkahely után nézni, megragadtam a felkínált lehetőséget s beálltam terem őrnök.

Ezzel új világba csöppentem: fűtőként hajnalban kezdtem, magányosan dolgoztam, most úri mód, tízkor léptem szolgálatba, és ritkán voltam egyedül. Közben - emlékezetem szerint - mindig sütött a nap, szikráztak a fehér falak, odabent a tárlók körül fény, árnyék és zsvvaj kavargott. Néha rövid csend, bambulás, majd a szomszéd teremből átcsellengett valamelyik kolléga.

Ilyenkor nagyokat beszélgettünk, igyekezve átugrani az időszakadékon, azon az ötven-hatvan éven, ami elválasztott egymástól bennünket. Voltak nehézségek, mert nekem elképzeléseim voltak és kölcsönvett eszméim, nekik meg tapasztalataik és kényelmesre taposott rögeszméik, de a kölcsönös kíváncsiság átsegített mindenben. A Gizivel - aki alig harminccal volt idősebb nálam pedig, egyenesen azonos volt a

véleményünk. Igaz, csak a lányáról, akit mindketten szépnek találtunk. Kiderült az asszonyról az is, hogy bár a tárlókban őrzött tárgyakról keveset tud, de a kollégáiról annál többet. - A könyvelő nős és még nőhöz jár, a volt tiszt özvegy, a Tolvaly agglégény - sorolta egyik alkalommal. - Mindhárman megérik a pénzüket!

Azt a keveset, amit itt kapnak, nem kunszt - gondoltam, felfelé kaptatva a meredek lépcsőkön. Tolvaly doktor épp két ifjú látogatót engedett útjára, mikor az első emeletre értem. - Fogalmuk sincs, miről beszélek - suttozta drámaian. - Egyáltalán minek jönnek ide, ha semmi sem érdekli őket? - Forintos kérdés - vigyorogtam rá, meg sem szakítva utamat -, egy forint volt akkor ugyanis a beléptidíj. - Ha rendes árat kérnének érte, jobban megbecsülnék, amit látnak morgolódt odafönt az exkönyvelő. - Vagy üresen állnánk, aztán elküldenének bennünket, és mehetnél haza a feleségedhez - így az egykori császári és királyi tiszt. - Akkor maradjon inkább minden a régiben - illesztett egy frissen letépett hosszúkás levelet orrára a könyvelő, elterülve a teraszra kitett széken. Arcát a nap felé fordította, arcvonásai kisimultak, megszűntünk számára létezni.

- Hedonista - morogta a tiszt. - Megemlegette volna, ha a kezem alatt szolgál! - Már megint harcászokunk, százados úr? - dugta be fejét a termeket a terasztól elválasztó üvegfal ajtaján Péter, a Fabricius-ház vezetője. A látogatók meg magukban kóvályognak?

- Már megyünk is be! - vágta magát feszes vigyázzba a volt katona. - Csak szívünk egy kis friss levegőt.

Odabent a napfény után káprázott a szemem. Aztán már csak azt hittem, mert az egyetlen látogatónak, aki magas sarkú cipőiben a tárlók előtt sétált, oly imponálóan dudorodott ki elől a blúza, hogy kételkedtem a látvány valóságosságába. A biztonság kedvéért egész közel mentem hozzá és udvariasan magyarázni kezdtem, mit is lát éppen. Hálás mosollyal fordult felém, miközben csinoskás arcán táncra perdültek a szeplők. Bár alig tudtam többet mondani, mint amit a kiállított tárgyak mellé tett magyarázó szövegekről amúgy is elolvasható volt, szinte itta a szavaimat. Ettől, s halmai hullámszától még jobban nekibuzdultam, és képzeletemre támaszkodva könnyedén kitöltöttem ismeretem hézagait - nem először és nyilván nem utoljára átírva kissé a történelmet. Ágnes, mert így hívták, ez aligha zavarta, mivel ragaszkodott hozzá, hogy ne csak felségterületemen, hanem a kollégáimén is folytassam a tárlatvezetést. Más vendég nem lévén, boldogan ráálltam. Kicsit feszélyezett ugyan a könyvelő vigyorgás a vagy a vén katonának a merészebb állításaimat követő felhorkanása, de a rám csillogó szempár, a nőből áradó áhítatos figyelem, vonzerő, mind ezt felülírta. Lelkesedésemben felajánlottam, megmutatom a pincét is, benne az egykori római fórum szobraival.

Gizi nagylelkűen vette tudomásul betolakodásomat tere-numára, sőt tapintatosan kívül maradt az udvaron. Mi ketten óvatosan lebotorkáltunk a lépcsőkön.

Odalent aztán úgy mutattam rá a három istenszoborra, mintha saját kézzel ástam volna ki őket, külön Ágnes kedvéért. - Csodálatosak! - sikkantotta, az élmény hatása alatt megszorítva karomat. - Bizony azok! - sandítottam az asszonyra. Most mit lépjek,

Jupiter? Isteni válasz helyett a százados sztentori hangja hömpölygött végig az épületen. Engem szólított, sürgetett!

Lehet, hogy a Péter újra ellenőriz bennünket? Egy nap kétszer lebukni azért túlzás! Imádnivaló szeplős társamtól bocsánatot kérve, száguldottam fölfelé. Teljesen kifulladtam, mire felértem, de azért gyors léptekkel igyekeztem a helyemre. - Hova az a nagy sietség? - szólt utánam a k. u. k.-s. Karommal intettem nem érek rá, csak a teremben torpantam meg. Akkor már mindketten az ajtónál álltak, és vidáman nézték, miként kapkodom a levegőt.

- Néhány lépcsőtől ilyen fiatal embernek nem szabadna ennyire lihegni - vélekedett az exkönyvelő.

- Mert sosem volt katona, oszt' elpuhult - dörmögte társa.

Áltam rájuk meredve, fejem egyre inkább elvörösödött. Megölöm őket, az a minimum! De előbb visszaszerzem a nőt! Nem tűnhet el csak úgy örökre! Nekilendültem, át a két öreg csont között, ki a lépcsőházba - épp csak le tudtam fékezni a fordulóban. Péter az első emeleten dumcsizott nagy hangon Karcsi bácsival! Majd elsurranak mellettük - döntöttem el. Szépen, lassan, feltűnés nélkül.

Sikerült is, sajnos kicsit lejjebb a szűk lépcsőkön legalább száz gyerek sereglett velem szembe. Mire levergődtem a földszintre, aztán a picébe, Ágnesnek már hült helye volt. Ezt a néhány percet sem volt képes kívánni! Dühös voltam rá, és az egész világra. Pedig milyen jól alakult minden! Ha az a két vén marha...

Letörtén botorkáltam vissza az istenek társaságából az emberek közé. Gizi rám mosolygott a földszinti bejáratnál. - A vendégét kereste? Azonnal elment, ahogy lelépett tőle. Gondolom, őt sem érdekelték jobban azok a poros kövek a pincében, mint engem. A főnről leszűrődő lárma eszembe juttatta az iskolásokat: csak nem nálam járnak már? - s ezúttal kolléganőmet hagytam faképnél.

Aznap özönlöttek a látogatók, egymástól elvágva végeztük dolgunk a felső szinten. Ám másnap is csak foghegyről válaszoltam a két öreg szivarnak, pedig bedobtak apait-anyait. Ők csupán engem akartak védeni attól a rafmált, molett nőtől, aki majd az anyám lehetett volna - ilyeneket mondogattak. Én viszont feltűnően kerültem társaságukat; amikor tehettem, lementem Tolvaly Karcsi bácsihoz, és az emberi irigységről, a szerencse forgandóságáról, a vak véletlenről elmélkedtem neki szomorkásan. Amíg engedte.

- Véletlen? - kacagott fel sátáni an. - Olyan nincs! Az ismeretlen ok nem jelent hiányzó okot. - Jól mondd, Károlyom - vágott közbe az észrevétlen utánam somfordáló öreg katona. - Sopront szétbombázták a háború végén, de Tűztornya sértetlenül megúsza. Véletlen? Csak a tudatlannak. Ugyanis az amcsik Szombathelyen összevissza szórták a bombákat, ezért a hajózó személyzetnek eligazítást tartottak s lecseszték őket a parancsnokaik. Így nálunk már jobban ügyeltek a kijelölt célpontokra.

- Húsz év béke után is csak háborús történeteid vannak? - sísteregte Tolvaly doktor. - Azokat a helyeden, a másodikon mondd el! Itt csupán az anyakönyvvezetői kalandjaidra vagyunk kíváncsiak. Tudtommal az kicsit tovább voltál, mint egyenruhás.

- Ha zavarok, már itt sem vagyok! Ferenc József egykori katonája sértődötten kiment. - Tehát a véletlennél tartottunk - mondta a jogász, aztán legyintett. - Elment a kedvem az egésztől. Mesélt már neked az olasz frontról, Isonzóról? Majd fog. Először érdekes, talán másodszor is ... Sokadszor már visítani szeretnél. Tudod, itt élünk egy-bezárva egymással és az emlékeinkkel évek óta. Emiatt azt sem tudom néha, amire emlékszem, velem történt-e meg vagy valamelyik balfácánnal a másodikról. A régmúlt relikviái között fokozottan nehéz elviselni, hogy bár élünk, már csak voltunk. De te ezt még nem értheted!

Kicsit lehangoltan távoztam, odafönt a k. u. k. sereg hajdani tagja látványosan hátat fordított; de újabb napok jöttek, és megbékéltünk társaimmal. Újra együtt kávéztunk, cseverésztünk. Megbeszéltünk mindent, kibeszéltünk mindenkit. Beszámoltam nekik Péternél, a kisleányoknál tett látogatásomon ért sokkról is. A fiatal muzeológus ugyanis egyszer behívott az irodájába, és amíg a polcain keresgéltem valamit, belelapoztam az íróasztalán fekvő cirill betűs könyvbe. Nyolc éves orosz tanulmányokkal a hátam mögött, kíváncsi voltam, mit értek meg a szövegből. Olvastam, olvastam, s egyre nőtt bennem a riadalom, mert rájöttem: egy kukkot sem! Péter felém fordulva, jót nevetett látható elképedésemem. - Ne keseredj el, bratyókám - mondta végül -, ez mongol könyv! Csak megtévesztettek a betűk.

- Képzeltetek - tártam szét drámaian karjaim - mit éreztem, mikor annyi tanulás után egy árva szót sem ismertem fel ezernyi közül! - A Péter megérti, oszt' mire megy vele - legyintett a könyvelő. - Mongol-honfoglalás szakos régészként nála ez természetes, mégis le a kalappal a tudása előtt - vélte a tiszt. - Erre ráállítják a helyi középkor témájára, s hiányolják a lelkesedését - morogta Tolvaly -, de így megy ez! Mindenki azzal foglalkozik, amihez nem ért, aztán csodálkozunk, ha a kocsisból kreált könyvtárvezető, a pufajkás múltért kinevezett tanácselnök ostobaságokat követ el. - Csak semmi politizálás, Karcsikám! Nem kaptál még eleget a fejedre? - emelte fel kezét a könyvelő. Élvezzük a napsütést, a kávé ízét, amíg lehet. A közügyeket, a jelent hagyjuk a fiatalokra. Mi a múlt-ra felügyelünk, abból nem lehet baj - mutatott a tárlókra széles mozdulattal.

- Ezt a jelent nem irigylem tőlük. A Monarchia, az igen, akkor még volt íze az életnek - sóhajtott az egykori tiszt. - Ráadásul rendet tartottak. A hivatali iktatókönyvekben csakúgy, mint a civil életben. Mindenkinek meg volt a dolga, a sok szabadidő nem ment az emberek agyára. Láthattátok a televízióban: őrzöngnek a koncerteken, mint a majmok!

- Mert a francia forradalom óta elhiszik az emberek a mesét az egyenlőségről - vágott közbe Tolvaly. - Ami a királynak, márkának, grófnak, gazdag adóbérlőnek járt, azt gondolták, ha kivívják szabadságukat - a másik téveszme, a haladás következtében - majd mindaz őket is megilleti. De ami tömegessé válik, az sosem ugyanaz, mint ami csak keveseké volt. A királynak az ebédhez az udvari zenészek szolgáltattak zenét, most bárki bekapcsolhatja evés közben a rádióját - a kettő között ugye érezhető a különbség? Így van ez a szabadidővel is. Akinek sok jut belőle megfelelő műveltség, tudás, pénz nélkül - ahogy millióknak - az képtelen élni vele, azt hosszú távon tönkreteszi, demoralizálja a rászakadt szabadság. Egyáltalán, az idő kezelése...

- Hagyd az időt, múlik az elég gyorsan magától is - szakította durván félbe a könyvelő. - Az agyamra mész veled! - Kérlek! - vonta fel vállát Károly. Beszéljünk arról, mit fogunk majd ebédelni! Az a te szíved, elismerem. - Igazi borjú bécsi, krump-lisalátával, az színt - álmodozott a k u. k-s. - Sajnos manapság elérhetetlen! - Barbárok! - mondta megvetően Tolvaly, és faképnél hagyott bennünket. - Lehet, hogy azok vagyunk, de a saját lakásunkban élünk - kiabálta utána a könyvelő. - Mert nem ment az agyunkra a sok összevissza olvasott marhaság!

Kényelmetlenül éreztem magam a szóváltás miatt. - Felesleges volt megsérteni - mormolta az öreg tiszt is - eleget dobálta az élet. - Unom már az állandó okoskodását! Semmire se vitte, évtizedek óta albérlő ugyanannál a családnál. Mire olyan nagyképű? A k u. k-s vállalat vont. - Talán ilyen a természete. Egyébként a háború előtt azért volt valaki - mondta - csak meggyűlt a baja előbb a jobb-, majd a baloldaliakkal. Kítették a megyétől, vagy a GYSEV-től? már pontosan nem emlékszem, mert rég mesélte. Jó évtizede együtt szolgálunk itt - tárta szét a karját.

Mikor az általános iskola alsós tagozatába jártam, ők már a múzeumban dolgoztak - döböntem rá, visszatérve helyemre. Ez a felismerés mélyebben hatott rám, mint elmékedéseik a Monarchiáról, a Horthy - rendszerről. Az valahogy belesimult láb-jegyzetként történelmi tanulmányaimba, de az évtizednyi időt már képes voltam életem történéseihez viszonyítani. Elgondolkodtatott továbbá Karcsi bácsi furcsa megjegyzése a francia forradalomról, meg a haladásról. Eddig ezekről csak dicsérő szavakat hallottam, olvastam. Másnap, amint tehettem, leballagtam hozzá.

Meglepetésemre egész jókedvűnek tűnt. - Mi baja a francia forradalommal? - böktem ki, rövid téblábolás után. - Csodálatos dolgok történtek akkor, az emberek ledobták magukról a feudális béklyót, még Madách is dicsérte, a Marseillais pedig gyönyörű!

Gúnyosan elmosolyodott. - Az Internacionálé is gyönyörű. „Fel, fel ti rabjai a földnek...” Aztán itt élünk körbekerítve dróttal, mint az állatok - miközben énekeljük - s lelővik, aki megpróbál átmenni a határon, mert elege van ebből a földi paradicsomból. - Jó, de a francia forradalom más volt! - ellenkeztem. Miben? Ott is a terroré lett a főszerep, míg le nem verték őket. Gyilkoltak a felvilágosult ész nevében, amennyit csak bírtak! - De a gyönyörű eszmék: szabadság, egyenlőség, testvériség ott születtek! - próbálkoztam. - Sajnos hallva. Aki túlvészelt a harcokat a barikádokon, csatatereken, az megélte, hogy szegény és gazdag egyenlően, szabadon alhat a híd alatt. - Ezért vált szükségessé a szocialista forradalom a burzsoázia leváltása, a proletárok hatalomra kerülése érdekében! Ez a haladás, a magasabb szintű társadalmi rend felé való fejlődés! - Engem inkább arra emlékeztet, mikor a kordé elkerüli a szamarat - nevetett jót érveimen Tolvaly. - De hagyjuk a képletes beszédet Jézusra. Ez a marxisták által kiagyalt proletár állam csak álom, mert nem számol az alapvető emberi szenvedélyekkel, a tulajdonlási vágygal, önzéssel, irigységgel, kapzsisággal. Ezek a kapitalizmusban a folyamatos gyarapodás jegyében szabadjára vannak engedve, sőt dicséretes jellemvonások, hiszen a sikerhez, a vágyott gazdagság eléréséhez feltétlen szükségesek. Működik is minden. Szemben a szocializmussal; ahol ténylegesen korlá-

tozzák a tulajdonlást, és szóban a hozzá kapcsolódó "nemes" emberi szenvedélyek kibontakozását ezért a spekuláció helyett marad a honpolgár számára a lopás, meg az anyagiilag motiválatlan munka, az ismert eredménnyel. Egyik társulat így, a másik úgy csódtömeg.

- Akkor merre kellene haladnunk? - kérdeztem, a hallottaktól kicsit kábán.

- A kijárat felé - ahogy a turistáknak mondják a vezetőik, vigyorgott rám. - De komolyan! - Fogalmam sincs. Főleg, mert szerintem az emberiség semmit sem haladt az elmúlt tízezer évben. - A kőbunkótól a vonatig, autóig, repülőig, a barlangtól a felhőkarcolóig csak eljutottunk valahogy! - horkantam föl. - A kőbunkóval és az atombombával való gyilkolás között van lényegi különbség? - replikázott, ám ez már sok volt nekem, és az érkező vendégekre hivatkozással leléptem.

A fordulóban Gizivel találkoztam. - Tolvaly doktornál járt? Jókedvű, igaz? villantak meg kék szemei. - Többé-kevésbé - válaszoltam. - Mesélte a nagy hírt? Nem? Megengedte neki az a család, ahol albérletben lakik, kosztol, hogy annak idején majd, odatemetkezhet a kriptájukba. - Ezek szerint az örökkévalóságban is albérlő marad - legyintett a könyvelő, mikor beszámoltam odafönn a friss pletykáról.

Emészteni akartam a hallottakat, behúzódtam saját területemre, és hosszasan bámultam az egyik tárlóban a római korból való fibulákat, illatszeres üvegcséket, bronz nyakékeket. Mit sem változtunk, mióta ezeket készítették, használták? Ostobaság! De biztos? Ki hiheti, hogy letéteményese az igazságnak? Az öregfiúk előadásában menyire más a közelmúlt története, mint ami a tankönyveinkben áll. Bizonyos szemszögből nézve a dicsőséges francia forradalom is egyszerű vérfürdőnek látszhat, ha eltekintünk a mindenre felmentést adó októl, hogy az emberi nem haladásának érdekét szolgálta. De eltekinthetünk-e a haladástól, mint viszonyítási ponttól? A műholdakra, a televízióra gondoltam, a repülőkre, ezek konstruktőreire. Őket biztos más fából faragták már, mint a rómaiakat! És amennyiben nem, számít az nekem? morogtam, belefáradva a morfondírozásba. A közelgő ősz, az egyetem kezdett foglalkoztatni, meg a jövőm: oly fordulatot lesz, mint múzeumi társaimé? Marad-e utánam megőrzésre érdemes nyom valamely közgyűjtemény tárlójában?

2013. augusztus 16.

SOPHI, KNECHT

AHOGY ELKEZDŐDÖTT...*

Első tapasztalatom a túlvilági létformáról

AZ ELSŐ SZELLEM

A túlvilági lét lehetősége mindig megbizsergette a fantáziámat. Sosem jelentetem ki, hogy nincsenek szellemek - ahogy hívni szokták általában az emberek a halottak lelkeit - de tizenhárom éves koromig biztos sem voltam a létezésükben.

Unokatestvéreim számos alkalommal meséltek éjfél körüli zajokról, tükör előtt idéztek egy bizonyos fekete dámát, akit aztán látni, hallani véltek.

Ma már tudom, mennyire megkísértették a sorsot, mekkora felelőtlenség! Az efféle idézések ugyanis okkultizmuson és mágián, azaz a sátán működésén alapszanak. Akkor viszont hittem is, meg nem is, de világos, erős és ösztönös averzióim voltak az ilyen kalandokkal kapcsolatban.

Ám a történetek, és az időközben olvasott holtak lelkeivel kapcsolatos irodalom kíváncsiságomat odáig csigázta, hogy meglévő túlvilág iránti természetes érdeklődésemmel kiegészülve, egy este elhatároztam, szellemet idézek. Helyesebben pontot teszek annak a nagy kérdésnek a végére: vannak-e szellemek.

Körülbelül fél tizenegy lehetett mikor elérkezettnek láttam az időt a lélek előhívására. Egy-két perc alatt határoztam felőle: ha már szellem, akkor legyen második világháborús német katona, mert a történelem ezen epizódja foglalkoztatott a leginkább. Majd döntöttem, semmilyen segédeszközt sem veszek igénybe. (És milyen jól tettem). Pusztán a saját energiámmal akartam magamhoz vonzani a kísértetet.

Jobb és bal kezem ujjhegyeit összeértettem egymással, és erősen koncentráltam. Kisvártatva úgy éreztem, mintha egy forró, kissé tojásdad pingponglabdányi valami keringne körbe a karjaimon, átfutna az ujjaimon, aztán újraegyesülve a felső testemben folytatódná útját.

A hatás nem váratott soká magára: megjelent az áhított szellem, én pedig úgy megijedtem, hogy a fejemre rántottam a paplant. (Micsoda gyerekes viselkedés...) Idővel ott, takaróm jótékony rejtekében - ahol szerintem percekig nem vettem levegőt - szapora szívdobogástól kísérve igyekeztem felfogni a látottakat.

Azzal kezdtem nyugtatásképp, hogy biztosan nem látok a szobám sarkában, átel-lenben egy száznolcvan centi körüli, jóképű, barna hajú fickót, aki a húszas évei közepe-végén jár. Hát persze, hogy nincs ott a pasi, fekete, makulátlan egyenruhában, amin mintha mellkas-tájékon vér csillogna.

* „A másvilág közelében” c. spirituális napló első fejezete.

Mire fejemben apránként vázoltam ijedelmem tárgyát, és a lehetőségeket, hogy az iskolatáskámon átesve, a papucsomba elbotolva, az ajtót feltépve hány másodperc alatt tudom elhagyni a szobát, normalizálódott a szívverésem.

Végül arra jutottam, ha óvatosan, lassan egy aprócska résen kinézek, hátha már nem is lesz ott a kísértet, vagy talán, nem felém figyel, és akkor meglógok.

Dermesztő lassúsággal felhúztam a paplan szélét, kikémleltem, a szellem naná, még mindig ugyanott állt, és persze engem nézett! Inamba szállt a bátorság, és rögtön letettem a menekülési tervről, a rést pedig eltömtem a párnámmal.

Megint ugyanabban a szituációban voltam, mint az imént, azzal a különbséggel, hogy most már biztosan tudtam, igaz, ott van, de legalább nem jött közelebb.

Hamarosan sikerült annyira összeszedtem a lelkierőmet, hogy kibújtam fedezékemből. Csöndben fürkésztek egymást.

Csigatempóban vánszorgó percek követték egymást. A fickó mindvégig passzív maradt. Állt, és engem figyelt. Türelmesen megvárta míg újraindítottam a megállni látszó időt: bátorkodtam hangtalanul, gondolat és energiák útján megkérdezni, kicsoda ő egyáltalán.

Olyan egyszerű kérdéseket tettem fel, minthogy tényleg szellem-e, valóban német-e, a háborúban halt-e meg, élnek-e a rokonai, hogy hívják, hol lakott és hasonló. Minthogy az utolsó kettő kivételével mindenre lehet igennel, illetve nemmel felelni, nem is mutatkozott kommunikációs fennakadás, ám az esszés kérdéseknél csak hallgatott.

Többször kértem, igazán elárulhatna valamit, mivel, ha például eltűnt, esetleg írhatnék a hozzátartozóinak, érveltem mindhiába. Ötletemet elvetve, menten megrázta a fejét.

Akkor azt próbáltam kipuhatolni, hol halt meg. A válaszon szerfelett meglepődtem. Semmit sem mondott, de mutatott egy olyan kép sort, ami leginkább filmre emlékeztetett, azzal a különbséggel, hogy nem a képernyőt figyeltem, hanem a történet szélén álltam, és ha valamit nem láttam megfelelően, a kameraállás azonnal a kedvem szerint változott.

A képsor:

Hófolttokkal és fagyott sárral borított, kiterjedt síkságszerű terület tárul szemem elé. Periférikusan még egy részben elégett fára is felfigyelek. Füstfoslányok terjengenek. Mindenütt néma csend, bár úgy vélem, ha ott lettem volna, biztosan hallok hangokat, zajokat. Mintha kisebb harcok színhelye lenne. Hullák hevernek távolabb. Nem sok, csak néhány, de nagyon megrázó. A kép hirtelen megváltozik. Úgy érzékelem, mintha valaki elesne, és a földön maradna. Az ő szemszögéből figyelem tovább az iménti tájat. Hamarosan megszűnik a vízió.

Megköszöntem az 'élményt', de újabb kérdés feltevésének kényszere hajtott. Sejtettem, a szellem, aki nem Peter és nem Udo, sőt Karl és Kurt se (több német név nem jutott sebtében az eszembe), ráér, megkérdem a nagy talányt:

- Mi a véleményed Hitlerről?

Rendes embernek festi le képeken keresztül: Hitler a katonák között, Hitler a gyerekekkel, Hitler a mosolygós, okos Führer...

Felháborodok, és szemrehányást teszek:

- És a zsidók? A holokauszt? A sok ártatlan német katona vére?

Ő pedig ártatlan és értetlen szemeket mereszt. Ekkor arra gondolok - mivel eddig egész normálisnak tűnt a fickó - csupán addig látta a világ egészét, míg élt. Ezen a nyomon elindulva magyarázatba fogok. Számot adok történelmi ismereteimről, és ő csodálkozik, mintha azt mondaná: ezt nem tudtam. Beszámolóm végére érzem a belőle áradó dühöt Hitler felé.

Kimerültem a túlvilági eszmecserétől, így elköszönök a katonától, de meghagyom neki, jöjjön csak bátran máskor is, hisz egész jó haverok lettünk.

Már alig vártam a másnap estét, hogy újra találkozjak újdonsült barátommal. Aznap nem kellett sokat koncentrálnom, hogy megjelenjen. Megint jól eltársalogtunk. Megtudtam, ahol a golyókat kapta, ott vannak a vérfoltok. Amikor kérdeztem, mindig rajta maradnak-e, azt válaszolta nem, és kezével mutatta, kérdezzek róluk tovább. Így jöttem rá, a vörös pecsétek csupán szemléltető eszközök, és kizárólag azért láthatók, hogy jól memorizálhassam a helyüket: szívtájékon kettő közel, egy távolabb.

Senkinek nem árultam el a titkos találkáinkat, mivel attól tartottam, ha felfedem őket, többet nem látogat meg névtelen barátom. Ám a harmadik jelenés után nem bírtam továbbra is elfojtani a dolgot: elmondtam anyának, mivel előtte nincs titkom. Azt gondolta, megbolondultam. Kínjában kinevetett. Hívtam, jöjjön fel a szobámba, és majd a katona megmutatja saját valóját. Anya készségesen ráállt az ötletre. Leült az ágyamra, és várt. Nem történt semmi. Gondolataim útján nagyon kértem a katonát, csináljon már valamit, mert különben leböngök. Egyszer csak hirtelen felmelegedett anya jobb oldala. Ettől a perctől kezdve anya nem vonta többé kétségbe a szavaimat. Kérdezett tőlem néhány dolgot, de nem ítélte veszélyesnek furcsa kapcsolatomat.

Néhány alkalommal találkoztam még a katonával, aki ezek után idézés nélkül is rendre megjelent. Sokszor állt mögém, mikor a leckét írtam, és apró jó tanácsokkal látott el a mindennapjaimban. Segített megoldani a konfliktusaimat az osztálytársaimmal, illetve társaságában biztonságban éreztem magam. Többet nem is kívántam.

Most már tudom, ez vezetett az elválásunkhoz. Egy este megjelent a szobám sarkában, ott, ahol megismertem, majd lassan, a szoba átlója mentén az ágyamhoz lépett. Most hallottam először általa gerjesztett hangot. Kivehető volt, amint nehéz csizmái dobbannak a padlón.

Megállt előttem, hosszan nézett rám, különösen megnyugtatóan mosolygott felém, mintha engem szeretne a világon a legjobban. Tekintetével megsimogatta az arcomat, aztán megfordult, és némán elindult a szemközti ablak irányába, s mire odaért, szertefoszlott.

Ezután bármennyire is akartam, nem látogatott meg többé.

ROSS KÁROLY

AZ ÉN DRÁGA APÁM

Úgy álltak a sír mellett, mint két torzó: hátulról tűzött rájuk a nap, árnyékukat cikkcakkban végigfektette a kiégett fűcsomókon, a hervadásnak indult muskátli bokrokon, a végét pedig felfuttatta a megdőlt fejfára. A fiú százkilencven centi volt, az apja jóval alacsonyabb.

- Egy betonlapot kéne húzni rája, aztán ámen - mondta az apa.
- Akkor hogy ültetsz bele virágot?
- Hát éppen ez az. Hogy nem akarok. Merthogy nem tudok.
- Hisz hetente kijársz. Hogyne tudnál.
- Az igaz. De utálok virágokkal babrálni.
- Mindig is szeretted a kertészkedni. A kertedben is...
- Megutáltam. Már semmi sem akar úgy nőni benne, ahogy szeretném.
- Ez badarság.
- Majd te is meglátod, ne búsulj. Öregkorodban fűvet ültetsz, gaz nő helyette.
- Jaj, ne már! Szokj vissza inkább a cigarettára.

Apjának, mióta abbahagyta a dohányzást, teljesen elment az esze. Nem lehetett vele beszélni, morgott, minden mondatába belekötött.

- Szép kis gyerek vagy. Azt akarod, hogy elpatkoljak?
- Azt akarom, hogy ne beszélj hülyeségeket.
- Az a korral jár, nem a cigarettával.
- Hetven sem vagy még.
- És? Az nem kor?
- Ma már nem. A férfiak átlagéletkora is hetven fölött van. Nem is beszélve a nőkéről.
- Akkor miért anyád halt meg? Na? Erre válaszolj, te nagyokos.

A fiú félszemmel a körülöttük jövő-menő, sírok körül ácsorgó embereket nézte, nem ismeri-e véletlenül őket. A temetőben mindig ez volt a legnagyobb problémája: kínosnak érezte volna, ha tévesen, ne adj' isten sehogy sem üdvözli régi ismerőseit, barátait. Féligmeddig ezzel magyarázta gyakori távol maradásait, pedig tudta, mennyire nyomorult dolog ez.

- Talán, mert halálra dolgozta magát. Veled meg velem.
- Baromság. Hátébé volt örök életében.
- Épp ez az. Nem volt értelmes munkája.
- Kinek van értelmes munkája?
- Nekem. De neked is az volt.
- Egy frászt volt az.
- És az a pár ezer szék meg asztal, amit életedben összepofoztál, az semmi?
- Semmi.
- Jól van. Iszunk egy fröccsöt?

- Az első normális mondatot ma.

Ülőhelyet csak a pult előtt találtak a Dominóban, temetés volt, le volt foglalva a nagyterem. A fiú mindjárt a pulthoz lépett, apja leereszkedett egy lötyögő háttámlájú székre. - Utálom a torokat - mondta a fiú, mikor lerakta a poharakat az asztalra.

- Így szokás. Mi is tartottunk.

- Nem emlékszem.

- Mert akkor is a hülye bankodon járt az eszed.

- Mi bajod a bankommal?

- Elszeditek az emberek pénzét, az.

- Önként hozzák.

- Persze. Nagyfröccsöt kértem, nem kicsit.

- Az az enyém. Itt a tiéd.

- És ki vezet haza?

- Majd a kertek alatt megyünk.

- Megjárom egyszer. Elkapnak.

Egy évben egyszer mentek ki közösen a sírhoz. A fiú azt hazudta, hogy mindig benéz, valahányszor csak hazalátogat, de az igazság az volt, hogy mindig elfelejtette. Vagy túlment már a temetőn, vagy túl messze volt még. Amikor meg épp eléje ért, azt kérdezte magától, hogy: minek?

- Jó a koszt, amit rendeltél?

- Megjárja. Néha a malacoknak adom.

- Ott sem veszik kárba.

- Csupa tészta, zöldség, hús alig.

- Vigyáznak a koleszterin szintedre.

- Inkább a pénztárcájukra. Mennyibe kóstál ez nekem?

- Nem vészes.

- Neked lehet, hogy nem vészes.

- Apa, átvállalom, ha akarod.

- Dehogy. Jól néznénk ki, ha már az ebédemet sem tudnám kifizetni.

- Faragsz még bútorokat?

- Néha, régi kuncsaftoknak. De már nem nagyon hívnak.

- Ne is dolgozd halálra magad. Dolgoztál eleget.

- Az a baj, hogy már kedvet sem érzek hozzá. Nem a fizikumommal van baj. Más van itt.

A fiú felállt, kihozott két újabb fröccsöt, meg két száraz pogácsát. Közben arra gondolt, amire minden évben így nyáron, hogy milyen jó lenne elvinni az apját azokra a helyekre, ahol ő már járt, megmutatni neki ezt-azt. Sokszor elgondolta, de szóba sose hozta. Örült az ötletnek, félt a megvalósításától. A Don-kanyarra gondolt, meg Kassára, ahol a nagyapját a sebesülése után ápolták, meg Rusztra, ahol elmondása szerint egy angol tiszt putzere volt, de tudta, hogy elkésett vele. Nem volt fontos mindez már az apjának. Régebben még igen, de egyszer csak megváltozott minden. Talán az apja jobban elfelejtette az öreget, mint ő.

- A snapszlikör megvan még?
 - Nincs. A Kiss Lajos meghalt, a plébános úr kiszállt. Szájára vette a falu.
 - Nem csodálom.
 - Történnek ennél furcsább dolgok is, mégsem érdekel senkit.
 - Például?
 - Például. A polgármesterasszony egy kurva, mellette még iszik is, és lopja a falu pénzét.

- És ez nem érdekel senkit?
 - De érdekel. De le se szarják. Vagyis nem tesznek ellene semmit.
 - Mit tehetnének?
 - Feljelenteni. Minimum.
 - Hol? Kinél?
 - A bíróságon.
 - Ugyan, apa, hol élsz te? A bíróságon? Tudod, hogy működnek a bíróságok?
 - Szerencsére nem tudom. Nem volt még ott dolgom.
 - Ne is legyen. Nekünk a bankban... - Nem folytatta, mert látta apján, hogy nem érdekli. Valami egész másra gondolt, mintha ő ott sem lenne, fáradtan lecsukódtak szemei a sötét szemüveg alatt. Néha az volt az érzése, hogy teljesen megvakult.

- Menjünk?
 - Maradhatunk még. Még nem ment el a csorda.
 - Ma is ahhoz mérik itt az időt? A csordához?
 - Én ahhoz mérem. Hogy más mihez, nem tudom.
 - Jó, megvárhatjuk.

Rajtuk kívül csak két férfi üldögélt az egyik sarokban, sört ittak és néztek ki az ablakon, meg hallgatták a torról kiszűrődő beszédet.

- Nincs valami nagy forgalom ebben a csehóban. Miből él meg a kocsmáros?
 - A torokból. Meg aztán este többen lesznek.
 - El szoktál jönni?
 - Ritkán.
 - Itt lenne kivel beszélgetned.
 - Nem akarok én beszélgetni senkivel.
 - A snapszlikörös haverok?

Az apja megrántotta a vállát. - Néha összefutok egyik-másikkal. De nincs miről beszélgetnünk.

- Itt volt?
 - Volt, a kártya okán.
 - Fontos lenne, hogy beszélni tudj valakivel.
 - Miért lenne fontos?
 - Mert... máskülönben magadba zárkózol, összeszűkül a... világod...
 - Ugyan már, fiam, hülyeségeket beszélsz. Az én világom akkora amekkora.
 Nincs azzal semmi baj.

- Egy idő után nem fognak érdekelni az emberek. Kerülöd őket, embergyűlölő leszel.

- Már most is kerülöm őket, ha csak tehetem. Egy csomó bugris.
  - És ők mit gondolnak terólad, szerinted?
  - Gondolnak, amit akarnak. Nem érdekel az engem.
  - Pedig kéne, hogy érdekeljen.
  - Miért? Mi a francért kellene, hogy érdekeljen?
  - Mert itt élsz közöttük. Emlékszel, hogy anyának ez volt a mániája? Hogy mit mondanak az emberek?
  - Persze. Anyád, isten nyugosztalja, ostoba egy asszony volt.
  - Ne mondj róla ilyet.
  - Most már mondhatok. Te felnőtétl, én meg megöregedtem. Mikor mondjuk meg róla az igazságot, ha nem most?
  - Hagyjuk, apa, jó? Valahogy...
  - Miért hagyjuk? Olyan vagy, mint ő. Ami kínos, arról hallgassunk.
  - Nem hallottalak még így beszélni.
  - Nem is ültünk még félórát egymással szemben.
  - Na, jó. Kikérek még egy fröccsöt.
  - Abból a tésztából is hozzá!
- Várnia kellett a pultnál, a kocsmáros sört vett át. Egy kisebb társaság nyomakodott eléje, gazdák voltak, most tették le a munkát, türelmetlenül tolongtak az italukért, hangoskodtak.
- Kuss legyen már! - hallotta egyszer csak a fiú az apja hangját. - Nem a ganaj dombon vagytok, bunkók! Lejöttetek onnan!
- A férfiak egy pillanatra elhallgattak, az öreg felé fordultak, majd kitört belőlük a nevetés. - Ni, a Snapszlikirály! De jól megy a nyugdíjasoknak! Este hatra már be is rúgnak!
- A fiú elmosolyodott, apja azonban nem vette a lapot: arcán ugyanaz a harag tükröződött, amit gyerekkorából olyan jól ismert. A gyűlölet viszont új vonás volt rajta.
- Berúgnak az öreganyád!
  - Hát, nem én beszélek félre.
  - Csak az igazat mondtam. Bunkók vagytok, mert nem tudtok viselkedni.
  - Mi baja velünk? Mert nincs rajtunk öltöny meg nyakkendő?
  - Szóval már a fiamba is beleköttek.
  - Nem. Nem is tudtuk, hogy ez itt a fia.
  - Pedig ismerhetnétek.
  - Honnan a tökömből? Én most látom először.
  - Te nem is. Mert te gyűttment vagy. De a haverjaid.
- A többiek végignézték rajta, egyikük odaszólt neki: - Helló.
- Helló - mondta a fiú, és az apja elé állt, eltakarta. - Apa, hagyd abba. Tisztában vagy velem, mit művelsz?
  - Én tisztában vagyok. Mőresre akarom tanítani ezt a rühes bandát. Azt hiszik, mert száz holdjaik vannak meg hemszterjeik, övük a világ.
  - Apa, ez baromság. Mi közöd neked... mit zavar ez téged?

- Nem érted te ezt. De nem baj. Csak legalább... tudod, mit? Csak legalább tudnál egyszer odabaszni nekik egyet, mikor gúnyt űznek belőled. Akkora nagy melák vagy, és...

- Nem űznek gúnyt belőlem. Miről beszélsz?

- Éppen most. Nem hallottad? Rajtad röhögnek.

- Senki sem röhög rajtam.

- Dehogynem. Az a hórihorgas ott. Meg a haverja. Az még osztálytársad is volt.

- Nem volt osztálytársam, csak ismerem. Nem rajtam röhög.

- Már kiskorodban is rajtad röhögött. És te azóta sem húztál be neki egy igazit.

- Miért röhögött volna rajtam?

- Mert... mert nyápic voltál, kicsi, gyenge, mindenki föllökött.

- Neked teljesen elment az eszed. Ha ezt tudom, az első fröccsöt sem kérem ki.

- Nem az ital beszél belőlem.

- Hanem mi?

- A... a megvetés. Ezek a bunkók azt hiszik, hogy gazdák, hogy értenek a földhöz, pedig egy nagy szart.

- Ezt rájuk kéne hagyni. Nem a te dolgod, hogy megítéld a munkájukat.

- De az enyém. Igenis. Halljátok, ti tahók? Az én beadott lovaim meg a földem alapozta meg a ti gazdagságotokat.

- Apa, ki emlékszik már azokra az időkre?

- Én. Én emlékszem. Azért kellett kitanulnom az asztalos mesterséget, pedig a földet sokkal jobban szerettem.

- Ezt sohasem mondtad.

- Minek mondtam volna? Azt hiszed, értetted volna azzal a bankár agyaddal?

- Akkor sem szidalmazhatsz másokat. Ezek a fiúk... ezek velem egyidősek, ezek nem tehetnek semmiről.

- Dehogynem. Az ölükbe hullott minden. A kisujjukat sem mozdították érte. Száz holdjaik vannak, kombájnjaik. Nekem is lehetett volna.

- Hogy lehetett volna? Kombájn sem volt akkoriban.

- Dehogynem volt. Vetőgép is volt.

- Előbb volt vetőgép, mint kombájn.

- Te már csak tudod, te nagyokos. Hiszen kapálni sem tanultál meg. Csak hogy a könyveiddel foglalkozhass.

- Tévedsz. Még kaszálni is megtanítottál, nem emlékszel?

- Ja, úgy állt a kezekben, mint egy hokibot.

A fiú előtt kellemetlen emlékképek vonultak el. Régen volt már, mikor hazatárogatta az öreget a kocsmából, ma valahogy el sem tudta képzelni. Csak az autóig sikerülne valahogy kicsalogatnia.

- Menjünk, apa, jó?

- Nem mentek el még a tehenek.

- Ha megvárjuk őket, félóráig tart az út.

- Legalább nem hajtasz úgy, mint egy örült.

Akkoriban sem volt könnyű vele, elzavarta a fenébe. De hát akkor még kölyök volt, most meg elmúlt harminc. Mitől ilyen tehetetlen?

- Ennünk kellene valamit. Főzök egy jó gulyást.
- Te tudsz főzni?
- Az túlzás, hogy tudok. De egy gulyást össze tudok ütni.
- Nem is emlékszem, mikor ettem utoljára gulyást.
- Na, látod. De igyekeznünk kell, mert nem öt perc.
- Jó. Menjünk.

Elkormányozta valahogy az ajtóig, de mielőtt kiteszkolta volna, az öreg még visszafordult és odakiáltott a pultnál ácsorgóknak: - Kapjátok be! Apáitok nem lennének büszkéek rátok, ha ezt látnák. Tróger banda!

Hangos röhögés volt a válasz.

Benyomkodta az ülésre, külön emelte utána a lábát, amit már nehezen tudott csak hajlítani, kalapját türelmetlen mozdulattal az ölébe dobta, a biztonsági övét nem kötötte be. Gyűlölte az öreget ebben a percben, úgy vágta rá az ajtót, hogy csak úgy csattant. Ha távvezérlésű bomba indítóját tartotta volna a kezében a slusszkulcs helyett, hátrált volna pár lépést, és rögtön megnyomta volna. Így csak állt az ajtó mellett és a feje tetejétől a bokájáig reszketett.

Miklós Horváth István: Fertőszéplaki templom

SZOMBATH ANDRÁS

G LÁTHATATLANNÁ VÁLÁSÁNAK TÖRTÉNETE

David Copperfield, nem Dickens kedvence, hanem az a másik, ha akar, egy pillanat alatt képes láthatatlanná válni, G-nek ehhez évekre volt szüksége. De végül sikerült neki, holott, Copperfielddel ellentétben, ez eredetileg egyáltalán nem állt szándékában. Ráadásul az övé valódi láthatatlanság lett, nem pusztán illúzió.

Hogy pontosan mikor kezdődött, azt nem sikerült hitelt érdemlően megállapítani. Annyi bizonyos, hogy G már gyerekkorában sem volt feltűnő jelenség. A Teremtő nem áldotta meg különös, és lehetőleg előnyös vonásokkal, amelyeknek segítségével kiemelkedhetett volna a környezetéből. Sokat kellett dolgoznia azon, hogy észrevegyék. Az osztály bohóca lett, ez az egyetlen lehetőség arra, hogy egy olyan gyerek is kitűnjön a többi közül, aki nem erős, nem erőszakos, nem szemrevaló, és a szellemi képességei sem különösebbek. Akkor, ott, a bohóckodás hatékony módszernek tűnt.

De a felnőttek világában, egy bohóc, már sokkal kevésbé volt feltűnő.

Persze tapasztalt bizonyos előjeleket, de ezekből eleinte nem vont le semmiféle következtetéseket, arra gondol, hogy teljesen természetes, ha egy negyvenes férfi, akiben csakugyan nincs semmi különlegesség, nem kelti fel a környezete figyelmét.

Ez volt az az időszak, amikor az üzletekben az eladók a tegezésről magázásra váltottak. Igaz, ez viszonylag sokára következett be, mert G, és ezt végül is nevezhetnénk akár előnyös tulajdonságnak is, későn öregedett. Mivel nem a természetéből adódóan volt sznob (Thackeray relatív sznoboknak hívja az ilyeneket megkülönböztetésül a születésüknél fogva, „bölcstől a koporsóig” sznoboktól), ezért soha nem gondolta, hogy a magázás az eladók esetében valamiféle udvariasság kifejezése volna, és végképp nem, hogy a kor, esetleg a vélt vagy valós érdem tisztelete, sokkal inkább jelenti a vevőnek egyfajta eltávolítását maguktól: hé öreg, én már egy másik korosztályhoz tartozom, nincs közünk egymáshoz, számomra igazából nem létezel. G ezt megértette, nem volt jó érzés, de más lehetőség híján megpróbálta lenyelni, mint minden rémséget, amik negyven felett érik az embert.

Jobban zavarta, amikor azt tapasztalta, hogy a munkahelyén is egyre súlytalanabbá válik. Korábban, inkább szellemességének, mint kiemelkedő szaktudásának köszönhetően, szakmai kérdésekben mindig kikérték az ő véleményét is, mert bátran számíthattak rá, hogy olyan választ fognak kapni, ami ha hasznos nem is, de legalább szórakoztató lesz. Am egy ideje már nem voltak kíváncsiak a meglátásaira. Azt hitte, talán megbántott valakit a fontosabbak közül, ez egyike volt a régi komplexusainak, és abból a tapasztalásból eredt, hogy átlagos külsejű, mérsékelt intelligenciájú ember becülje meg a nehezen felépített kapcsolatait, mert amit évekig tégláról téglára rakosgatott egymásra, az egy rossz mondattal porba zúzható; szóval számolt ezzel a lehetőséggel, de akárhogy kutatott az agyában, nem sikerült nyomára akadnia annak a

mondatnak, annak a szónak, vagy nézésnek, amivel megbánhatta valamelyiküket. (Rendben, ha mindenáron címkézni akarnánk, ezt nevezhetnénk akár sznobságnak is, de csupán egzisztenciális sznobságnak, mert az igazodás nem magáért a pozícióért, csupán a megélhetés végett történt - volna.) Megijedt. És a félelem, mint korábban mindig, most is találékonyá tette: jól van, ha nem kérdezik, hát nem kérdezik, de ő attól még akkor is elmondja a véleményét. Mielőtt szólt volna, ügyesen megkomponálta a mondatait, de az elvárt hatás elmaradt. Meghallgatták, türelmetlenül, golyóstollaikat csattogtatva, vagy, ami még rosszabb, egykedvűen maguk elé meredve, később pedig már meg sem hallgatták, tettek-vettek az asztalokon, kihúztak egy mapát az iratcsomó aljáról és azt olvasgatták, vagy felvették a megcsörrenő telefonjaikat miközben ő beszélt. Az előírással mosoly, a bólogatás, és a felvont szemöldök, már nem neki szólt. A közalkalmazotti bértáblán szabályszerűen araszolt előre, mint hernyó a száraz faágon, erről a meggyőződésesen demokratikus szoftverek gondoskodtak, de a jutalmazáskor, és a különféle kreatív pluszjuttatásoknál, amiken keresztül a rendszer tagadva-rafináltan díjazta a túró érdemet, már nem vették számításba. Na, most ijedt meg igazán, de annyira, hogy ezúttal a találékonyága is cserbenhagyta. Egyszer a takarítónő rázárta az irodát: „Azt hittem, már nincs itt senki!” - magyarázta méltatlankodva, amikor nagy sokára kinyitotta az ajtót a dörömbölésére.

Nem volt stratégiája. Kössön fel egy narancssárga, vagy piros nyakkendőt, vessen cigánykereket a hivatalban, hogy észrevegyék?

Megpróbált napirendre térni e fölött is, népi bölcsességek garmadát szegődtetve társul, bár úgy érezte, ebben az esetben sokkal inkább a dolgok tértek napirendre az ő feje fölött.

Akkor is borús gondolatok felhőzték elméjét, amikor az egyik zebrán elütöttek. Legalább tíz perce állt már az úttest szélén, de nem érzékelte, hogy bármelyik autós is, akár csak lassított volna. Ekkor lelépett, csak nem fogják elütni! Tévedett, elütöttek. A sofőr később azzal védekezett, hogy egyáltalán nem vette észre G-t, és a mai napig nem érti, hogy került oda hirtelen a semmiből.

Kórház. Ideiglenes gipszet kapott, addig is, amíg majd rá kerül a sor. Várt, napokig, már azt hitte, hogy megfeledkeztek róla, de valakinek mégis eszébe jutott, mert végül csak megműtötték. A hálapénzfejű doktor, aki operálta, eleinte különösen viselkedett, gyakran érdeklődött a hogyléte felől, szinte kereste az alkalmakat, amikor egyedül lehet, ha csak egy-egy percre is, a betegével. G-n rég nem tapasztalt érzések lettek úrrá, már-már sok volt a figyelmességéből, egészen elszokott az ilyesmitől. Egy hétig feküdt a kórházban, a műtét nem sikerült igazán, de a saját felelősségére elengedték. Utána hetente járt vissza kontrollra, de ekkor már a hálapénzfejű doktor, a legnagyobb meglepetésére, kifejezetten ellenségesen viselkedett, vagy ami még rosszabb, észre se vette őt, szemlátomást átnézett rajta, órákig várakoztatta, miközben neki majd leszakadt a műtött térde, a sebe kötözését a sameszeire bízta, és megesett, hogy még a köszönését sem fogadta.

G már nem borotválkozott meg minden nap. Minek, ha úgyse látja senki? (A láthatatlanná válásnak azért kétségkívül vannak előnyei is.) De igazából meggyült a

baja a tükörrel is. Az a valaki, aki évtizedekig bámult rá vissza, egyre rejtőzködőbbé vált. Szinte könyörögni kellett neki, hogy végre mutassa magát, és ha meg is jelent, egyre kevesebbet fedett fel a holdvilágképűnek éppen nem mondható, mégis az egyre fogyó hold holdbéli vidékeire emlékeztető fizimiskájából. Még jó, hogy G emlékezett erre a kietlen tájra, az egyre mélyülő és mindinkább szerteágazó száraz folyómedrekre, az előnytelen görbületekre és az apró kráterekre, ficakokra, ahol az összes szörzet meghúzhatta magát; ha az agy nem is, a keze emlékezett, tudta, milyen sebességgel, és milyen ívben kell bevenni a kanyarokat a borotvával, az arc rali pályáján. Valójában a borotválkozáshoz már nem is volt szüksége tükörre, olyanra meg végképp, mint ez a vaksi. Belebokszolt, nem dühből, inkább csak a haszontalan kacat iránti megvetésből, és az üvegcserepek a lábfejére záporoztak, némelyek pedig beleálltak a jobb öklébe. Nem érzett fájdalmat, nézte a kezéből és a lábaiból előbuggyanó rubincseppeket, és szépnek találta őket, mint egy üvegtárló mögött kifeszített díszes miseruha drágaköveit.

Otthoni mellőzését viszonylag jól viselte. Holott, talán ez volt a legfájdalmasabb mindközül, de legalább értette, hogy miről van szó. „Ez az élet rendje”, „A gyerekek megnőnek, kirepülnek” - ilyeneket sorjázott sokszor egymásután, mint a rózsafüzérben az Üdvözlégyeket, és csakugyan, ez a monotonitás hatott, megnyugtatta valamelyest. Ez így, a gyerekekkel rendben is volna. Vele is nagyjából ez történt, amikor eljött az ideje, hogy elszakadjon a szüleitől. De legalább maradt valami konok bizakodás, hogy majd ahogy öregszenek a gyerekek, úgy fognak lassanként visszatérni a családi gyökerekhez, még ha egészen más minőségben is. Ehhez kreált is magának egy tetszetős gondolatot: a faágak elnőnek ugyan a törzstől, de a magok majd visszahullanak a tövébe.

De az asszony... nehéz ügy volt. Ez önmagában még nem lett volna újdonság, mert mindig is nehéz volt. Neki legalábbis, mert mások, szemlátomást jól kijöttek vele. Nem, nem hűtlenségről van itt szó, legalábbis nem a hagyományos értelemben, azt nem tudta volna feltételezni, még elképzelni se nagyon; neveltetés, konvenciók, gyerekek, szomszédok, stb. - a felesége mindig is sokat adott ezekre a körülményekre. Összeházasodtak, de a megismerkedésük részleteire, amelyek rendes esetben a családi legendárium fontos részét képeznék, már ő sem emlékezett. Amikor szóba hozta az asszony előtt, tisztázandó a részleteket ő hevesen utasította vissza a nosztalgiaázást. De azért megvoltak valahogy. Végül csak leéltek egymással, vagy inkább egymás mellett egy életet. Leélni, igen, pont úgy, mint egy arcot, vagy egy házat - gondolta. Soha nem passzoltak egymáshoz, és ez csak nemrég tudatosodott benne. Gyakran mesélik, hogy két éles követ egymásmellé görget a patak, és azok szépen, végtelenül lassan, de azért éleiket veszítik, összecsiszolódnak, mondhatnánk. De olyan is van, hogy ezek a kövek teljesen elkoptatják egymást. Vagy inkább az egyik csiszolja el a másikat, az, amelyik keményebb anyagból van. Mindig a gránit győzedelmeskedik, a mészkőnek nincs esélye. De amíg egymásnak koppannak, addig legalább tudnak egymásról, és az is egy minőség. Ám ezek a koppanások teljesen eltűntek az utóbbi években. Amikor festőt hívtak, G-t már nem kérdezte meg az asszony, hogy milyen színű legyen a nappali, nem

mintha bármikor is olyan lett volna, de korábban legalább kikérte a véleményét, hogy érvelni tudjon ellene, egyúttal a saját elképzelése mellett. És hogy mi legyen az ebéd, ebbe se volt már beleszólása. Előfordult, hogy káposztás cvekedlit kapott, pedig ez volt az egyetlen étel, amit nem bírt megenni. Rendszerint nem várták meg a vacsorával, pedig tudták, hogy ő, valami maga előtt is érthetetlen okból, betegesen ragaszkodik a közös vacsorához. De azért az ő adagját félretették, ott volt a tűzhelyen a lábában, vagy a hűtőben, ha korábban végeztek. Ő pedig, amikor hazajött, megvacsorázott, mint mindig, megevett mindent (kivéve, persze a káposztás cvekedlit), a piszkos edényeket és az egcájgot pedig berakta a mosogatóba. Vagyis tudniuk kellett, hogy él, hisz az ételt elfogyasztja.

Egy szélcsendes, nyári délutánon (hőmérséklet: 28 °C, légnyomás: 1022 hPa, relatív nedvesség: 49 %) történt először, hogy teljesen láthatatlanná vált. A bőrtalpú cipője kényszerítette megállásra. Világéletében gyűlte a bőrtalpú cipőket, és a munkahelyén eltöltött évtizedek alatt sem sikerült összeszokniuk: sem a talpa nem volt hajlandó igazodni a cipőkhöz, sem a cipők az ő talpához. Melege is volt, teljesen átizzadt az inge is. Errefelé mindig fúj a szél, az emberek már hozzászoktak, lételemükké vált az állandó légmozgás. Ha nagyritkán mégis megállt a levegő, az olyan volt, mintha kánikulában a børszerkóba csomagolt motorostól hirtelen elvették volna a menetszelet. Leült az egyik padra, kibújt a cipőiből, és az inggallérját ráncigálva hűsítette magát. Ekkor tűnt fel régi, kedvenc tanára, aki annak idején szentül meg volt győződve arról, ahogy ő maga is, hogyha a tehetséges fiú lediplomázik, nem lehet belőle más, csak biológus, szóval arra jött ez a tanár, és ő, mint annak idején az osztály strébere, most is, pont úgy felugrott, de ezúttal felszisszent, mert a hegyes murvaszemek a talpába álltak, de azért köszönt, illedelmesen, többször is meghajtva a törzsét, mintha a siratófal előtt állna. De semmi. A tanár úr úgy haladt el mellette, ahogy kéregető hajléktalanok mellett szokás, akárha ott se lett volna. És ugyanígy járt a többi ismerősével is. Teljesen mindegy volt, hogy felugrik, és haptákba vágja magát, vagy csak úgy ültében odavet egy anyag „jó napot”-ot, ugyanúgy nem történt semmi. Sokáig ült a padon. Közben közmunkások jöttek, hogy lenyírják a mindössze néhány centis kiegészítő füvet, ők sem törődtek vele, csupa szecska és por lett a nadrágja, ez elég rosszul érintette. A nevetéses, jártukban állandóan fontoskodva bólogató galambok egész közel merészkedtek hozzá, az egyik a térdére szállt, a másik a vállára, ez viszont a kedvére való volt. És, nem melleleg, bizonyosságot kapott afelől, hogyha nem is látszik mindig, mindenki számára, attól még igenis van kiterjedése, valamiféle teste, ha úgy tetszik, mert ha nem így volna, akkor nem tudtak volna rászállni a galambok.

Más napokon előfordult, hogy, legalábbis töredékesen, visszatért a láthatósága. Ilyenkor nemhogy nem volt tökéletesen láthatatlan, de meg kellett tapasztalnia, a tökéletes jelentéktelenségét is. Ez sokkal jobban zavarta, fojtogató érzés volt, és inkább szeretett volna láthatatlanná válni. Ráértett az ízére, valósággal rákapott, mint más az itálra, vagy a drogokra. De várnia kellett, mégpedig nem keveset. Csaknem egy év is eltelt közben, amikor végre bizonyosságot érzett: az emberek világa számára nincs

többé. Lehet, ha idáig jut, ezt nem fogja föl mindenki azonnal, néhányan talán tagadják maguk előtt is, mások harcolnak ellene, de ő megértette, nyomban világossá vált a számára: végleg láthatatlanná vált, és jelentéktelenségi periódusok a továbbiakban már nem szakítják meg ezt az állandósult állapotot. Beszívta a levegőt, sokat, és jó mélyre, aztán kifújta teli tüdőből - ez jólesett.

Sulyok Gabriella: Arab asszony

Sz. Nagy Sándor: Korond

A VÁROS KULTURÁLIS
ÉLETÉBŐL

JÁVORSZKY EDIT

TAVASZVÁRÓ MACKÓK*

- Tranta Julianna mackókiállításá elé -

Nincs még egy állat, amely annyi szimbolikus tartalommal, jelentéssel bírna kultúránkban, mint a medve, amely az emberiség történelmének kezdete óta szerepet játszik életünkben. Csillagképeket neveztek el róla, ciklikus eltűnése és megjelenése miatt a Hold állat jelképe (növekvő-fogyó, eltűnő-visszatérő). Életritmusa a vegetációs ciklust követi (téli álmat alszik), így a tavaszvárás szimbóluma, a tavasz egyik hírnöke (ahogyan a kiállítás címe is jelzi), a természet körforgásának, az újjászületésnek is jelképe, meghaló-feltámadó istenként is tisztelik.

A medve az oroszlán északi párja, az uralkodó, harcos kaszt szimbóluma, az állatok, nyájak ura, és mivel bizonyos tekintetben hasonlít az emberre, Szibériában és Amerikában benne tisztelték az emberi nem őst. Ősatya voltára utalnak a mindenütt elterjedt totemisztikus nevei: nagyapó, nagyanyó, Öreg és Erdei öreg, hegyekből jött bátyókám. Magyar neve mézező jelentésű, az orosz medvegy megfelelője.

A medve, mint szimbólum, sok-sok jelentéstartalmat hordoz, Berlin és Bern város szimbólumállata, a World Wide Found of Nature jelképe a panda mackó, a füstös mackót, a Smokey-t az erdőtűz ellenes kampány választotta jelképévé.

Egy erdélyi szólás szerint: „A tészta nem étel, a sör nem ital, a medve nem játék.”

Úgy tűnik azonban, ellentétben az erdélyi szólással, hogy a medve mégiscsak játékká vált az elmúlt évszázadok során, sőt, minden más játékszernél nagyobb, szerteágazóbb, változatosabb a fejlődéstörténete és nagy szerepet játszik a gyermekek életében - mint puha átmeneti tárgy -, szerepjátékok alanya, mesék, történetek szereplője, de gyakran a felnőttekben is, mint gyűjtőszenvédélyük tárgya vagy a gyermekkor szimbóluma.

A játékmackók karriertörténete

A plüssmackó angol elnevezését, a teddy bear-t (*teddy maci*) Theodore Roosevelt amerikai elnökről kapta. Az elnököt medvevadászatra hívták, és mivel nem sikerült egyetlen állatot sem elejtenie, emberei egy medvét egy fához kötöttek, hogy ne maradjon el az elnök sikerélménye. Az elnök azonban nem volt hajlandó a kiszolgáltatott helyzetben lévő állatot lelőni, s szabadon engedte azt. Az eset a Washington Post-ban karikatúra formájában jelent meg. Az elnök népszerűsége e történet által azonban megnőtt, jelképe a mackó lett. A játékot két, jó üzleti érzékkel megáldott orosz emig-

* Elhangzott 2013. január 26-án, a Torony Galériában.

ráns, Morris és Rose Michton készítették az elnöknek, Rose fagyapottal tömte ki a mackókat, cipőgombokból készített a szemeket, és a karikatúrából gyermekjáték vált, az elnök neve után és engedélyével Teddy Bear. Hamarosan olyan népszerű lett a játék, hogy áruházláncok árulták. A plüssmackók mára klasszikus gyermekjátékká váltak, néhány régebbi darabja azonban vagyonokat is érhet a komoly, felnőtt gyűjtők számára.

Nézzük meg először azt, milyen szerepet játszik a gyermek életében a mackó!

A gyermeki képzelet legtipikusabb megnyilvánulási formái: a játék és a mese. A mackó mindkét területen segíti a gyermeki fejlődést, a gyermeklét gazdagabbá tételét.

A gyermek első játéka általában a mackó. Vizuális éretlenségük ellenére már az újszülöttek sok időt töltenek nézelődéssel. Az első három hónapban az emberi arc észlelése áll előtérben. Ha az anya nincs jelen és a gyermek ébren van, szívesen nézegeti játékmackóját. A játékmaci „arca” pedig nagyon hasonlít az emberi arcra, ami népszerűvé válásában is szerepet játszott.

Később 4-8 hónapos kor körül már fejlődik a nézés és a nyúlás közötti koordináció. A gyermek nyúlkál, tapogat környezeté tárgyai irányába. A játékmackó nagyon alkalmas erre az explorációra, különösen, ha hangot is ad ki. Kellemes a tapintása, könnyen megragadható, és biztosíthatja más játékszerekkel együtt azt a jelentős előrelépést, amely elvezeti a gyermeket a saját testrészeinek megismerésétől a külvilág tárgyainak megismeréséhez.

Winnicott angol gyermekorvos és pszichoanalitikus vezette be az *átmeneti tárgy* fogalmat. Általában egy puha tárgy lesz a csecsemő első átmeneti tárgya, azért nevezzük átmeneti tárgynak, mert az anyát helyettesíti, kifejezi azt a pszichológiai folyamatot, ahol a csecsemő kilép a szimbiózisból és az anyára, mint különálló személyre kezd tekinteni. Az átmeneti tárgy szimbolizálja az egységben az elkülönülést, az elkülönülésben pedig az egységet. Ez segíti az anyától való elszeparálódást. Az átmeneti tárgy lehet egy puha játékmackó, de persze más tárgyak, játékalatok is megfelelnek ennek a célnak, a gyerek választ.

Winnicott szerint ennek a tárgynak a szaga alapvető jelentőséggel bír. A szülők hamar megtanulják, hogy ezeket a tárgyakat nem lehet csak úgy büntetlenül kimosni. Az egyébként tisztaságszerető szülők azon kapják magukat, hogy a békesség kedvéért egy mocskos, kellemetlen szagú tárgyat hurcolnak a gyermek után, hiszen a növekvő babának mindig hozzá kell férnie átmeneti tárgyához, fontos neki, hogy visszakapja, amikor újra meg újra kidobja az ágyból vagy a babakocsiból. Fontos neki, hogy kihuzigálhasson belőle egy-egy csimbókot. Valójában nincs olyasmi, ami meg ne történne ezzel a tárggyal, ami a szeretet egy nagyon primitív formájának van kitéve: a gyöngéd cirógatás és a destruktív támadás keveréke irányul rá. Talán ezért nincs a játékmackóknak füle? Ezért olyan leharcoltak, több sebből vérzőek a régi játékmackók?

Tandori Dezső így ír erről:

„Nem kell ahhoz túl sok idő, / amíg egy medvefűl kinő,
Odavarrják pár öltéssel - / medve ilyet sose szégyell.”

A gyermek sokszor első játékmackójával alszik, gyakran egészen a felnőttkor küszöbéig. Vele biztonságban érzi magát, vigaszt nyújt, nincs egyedül, oldja a szeparációs félelmét, animisztikus gondolkodása miatt személyként tekint rá.

A mackó a gyermek első titkainak tudója, őrzője. Ha az itt kiállított igazi és festett mackókat megnézzük, minden mackónak megfeythetjük a történetét, hiszen ezeknek, a játékszereknek ugyanúgy történetük van, mint az embereknek. A mackók igaz jóbarátok. Lehet velük beszélgetni, ki lehet találni, mire gondolnak, mit néznek, látnak, mire vágnak. Pirongatni, korholni lehet őket. Lehet velük játszani, de ők is játszanak velünk. A játékmackókban emberi érzések élnek, mosoly és könny csillog a szemükben, emlék, részvét, szeretet bujkál bolyhos testükben. Igazi társa, vigasza lehet egy gyermeknek.

Később a szerepjátékokban is jelentős szerepet játszhat a plüssmaci. A gyerekek emberként kezelik mackójukat, eszerint öltöztetik fel azokat, vannak fiú és lány mackók, és foglalkozás szerint is nagyon sokféle ruházatot ismerünk.

Tranta Julianna: Régi mackó

A másik terület, amely szintén élményt nyújt a gyermeknek, a mese.

A pszichológia egy új ága, a narratív pszichológia szerin az ember történetmondó, magát történetekben felépítő lény. A narratív pszichológia új megvilágításba helyezte az énelméleteket. Álláspontjuk szerint az én (szelf) történetek révén konstruálódik, az énefejlődés nem más, mint egyre jobb és jobb, a társas helyzetekhez egyre inkább illeszkedő narratívumok, történetek kialakításának képessége.

A történetmondásra szoktat a mesélés is. A mesehallgatás kapcsán a gyermek megtanulja azt, hogyan lehet történeteket raktározni, majd újra felidézni, és azt is, milyen elemekből épül fel egy jó történet. Az élettörténeti elbeszélés szerkezete hasonló a varázsmesékhez, a jelentős mások, vagyis a szereplők pszichológiai funkciókat képviselnek, és cselekedeteikkel előrelendítik a történetet (segítők, gátlók). Nagyon sok mesében szerepel medve, mackó.

A magyar népmesékben, de a műmesékben is sokszor jelen van a medve: Mackó Úr, Dörmögő Dömötör, vagy a legkisebbeknek szánt állatmesékben Boribon vagy Vackor.

Talán az egyik legnagyobb hatású medve mesealak Micimackó. A gyermek és felnőtt olvasónak mást, és másféle gyönyörűséget jelent. A „micimackóság” Milne sajátossága, ez teszi egyedülállóná a világirodalomban. Valójában talán Micimackó és társai életrehívója is örök gyerek maradt, aki visszateremtette magát írásaiban a gyermekkorba. Milne mellett kevés író van, aki úgy ismeri a gyermekeket, mint Ő. Az író otthonosan mozog a gyermeki gondolkodás sajátosságai között.

A Micimackó a gyermekvilág újraélése, a gyermekkor visszaálmódása. Milne Micimackója egyike legtöbbszörünk legkedvesebb gyermekkori könyvélményének. A felnőttek pedig ábrándozva, nosztalgikusan lapozgatnak a gyermekkor soha vissza nem térő világát megidéző oldalakon. Milne szinte minden olyan vonást megszüntet, ami a klasszikus mesékre jellemző. A klasszikus vonások eltűnése s mégis megléte hozza létre a Micimackó abszurd világát. Ez az abszurdítás adja meg a meseregény humorát, mely átítatja a műben a jellemeket, a cselekményt, a szereplők gondolkodásmódját. A Micimackóban nincs hagyományosan csodás elem. Varázslás azonban mégis van, csak másképp: groteszk és abszurd varázslás van. Ez a Micimackó fejének kopogása a lépcsőn, ami a mű formális keretét adja meg. Ettől a kopogástói zuhanunk bele a mese irreális világába, s szintén ettől a kopogástói józanodunk ki a végén.

Micimackó - ki gondolná! - igazi taoista bölcs. Nem kínai ugyan, nem is nagy tekintélyű Filozófus, csupán egy nyugodt, kiegyensúlyozott, megfontolt és szeretetre méltó Csekélyértelmű Medvebocs, amit egyébként az eredeti neve is jelent: Winnie the Pooh. Az ilyen típusú egyén olyan képességekkel rendelkezik, amelynek birtokában képes örülni az egyszerűségnek és a nyugalomnak, a természetnek és a természetességnek.

A felnőttek mackóöröméről is essék szó

Tudom, hogy Juliannára nagy hatással volt Rakovszky Zsuzsa verse, ezt megzenésítve is hallhatjuk-, ugyanakkor én nagyon sok hasonlóságot fedezek fel Julianna mackófilozófiája és Tandori Dezső versekben megírt mackóvilága között. Tandori játszótársként és tolmácsként, humorral és melankóliával színezve szólaltatja és eleveníti meg ezeknek a meseszerű lényeknek a világát. Tandori Dezső medvéi egy külön medvevilágot teremtettek maguknak, amely megmutatja nekünk a medvelétezés minden mástól különböző voltát. Ezeknek a medvéknek a hétköznapi élete látszólag megegyezik az emberekével, sakkoznak, filmeznek, tévét néznek, kíváncsiak, panaszkodnak, fogyókúráznak. A Tandori mackók erős medveszemélyiséggel rendelkeznek, életszemléletük arra tanít minket, hogy a medveség kitüntetett létállapot. A mackók medvének fogadják be maguk közé azokat, akik észreveszik a világ rejtett kincseit, így a játékmackókat is. Biztosan befogadnák maguk közé Tranta Juliannát és tanítványait is. Hiszen ők azok, akik megőrizték magukban a mackók szemléletmódját, a medvelét egy darabkáját, megőrizték az elveszett, elvesztett gyermekkort is. A gyerekek rajzain mindig élményfeszültséget látunk, a gyerek azt rajzolja, amihez meleg érzelmi kapcsolat fűzi. Julianna arra tanítja mackókat festő tanítványait, hogy milyen jó felnőtként is megőrizni valamit abból a gyerekből, aki önfeledten, jókedvűen tud játszani, abból a mágikus világból, amelyben a gyerek él, és ez a fantázia és kreativitás alapja, szülőanyja.

Tandori versét hallgatjuk, Tranta Julianna régi, félfülű mackója jut eszünkbe:

„Egy öreg karosszék tövén, / ahová épp elért a fény,
megpillantottunk valakit. / - Hiszitek-e? Mi is alig!
Ott ült egy kisebb székben, / ott ült és napozott
egy régi medve! Éppen... / éppen... ásítózott!”

A játékmackó a gyermekkort is szimbolizálja, és aki megőrzi játékmackóját, megőrzi valamit az elveszett gyermekorból is, segítségével könnyebben felidézi az első néhány évet, teljesebb, gazdagabb lesz identitása, élettörténete.

Minden ember kettős lény: egy felnőtt és egy gyermek lakik benne. Ha ezek kapcsolatban állnak egymással, és együtt tudnak működni, akkor a teljesség érzése tölt el minket. Ha viszont valamilyen sérülés vagy működési zavar miatt ezek elszakadtak egymástól, és nincs többé kapcsolat köztük, annak rossz érzés, zavar, üresség, benső magány a következménye. Minden gyermek felnő, egyet kivéve: a szomorú gyermeket. Kathleen Kelley-Lainé magyar származású francia pszichoanalitikus magyarázatot ad arra, hogy miért érdemes felnőni. Egy gyermek valójában narcisztikus lény, csak magát szereti, így magányos is, csak felnőve válik képessé arra, hogy odafigyeljen másokra, másokat is szeressen, és felidézze saját gyermekkorának történetét, ami addig a tudatalatti homályába volt száműzve. Csak egy felnőtt képes a szimbiotikus kapcsolatok meghaladására, a valódi, önálló személyiséggé válásra, az anyától és a többi

tekintélyszemélytől való elkülönülésre, a gátat jelentő határok átlépésére. És csak egy felnőtt tudja feldolgozni - átélni, majd elengedni -, a veszteségeket, és újjászületve a korábbiánál gazdagabb életet élni. És bármennyire hihetetlen, ezt a szeparációt, autonómmá, felnőtté válást, egy játékmackó is elősegítheti. A gazdag gyermekkor előfeltétele a tartalmas, kreatív, nyitott felnőtt életnek.

Egy Kovács Daniela idézettel nyitom meg a kiállítást: „Minden felnőttben lakozik egy gyermek, ki megigézve csüng szíved meséjén, ki még hinni tud a csontosöklű tettek, és nevetve táncol a sors zenéjén. Minden felnőttben lakozik egy gyermek, ki még versenyt fut a játszadozó széllel, kiben sosem kongnak visszhangtalan vermek, csak rikoltó életkedv felnőtt szenvedéllyel.”

FÜZI EDIT

SZABÓ KATALIN GYŰJTEMÉNYES KIÁLLÍTÁSA - 12 ÉV CÍMMEL

Szeretettel köszöntöm Önöket, tisztelt Hölgyeim és Uraim ezen az ünnepi együtlen, amelyre azért érkeztünk - szívünkben várankozással és nagy érdeklődéssel -, hogy Szabó Katalinnak, a Soproni Képzőművészeti Társaság immár megtartó, oszlopos tagjának gyűjteményes kiállítását megnyissuk.

Mit takar a gyűjteményes szó? Hát nem egyebet, mint azt a tény, hogy Katalin 12 éve lépett az alkotói lét rögs útjára. Ez a 12 év olyan energiákat szabadított fel szívéből, lelkéből, amelyek létezéséről előtte nem is tudott, sőt sejtelve sem volt róla. Ennek a csodálatos 12 évnek a keresztmetszetét, az alkotások színe-javát láthatjuk ma itt összegyűjtve, hogy megérezzük, e sokféle technikával készült képek auráját, megmártózhassunk mi is összetett mondanivalójukban, a belőlük sugárzó szépségben, harmóniában, úgy is mondhatom, hogy - a belőlük sugárzó élet szeretetben.

Az ezredforduló, a 2000. év volt Szabó Kati életében a valóban forduló, sorsfordító esztendő. Ekkor már a Debrecenből érkező leány szívvel-lelékkel soproni lett. Itt, városunk inspiráló légkörében kezdte igazán jól érezni magát. Különös, belső késztetések ébredtek benne; talán éppen az akkor befejezett Mantra Alternatív Főiskola Parapszichológiai szakán szerzett tudás fejtette ki áldásosan hatását. Mindenesetre a tanulás éve nem múlhattak el nyomtalanul, hiszen olyan eredménye lett, hogy Katalin elméje - de ami még fontosabb - szíve- lelke megnyílt a világra.

Nyitottá vált és szinte eufórikus örömmel fogadta be az addig kevésbé érzékelt szépséget, az Isteni rend és törvény szépségét, ami megnyilvánul a természetben. Felfogta és élni kezdte a szeretet lényegét, amelyet a családtagjai és a vele kapcsolatba kerülő új ismerősök, barátok közvetítettek. Ráébredt a hétköznapi apró, de nagyon fontos csodáira és boldogan érezte meg a lelkében születő harmóniát, békét, elfogadást, amely egyre intenzívebben, egyre inspirálóbban működött, amely erőteljesen mutatta meg, hogy mi is az ő eljövendő útja, amely a kiteljesedését szolgálja. Mindezt a szükséges áldozatok meghozatalára is képes volt. Például a szabadabb, függetlenebb életért elhagyta addigi vegyész-műnői hivatását, hogy igazi hivatása a művészet legyen.

Ő így vall erről:

„Ki vagyok én, honnan jöttem, hová megyek? Honnan jöttünk, hová megyünk? Szívünk-lelkünk titkos, néha útvesztőnek tűnő ösvényein barangolva reménykedünk, hogy rálelünk szívárvány színeire, s meríteni tudunk végtelen kincseiből.”

A napjainkig eltelt 12 év igazolja, hogy Szabó Katalin merített a végtelen kincsekből. Megtapasztalta, megélte, felhasználta őket a 2000. évben felvállalt, a mai

* Elhangzott a Várkerület Galériában 2012. szeptember 23-án.

napig vezető alkotói tevékenységében. Lelkében valóban szivárvány ragyog, ezt igazolják a művek. Képei, amelyeket itt láthatunk, tanúsítják képességeit. A sokféle technika alkalmazni tudása, selyemképei, sáljai, nemezből készült ékszerei, falra festett kompozíciói...és még mi minden, ami ezután vár kibontásra, mind - mind bizonyosságai sokszínű tehetségének.

Jöjjenek ismét Katalin szavai: „diópáccal és akvarellal kezdtem festeni, és kipróbáltam más technikákat is. Nagyon szeretem az akvarell könnyedségét, légiességét, a szép színátmeneteket, a technikában rejlő esetlegességet, vonalak és formák játékosságát, s a fényt. Most már tudom, hogy az olajfestésnél is az akvarellhatású, lágyan egymásba olvadó színekkel festett képeket szeretem. S a szépséget mindenben. *Az emberábrázolást tekintem a legnagyobb kihívásnak. (Nézzék majd meg az előtérben sorakozó portrékat!) Úgy témában, mint technikában az ember kipróbál sokfélét, hogy megtudja magáról, egyáltalán mi az, amit képes megfesteni, megalkotni....*”

Szabó Katalin: Madonna

Ez a hitvallás vezette Katit az Alpok Képzőművészeti Körbe, ahol nagyszerű alkotótársak segítették, egyengették első lépéseit, külön köszönet mindezért Szepes Péternek és Sosztarich Andrásnak, ez vezette Sarródra a Ferenczi József Nemzetközi Művésztáborba, ahol találkozott olyan alkotókkal, és természetesen tanulhatott is tőlük, akikkel együtt most már a Soproni Képzőművészeti Társaság tagja. Ez volt az az erő, amely mindig arra ösztönözte, hogy sok akadályt leküzdve, más alkotó táboroknak is aktív résztvevője legyen.

12 év egy ember életében nagy idő, az előbbiekből érzékelhetjük, hogy mennyi munka, tanulás, tapasztalás, mennyi öröm és bánat, és még mi minden belefér. Így volt, így van ez Szabó Kati esetében is, de amit jómagam is nagyon becsülök és szeretek Katiban, az a töretlen hite, önbizalma és tettereje. Olyan erő lakozik ebben a légies, nádszálvékony asszonyban, amit kevesen tudhatnak a magukénak. Talán ez az erő segítette két fia felnevelésében, egyedül, társ nélkül vállalva cseperedő gyermekei életében a kamaszéveket, a felnőtté válás és az önálló életkezdés nehéz éveit.

Talán ez az erő munkál, lobog benne, mikor a közösségekben önzetlenül és mindig örömmel teszi a dolgát. Négy ilyen közösséget is fel tudok sorolni: Társaságunk, Alpok Képzőművészeti Kör, Néptánc csoport, Magyar-Lengyel Baráti Kör, arról már nem is beszélve, amikor otthon kicsi szobájából maga megtervezte és kivitelezte műtermében nemcsak fest, hanem gondolatait, érzéseit versbe is önti.

2007-ben jelent meg egy olyan kiadványa, rendhagyó katalógusa Katalinnak, amely a képei mellett verseit is tartalmazza. E rendhagyó kiadványra külön felhívom figyelmüket, mert van itt pár darab még belőle, ami megvásárolható.

Végezetül, talán Katalinnak is meglepetés ajándékként hangozzék el három vers ebből a füzetből, amelyek rendkívül szépen illeszkednek azokhoz a nagyon érzékeny képekhez, diópáccal készült grafikákhoz, amelyek a bejárat melletti falon láthatók. Melyik született előbb a kép vagy a vers? ... mindez természetesen nekünk, az ünnepi alkalom részeseinek is ajándék. Fogadják szívbeli szeretettel.

FARAGÓ SÁNDOR

CLAUSURA*

- Gondolatok Kovács-Gombos Gábor kiállítása elé -

Tisztelt művészeteket szerető Vendégeink, Kedves Kiállítás-látogató Soproniak és máshonnan érkezettek, Kedves Művész Úr, Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Számomra sokértelmű szimbolikája van annak, hogy **Kovács-Gombos Gábor** kiállítását itt Sopronbánfalván, a Kolostorhegyen tárhatjuk Önök elé. **Hegyen** épült a kolostor, hogy minél közelebb legyen a Teremtőhöz. **Magaslaton**, hogy minden nap érezzük azoknak az erőfeszítéseknek a terhét, amellyel meg akarjuk közelíteni a Magasságot, megérezve és megértve önnön törpeségünket. **Kolostorban**, ahol egykoron a szerzetesi befelé fordulással történt meg a Teremtő megszólításának misztériuma, a lelkek teret nem ismerő kitérültségével, Isten-keresésével. De a kolostor zárt tere, a **Clausura** - amely ennek a kiállításnak a címét is adta éppenséggel nem a bezártság térszíne, de a transzcendens, korlátok nélküli tér megnyílásának lehetőségét kínálja.

Végül egy néhai kolostorban létesített **meditációs központban** és **kiállítóterben**, ahol a mai ember a templomok mellett - művészek ihletett támaszát igénybe véve - lépéseket tehet a megvilágosodás útján.

Valamennyien, akiket persze foglalkoztat, egyáltalán foglalkoztathat létünk értelme és célja, s válaszokat keres a „**mi végett vagyunk a Földön?**” nemcsak filozofikus kérdésére, eljutunk a kezdet és a vég, illetőleg a közte feszülő életív - az út keresésének dilemmájáig, megfogalmazzuk a legnagyobb, a legmisztikusabb kérdést is: **Vajon mi vár ránk az út végén?**

Tisztelt Vendégeink!

Az alapvető létkérdést filozófusok ezrei próbálták megválaszolni az emberiség történetében, korszakoktól, világnézetektől, élethelyzetektől és egyéni sorsoktól determináltan - más-más módon. Mást fogalmaztak meg az ő- és világvallások, ebből kiindulva az idealista filozófusok, mást a materialisták, de hamar kiderült, hogy a lét és nemlét viszonylatára utóbbiak nem tudnak jobb válaszokat adni, mint azok, akik azt hittel közelítik meg.

A természetfeletti kreatör létét nem tudták megcáfolni, mert a Hívők hiszik és remélik, a nem hívők pedig csupán remélik Isten létezését. Mert lássuk be, a halál utáni lét, mint a végső, embertől idegen elmúlás alternatívája, vonzó a gondolkodó, alkotó hívő és Isten létét tagadó ember számára egyaránt. Nem véletlen ezért, hogy a filozófusok mellett a **művészek**, a *lélek filozófusai* azok, akik mindenkor megtalálták az út-

* Elhangzott a Sopronbánfalvi kolostorban 2012. november 5-én.

keresés, az úton való haladás és a beteljesülés témáit, s tüzték azt ecsetjük, vésőjük hegyére. A művésznak azonban előnye van a **rációt** kereső filozófussal szemben, előnye, hogy az ő világában működhet, és alkotásaiban felszínre törhet, sőt dominánssá válhat az **emóció**, eluralkodhat a lélek sugallata, amely azután hiszterézis-szerűen a Teremtő kinyilatkoztatása révén jelenik meg a műben - *lásd Isten áldotta tehetség.*

Kedves Hallgatóim!

Igen, Önök most egy Istenáldotta tehetség műveit látják, mert meggyőződéssel állítom, hogy azokat a letisztult fény-üzeneteket, amelyeket **Kovács-Gombos Gábor** alkotásaiban észlelhetünk, csak kivételes látással, kivételes visszaadó-képességgel lehet megteremteni. Ajándék ez az adottság, amelyet a Művész nehéz élethelyzete feldolgozása során kapott, amikor a keresés során eljutott ahhoz az Istenhez, amelyet hitt

Kovács-Gombos Gábor: Clausura (I.)

és vallott, de megérteni, csak akkor értett meg, amikor Ő, akarta. S találkozott a megértendő és a megértő szándéka, amely folyamatban nem hallgatható el **Bindes Ferenc** és **Kiss Péter Domokos** atyák neve sem. A szándék megnyilvánulása és a teológiai tanulmányok pallérozódása vezetett **Kovács-Gombos Gábor** egyre megértőbb létéhez és letisztult képi világához.

A modern kor BARTIMEUSA Ő, aki fel mert kiáltani: *„Dávid fia, könyörülj rajtam!”* Számára is elhangzott a kérdés: *„Mit akarsz, mit tegyek veled?”*, s nemkülönben a felelet: „Mester, hogy lássak.” S mi most - kedves kiállításlátogatók - a képeken beteljesedve látjuk a krisztusi szentenciát: *„Menj, a hited megmentett téged.”* (Márk 10,46-52)

A hit támasztotta kérdések, olykor kételyek, de mindig a bizalom, sőt az elköteleződés jelenik meg a körülöttünk lévő alkotásokon. A győri bazilika, vagy a természet élő templomának tekintett soproni erdők fényben-árnyékban játszó remniscenciái, a látás idéződnék fel a képekben.

Ha valaki elmélyül egy-egy **Kovács-Gombos** képben - magam órákat töltöttem ezen ajándék-foglatossággal - akkor megláthatja a művész küldetés-szándékát. A végletekig lecsupaszítani, esszenciájáig desztillálni az isteni üzeneteket, megmutatni az élet lényegét, értelmét és célját.

„Minden írástudó - mondta Jézus, (s tudjuk a festőket régen *képiróknak*) is hívták -, *aki jártas a mennyek országának tanításában, hasonlít a házigazdához, aki kincseiből újat és régít hoz elő.”* (Mt. 13.52.)

Kovács-Gombos Gábor képei, szellemi-lelki **kincsei** most kitarulnak előttünk, s mi a nagyszerűségben gazdagodunk. Pedig nincsenek a képen angyalok, kerubok, szeráfok, szentek, nincs rajt Mária, *sem* az Atya, *sem* a Fiú, *sem* a Szentlélek. Nincs rajta a szivárvány minden színe, nincs kolorista tobzódás, de mégis rajta van *minden*, teljességében, hiánytalanul, odaszegező, odakötöző, odaláncoló módon. Képei nem engedik el a szemet, sem a lelket, mert a **Hít ereje** horgonyként foglyul ejti a szemlélőt. Azok a képek, amelyek első látásra mozdulatlanságot mutatnak, deklaráltan szimmetrikusak, kvázi-monokrómok, generálják a csodát, megjelennek az Ó- és Újszövetségből ismert történetek, égi alakok szállnak le közénk, s adnak példát, erősítenek bennünket.

Tisztelt Vendégeink!

Az itt kiállított képek sem kerülnek meg a bevezető eszmefuttatásban érintett gondolatokat, azaz honnan jöttünk, és hová tartunk, egyéneként, nemzetként, emberiségként. A Művész ugyanis tudja - s ez látható *„Tükörben”* című képén amit Szent Pál üzent a korinthusiaknak:

„Most megismerésünk csak töredékes, És töredékes a prófétálásunk is. Ha azonban elérkezik a tökéletes, Ami töredékes, az véget ér. Ma még csak tükörben, homályosan látunk, Akkor majd színről színre. Most még csak töredékes a tudásom, Akkor majd úgy ismerem mindent, ahogy most engem ismernek. Addig megmarad a hit, a remény és a szeretet, Ez a három, de közülük a legnagyobb a szeretet.” (1 Kor. 13, 1-13)

E három adomány a hit, a remény és a szeretet jellemzi az Alkotót és alkotásait egyaránt.

A Teremtőbe és teremtményébe vetett **hit** jelenik meg „**Ég és föld**” című képen. Szinte halljuk az ószövetségi üzenetet:

„Kezdetkor teremtette Isten az eget és a földet. A föld puszta volt és üres, sötétség borította a mélységeket és Isten lelke lebegett a vizek fölött...”

Isten újra szólt: „A vizek közepén keletkezzen szilárd boltozat és alkosson válaszfalat a vizek között.” Úgy is lett, Isten megalkotta a szilárd boltozatot és elválasztotta vele a boltozat fölötti és boltozat alatti vizeket. Isten a boltozatot égnek nevezte.

Este lett és reggel a második nap. Isten ismét szólt: „Gyűljenek össze az ég alatti vizek egy helyre és emelkedjék ki a száraz. Úgy is történt. Isten a szárazat földnek nevezte, az összefolyt vizeket pedig elnevezte tengernek. Isten látta, hogy ez jó” (Ter. 1,1-10.).

„*Isten látta, hogy ez jó*” - de jó hinni és tudni, hogy milyen adományt kaptunk a teremtésben.

A teremtés kavargó folyamatát láthatjuk az **Áramlat 1. és 2.** képeken, annak eredményét - a világ teljességét vélem felfedezni a **Clausura** sorozatban.

Életünk során ebben a teljes világban mozgunk, s azt a feladatot kaptuk mindnyájan JEREMIÁS prófétához hasonlóan, hogy *„Állíts magadnak útjelzőket, helyezz el útmutató oszlopokat! Jegyezd meg jól az ösvényt, az utat, amelyen elmentél egykor! És térj haza.”* (Jeremiás, 31.21)

Az út, az ösvény, a csatorna, az útjelzők visszatérő motívumok **Kovács-Gombos Gábor** képein, ilyen most a falon az „**Útjelző**” című alkotás. A helyes út megtalálása elsősorban a mi saját szándékunkon, eltökéltségünkön múlik. Az út pedig - a műalkotásokon szemléletesen látható - egyenes, világos, fényes jövővel kecsegtető, maga a **remény**. Mégis HITETLEN TAMÁSKÉNT tévelygünk életünkben, s folyvást elbizonytalanodva kérdezzük.

„Ahoval pedig én megyek, oda tudjátok az utat.” - mondta Jézus. Tamás erre így szólt hozzá: *„Uram, nem tudjuk, hova megy: honnan tudnánk akkor az utat?”* Jézus így válaszolt: *„Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, csakis énáltalam.”* (Jn. 14,4-6)

Mert a helyes, krisztusi út a végső, örök megnyugvás hoz, a Mennyei Hazába, az Atyához vezet. Ennek a hazatérésnek a szimbolikája **Kovács-Gombos Gábornál** a kapu, képcímekhez kapcsolva a „**Kapu előtt**”; a „**Kapu**” és a „**Keskeny kapu**”, de számomra az „**Átjáró**” is.

„Törekedjétek bemenni a szűk kapun, mert mondom nektek, sokan próbálnak majd bejutni, de nem tudnak.” - mondja ugyancsak az apostoloknak Jézus (Lk 13,22-30)

De hova vezet az a kapu? Milyen a mennyek országa, milyen a végső beteljesülés Kedves Hallgatóim?

„A mennyek országa hasonlít a kovászhoz - látjuk „A kovász éjjele” című képen. - amelyet fogott az asszony, belekevert három mérő lisztbe, s az egész megkelt tőle.” (Mt 13.33.)

De Jézus tanításában a mennyek országa olyan még, mint a **konkoly** (Mt. 13.24-30, a konkoly magyarázata Mt. 13.36-43.), mint a **mustármag** (Mt.13.31-32.), mint az **elrejtett kincs** (Mt. 13.44), mint az **igazgyöngy** (Mt 13.45-46.), vagy mint a **tengerbe vetett háló** (Mt. 13.47-50.).

„*Azért beszélek nekik példabeszédekben* - válaszolta az apostolok kérdésére -, *mert van ugyan szemük, de nem látnak, van ugyan fülük, de nem hallanak.*” (Mt. 13.13.) „*A ti szemetek boldog, mert lát, s a fületek is az, mert hall.*” (Mt. 13.16.).

A látás, a hallás, azaz a megértés öröme jelenik meg „**A kovász éjjelében**”. A felfoghatatlan boldogságos, sokrétegű, csillagos, a vágyott jövő, amiben nem lehet **nem** hinni - mert **Kovács-Gombos Gábornak** van szeme és lát, mi több láttat.

Egy dolgot viszont nem tesz Művészünk sohasem: Önmagát nem érzi méltónak és képesnek arra, hogy bármilyen valós formában megfogalmazza a Teremtő kép-mását. Csupán a Rá utaló **jeleket** keresi, a kiáradás fényét. Lelki barrier ez, volt olyan értő szemlélője műveinek, aki **Fényküszöbnek** nevezte ezt a kapuknál való megrekedést, az ante portas állapotot. „*Készítsétek elő az úr útját, tegyétek egyenessé ösvényeit*” prófétálta annak idején **Izajás**. **Kovács-Gombos Gábor** is ezt az előkészítést vállalta fel, ahogy vallja: „*A festő feladata, hogy elvezessen a küszöbig*” - azt viszont végül mindenkinek magának kell átlépnie.

Tisztelt Tárlat-látogatók!

Így Advent előtt nem tehetem meg, hogy ne szóljak két Mária képről, a **Mária kert**-ről és az **Égi harmat** címűről. Az égi harmat szimbolikája már az Ószövetségben feltűnik, ahogy elküldi a jelet az Úr **Gedeonnak**. Tiszta gyapja harmatossá vált, míg alatta a föld száraz maradt. Már az I. századi egyházatyák ebben a jelben a Szent Szűz és megváltó Fiaának előképét látták, ahol Mária a legtisztább gyapjú, Jézus pedig az égi harmat, hiszen **Izaiás Próféta** már megjövendölte: „*Úgy jön el, mint a hajnali harmat, szinte észrevétlenül; mégis Ó menti meg az egész emberiséget.*”

A „*legyen nekem a Te igéd szerint*” alázatossága, az Istenanya szerep magasztos felelőssége, a hóként aláhulló kegyelem teszi utolérhetetlenné, bármely bazilika Mária-oltárán elhelyezhetővé utóbbi képet. Áldozat volt ez, egyedüli a világtörténelemben, az isteni kegyelem, a **szerelem** határtalan áradása, amely által az Isten emberré lett. A **Hit áldozata** volt ez ugyanúgy, mint azé a Kappadókia-beli Cezáreából származó szűz vértanú Szent Dorottyáé, aki életét áldozta hitéért, s a siralomházban, sőt halálával is térített. Misztikus módon jelenik meg **két képen is Szent Dorottya** példájának kisu-gárzása anélkül, hogy maga a test láthatóvá válna.

Tisztelt Vendégeink!

Az elmondottakból is érzékelhetően **Kovács-Gombos Gábor** műveinek témáit a szakrális vonulat dominálja. Ez persze nem jelenti azt, hogy profán, evilági hatások nem érintik meg. E kiállításon - amit azért a címe erősen determinált - a reményt, a

jövőbe vetett hitet is tükrözi a „**Hajnal**” és a „**Nyári hajnal**”, vagy a „**Párás ég alatt**”. Ilyen alkotások szemlélése során még az a profán mondat is elhangozhat, hogy „jó kedvvel festettem”.

Tisztelt Vendégeink!

Engedelmükkel összegezném **Kovács-Gombos Gáborról** a művészetén keresztül bennem kialakult képet. Művészetében nem konjunktúra lovag, nem divatos irányzatok követője. Szuverén ember, aki a maga útját járja. Ez az út sajátos, mert a konzervativizmus megőrzésének korszerű nyelvezetét keresi és igyekszik is megtalálni. Azt szeretné ábrázolni, ami, vagy amilyen szeretne lenni - jó Ember, jó, optimista gondolatokkal. Hogy ezek egyszerű dolgok lennének, ezáltal művei egyszerű formákat tükröznének? Erősen kétlem. E letisztult világban ugyanúgy ott rejlik a mindenség, mint például a látványában is attraktív barokk alkotásaiban. Egy valamiben bizonyosan meghaladja a figuratív izmusok világát a Művész: a nyitottságban, hisz a szemlélőnek is juttat az alkotás részéből, lehetőségéből, amennyiben a mű nyitott a befogadó konstruktív világlátására, műértésére. Ezáltal válhat valóra Konok Tamásnak - a geometrikus absztrakció Európa-hírű nagymesterének - értékelő ítélete: **Kovács-Gombos Gábor** által „*A láthatatlannak láthatóvá tétéle*”.

E gondolatok jegyében Kovács-Gombos Gábor „Clausura” című kiállítását megnyitom.

IGRE CZ KATALIN

NÉGY SZEPES, AZAZ HÁROM GENERÁCIÓ!*

Kedves kiállítást látogatók, Urak, Hölgyek, Barátaink!

Önök a leghűségesebb, legteherbíróbb művészetpártolók, a festészet szerelmesei, Szepesék tisztelői- mert ma, december 2-án, csak ezzel a lelküettel felvértezettek lehetnek itt a Pannónia Galériában. Ezen a vasárnapon ugyanis dönteniük kellett: hány kiállítás megnyitó fér egy napba, aztán ügyesen sáfarkodva a lehetőségekkel, délelőtt találkozhattak már a Soproni Képzőművészeti Társaság Adventi tárlatán; és délután a Bánfalvi Kolostorban a Mechle család festményeinek egyszeri bemutatását - valószínűleg - csak a legjobb programszervezők láthatták.

Tehát dicséret azoknak, akik velünk vannak, mert kíváncsiak a három generációnyi négy Szepesre.

A kiállított alkotások vizuális kapcsolatteremtését hagyom szabadon kibontakozni, de engedjék meg, hogy személyes gondolataimmal egészítsem ki ezt a folyamatot. E gondolatok csak azért születtek meg, mert a kiállítást én már meglátogathattam, sőt látogatói kérdéseket tehettem föl a kiállító-rendező Szepes Péter grafikus, festő barátomnak.

- Ki a négy alkotó?
- Miért pont négy? És mi kapcsolja össze őket?
- E koncepciónak vannak-e előzményei, érdekesebbek-e együtt a kiállítók?

A négyes számról - szégyellni való vagy sem - nekem „A négy muskétás”, vagy a „Vonósnégyes” remek kabaré jut eszembe. Nem szégyellem a dolgot, tudván, hogy a humor vele született tulajdonsága Szepes Péternek, és a derűt festői eszközökkel vászonra vinni kifejezett célkitűzésnek érzem az első egységet alkotó id. Szepes Gyula képein.

Tehát a 4-es szám családi eredője az apa, Szepes Gyula, két fia és a leány unokája. Kérem, fogadják el invitálásomat, és képletesen haladjunk együtt a festmények előtt. Lokálpatrióta szívünket megdobogtatja a „fogadó-alkotás”: Soproni erdőrészlet.

Sejteni kezdjük, idősebb Szepes Gyula is kötődhetett városunkhoz, bár ezek a szálak elég ismeretlenek voltak számomra.

Olajképein hol halkán, hol hangos ragyogással csillan meg a lámpatestek fénye, és a tekintetünk végig siklik a falon sorakozó képeken, s csak ott áll meg biztosan, ahol az akrill festék egy más felületet, a foltok rendezése egy más alkotói stílust, gondo-

* Elhangzott a Pannónia Galériában 2012. december 2-án.

id. Szepes Gyula: Életfa

latkört jeleznek. Az idősebb fiú, Szepes Péter friss ecsetkezelésű, izgalmas ritmusú festményei vezetnek el az állványra helyezett édesapa arcképeig.

A galéria jobb oldali falán elcsendesedőbb színvilággal, sejtelmesebb texturát, a tárgyi környezet átlebbenő, vagy épp asszociációra készítő formavilágát látjuk - Teresa Szepes festményei ezek.

A terem bejáratához visszavezető fálzakaszon ropogós festékfoltokkal a kontrasztok erejét fölhasználva, levesz a lábunkról ifjabb Szepes Gyula festőművész, egyetemi tanár.

Négy alkotó egy családból - ide Czeizler Endre is eljöhethetne, hogy megfejtse, miként létezik ennyi tehetség nagypapa, apa, gyermek viszonylatban?

Mi az a szülői példaadás, ami a géneken túl fűti és felszínre hozza az alkotni akarást?

Térjünk vissza időben és valóságban idősebb Szepes Gyula műveihöz!

Losonci Miklós írt monográfiát az Érden 1902-ben született és 31-ben a budapesti Képzőművészeti Főiskolán diplomázott rajztanárról.

Azokat a mozzanatokot szeretném felvillantani az életrajzból, amelyek festészetét, sőt a gyerekeinek alkotó vénáját is meghatározhatták. Ő a „nagy vándor”, akinek az utazás létforma.

A 30-as években a Szántó Kollégium hallgatóival gyalog indult el Olaszországba. 1957-től 1962-ig Párizsban élt családjával, aztán a mély gyökerek visszahozták Érdre.

Tanított és képzőművészeti körökben nevelt tanítványokat; 1945 után a GANZ MÁVAG-ban már képzőművészeti kört hozott létre.

Igazán elismert megörökítője az érdi tájnak, de talán nem igazán ismert plein air festője. 1992. novemberében hunyt el, még életében felvette nevét a helyi Művelődési Központ. Változások sorát élte meg, de kereste is az újra inspiráló környezetet. Igazi túrázóként vitte a festőkellékeket magával, minden nap szükségét érezte az alkotásnak. Számára ez a boldogság forrása volt - a Duna-parti képein a fák, az emberek meztelen valóságukban a természet részei, ragyogó sárgákkal, lilába olvadó kékekkel, kétségtelen harmóniában. Vízparti fái egymásba forduló gyökereinek látható ritmusa, a meztelen fürdőzők mozgalmassága bizonyítják, hogy a festő szeme megőrizte fiatalságát.

Ezzel a családi háttérrel a fiai érthetően beleszülettek az alkotói légkörbe, s talán a legfogékonyabb éveiket Párizsban töltötték, amelyek nem múlnak el nyomtalanul, legfeljebb az édesapa tanítói példájához képest új utakat keresve köszönnek vissza.

Szepes Péter ma Sopron elismert polgára, 1969. óta él itt. Képzőművészeti Köröket alapított, elnökösködött (pl.: AFIT-Alpok Képzőművészeti Kör), folyamatosan foglalkozik grafikával, festéssel és Jó Barátnak bizonyult.

A „Barokk zene” és a „Színek és hangulatok” című akrill képei az ő új utakat kereső lelkületéről vallanak, amihez inspiráció és bátorság egyaránt szükséges.

Balfon és Sarródon nyaranta alkotó táborokban rendszeresen segíti a

Szepes Péter: Ikvahíd

képzőművészet iránt érdeklődőket, ez a nyitottság emberek és művészeti ágak felé figyelemreméltóvá és szerethetővé teszi őt és alkotásait is.

Teljesen más korosztály, más lelkület, kifejezőmód érezhető Teresa (1981-ben született Berlinben) munkáin. Ő Lipcsében diplomázott 2011-ben, de öt szemesztert végzett a Magyar Képzőművészeti Egyetemen. Édesapja ifj. Szepes Gyula, édesanyja német, tehát több kultúra részese, ismerője. Kurzusokat vezet a lelkileg gondozást igénylők között (drogosok, alkoholisták) és ez a közeg átszővi rálátását a világ dolgaira, nyomot hagy festői világán.

A modern kifejezési formák jól illenek festészetéhez, kompozíciós elemmé alakítja az írásos aprónyomatványokat, számlákat, buszjegyeket. Ezek a koloratúra részévé válnak, új faktúrát eredményezve, egyedi stílust, hangulatot generálva. Kollázs technikájával térben és időben többretegűvé válik a kép mondanivalója, színeinek pasztell árnyalataival elkülönül ebben a milióban.

Az elénk tárt kiállított anyag ifjabb Szepes Gyulával zárul.

Az 1970-es évektől Berlinben él, Képzőművészeti Főiskolát végez festő szakon. Nem ismeretlen: Sopronban, nagy formátumú kiállítását láthattuk a közelmúltban a Lábasházban.

Önarcképét szemlélve azt kell mondanom, hogy ez a hetyke bajszos férfi félvállról veszi a konvenciókat és óriási lendülettel dolgozza ki magából gondolatait történelemtől, emberről, tájról. Színei és formái az ellentétek, a fokozások játéka, a tájat kocsinyom szabdalja, az ecetfák égő, vertikális jelek. Nagyméretű felületeken dolgozik, mégis szétfeszíti a keretet a belső dinamika.

A színterápiát ismerők biztosan elhiszik, mások talán most érezhetik: a néző is feltöltődik az „ellopható” energiákkal.

A záró kép tőle az édesapa arcképe, a példakép, a család összefogója. Itt megszeli az ecetet irányító kéz.

- Mi a közös a négy Szepesben?

- Az alkotás okozta öröm és az őszinte hit, hogy ez átadható!

Advent második vasárnapján a hit adta örömről szólni pedig szükséges és érdemes.

FEJÉR ZOLTÁN

HIPSÁGH GYÖNGYI KIÁLLÍTÁSA ELÉ*

Hipságh Gyöngyi fotóművész - aki faipari mérnök-tanár, a Nyugat-magyarországi Egyetem oktatásszervezője és könyvtárosa - 12 éve tagja a 107 éves Soproni Fotóklubnak, az Alpok Képzőművészeti Körnek, a MAFOSZ-nak, s alelnöke Nyugat-dunántúli csoportjának. Végül a FIAP-nak, a Nemzetközi Fotóművész Szövetségnek. Több különdíj tulajdonosa. Magyarországi városokon túl (Budapest, Veszprém...) kiállított Szerbia, Szlovákia, Ausztria, Belgium, Wales és Argentína államokban is.

Most a 15. önálló kiállítását nyitjuk meg.

A 100 éves Soproni Fotóklub jubileumi könyvében így nyilatkozik: „Szeretem a természetet, a különös formákat, az érdekes embereket!”

Itt és most mondja: „Ha bármilyen gondom és sorshelyzetek értek, visszanéztem, s éreztem a mögöttem szemmel nem látható transzcendens lény lába nyomát, mely a továbblépéseimhez erőt adott.”

Az itt bemutatott alkotások anyaga, egy kivételével, mind digitális Pentax géppel készült.

Az arcok, kezek, lábak anyaga a rész és az egész viszonyában fogalmazódtak meg. A nézőket kapcsolatteremtő megfigyelésekre készítetik, s mindegyikük más-féleképpen hat.

Témáihoz a valóság lírai realizmusával fordul és kép kimetszéseivel, a technika megközelítő erejével tárja fel viselkedés kultúránk pillanatait, egyediségét, a lét belső és külső viszonylagosságait.

Nála a látás mestersége a megkapó, megismételhetetlen pillanatlátvány erejében rejlik!!!

A forma és a hozzátartozó anyag és lélek titkainak törvényszerűségeit hozza felszínre, úgy, hogy kíváncsivá tesz bennünket.

Nem torzít, csak figyelmeztet, és ezzel próbára tesz bennünket!

A látványpillanatok elvárják tőlünk, hogy kivárjuk megértésüket, MERT különben reprodukciók csupán.

A személyiséghordozó tulajdonságok, a képeken aurás vagy absztraktizáló tükröződések nélkül is egységesen összekapcsolódnak.

Nyugodtak, elegánsak és profán módon hatnak, érthetőek.

A gesztusok spontán felvillanásainál, sokféleségüknél fogva eszünkbe juttatja azon közmondást, hogy „Nem a ruha teszi az embert”.

A Belső hang is megszólalhat: „De ruha nélkül, mit ér az ember, ha ember?!”

Az itt bemutatott képek nem kitalált jelenségek, - artefatumok! Ezek a mi világunk valós és érdekes jelenségei és szépségei!

* Elhangzott 2013. január 19-én.

Az illúziók nélkül is jóllehet látni és élet pezsgését, itt-ott, sokféle alakulását, a lélektárgyak-drapériák összetartozását!

A képek nem tűnnek manipulációnak, képzelt (imaginációs) montázsoknak, melyek elbizonytalanítanak bennünket nap mint nap!

Az interkulturális képanthropológia gyakran megtévesztő tartalmi struktúrákat mutat be művészet gyanánt.

A fotó maradandó értékét emberi igazsága, szépsége a művészete és titkát a megismételhetetlensége fejezi ki. A jó fotó örök információhordozó.

Hipságh Gyöngyi képeinek nézése közben a spontaneitások mellett meggyőződhetünk letisztultságaikról, a régi és új kapcsolatáról, a másság fontosságáról, minden bizarrság nélkül!

Nincs bennük cyber-utópia, azaz a halhatatlanság ígérete, vagy photoshop képszerkesztő stílus programja. De érződik képein az önmegvalósítások ezernyi változata, lehetősége, elfeledtetve velünk a mindennapok „modern” káoszának relativitárait! Az ál-csodavárásokat!!

A képei nem virtuálisak!

Portréit jellemezve rácsodálkozhatunk a szemek belső jelenségeinek bemutatására. Mondják, hogy a szem a lélek tükre, de még az a helyesebb, ha az arc lélek tükre! Pillanat portrét fotózni vagy festeni pont a személyiség megjelenítése miatt nagyon nehéz.

A fiziognomikusok mondják, hogy jó látni, összehasonlítani és megkülönböztetni tudni!

Első szabály, hogy nincs szabály!

Másodszor csupán ne ítélkezzünk egy-egy részletből kiindulva. A jelek egymásra való hatásairól mérlegelve mondjuk ki az ítéletet. UGYANIS ellentmondás nincs az arcvonások között soha. Ezen gondolatok, megfigyelések Johann Kaspar Lavatertől (1741-1801) származnak.

Umberto Eco is a lélekábrázolás kapcsán megfogalmazza, hogy a szépség mulandó, változtatható, de a lélek nem. És mégis a láthatóvá tétele nem könnyű művészi feladat. Különösen, ha a külső és a belső szépség, vagy karakter összekapcsolása a harmónia, az arány, a geometria és a ragyogás tükrében történik.

A megélt életek Tünetei jól megfigyelhetők Hipságh Gyöngyi felvételein. Ezért példaképp kiemelem Önöknek, és kérem összehasonlítani a „Selmezbányai ifjú” (portré) tekintetét a „Felhőtlen öröm” című portréval, az előbb elmondott pár szempont alapján.

A kezeiről készült képek közül az „Úri Dáma” és a „Hajléktalan” címűt ajánlom nézegetésre, elemzésre.

A kiállítás kiemelkedő mondanivalóját az igazi életküzdélem és létezés mottójaként, az „Ütköző” című alkotáson figyelhetjük meg. Szimbolikusan szembeállítva életünk bírját és bennünket, a megtévedt bűnösöket! A végkifejlet eredménye pedig, a „Hazafelé” című sziluett!

Az alkotó képkivágásai utalnak a nem mindig győzni tudás akarására, effektusára, ami az egyéni szabadságot biztosítja. De a lélekkel összekapcsolt életmegvalósulások

a részletekben is megfigyelhetőek, a teljességre törekedő végtelen sorsrezonanciákban teljes egységgé válnak, az élet így szép gondolat esztétikájává alakulva.

Az önmegvalósító Hipságh Gyöngyi a családi fészekből és Sopronból nem kis dolgot hozott magával! Szerény és óriási munkabírású család centrikus közösségi lényével jól kapcsolódik a fotósok nagy összetartozó táborával, színvonalteremtő erejével.

Személy elbizakodottság (HÜBRISZ) nélküli, folyamatos szellemi működésében (fotós munkáiban perc-frekvencialista) pillanatvalóságok előhívója.

Befejezésként Chestertont idézem, aki a 20. századi liberalizmussal szemben hadakozik: „aki hisz a csodákban, az először is hisz a lélek szabadságában!”

Ehhez a beteljesüléshez a soproni „fotósok” további sikereket kívánunk!

ABDAI GÉZA

SOSZTARICH ANDRÁS JUBILEUMI KIÁLLÍTÁSA ELÉ*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Engedjék meg, hogy nagy tisztelettel köszöntsem valamennyi megjelentet Sosztarich András kiállításának megnyitóján.

Annak a sokoldalú soproni polgárnak a kiállítás-megnyitóján üdvözölhetem Önöket, aki az elmúlt napokban töltötte be 90. életévét.

A Jó Isten éltesse sokáig erőben, egészségben. Nemcsak családjá, de a város javára is.

Kedves Jelenlévők!

Biztosan nem vagyok egyedül, aki elmondhatja magáról, hogy az élete folyamán részese volt olyan találkozásoknak, amikor érezte, hogy nem egyszeri alkalomról van szó, hanem olyanról, aminek ismétlődése, folytatása lesz, élményekkel és talán szorosabb kapcsolat kialakulásával.

Ezt az érzést vagy megérezést rendszerint az idősebb iránti tisztelet vagy csodálat váltja ki.

Talán a nyolcvanas évek elején történt, amikor a gyermekünket vittük fel a Dalos-hegyre síelni. Ott láttunk egy síelőt, aki fittyet hányt a síelők között már akkor is meglévő divatversenyre, márkafitogtatásra, ő ugyanis nem drága Fischer, Atomic vagy Rosignol lécet viselt, hanem valahonnan a síelés hőskorából származó darabot. Talán egy katonai faléc volt a lábán, rugós kötéssel. De a figyelmet nem ez ragadta meg, hanem az, hogy ez a valaki milyen könnyedén, elegánsan síelt.

Nem tudtam levenni róla a tekintetemet.

Majd nyáron, mikor kimentünk a Fertő tóra, ott is találkoztunk vele. Látszott rajta, hogy ezen a területen is otthonos an mozog. A vízisportokat kedvelők és a Fertőre kijárók között is köztiszteletnek örvend.

Aztán amikor egyszer kivittem a fiamat az Anger réti körrepülő modell pályára, hát ott is találkoztam ezzel a szikár, egyenes tartású férfival, aki magával ragadó módon „reptetett”, a gyerekeknek is szívesen mesélt a sportág szépségéről.

Azt hiszem, ekkor kérdeztem meg valakitől, hogy ki ez a különös, vagy inkább különleges ember, aki télen is, nyáron is, havon is, vízen is, a levegőben is megtalálja és megragadja a lehetőséget, hogy mozogjon, sportoljon.

* Elhangzott a Liszt Ferenc Konferencia- és Kulturális Központban 2013. február 15-én.

Akkor hallottam először a nevét. Megtudtam róla, hogy ő a köztisztviselőben álló, városszerte ismert Sosztarich hentes család tagja, aki nem folytatta a családi hagyományt, hanem egy kissé kanyargós életkezdés után a város szolgálatába szegődött. Eredményes munkájához nagyon jó alapot adtak az iskolái, a Petőfi téri elemi, a Széchenyi reál gimnázium, majd később a műegyetemen eltöltött két év.

Fiatalkorában, ifjúkorában szerette meg a természetet, sportot, de sokoldalú érdeklődése és tehetsége a rajzolás és a festészet terén is megmutatkozott. Pallérozásában nagy szerepet vállalt a képességeit felfedező rajztanára, Soproni Horváth József festőművész, aki nyolc éven át különórák hosszú során véste bele az alapokat.

Tette ezt olyan hatással és eredményességgel, hogy fél évszázados kihagyás után sem jelentett gondot a folytatás. A festőecsetet ugyanis csak a 90-es évek elején vette újra elő.

Sosztarich András: Mama

Azóta megint fest, rajzol. Tagja az Alpok Képzőművészeti Körnek és a Soproni Képzőművészeti Társaságnak is, rendszeres résztvevője az alkotótáboroknak Sarródon és Balfon.

Nemcsak Sopronban és környékén, hanem Bécsben, Grazban is megismerhették munkáit, melyeknek egy kiállításnyi gyűjteményét most itt láthatjuk.

Megcsodálhatjuk a nyugalmat, békességet sugárzó képeket, a színek harmóniáját, lágyságát.

Nem azon gondolkodunk, hogy mit üzen, mit akar kifejezni a művész, hanem egyszerűen, a gondokat, problémákat elfelejtve, a képekkel kellemes társaságban vagyunk.

És közben gondoljunk az alkotóra, vagyis arra az emberre, akinek köszönhetően részesei lehettünk számtalan élménynek. És tisztelegjünk előtte, tisztelegjünk a páratlanul gazdag kilenc évtizedének erőfeszítései és eredményei előtt, a háború utáni Sopron újjáépítésében vállalt szerepétől kezdve a különféle sportágak nemzetközi versenyéinek szervezéséig. Ez a sokoldalúság sosem öncélú volt, hanem értékmegőrző és értékteremtő.

A tisztelegést ki kell egészíteni köszönettel.

Köszönet illeti a családját. Feleségét, gyermekeit, unokáit. Ilyen gazdag életutat nem lehet megjárni nyugalmat biztosító családi háttér nélkül.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Egy bölcsélet szerint nem azok a napok számítanak, amelyek elmúltak, hanem azok, amelyekre emlékezünk. Sosztarich András nagyon sok olyan nappal megajándékozott bennünket, amikre emlékezünk. Sőt, örömmel emlékezünk. Kívánom magunknak, hogy ezen a napoknak a száma még tovább gyarapodjon.

Kellemes kikapcsolódást kívánok Önöknek.

Köszönöm, hogy ezt elmondhattam. Figyelmük megtiszteltetés volt számomra.

ABDAI GÉZA

A TAVASZI TÁRLAT ELÉ*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Engedjék meg, hogy Sopron Megyei Jogú Város Vezetése nevében nagy tisztelettel és szeretettel köszöntsem valamennyiüket.

Pár nappal ezelőtt volt 116 éve, hogy megalakult a Sopron Képzőművészeti Kör a most itt, ebben a házban működő Társaság jogelődje.

A művészetet szerető és ápoló Kör megalakulása után már 7 hónappal megtartotta az első közös tárlatát a Festőteremben.

Azóta számtalan kiállítás, rendezvény kötődik nevéhez Sopronban, Magyarországon és határainkon kívül is.

Ma működő tárlatoknak, kiállításoknak ők tették le az alapjait, örök nyomot hagyva Sopron kulturális életében.

Összeszámolni is lehetetlen hány alkotó, hány a a művészetet alázatosan szolgáló soproni volt tagja és ápoló kapcsolatot és gazdagította városunk kultúráját ezalatt a több mint egy évszázad alatt.

Jelenleg 43 tagja van, de ez a szám folyamatosan gyarapszik, segítik egymás munkáját, fejlődését és természetesen rendszeresen képezik magukat.

Az idei évben 25-en jelentkeznek alkotásaikkal.

Tisztelt Művészetbarát Közönség!

Vannak kiállítások megkívánják, és igénylik a csendet! A kiállított tárgyak elnémítják a látogatókat az érdeklődőket.

De ha egy tavaszváró kiállításon vagyunk, mint - jelen esetben - a csend nyomasztó lenne.

A hosszúra nyúlt tél után nem csak mi, hanem a műterem magányába zárt művész is vágyik a zsongásra.

Vágyik a természet zsongására, a rügyfakadásra, a virágba borulásra. Bár a műteremben a festőecsettel már kiadta - kifestette - magából, mert vallja, hogy a vágyakozás legjobb kifejező eszköze a festészet.

És ha ezt egy akvarellal elkészítésével teszi, feledtetni tudja a hideg évszak szomorú, borongós napjait és estéit.

Talán az akvarell adja azokat a lehetőségeket, ami szükséges a tavaszi táj, a természet árnyalatainak ábrázolásához. Ha nézzük a képeket mi is megtapasztalhatjuk, hogy a tavaszt idéző és megjelenítő, lágyan egymásba omló tónusok hogyan derítenek

* Elhangzott a Várkerület Galériában 2013. április 14-én.

jobb kedvre bennünket különösen akkor, ha ezt egy jó megfigyelő képességgel rendelkező festő közvetíti felénk, legyen az pasztell, olaj vagy grafikai alkotás.

Felénk, kik a mindennapi rohanásban észre sem vesszük, hogy milyen változatos, milyen hívogató és milyen pihentető is tud a tavaszi időszak lenni.

Mennyivel szegényebbek lennénk, ha legalább időnként nem kapnánk figyelmeztetést vagy a művészet időnként nem hívná fel a figyelmünket arra, hogy a mi javunkra a mi örömünkre nyílnak a virágok és zöldellnek a fák.

A Tavaszi Tárlat is ilyen üzeneteket hordoz

Köszönhető a festőknek, akik megmutatják, hogy a hó, a hóolvadás nem a csontig hatoló hideget, a kellemetlen pocsolót, az átázott cipőt jelenti, hanem rávilágít a természet tisztaságára, átalakulására és újjá születésére.

Ebben különös szerep jut a virágoknak.

Míg a fotózásnál átélhetjük az elkapott pillanat varázsát, a festett, a tavaszi virágot ábrázoló kép előtt érezhetjük a szellő mozgását, a virág illatát és talán még az idő múlását is.

Kedves Jelenlévők!

Az idei Tavaszi Tárlat alkotói is azt üzenik nekünk. Üzenik, hogy vegyük észre a világ csodálatos és néha meg kellene állni és környezetünkbe körbe tekinteni

És azt is meg kellene nézni, hogy ki akar nekünk gondjainkat feledtetve örömet szerezni.

Örömet szerezni önzetlenül és alázattal.

Mondjuk köszönetet nekik jelen esetben nem csak a kiállító művészeknek, hanem a szervezőknek, segítőknek és a támogatóknak is.

Önöknek megköszönve figyelmüket kívánok pihentető gyönyörködést a képek segítségével kellemes kikapcsolódást.

A kiállítást ezennel átadom Önöknek és megnyitom.

FARKAS GÁBOR

NYITÓBESZÉD A „FÉNYTÉR” C. FOTÓTÁRLATON

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A világ talán legrégebbi jóskönyvében, a Ji-kingben (magyarul a Változások Szentkönyvében) található egy képjel, a Ming Ji. Ez a képjel azt jelenti, hogy egy barbár harcos nyilával a Napba- Holdba lö. A barbár harcos ezzel megsebzí a Fényt, így akarva a sötétség végső győzelmét. A sötétség ebben az értelemben a lélek sötétségét jelenti, a lélekrontás állapotát. Mai világunk egész története a Ming Ji erőterében zajlik - véli Müller Péter. Ilyen időkben mindenki ki van téve annak a veszélynek, hogy elveszti önmagát. Bensőnket mérgező lelki befolyások roncsolják, pusztítják: többek között gyűlölet, utálat, irigység, hazudozás, rosszindulat, tudatlanság. A mérgek hatására behülyülünk, belepusztulunk, belealjasodunk létünk mocsarába. Hagyjuk magunkat a Sötét Erő által legyőzteni. Ellenállás nélkül, megadóan, feltartott kézzel. Eközben csak annyit tudunk mondani: mindig így volt és így is marad.

13 soproni művészember - csapatukból akár újra összeállhatna a Gyűrű Szövetsége - ráértett a „Fénytér” címadással és a témafelvetéssel korunk legnagyobb spirituális kihívására:

Ismerni, megérteni, gondolni és legfőképpen megtartani a Fényt, mert csak ezáltal tudjuk megakadályozni a sötétség állandóságát. A Fény által teljesedhetünk ki saját életutunkon és közösségünk megerősítésében. Az alkotók számára tehát nem kétséges a világ alapvető fénytermészete. A Fényt adottnak tekintik, hiszen képeik kulcsmotívuma a „mindenütt” jelenlévő fény. A Fény mennyisége, minősége és kiterjedése a világban azonban rajtunk múlik - üzenik képeikkel. Meghatározó felismerésük, hogy az embernek saját magában kell tudatosítania a fényt és a hozzátartozó fényteret. A bennünk születő megnyugvással, az elfogadással és megbékéléssel teljesíthetjük ki tudatosan e teret, és ezáltal a fényenergiákat szabadabban tudjuk áramoltatni a sötétség ellen. Így a Fény beragyogja a sötétséget, és pusztá létével „átvilágítja”, leleplezi a sötétség illúzióit.

A művész esetében nem az ábrázolás az igazi feladat, hanem a mögöttes tartalom megtalálása és felmutatása. A kiállító alkotók nem katartikus, nagy történetekben keresték a Fény jelenlétét, hanem apró dolgokban vélték ezt felfedezni. Így került fényvel bevilágított látóterükbe témaként

- az egyedi, de mégis tökéletes rendszert alkotó élet-vízcseppek játékos tánca;
- a kukucsalkó magányából láttatott, beszűkült lépcsőházi élet vaskorlattal, kocka beszabályozottsággal, hétköznapi rutinnal;
- a nő és a gyerek beavatódása az uszoda fény-misztériumába;

* Elhangzott a sopronbánfalvi kolostor galériájában.

- az élet és a halál határán fénykeretbe merevülő torzó-arc;
- a szárnyát pihentető angyalságunk;
- az élet kútmélyiségéből és kilátástalanságából is reményt adó fényerő;
- az örökké erőt adó Angyali üdvözlés ima-szövegrészlete a Közel-Kelet fegyvereinek árnyékában;
- „a hetedik te magad légy” parafrázisa;
- az önmaguk elmúlásába belefeledkező Nácisz- fák;
- az emberi faj kipusztulása és az új faj megszületése - ez azért nagy elbeszélés!;
- a rendezetlen élettér kisszerűsége;
- „a sejt, ami lobogókat” kíméletlen szelek fűjják művészi felkiáltása;
- a szakrális fény elsöprő ereje;
- az Elysium-mezeje;
- a Ming-Ji kísérlete;
- a betűk szentsége.

29 kép, mint 29 apró láng, melyek egymás felé tartanak, hogy tüzes fénynyalábba olvadjanak össze.

Esztergomi Boldog Özséb az egyetlen máig megmaradt, magyar eredetű férfi szerzetesrend, a pálosok alapítójának és megszervezőjének az imádságában a lángocskák tüzes fénynyalábba olvadtak össze a keresztye előtt.

Özséb úgy érezte, hogy ez a különös tünemény égi jel, figyelmeztetés, hogy a szétszórta élő remeték lángjait össze kell gyűjtenie egy közösségbe, ahol életükkel, példájukkal, tudományukkal napként ragyoghatnak az Egyházban, taníthatják és támogathatják egymást Isten buzgóbb szolgálatára.

13 soproni alkotó itt a Pálos Kolostor kiállítótermében egy közösségbe forrva összegyűjtötték fénytér élményeiket, hogy mindezeket megoszthassák velünk.

Úgy hiszem, hogy a barbár harcos itt meg sem próbálna a nyílvétessel - nem érne célra.

Itt a Fénytérben, ahol a földi atya helyett égi pártfogót nyertünk Boldog Özséb személyében.

Ezekkel a gondolatokkal a kiállítást megnyitom.

FÜZI EDIT

DEDINSZKY MÁRTA KIÁLLÍTÁSA ELÉ*

Kedves Hölgyeim és Uraim! Tisztelt Tárlatlátogatók, barátok, ismerősök, tisztelők, alkotótársak!

Dedinszky Márta 14. önálló kiállításának megnyitójára érkeztünk, örömmel és várakozással, a Képzőművészeti Társaság otthonába, a Várkerület Galériába. Nem kis bátorságot jelez Dedinszky Márta részéről, hogy ilyen, úgynevezett „uborkaszezonos” időszakban vállalkozott kiállítás rendezésre.

Mindannyian sejtiük, néhányan tudjuk is, milyen nehézségek kísérik manapság az alkotókat, mennyire komoly anyagi megterhelést is jelent egy-egy kiállítás.

Na de nem keseregni jöttünk e tény felett, hanem örülni, ünnepelni.

Dedinszky Mártával kapcsolatban hamar rájöttem, hogy semmi rendkívüli nincs ebben a vállalkozásban, hiszen Mártát én az évek folyamán olyan embernek ismertem meg, aki nagyon nagy, szinte szokatlan nyitottsággal, őszinte kíváncsisággal fordul a világ felé. Bátran vállalja az élet kínálta kihívásokat. És ha egy megmutatkozási vágy beérik, akkor kiállítás lesz belőle, mivel cselekvésre ösztönöz. Bátorságát, talán mondhatom, teremtő képességét bizonyítja az is, hogy 14 évvel ezelőtt Miskolcra - szülővárosából, hirtelen döntéssel a mindig csodált és szeretett városba, Sopronba költözött.

Beszélgetésünk során elárulta nekem, hogy ez a szerelem hosszú évekre tekint vissza, ifjúságától kezdve, miskolcikiént is minden évben talált lehetőséget, hogy egy-két napot, hetet Sopronba tölthessen.

És íme, városunk és az itt élők pillanatok alatt megadták magukat Dedinszky Mártának. Pár hónap elteltével, már az Alpok Képzőművészeti Kör tagja volt, élvezve Szepes Péter, az akkori elnök támogatását, a tagok befogadó szeretetét. Ezzel is bizonyítva kivételes kapcsolatteremtő képességét. No meg azzal, hogy a város kulturális életébe azonnal bekapcsolódott. A körnek azóta is aktív tagja és nemcsak az Alpok Képzőművészeti Körnek, hanem országos művésztelepek köré szerveződő egyesületeknek, társaságoknak, baráti köröknek, és amire igencsak büszke, az Országos Vadászati Kulturális Egyesület Diana Képzőművészeti tagozatának. Az országos ismertséget a realista, vadászati témájú festményei hozták számára. Ritkák, mint a fehér holló, a vadászképeket festő nők.

Talán emiatt is, mindennek lehet őt tartani, csak hétköznapi embernek nem. Ezért természetes, hogy önálló kiállításai sem hétköznapiak. Mindig hordozzák, tükrözik a rá jellemző, előbbieken felsorolt értékeket, és mindig alkotói útjának jelentős állomásait reprezentálják. Ez a ma nyíló tárlata is ilyen.

Gondolom, az itt jelenlévők sem most ismerkednek Dedinszky Mártával, sokan vagyunk, akik számos kiállításának voltunk részesei, az Erdészeti Múzeumban, a

* Elhangzott a Várkerület Galériában 2013. július 21-én.

Pannónia Galériában, a környékbeli kiállítóhelyeken és legutóbb éppen 2012 őszén a Hajnóczy Házban, ahol Szabó Katalinnal közösen rendeztek emlékezetes tárlatot. Ezt a legutóbbit azért is emelem ki, mivel biztos vagyok benne, nem csak nekem okozott az ott bemutatott alkotásaival abszolút és nagyon intenzív meglepetést.

Szinte hitetlenkedve néztem a gyönyörű, színpompás, különleges technikát mutató, izgalmasan dekoratív képeket, amelyek egy teljesen megújuló, sőt mondhatom így, új úton járó, kísérletező, új technikákat próbáló, mindezt igazán felvállaló művészt mutattak.

Hogyan vezetett az út a realista vadászati olajképektől a most és itt is látható alkotásokhoz? - tettem fel a kérdést Dedinszky Mártának.

Nagy változások zajlottak bennem az elmúlt években, de a gyökerek maradtak. A gyökér pedig nem más, mint a természet. Csupa nagybetűvel. Mindig is ez volt a meghatározó témám. Minden alkotásomban jelen van.

Kertes családi házban felnőve egy csodálatos, kertészkedő anya mellett, figyeltem a természet törvényszerűségeit, így kerültem testközelbe kapcsolatba a növényekkel, állatokkal. Ez ma sincs másképpen. Állandó kirándulások, „természetjárások”, utazások alapvető részei életemnek. Sokat utaztam, számtalan várost bejártam. Szinte minden művészeti képtárat, múzeumot volt alkalmam meglátogatni, de a természet imádota megmaradt. Sopronnak is, épített környezete mellett, egyedülálló természeti adottságai bűvölnek el leginkább.

Tudják ugye, hogy Dedinszky Márta építészmérnök, ezért nem csoda, hogy az épületek szépsége nagy hatással van rá. De érdekes módon alkotásain nem szerepelnek épületek, nem örökít meg utca-részleteket. Ízig - vérig természetfestő, ahogy a meghívóján is szerepel.

Tudtam, hogy a realista vadászati olajképek csak egy korszaka életemnek, sokat jelentenek számomra, de éreztem tovább kell lépnem. Van itt más lehetőség a természet

Dedinszky Márta: Lélekmadár

ábrázolására. Ahogyan a szívemből, lelkemből születő ún. elvont, transzformált, a természet részleteit felnagyító, kiemelő, ugyan akkor elvonatkoztató képeket kezdtem festeni, úgy találtam rá, kísérleteztem ki az új technikát is. Már nem akartam olajjal festeni. Jött az akril, amivel sokkal gyorsabban lehet alkotni, de nem ez volt a lényeg, hanem könnyedsége, és hogy akvarell, pasztell hatást is tudtam ötvözni benne. Jelenleg a háromdimenziós lehetőséget próbálom a képek festésében, több réteget viszek fel és egyéb anyagokat is segítségül hívok. Nagyon izgalmasnak találok. Élvezem ezeket a kísérleteket, de a lényeg az, hogy a téma, az új formák, a kompozíció ezt kívánja, erre inspirál. Különösen fontosnak érzem ezt azoknál a képeimnél, amelyekkel teljesen elvont fogalmakat akarok ábrázolni, megjeleníteni.

Az itt látható alkotások az új Dedinszky Mártát mutatják meg nekünk, aki érett belső erőből, lélekből táplálkozó fényével hatja át az alkotásain szereplő virágokat, állatok hordozta csodaformákat, transzformálja a mindennapos fogalmakat. Újjászüli, láthatatlan dimenziókat érintve a természet szépségét, olyan ihletet állapotban, amely mindannyiunk szívét, lelkét áthatja, és felébred a vágyunk, hogy ezzel az átlényegített látásmóddal szemléljük mi is a világot.

A lényeg, ezeknek a képeknek a titkát azonban most, ennek a kiállításnak köszönhetően értettem meg igazán. A kulcs-szó: az újjászületés. Dedinszky Márta az elmúlt években a szó szoros értelmében újjászületett. Most találta meg igazi önmagát, ön-magját. Kristálytisztán meghallotta lelke hangját. A szíve mélyén lobogó láng őserővel a felszínre törve, ledöntötte a béklyózó korlátokat, elsöpörte a gátakat, és kíméletlenül hasította szét a félelmekből, megfelelési kényszerekből, megkövesedett ítéletekből, elvárásokból és még sorolhatnám, mi mindenből szőtt, szorosan ránk tekeredő, olykor fojtogató hálót. A sok éves tapasztalások, életének történései, lelkének sürgető jelzései, kreativitása, tehetsége az alkotásra tették mindezt lehetővé. Kegyelmi állapot. A felszabadulás csodája, a szabadság varázslatos érzése, ami az új alkotásokon megjelenik. Nézzék csak meg a képeket, nem lehet őket bekeretezni, nem lehet korlátok közé szorítani, a harminc valahányból összesen három túrta a keretet. És nézzék csak: e képen, itt száguld, repül intenzív tüzes színeket szórva Márta lélekmadara, egyenest a Napba, vagy még azon is túlra. (Hová is repülhetne egy Oroszlán jegyben született ember lelke? Hamarosan augusztus 14-én lesz születésnapja.)

Elhozva nekünk azt a bizonyosságot, hitet, hogy soha nem késő. Kapaszkodjunk fel csak bátran, saját lélekmadarunk hátára, és a lelkünk szabadulásának mámorító boldogságával repüljünk mi is a végtelenbe. És ha Márta tanítása, üzenete elér a szívünkig, akkor majd hisszük és tudjuk, hogy az örök végtelen szabadsága a miénk is.

Drága Márta! Képeid szívbeli útítársak a világunkat felfedező utunkon. Köszönjük üzenetedet és azt, hogy mindezt ilyen szépséges alkotásokkal közvetítettél számunkra. Igaz szeretettel kívánjuk, hogy sok lehetőséged legyen minél több emberhez eljuttatni. Köszönet ezért a kiállításért.

Mi pedig visszük a hírért, és hívunk mindenkit látására...

BÓSZE BALÁZS

A TEREMTÉS METSZÉSPONTJÁBAN*

(Kádár Tibor kiállítása elé)

„Szép Erdély barna fürtű / Leánya, hű anyám / Tekints az égi lakból / Még egyszer vissza rám. // Im elhagyott hazádon/ pusztulat átka leng; / Erdély ledőlt s fölötté / Fiad keserve zeng.” (Kölcsey Ferenc: Szép Erdély)

Elbűvölő kirándulásra invitálom önöket, a Kolozsváron született Kádár Tiborral, kiállító művészünkkel, aki 25 évesen diplomázik a Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola festészeti szakán. Abban a városban, ami Mátyás nagy királyunk szülővárosa, sőt a képzőművészeti főiskolának szülőháza ad helyet. Abban a titkokat őrző városban, ami temérdek dologról tud, de sokkal kevesebbről enged tudni magáról. Még Kolozsvárról szólva, ami a fejedelmek városa is, minden oldalról érkezőnek más és más arcát mutatja, más és más oldalról ragadja meg a szívét. Nekem legszebb arcát Gyalu felől mutatta, ahol a Szamos az útítársa, jobb partján elterülő része domborodik a folyó medre fölé. Kádár Tibor - ha akarja, ha nem örököse a nagy múltú kolozsvári képzőművészeknek, Kolozsvári Mártonnak és Györgynek a XIV. századból, de talán Szolnay Sándornak, az ígéretesnek indult Ács Ferencnek, a könyvillusztrátornak is kiváló gróf Bánffy Miklósnak, az erdélyi tájat képkereteibe foglaló D. Berde Amáliának, a meglepetések sorát felmutató Gy. Szabó Bélának, s az őserőket sorakoztató Kós Károlynak. Rokonságban az irodalmárokkal, akiket itt időhiány miatt most nem sorolok, csak egyetlen példát személyes emlékeim közül, az Erdélyi Szemléből született Pásztortűz folyóiratot, aminek főszerkesztőjét, Áprily Lajost, tizenéves gyerekként láttam annak a háznak a lépcsőházában, amiben születésem óta lakom, Becht Rezsőtől, az emeletről lefelé lépdelt vizitációból a kisebb hírű, ám óriás sopronitól, aki német és magyar nyelven egyaránt irodalmi szinten fogalmazott, a Wiener Tagblattól a Pester Lloydon át a Magyar Csillagig. Áprily imígyen énekel az elhagyott szülőföldről: „Már jött a vég a szívben és erekben, / de a lélekben még egy vágy maradt: / Otthon pihenni, vén fenyők alatt, / a visszahívó, régi rengetegben.” (Áprily Lajos: Ábel és a rengeteg)

Kádár Tiborunk az „f”-csoport alapítója Veszprémben, ahol az „f” figuralitást jelent, vagyis az alakot, képet öltő alkotásokat, nem kirekesztve a nonfiguralitást, de előtérbe helyezve az emberi és tárgyi szentséget. Kiállító művészünk pár hónapos, pár hónapja esett erdélyi, csángóföldi képeit hozta el nekünk, elcsámborgott a lelkileg elcsámborgottak közé, figurális, képi valóságot hozva pasztell és olajképeivel arról a világról, ami XXI. századunkból erősen visszamutogat az előző századokba, ezzel helyezve mindennapi valóságba azt, ami errefelé csodálkozást, meglepődést fakasztó világ, tárgyaival, kultúrájával, kényszer szülte ésszerűségeivel az emberi, a tisztességes

* Elhangzott az Erdélyi Házban 2012. december 9-én.

hétköznapi kalauzolja a bábész utazót. Nemcsak frissen alkotott tájképeivel mutat híradást nekünk és utat, hanem azzal is, hogy felvállalja a szülőföld varázslatos világát, visszatekintve a királynék városából, Veszprémből oda, ahol látszólag, külsőségeiben megállt az idő, ám lélekben az ott található hagyományokra épülő őserő a minden napok valósága. Ahol az ifjú, várandós, áldott állapotba került asszonyra mondják, hogy megszüpült. Vagy, hogy jövője van. S a magzattal való együttélését arrafelé úgy fogalmazzák a menyecskék: amikor a kisfiammal boldogságban voltam! A Teremtő áldása és kegyelme sorakozik arrafelé, s tükröződik a lét, a sors, a feszület szenvedő nehézségeiben.

Kádár Tibor korábbi munkásságát széles körben mutatta fel Kolozsvártól Veszprémen, választott lakóhelyén át Budapestig, a fővárostól Dániáig, a németországi Münchenig, hosszú felsorolást igényelve, ami most nem feladatunk. Díjai is vannak, bibliográfiája jelentős. Közgyűjteményekben, bankokban, képtárakban, múzeumokban van rendszeres, állandó képi jelenlétével, amik közül a fővárosi Szépművészeti Múzeumot tartom leginkább említésre méltónak. Méltatói többek között Páskándi Géza, Széki Patka László, Salamon Nándor. Banner Zoltán így jellemzi: „Ábrázolási módszere realista és látomásos, de nem szürrealista, sem az expresszionista részletezés, vagy kiemelés hatásáért nem áldozza fel a témában eredetileg benne rejlő talányosság izgalmát.” Nagyon röviden, mert most a helyszínen nem láthatók, a *Magány* című kép nőalakja részletes képi kidolgozásában ott kóricál a felébredt magány a lélek feltüremkedésében, megmagyarázhatatlanul. A *Majmok a rúdon* állatian emberi jelenet. Feltárul a vásznon a sokat és joggal tagadott rokoníthatóság lehetősége. Ott vibrál valami csúfondáros üzenet, amivel a művész görbe tükröt tart elénk. Evangélista apostolai, az ószövetségi ősatya Mózes, és a megértést tudatosan kereső főideológus, Pál fél és egész alakos portréja Kádár Tibor festészetének a sejtelmesség-sejtések határait súroló sarokpontjai, középen az Utolsó vacsora ábrázolásával, ahol csak félig felénk fordulva mutatják magukat az apostoli arcok, főleg háttal ülve üzenik a Mestert idézve: veletek vagyok a világ végezetéig. Kalotaszegi asszonyai, lányai pedig, távolba nézve vagy templomban imádkozva ajkaikon morzsolják velünk együtt Ady Endre sorait: „Pompás magyarok, templomból jövet, / Mentek át a Kalota folyón, / S a hidat fényben majdnem fölemelte / Az ölelő, júniusi nap. / Mennyi szín, mennyi szín, mennyi kedves / És tarkaságban annyi nyugalom. / És fehér és piros és virító-sárga, / Izgató kék és harcos barna szín / S micsoda nyugodt, nagyságos arcok, / Ékes párták, leesni áhítók. / Papi-beszéd kemény fejükből csöndben / Száll el, s nyári illattal vegyül. / Mily pompás vonulásuk a dombon. / Óh, tempós vonulás, állandóság, / Biztosság, nyár, szépség és nyugalom.” (A Kalota partján - részlet). Ott pöfögtem 1972-ben motorkerékpáron, a kékre festett, magasföldszintes házak között, amik beborítva voltak varrottasokkal, szöttesekkel, a kapukban ültek a fehérmépek, kezükben a készülő remekművel, hajuk tyukosiba vagy egytyikás fonatba készítetve, az asszonyok gyöngyös főkötőben.

Kiállító művésznünk e termekben bemutatott műveiben felidézi képzeletünkben Kalotaszeget, a *Kitekintő*, a *Keleti királyné*, a *Kalotaszegi Madonna*, a pártában

feszítő leány, a mákói leány bájos arcával, a *Templomba menők* tájba simuló sorával, a *Tornác előtt* és a *Hajnal* ünnepi sorával. Elvont és mégis valóságos képek ezek. Elvontak a lélek érintése felől, valóságosak a helyszínbe állítva. A szépség és a lélek üzenetei, Kádár Tibor közvetítésében. Nem messzire visz bennünket a valóságot szálító képzelet, a székely gyors fékez a vasúti őrház előtt, a vámház mellől, az egykori Magyarország és Románia határáról visszafelé tekintve felsejlik a Rákóczi-vár, nyugat felé a Görgényi-havasok, keletre a Tar-kő csúcsai, északon a Békás-szoros az Isten talpa alá fészkelő sziklacsúcsaival, délre a Madarasi-Hargita szakrális lejtői képileg *Köd a Hargitán* címmel van közöttünk. Átszelve a vidéket robog a Tatros, völgyében simogatva ébreszti a Gyimesi-szorost, Csik és Gyimes falvait, Felső- és Középlokot, Gyimesbükköt, érintve az ezeréves határt. Gyimes, Kádár Tibor legutóbbi, itt bemutatott alkotó-ihletett területe, a Kárpátok gerincén túli terület, lakói a csángók, a gyimesi csángók, akik lényegében a felcsiki székelyekhez tartoznak. Gyimesbükk, az évszázadokon át határörköség, Gyimesfelsőlok és Gyimesközéplok a Tar-havas és Ágas-havas csúcsai közötti tájakat adományozva nekünk a művész ecsetjével örökítve, ritkás fenyvesek, zöld hegyi rétek, apró házak, a szárhegyi égbolt fenti üzenete, az őrt álló fák, a borospataki férfik, a bennünket szólító *Olga*, *Szárhegy* halmai, a közjük szorult ember lakta tájhaza, Borospataka képei, a kovácsműhely s a székely *Vigyázó*, a rőt fényben tündöklő kápolnával, a *Lázár kastély* vigyázó őrtornyával, gyakran körítve az Isten színével, az arannyal, mintegy a Teremtőnek ajánlva széles e vidék emberei, tájai, a megmaradó, sőt gyarapodó székely-csángó valósággal. Így ír Kányádi Sándor *Mikor szülőföldje határát megpillantja* című versében: „a szívem kolumbusz árbocokosárból / kiáltó matróza mikor / idáig érkezem // minden más táj csak óceán / ez itt a föld / a föld nekem”.

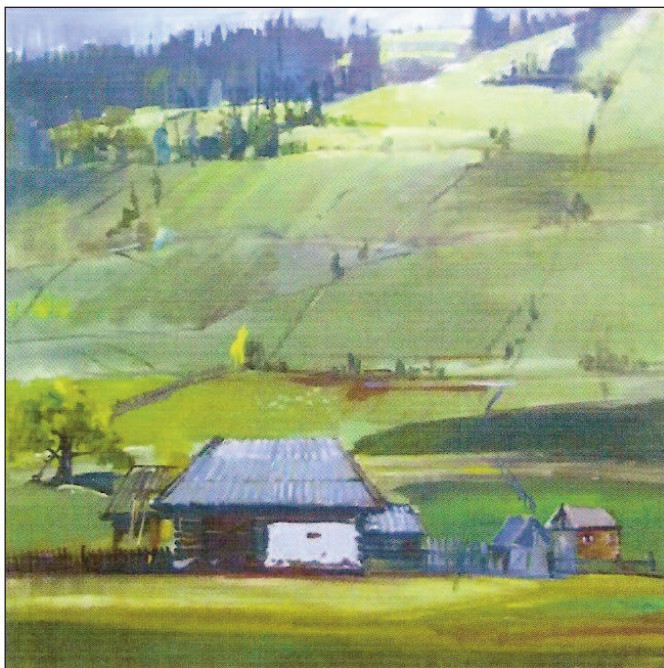
Odavisz minket Kádár Tibor, ahol a fehérnépek és a kicsi cinkák jól láthatóan hordják hattýnyakukban a keresztet. A szentmisén felmutatta a monstrenciát 1983-ig (+) a templomépítő Dani Gergely (Gyimesbükkön), Berszán Lajos székely esperes atya Gyimesfelsőlokon hirdeti tovább a megmaradás szentségeit. Cselló formájú vonós hangszeren ütök a dallamot a gyimesi csángók, ringatják tekenőben a szorosra csomagolt bubát: „Kukujj el, mának kicsi jányecskája, / Márja elalísson, (z)angyalka félkőssön. // Kukujj el, mának kicsi legénykéje, / Márja elalísson, (z)angyalka félkőssön. // Lülübe, lülübe, lyikas tekenyőbe, / Lyikas tekenyőbe, rongyos lepedőbe.” (Jáki Sándor Teodóz gyűjtése), s a képeken látható templombelsőben erdő ölelte kápolnában zengik: „Ó, Szent István, dicsértessél, / menny- és földön tiszteltessél, / De főképpen nálunk ma, / mint Országunk Oszlopa! // Kérünk mint Apostolunkat, / és az első Királyunkat: / szent István, néz mennyből le / a szép magyar népedre!” (Jáki Sándor Teodóz gyűjtése)

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! - Kádár Tibor nem a valóságot festi, tárja elénk, hanem azt, amilyennek a valóságnak lennie kellene, ahogyan a Mindenható megalkotta. Ahol hiányzik a valóságból, a képekről az emberi bugyuta szöszölés, életünk értelmetlen velejárójának gyűjteménye. Kádár Tibor valóságos társa a Teremtőnek alkotásaival. Élményeibe kapaszkodik, „Munkáinak sajátos drámai ereje a racionális és az

indulati elemek szétválaszthatatlan egybeforrottságából származik.” (Banner Zoltán). Képein - üzenetein lágy harmóniában a hegyek, dombok, tájba illő házak, termőföldcsíkok. Isten keze munkája. Ecsetjén szabadság születik, isteni fényerőbe fogja figuráit.

Ültünk Kádár Tiborral a Buhim-völgyi Szalón árkaodos teraszán egymás mellett, badaacsonyi hegy-levet ittunk többféle változatban, kéknyelűt, szürkebarátot, olaszrizlinget, s megállt körülöttünk az idő. Kivetített diaképek voltak közös emlékeink. Az Isten pedig, művésznünk lelke bögrényi vizébe mártogatja, abban mossa Kádár Tibor ecsetét. És éneke száll az estének, akár Magyar Lajos *Dal* című versében: „A felhők itt nyugatra járnak, / a felhők itt keletre szállnak, / madaraink délre húznak, / viharaink északra zúgnak.” (részlet). Szárhegyen a franciskánus Ervin atya messzi földről érkezik haza a kolostorába. Mosolygó arccal siet a boltíves folyosókon a konyhába, a mosogatóban kezet mos, és odaszól a kísézőinek: - na, hamar egy pálinkát. Most, a bemutatóm végére érve, így vagyok ezzel én is, önök is!

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! A festőművész romlatlan tájra, Csángóföldre, kitartó emberek közé kalauzol minket. Leteríti elénk lelki gyékényesét, kalotaszegi varrottasát, kínál minket, legyünk vele együtt a Teremtés részesévé. Ehhez kívánok mindannyiunknak bölcs kalmárkodást. Kádár Tibor kiállítását az Erdélyi Házban megnyitom!

Kádár Tibor: Erdélyi táj

MARTOS GÁBOR

GERGÁ CZ BERTA EMLÉKKIÁLLÍTÁSA ELÉ*

- részlet -

Fénykor címmel a fiatalon - húsz éve - elhunyt Gergác z Bertának nyílt kiállítása a sopronbánfalvi kolostor galériájában.

Kezdjük a száraz ténnyel: július 4-én, csütörtökön lesz kerek en húsz éve, hogy 37 éves korában meghalt a 20. századi soproni képzőművészet egyik legjelentősebb alkotója, Gergác z Berta festő- és grafikusművész, művésztaná r. Tartsunk egy kis csöndet...

Hölgyeim és Uraim, bocsánat, hogy a kinek-kinek személyes csöndjét a nekem leginkább kézenfekvővel, magammal töröm meg, de ez a mai alkalom mindannyiunknak az emlékezésről, sok-sok Bettivel közös, hozzá kapcsolódó emlékről szól. És ezek között az én személyes emlékeim között ott van azé a hét korábbi kiállításaé is, amelyeknek a megnyitőin én ajánlhattam a közönség figyelmébe Gergác z Bertát és munkáit, illetve nagyobb részükön sajnos már csak emlékezhettem rá, emlékez nem kellett róla.

- Ahogy körbenézek a tetőtéri kiállítóhelyiségben, csak ismerősöket látok. Mindenki ismer mindenkit, persze ez Sopronban már csak így van. De itt mindenki ismerte Bertát is. Lapozgatom a halála után két évvel, 1995-ben kiadott emlékkönyvet, ott olvasom: „Mire elég harminché t év? Szinte semmire. Mire elég harminché t év? Rengeteg mindenre. Önfeledt játéokra, a világgal való ismerkedésre, tudás megszerzésére, boldogságra, örö mre. És persze magára az alkotásra: képet festeni, gyerekpulóvert kötni, kenyeret sütni, ruhákat varrni, az asztalt megteríteni. Mindent a szépség örö mnepében csinálni. Szépen menni az utcán, szépen inni meg egy pohár bort, szépen betegnek lenni. Szépen élni. Szépen meghalni...”

- Azzal nyitom meg ezt a kiállítást, hogy oltson a mi szívünkbe is örö möt az a sok szépség, amit itt a falakon látunk, és ne sodródjunk a kétségbeesésbe, hiszen halljuk, ez a drága gyümölcs ellenáll a mulandóságnak, még ha az, aki teremte ezeket a gyümölcsöket, nem is állhatott ellen neki. Mi azonban, akiket Gergác z Berta itt maradt nemzedékek tagjaiként köt össze most itt ebben a csodában, ezeknek a képeknek a csodájában: minket egymással és minket, mindannyiunkat övele, azért vagyunk itt ma este, hogy emlékezzünk rá. Tartsunk egy kis csöndet...

* Elhangzott a sopronbánfalvi kolostor galériájában 2013. májusában.

Gergely Berta: Üzenetek II.

SZABÓ ATTILA

MEGMARAD A SZERETET ÉS ANNAK ALKOTÁSA*

Tisztelt Tárlatlátogatók! Kedves Eti és Balázs!

Sok szeretettel köszöntöm Önöket Magyaré Derszib Eti jubileumi kiállításán.

Köszönet a Soproni Képzőművészeti Társaságnak s vezetőjének, Keresztény Richárdnak, akik áldozatos munkájukkal e szép jubileumi kiállítást lehetővé tették.

Amikor Eti az elmúlt év decemberében a jövő év júniusában esedékes kiállításának megnyitójára kért fel, mellette álló férjének vállára tettem a kezem, s gondolkodás nélkül rávágtam:

- *Itt van Balázs, nyissa meg ő a kiállításodat!*

- *Á, szó sem lehet róla, én téged szeretnék.*

- *Eti, kérlek, keress nálam alkalmasabbat, s ha végképp nem találsz, akkor szó lehet róla.*

- *Gabnai Sándor és Kubinszky professzor már annyiszor nyitották meg, én már múltkor is mondtam, azt szeretném, ha te nyitnád meg. Tudod, ez nálam érzelmi kérdés. Akit szeretsz, ahhoz ragaszkodom - folytatta Eti. Visszautasíthatatlanul.*

Ragaszkodás és hűség: Eti fogalmai. Sajátosan Eti-féle, nagy-nagy szeretetből sarjadó fogalmak.

Ragaszkodjunk tehát mi is, idézzük fel itt is - a jubileumi kiállításon - a jeles kiállításmegnyitó elődök gondolatait:

Dr. Kubinszky Mihály a 2003-as megnyitón mondta: „Az aktív képzőművész állandóan változik és fejlődik. A kettőt egyszerre. A fejlődés: meglátások tökéletesedése, technikai finomodás. A változás mintegy oldalirányú lépés, új témák, más színek, a korral változó hangulatok felfedezése.”

Igen, a művész állandóan változik. És tegyük hozzá: a művész mindig ugyanaz marad. „Amiként kezdtem, végig az maradtam. / Ahogyan kezdtem, mindvégig azt csinálom” - idézhetjük - ezúttal Eti művészetére is gondolva - Pilinszky János felejthetetlen gondolatait.

E kiállítás is bizonyíték: Eti ugyanaz maradt, hűséges maradt témáihoz: a tájképhez, a város és utcaképhez, a házakhoz, az épületrészletekhez, a kapualjakhoz, a terekhez. A csendélethez és a portréhoz, no meg a kutyákhoz, a cicákhoz, s újabban a lovakhoz...

És hűséges maradt festői stílusához, az akvarellhez.

Hűséges, mert a plein air az impresszionizmus éltető levegője. Az első benyomás, az akkor és most ihlető látványa, a közvetlen, szűzien tiszta élmény kerül fel ma is a festő vásznára.

Eti számára ezért legkedvesebbek az impresszionisták. Az impresszió, a megérezés, az azonnali fényélmény megörökítői.

* Elhangzott 2013. június 23-án a Várkerület Galériában.

Magyarné Derszib Eti: Fő tér, a Kecske templommal

Tudjuk, neki is a természet a fő mestere.

„Ez a mester azonban csak annak tárja fel gazdag kincseit, aki becsületos, őszinte és naiv, s hozzá mindig hű marad. Az megláthatja utolérhetetlen szépségeit. Ez meggyőződésem.” - vallja Szinyei Merse Pál.

Eti - ismerjük - a magánéletben, baráti társaságban kegyetlenül, kertelés nélkül őszinte és szókimondó. Sohasem kerülgeti az általa fontosnak tartott témákat. Mindig egyből bele, a közepébe! S míg ez másoknál - a legtöbбекnél - indulatos tévutakba torkoll, addig nála, az ilyen kifakadások alkalmával az élet kegyetlen igazságai fénylenek föl. Sikeres szemműtéte után e kiállítás képeinek élénk színekavalkádja is a visszakapott látás örömét hirdeti.

Eti soproni születésű. Ezen a tárlaton nyolc nagyméretű képpel tiszteleg szülővárosa előtt. A hosszú ideig tartó átépítés után végre vászonra viheti nagy kedvenceit, belvárosi témáit. „Boldog mámorral” fest. Elénk varázsolja a Templom utcának az evangélikus templomra nyíló téli utcaképét, a Kecske templom kora gótikus tömbjét. „Komor” - mondja Eti. Én úgy érzem: fenséges a templom fölénk magasodó kapuzata. Szinte mindegyik kép egy-egy út, melyen a Storno-házhoz, a Tűztoronyhoz, a Szentháromság-szoborhoz jutunk el, hol a Kolostor utcából, hol meg a Fabricius-ház kapujából. Belvárosi utunk a Fövényszerem és a Szent Mihály utca találkozásánál ér

véget. Nem akármilyen finálé: A színek élénk pompában tobzódnak, a fehér szinte sugárzóan vakít!

Etiék immár 14 éve nagycenki lakosok. Választásukat - ahogy Tőlük tudom - döntően befolyásolta, hogy Cenk a legnagyobb magyar faluja. „*Az emberi nem mindenben a szépet s a tökéleteset keresi. Ez azon javítási elv, mely cselekedeteink legmélyebb rugója s tán azon lánc, mely az Istenekhez legközelebb emeli, és minden munkálódásinak s előre törekedésének legrejtettebb titka*” - olvashatjuk a Hunniában. Hogy milyen szépségeket talált meg Eti az Ikva és az Arany-patak találkozásánál, arra ezen a kiállításon két képpel válaszol. A *Platánok a kastélyparkban* és a *Kút a kertünkben* című festményekkel. A következő képen a Fertőhomoki Tájház és Pajtakocsmá hamisítatlan, vidéki hangulatot árasztó udvarára pillanthatunk be.

A csendéletek közül első a *Kelkaposzta csendélet*. A levél hihetetlen, szép rajzolata ragadta meg a művész képzeletét. A *Bruckner boros csendéleten* érződik, hogy igazán szeretetből festette, hiszen az udvart, a házat gyermekkorából ismeri. A *Bírskörtés csendélet* szelíd színei már szinte idilli nyugalmat árasztanak.

Tudjuk, hogy Etiék életében milyen fontos szerepet játszanak kutyáik és a cicák. A felejthetetlen, tizenkét évig társ Maci kutyát már két éve Huba igyekszik pótolni. A róla festett kép tanúsága szerint hasonló szeretetkapcsolat alakult ki köztük. A cicát a cenki házzal együtt örökölték, azóta is hűséges társuk, mi több, másfél éve már a benti cica titulus is megilleti. (Szegény Huba, ha ezt tudná...)

Igazán karakteresek, élettől duzzadóak a *rottweiler kölyökkutya* és a két *Lóportré*.

Jelen kiállítás másik hangsúlyos témája - a városképek mellett - a portrék. E műfajt mindig igazi kihívásnak érzi Magyamé Derszib Eti.

A kiállításon kilenc olyan alkotást csodálhatunk meg, amelyek rögtön - ahogy Etitől eddig is megszoktuk - szinte mágnesként vonzanak, rántanak magukhoz bennünket, látogatókat.

Mi ezen hihetetlen vonzerő titka? Talán az a mély szeretet, élő, igaz kapcsolat, amely az alkotót modelljeihez köti?

Igen, hiszen leginkább olyanokat visz fel vásznára, akiket már nagyon hosszú ideje ismer és szeret (e fogalmat Etinél nem túlfűtött, divatos, hanem a legtermészetesebb, magától értetődő, egyszerű, tiszta emberi viszonyulás megnevezéseként használom): mint *Horváth Péter* festőkollégája, *Borossay György*, volt tanítványa, és a többiek, illetve a pillanatnyi ihlet alanyaiként, mint *Föglein Andor*, akire mint a Várkerület Galéria egyik kiállításmegnyitójának látogatójára csodálkozott a festő szeme. S ez a szem nem téved. Ezúttal is „művészetekre fogékony embert” fedezett fel, „meg is szeretjük őket” - hallom Etitől. S Balázs portréja mellett a nagy meglepetés: Eti önarcképe. Óriás szemei magukhoz láncolnak, nem engednek. Az ötven éve kezdődött művészpálya küzdelmeiről, kínjairól, gyönyörűségeiről, a művészi beteljesülés csodáiról vallanak. A termékeny évek alatt összegyűlt alkotói élettapasztalat mélységeit sejtetik. S a mosoly, a szájj szögeltében bujkáló pajkos mosoly Eti tanácsa: humorral és nevetéssel bánjunk el a gondokkal és bajokkal.

Hűsége a hozzá közelálló emberekhez egyedülálló. A Mama emlékéhez, Balázshoz, a férjhez, a szívébe fogadott barátokhoz és tanítványokhoz.

„*Én ennyire elárulom a titkokat*” - mondja tanítványaival kapcsolatban a saját festészeti technikájának önzetlen átadásáról, például arról, hogyan teszi fel a festékeket.

Egyik legkedvesebb tanítványa Fodorné Györffy Gabi, aki különösen a csendéletfestésben jeleskedik, s már a Soproni Képzőművészeti Társaság tagjelöltje. Itt, a kiállításon három művét is megcsodálhatjuk. Az újabb tanítvánnyal, Fülöpné Farkas Gyöngyivel már valóságos ki festőkört alkotnak, együtt festenek.

Eti előző kiállításainak megnyitója (Kubinszky Mihály mellett) több esetben is Gabnai Sándor evangélikus lelkész volt, aki a 2008-ban, ugyanitt, a Várkerület Galériában e szavakat mondta: „...*azt érzem és most közvetíteni is akarom, hogy mit sugároz ez a két ember Sopron közönségének e képekkel. Hogy mit? Egy szóval: hitet.*”

Tudom, tapasztalom, hogy Eti számára alapélmény a hit. Vezérfonal mindennapi gondjainak megoldásában ugyanúgy, mint az alkotó munkában.

Ezért idézem most Dr. Nemeshegyi Péter jezsuita szerzetes elmélkedését:

„*A Szentháromság dogmája, amit a kereszténység fokozatosan ismert meg: Atya, fiú, Szentlélek - egy Isten három személyben.*

Ma is az a nagy igazság, hogy az Isten egy, de nem magányos. Isten egy szeretetközösség. És ha ezt elfogadtuk, akkor értünk meg valamiképpen mindent. Hogy hogyan kerekedett kedve Istennek arra, hogy egy sok-sok létezőből álló világot hozzon létre. Mert ha csak az egység lenne az ősválóság, hát akkor ez fura lenne, ugye? És a szeretés - mondta már Nagy Szent Gergely pápa - csak akkor lesz karitás, agapé szeretet, ha valaki másikra irányul. Az Atya szereti a fiút, a fiú visszasereti az atyát, kettejük kölcsönös szeretete a Szentlélek. És ez aztán árad tovább - Isten szabad döntéséből - ebbe a világba.

Hit, szeretet és remény, ez a leglényegesebb, hogy elfogadjuk hálásan, hogy az Isten ilyen jó volt hozzánk, és most is ilyen jó hozzánk, és igyekszünk egybefolyjni Istennek a nagy szeretetével, azzal a hittel, hogy ez a szeretet és annak alkotása örökké megmarad.”

Eti lényével és alkotásaival ilyen szeretetközösséget hozott létre. E szeretetközösség magja két személy: Eti és élete párja: Magyar Balázs. Képeinek és életének keretezője, inspirátora, mai szóval: menedzsere, aki szinte minden festőútjára elkíséri, az elkészült képeket rögtön archiválja, festői életrajzot ír, naptárakat, képeslapokat, költői ihletésű filmeket készít.

E szeretetközösség tagjának lenni, nagy megtiszteltetés, igazi kiváltság.

E kiállításon mindenki, aki Eti képeit megcsodálja, e szeretetközösség tagjává válik.

Kívánom Etinek, hogy még nagyon sok, hasonlóan gyönyörű képpel örvendeztessen meg bennünket, művészetének csodálóit.

Mert tudjuk: Megmarad a szeretet és annak alkotása.

SZUNYOGH LÁSZLÓ

A XIX. SOPRONI ÉREMBIENNÁLÉ ELÉ*

Hölgyeim és Uraim! Kedves Barátaink! Kedves Kollégák!

Amikor elfogadtam a megtisztelő felkérést a XIX. Soproni Érembiennálé megnyitására, rájöttem, hogy az éremművészetről csak elfogultan tudok szólni.

Hiszen az éremművészetet, mint műformát, a ballagási tarisznyámba kaptam útravalóul mesteremtől a budapesti művészeti gimnáziumban. Az érmet azóta is szobrászi anyanyelvemnek tekintem, amelyből ki tudok lépni a plasztika más irányába is.

A 70-es évek közepétől-végétől erős föllendülés volt érezhető a magyar éremművészetben, ami igen magasra állította a mércét egy pályára lépő fiatal előtt és fűtötte becsvágyát, hogy megfeleljen ennek a színvonalnak. Ez a föllendülés a Ferenczy Béni és Borsos Miklós neve által fémjelzett munkásságra épült, amelyek olyan alapot teremtettek a következő generációknak, amelyre bátran építhettek saját törekvéseik megvalósításánál.

Ez a felívelő hullám nemzetközi rangot vívott ki a magyar éremművészetnek, amit az is tanúsít, hogy 1994-ben Budapesten rendezték a FIDEM XXIV. kiállítását és kongresszusát.

Visszagondolva az elmúlt évek, évtizedek éremtermésére, előhívódik egy-két emlékezetes darab. Megjelenik előttem, hogy csak néhány példát említsek, a belapát-falvi ciszterci templom, az öblös éremmező közepén, amit madár perspektívából az angyalok szemszögéből mutatott meg szerzője. Elém sorakoznak a sors célkeresztjében rohanó, vergődő, de azt kikerülni nem tudó, menekülő robosztus nő- és férfialakok. Emlékezetes számomra az éremsor, amelynek lapjain emberi testek olvadnak bele az alapsíkba, a pompejit előntő láva áldozataiként, beteljesítve sorsukat.

A sort hosszan folytathatnánk, ki-ki hozzátehetné a személyes emlékeiben őrzött darabokat.

Az említett és a fel nem sorolható alkotások, az éremművészet kiugró darabjai megtermékenyítő hatást gyakorolnak a kortárs alkotókra és akarva-akaratlanul, de továbblendítik az éremművészet előrehaladását.

Remélhetőleg egyszer megvalósulhat sokunk álma is, a Modern Magyar Éremművészeti Múzeum, amelyet baráti-szakmai beszélgetésekben említünk néha, és ahol nyomon követhető lesz a fejlődés menete, a kiugró darabokat pedig nem csak emlékezetünkben hívhatjuk elő, de megszemlélhetjük a maguk fizikai valóságában is.

Mit jelent számomra az éremművészet ma? Az előbb említett gazdag hagyományon és a szellemi közösségen túl a kötöttségektől mentes, szabad alkotás közegét. A kísérletezés, és új utak keresésének lehetőségét.

* Elhangzott a Lábasházban 2013. június 23-án.

Az éremművészet hosszú utat járt be a XX. század eleje óta. Az érem olyan műtárgyból, amely két oldalán domborművet hordoz, egyre inkább plasztikává vált. Mintha a domborműveket hordozó fémlapocska részt kívánna venni az alakításban, az oldalakat magába olvasztva önmaga vált plasztikává.

Széle nyitottá, szakadozottá lett, teste átfürödött, áttörések szabdalták. Az érem áttöréséről külön fejezetet lehetne nyitni. Egyes részei kiléptek a síkból, olykor önálló térbeli tárgyként funkcionálva. Megemlítem az ehhez a folyamathoz kapcsolódó szellemes játékokat a formákkal és a rájuk vonatkozó címekkel, mint amilyen a *Kis magyar szélhámozó*, ahol az érem peremét tényleg egy odaszerelt késpenge hámozza.

A magyar éremművészetben létrejött egy változatos mező, a nemzetközi éremművészettel összhangban, amely a kortárs művészet valamennyi irányát, irányzatát, törekvését magába foglalja. Legyen az érem bronzból, kőből, fából, vagy betonból, legyen akár üvegből, homokból, papírból, vagy tollból, kövessen az alkotója által vallott bármilyen szemléletet, az mégis teljesíti az éremre jellemző ismérveket: nem haladhat meg egy adott méretet, intim, kézbe vehető, artisztikus, már-már ékszerszerűen megmunkált, személyes jellegű tárgynak kell lennie.

Vannak közöttünk művészettörténészek és kortárs érmész alkotók, akik elméleti síkon, írásaikban is foglalkoznak az éremművészet kérdéseivel. Szerencsére mégsem tudjuk receptszerűen megmondani (bár vannak körülhatárolható ismérvek), mitől érem az érem ebben az új dimenzióban, azt pedig végképp nem, mitől jó egy-egy darab.

Vagyis nincsenek dogmák, amelyeket vakon lehetne követni, és ez a feltétele annak, hogy az éremművészet megújulni képes valami, amitől mindig remélhetjük, hogy meglepetésekkel szolgálhat az őt érdeklődve figyelőknek.

Ebben a gazdag szellemi televényben együtt vannak a hagyományt őrző és megújító törekvések, de a legfontosabb mindig a folyamathoz hozzáadott egyéni teljesítmény, a személyiséggel hitelesített egyedi alkotás. Ez a szakmai közösség egyéni alkotóin keresztül és közösségének összességében is értéket képvisel. Ismerjük és számon tarjuk egymás monogramját, mesterjegyeit (a gyűjtők is erről azonosítanak bennünket).

Műveik által őrzi azoknak a szellemét, akik már nem lehetnek közöttünk személyesen, és nyitottan várja a fiatal alkotók belépését, friss, a kor arcát hordozó szemléletükkel.

Végül szeretném elmondani, hogy számunkra az érem nem pusztán egy műforma, hanem hivatás, küldetés, szenvedély. Így hát éremnek lennie kell, mert ha érem nem volna, bizony meggörbülne a világ gyémánt tengelye.

RUJAVECZNÉ FERENCZI KATALIN

ROZMÁN ZOLTÁN „TÉRILLÚZIÓK” C. KIÁLLÍTÁSA ELÉ*

Kedves Hölgyeim és Uraim, Mindnyájukat szeretettel köszöntöm!

A tér az egyik olyan állandó tényező a létezésünkben, mely állandóan változik.

Mindig térben vagyunk!

Ha a világmindenség külső köreit befelé lebontjuk, mire a Földhöz érünk, már láthatjuk, milyen kicsi ponton vagyunk állandó helyen.

A Földön nincsenek számottevő távolságok a mindenséghez képest!

Ugyanakkor komoly kutatások témája, hogy a már ismertek mellett hányféle és egyáltalán milyen dimenziók léteznek még körülöttünk.

Maga az idő, az érzelmeink, hangulataink, gondolataink, a hangok, a fények, az álmaink is különféle irányban, terjedelemben vannak jelen olyan szférákban, melyeken belül semmit nem lehet megtapintani.

Sok író, költőt foglalkoztatott a megfoghatatlan, pld. a 150 éve született Gárdonyi Géza így írt az idő-tér illúziót elemezve: „A múlt nem a tied, csak az utána vonuló árnyék. A jövő nem a tied, csak az elédbe vetődő sugara. AZ ÓRA A TIED. Csupán az óra, amelyben élsz. Ne siess ki belőle.”

Rozmán Zoltán a mai kiállítást egy jól felépített fogalmazás szabályait alkalmazva tárja elénk: térillúziók három tételben:

Az első tétel a valóságos tér ábrázolása: itt láthatunk egy szépen elrendezett csendéletet, mint témát, ezt mutatja be több nézőpontból, valamint síkban ábrázolva.

Megjelenik a perspektíva, mint fogalom. A gyakorlatban is, a csendélet többszöröse tükrök által. Ahogy a téma távolodik tőlünk, úgy veszít a részleteiből, a színeiből, a látványból.

Maga a perspektíva szó is ezt jelenti: látvány szerint.

Leonardo da Vinci, a reneszánsz korában erről így vélekedett: „Az elülső színek legyenek egyszerűek /teltek/, csökkentésük lépcsőzete legyen összhangban távolságuk fokozataival.”

Ez az un. levegőperspektíva, a színek tompításával a Balfi látképen is jól érvényesül.

Mai kiállításunkhoz Garai Gábor Artisták című költeményét választottuk, mely olyan mértékben megihlette Rozmán Zoltánt, hogy egy sorozat született a vers nyomán. A művész erőteljes sárga fényzuhatagban ábrázolja az ég és föld között zajló produkciót, melynek alapja a légtornászok közötti mély bizalom, az érzelmi tér. A sorozatot nézve érezzük azt az izgalmat és feszültséget, melyet a költő is közvetít: „a vonzás túlsó pólusán függ és forog a nő” - A képek címeit is a vers egy-egy sora adja.

* Elhangzott a sarródi Kócsagvárban 2013. július 14-én.

Rozmán Zoltán: Térillúzió

Kép és valóság !

Rozmán Zoltán meggyőződése, hogy minden művészet valamilyen mértékben absztrakt: az alkotó gondolatvilága, megvalósítási szándéka, lehetősége által. Ebben az értelmezésben az absztrakt nem a stílust jelöli. Rozmán Zoltán a tárlat magját képező alkotásokon keresztül, a festészet eszköztára révén szeretné bemutatni a tér három dimenzióját síkban, geometrikus kompozíciók, vonalas rajzok és elképzelt térhatások bevonásával.

Nézzük pld. a Fa emlékművet! A fa EMLÉKMŰ! Gondolataink emlékműve, fel-darabolva, síkban eltolva. Ha ezeket a kivágásokat összerakjuk, vajon ugyanaz a fa jön ki belőle? Vagy egy másik? Hiszen az emlékek, az emlékeinkkel kapcsolatos gondolataink is változnak az idő és a történések függvényében, erősödnek vagy lazulnak, általában megszépülnek.

Az elnagyolt, sematikus környezetbe ragasztott paletta az ábrázolás lehetőségeinek gazdagságát jelzi. A művész bevonja a nézőt a történetbe. A Törésvonalak című képet vízszintesen átszelő ezüstös sávok nem bontják meg a kékeszöldes fényjátékot, de a közepén megnyílt földszív fekete szegélye igen, a hasadásra irányítja figyelmünket. Tovább gondoljuk, mi van alatta, melyen mély, a néző fejezi be a képet, ezáltal lesz az övé is.

A címadó képen láthatjuk az előkészített, feszített vásznak előtt, alatt ülő művészt. Mindegyik vászon számos lehetőség az ábrázolásra, témában, színben, síkban, térben. Az alkotás előtti magányos pillanat ez, amikor a térben elcsendesednek a hangok, közelebb jönnek a fények és az alkotó teret enged érzelmeinek: választ.

A térábrázolás lehetőségeiből kis szeletkéket láthatunk a színek játékával a Színtávlatok című képen. Ez a keretbe foglalt tanulmány azt mutatja, hogy a megfelelő arányban és formákban felvitt ún. komplementer színek, lehet mondani, „kibékülnek” egymással és egyensúlyba hozzák a képet, harmóniát sugároznak.

Ebben a kiállításban a művész mellett ott van a tanár is, aki alkotóként és tanítóként is szeretné, hogy kiállítása olyan gondolatokat ébresszen a látogatókban, melyek más megközelítéseket, új utakat és tereket mutatnak meg a képzőművészeti alkotások befogadásához, vagy a művésztársaknak az ábrázoláshoz.

Reméljük, hogy ez a kiállítás közelebb viszi kitűzött céljaihoz.

Szívből gratulálok, további sikereket kívánok, a kiállítást megnyitom.

B. TÓTH ÉVA

AZ INSPIRÁCIÓ - AZ IHLET - ÜNNEPE*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

„Az embernek minden nap hallgatnia kellene egy kis zenét, olvasnia egy kis költészetet és néznie egy csodás képet, hogy a világi gondokat kitörölje az elméjéből és észrevegye a szépet, amit Isten ültetett az ember lelkébe” - ez a Goethe idézet olvasható a mai kiállítás meghívóján.

Mi itt közösen már hallgattunk egy kis zenét, egy verskötetet ma otthon emeljünk le a polcról...

És itt vannak a csodás képek.

Akkor hát, próbáljuk közösen észrevenni a szépet, amit Isten ültetett lelkünkbe.

Mielőtt ezt megtennénk, a meghívót megfordítva azt is látjuk, hogy alkalomhoz kötött ez a kiállítás, a Pedagógus Naphoz.

Szebb ünneplését ennek a jeles napnak, mint verssel, zenével, és kiállítással aligha lehet elgondolni, annál is inkább, hogy a kiállító művésztanárok mind pedagógusok.

William Arthur Wardt írta: „A közészerű tanár magyaráz. A jó tanár indokol. A kiváló tanár demonstrál. **A nagyszerű tanár inspirál.**”

„A nagyszerű tanár inspirál.” Rajztanárok, vizuális művészetekkel, vizuális neveléssel oktatással foglalkozók az üzenet legmélyebb értelmét maguk is átélhették, megérezhették pályájuk során: „A nagyszerű tanár inspirál.”

Alkotó ember, - az, aki érezte már készletét annak, hogy papírra vessen gondolatot, vászonra, farosra érzést, érzelmet -, érti az inspiráció szó valódi, mély értelmét. Érti, mert érezte ennek erejét.

Ihlet, sugalmazás, sugallat, készletés, ösztönzés.

Inspiráció: latin eredetű szó, „belehelés” az egyik jelentése, lélegzettel, lehelettel, - nemhiába a lélekkel - rokonítható szó. És így igaz: az értékteremtéshez nem elég a tudás, a készség és a szándék: kell az a többlet, amit úgy kapunk, ami úgy jön: az alkotásra készítő ihlet.

Az a föld szintje fölötti különleges lebegés kegyelmi állapota ez, amikor valaki, egy erő vezet az ecsetet, a ceruza hegyét, amikor magától kialakul a mű, az alkotás. Sokszor magunk sem értjük, hogy hogyan, miként.

Érezzük, az ihlet megtalál, átjár, megtermékenyít, olyan lelki-szellemi energiatöbblet, amelynek forrása az anyagin túli, az örök, az a dimenziókon túli erő, ami tárgyokban, alkotásokban válik, válhat háromdimenziós művé.

Képekben tárgyasul a magunk lelkében átszűrt ihlet, és ezek a tárgyak sugározzák annak erejét. vagyis: megjelenítik a „szépet”.

* Elhangzott a soproni Várkerület Galériában 2013. június 10-én.

Mert, amint Makkai Sándor egy művében írja: „az aisthésis eredeti értelme a megézés. A szó, az esztétika azonban egy ideje már le van foglalva egy sajátos aktusnak, a szépség megragadásának jelzésére.”

(A szépség különleges természetét mutatja, hogy szép születhet bánatból, küzdelemből, vágyódásból, szenvedésből is.)

Ezért, találóaan fejezi ki Makkai, hogy „a szépet, a szépséget érzelmi úton birtokoljuk.”

Valahogy így a tanár, a pedagógus mindezekben a bonyolult szellemi-lelki erőterekben foglalkozik a neveléssel, oktatással, tanítással, a világ megismerésére, kiismerésére próbálja rávezetni tanítványait.

És a tanítás, a nevelés, az oktatás tudjuk - ugyanúgy, mint az alkotás - nem kizárólag ismeretátadás, nem csak információközlés, mégcsak nem is normarendszer átadása, számonkérése. A pedagógia több mint tudásanyag, több, mint megtanulható technikák sorozata: a neveléshez is kell az a többlet, az a készlet, amely érzelmre is hat.

Kell az inspiráció.

Mint ahogyan a művészethez sem elég a rajztechnikák, a begyakorolható formaalkotó ismeretek birtoklása. Kell az ihletettség többlete.

A tanítás az ihletett optimizmus legnemesebb megnyilvánulása. Mint ahogyan a művészeté is az.

Az alkotó a közösséget, közönséget alkotásaival a világ érzelmmel való nyitogatására, átélésére, a világ megélésére, az abban való részvételre, sőt alakítására, formálására készíti.

A teremtett világban való aktív részvételünk az, amire a szépség indít: aktív a gyarapítás, a többlethozzáadás, az értégyarapítás érdekében.

Makkai művészetelméleti tanulmányában így fogalmaz: „**A szépséget csak teremtő fokon álló tevékenységnek együttműködése idézheti föl**, s felfogásához ugyanazok a funkciók, utánaalkotó, megismétlő ereje szükséges a szemléelőben.”

Igen: ez az „utánaalkotó teremtő erő” jelenléte az, ami a szépségre lelkünket rezonáltatja, ezekben a képekben a teremtő erő jelenléte segít a közös szépet megtalálni. A képekben és a lelkünkben.

Az alkotás így több lesz egy papírfelületnél, amin grafitcsíkok futnak, vagy vízben, esetleg olajban oldott pigmentdarabok állnak össze foltokká. Az alkotás így lesz több a felismerhető táj, tárgy-ábrázolásnál.

Így a balatoni táj részlet, a soproni, kőszegi utcarészlet, a virágcsendélet, az erdő, a pólya, a szemfödél, a ladik, a víz, az ébredő erdő, a gyümölcs, a kékfrankos, az írisz, a napraforgó, a pünkösdi rózsa, az ég és föld: nem csak érzelmek, emlékek, asszociációk, örökérvényű kérdések és válaszkeresések, nem csak válaszok.

Mindezeknél minőségileg többek, hiszen „utánaalkotó erőt” mozdítanak meg a szemléelőben. Aktivizálják a lelket, szellemet, érzelmeket. Azaz a lelket mozdítják meg a szemléelőben, az embert az egyszerűt a világmindenségbe kapcsolják.

(...)

A képek által betekintheünk a világnak abba a részébe, amit csak rációval nem lehet sem kiismerni, de át lehet élni és szépnek találni.

Az ünnep pedig éppen az a különleges pillanat, amikor a világot (minden nehézség és küzdelem ellenére) alapvetően szépnek találjuk.

Ezért igazi ünnepe a pedagógusoknak ez a kiállítás.

Ezért igazán szép ünnepe ez a mai kiállítás a Pedagógus Napnak.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Keressük a szépet és ösztönözzük erre környezetünket! Ma is érdemes itt keresni, mert minden egyes alkotásban megtaláljuk!

Mi emberek szoktunk beszélni a gondolatok, a cselekvések szépségéről is, „holott a gondolat értékjelzője az igaz, a cselekvése pedig a jó” - írja Makkai az eddig is idézett Esztétikum és religiózum című írásában.

Ezért is és így találhatunk rá arra a szépre a magunk lelkében, amit Isten ültetett belénk.

Tisztelt Megjelentek!

Találkozás, találkozások alkalma is ez a nap. És, minden találkozás, véleménycsere, új impressziókkal való gazdagodás ez és ihlető erőt ad.

Ezt az ihlető erőt kívánom mindannyiunknak: a művészeknek alkotómunkájukban az ART 9000 Alkotó Rajztanárok Társasága minden tagjának, a Soproni Képzőművészeti Társaság minden tagjának, a szemlélődőknek, hogy azt a szépet vegyék észre, amit Isten lelkünkbe ültetett!

A soproni kiállításon kiállító művészek: Priskinné Tuller Marianna, Kostelec Éva, Peresztegi Erika, Milu Milanivich Ildikó, Szilágyiné Jáger Teréz, Vitáris József, Lappints Csaba, Kutasi Károly (Alkotó Rajztanárok Társasága - ART 9000, Győr), továbbá Bazsóné Nagy Gabriella, Fejér Zoltán, Gáspárdy Tibor, Asszúpataki Hasznos László, Jakabné Tóth Mária, Magyarné Derszib Eti, Rennerné Tóth Mária, Simon Ferenc, Taschner Frigyes, Török Bernadett, Triller-Wiegisser Éva, Völgyi János (a Soproni Képzőművészeti Társaság) tagjai.

FEJÉR ZOLTÁN

AZ EMBERKERESŐ*

- Gondolatok az emberkereső néhai sarródi Ferenczi József tanár-, festőművész emlék-látvány kiállítása elé -

A Kisalföld napilap egykori hasábjain Ferenczi József kiállítása kapcsán írta le Kálmán Gyula néprajzos tanár, művészeti író, hogy alkotónk a falu szelleme, genius locija. E fogalom többet takar a látszatnál.

Mi 1963-ban, 50 éve ismerkedtünk össze egy Sopronban rendezett rajztanári továbbképzésen, melyet Dr. Gáspárdy Sándor és Turóczi Mária vezetett. Itt Ferenczi József megnyerő kollegiális humorával, szakmai alázatával, spontán cselekvőképességével találkozhattam. A kettészakadt értelmiség vívódásait magában hordozta. Felismerte az akkori kényszeres világ akarátát, a kötelező térés manifesztumát és a játékszerré váló kiszolgáltatott pedagógus feladatát.

Dr. Élő Dezső 1937-ig megírt Sarród monográfiája című munkája példaként hatott rá.

Az egykori Pokker Mihály igazgató-tanító iskolája folytatódott a lelkes fiatal Ferenczi József és neje, Honyák Katalin pedagógus házaspár munkásságával. Ők tovább gyűjtötték Sarród történetét, s leírták 1937-1992-ig.

Idézve: „Nem célunk a meglévő hiányosságokat, csak az elmúlt rendszerek nyakába varrni, (de) ennek ellenére vegyük észre.” 1948-tól ketten együtt, közös munkálkodásukban a 45 év alatt generációk szószólói lettek, a mindenki által tisztelt Jóska bácsi és Katica néni - így a falu közösségi lelkének ikonjaivá váltak.

Molnár Sándor a Budapesti Képzőművészeti Egyetem nyugalmazott tanára írta a Művészet tanítása című könyvében : „A nép olyan embercsoport, amely személyes jelleggel bír, vagyis tud a szellemről, az életébe beépíti, tudja, hogy a szellem örök, megmásíthatatlan és halhatatlan, és az a tudás stabilizálja a nemzetet minden felbomlással szemben!”

Sarród karakteres, öntörvényű falu. Ferenczi József magáénak érezte a települést, a házaktól a foci pályáig, az iskolától a tárlatokig, a karikatúráktól a festményekig. Megállás nélkül, kerékpározva, tanítva szívta magába e lét boldogító atmoszféráját - Agyagosszergénytől Sarródon, Fertődön keresztül Fertőszéplakig.

A közkultúrárszínarabok, tanfolyamok, sportrendezvények, hagyományörző kiállítások alatt magáévá tette a falu rezonanciáját. Ezért alkotásaiban, atmoszférás pleneres (Plain air) képeinek ecsetkezelésében, dinamikus mozgatóásával fejezte ki környezete miliójének élni akaró ritmusát.

A konytytetős házak súlya, a zezzugos nádcsoportok, a meleg szántóföldek, az üde rétek összekapcsolása a volt halászfalu alakuló bájával illeszkedtek képeibe. A

* Elhangzott a LÁTKÉP Szabadtéri Galériában, Fertőszéplakon, 2013. július 28-án.

barokkizáló homlokzatok látványa, tornácok, ámbitusok ajtós lezáródása és a kapuzatok portikuszainak szépsége ámulatba ejtette. Az önmegvalósító Ferenczi belső alkotási küzdelmeiben a látványpillanatok impresszióival a gyors megoldásokra törekedett. Ecsetjével a kezében nem sokat meditált! Az absztrakt világgal dacolva szinte odavágta a képsíkokra lokális színkeverékeit, melyek a tájban tektonikus, sokszor szürnaturális mezőkké alakultak a kis- és nagyfoltok játékában. Mint a meghívón is láthatjuk a jellegzetes rusztikus fertőtáj dinamikáját. A felénk nyomuló lila atmoszféra belebotlik a dimbes-dombos nádasok vonulatába.

Néha-néha meghívott egy kis szakmai beszélgetésre. Láttam, hogy tanítványaiban felkeltette a művészkedés iránti érdeklődést is. Kerékpárjára könyökölve mesélt a maroknyi pusztáról, a szénásszekeres Kis-Bécsről, a Pözről, a Fertőd és Sarród közötti rétről, a regruták színes szalagjairól és a 160 éves házak történeteiről. Végül is témaválasztásának sokfélesége a látvány tanításának szépségével hatottak. Akár a tájban, vagy a népi építészet vonzásában és csendéletekben az élet igézetének varázsában realizálódtak.

A kócsaggal és a három boglyával együtt élt a templom mellett. Meglátta, hogy az élet hasonlít felesége bábszínházához.

A politikai élet megenyhülésében, az addig háttérbe szorított kis falusi rajztanár bátran célul tűzte ki, hogy 1992-ben, feleségével, egy hagyományörző művészeti alkotótáborhoz hoz létre.

Sajnos az emberkereső tanár, Sarród posztumusz díszpolgára a végkifejletet nem érthette meg. Álma a 21 év alatt sokrétű komplex vizuális műhellyé alakult. Ha felnézek a sarródi kultúrház homlokzatára és olvashatom a Ferenczi nevet, hallom Jóska bácsi megszólítását: „Gyere közénk, hiszen régóta ismerjük egymást!”

Azóta a világ nagyot lépett előre. A tanítványokból előadók, alkotók, művészek lettek. A vonzó világörökség természetvédelmi örökségében élni felemelő érzés! A közös kultúráinkat előhívó Tízforrás fesztiválok, a hidegségi Grubits-pajta, a falumúzeumok rejtett kincsei, a Kócsagvár folyamatos kiállításai a táj és tájlélek megújulását jelentik.

A Ferenczi házaspárról elnevezett sarródi kultúrház vizuális műhelymunkáinak eredménye a hagyományörző gondolkodás ars poeticájának megvalósulása. Meglepetésünkre a fiatalok kezdeményezésével a szakrális életképek is fontossá váltak. Kápolnájuk szimbolikusan is bizonyítja életképességüket.

Ferenczi József betegágyánál magamban fogadalmat, szakmai segítő barátságot sugalltam. Itt és most, a tábornyitók kapcsán, mint a néhai Ferenczi József alkotókollegám tisztelője és méltatója köszönöm a Sorsnak, hogy szellemiségéért dolgozhattam, tanulhattam, taníthattam. Köszönet Honyák Katalinnak, hogy férje eltávozása után erős akarattal megmentette a tábor létezését. De nem kis elismerést érdemel leányuk, Rujavecné Ferenczi Katalin áldozatos táborvezetői munkájáért, a vizualitás szellemi arculatának kialakításáért. Élménytáborra alakulva olyan szakmai reprezentánsokat hívott meg, akik tudásukkal hozzásegítettek a nemzeti vizuális kultúra feltáráshoz. Így köszönet azoknak a neves íróknak, költőknek, muzsikusoknak, akik irányítúként hatot-

Ferenczi József: Hanság

tak. A médiák, mint a Soproni Pulzus TV, a Kisalföld című napilap, a Soproni Füzetek - támogatásaik ösztönzőek a folytatásra. Nem utolsó sorban köszönet illeti a patronálókat, az igaz családokat (mint pld. Barczáék), valamint a hűséges és kitartó munkatársakat mint Hetlinger Júlia és Rujavec Jenő, akik hitükkel, szeretetükkel segítettek emléket állítani Ferenczi József szellemi hagyatékának.

A Sarróderért összefogó 700 éves falu és vezetése, Varjas Endréné majd Turi Lajos polgármesterek és a szomszéd falvak élén Bozsvári Istvánnak majd Kóbor Attila polgármestereknek elismeréssel adózik.

A falu megtalálta az emberkereső komplex alkotójának lelkét! Tisztelegve meghajlunk boldogan festett képei előtt! Pilinszky János költő soraival emlékeztetve:

Látják a bejárati fényben
a szőlőlugast? A meszelt padot?
A levelek nyomasztó, viaszos zöld
távollétét ? És mégis itt állt.

(Pilinszky János : Mégis)

Ezzel megnyitom a Látkép Szabadtéri Galéria kiállítását, röptse Ferenczi József emlékét a messzeségbe!

Emlékezzenek és gyönyörködjenek!

TANULMÁNY

NAGY ALPÁR

ÉLMÉNYEK ÉS TÉNYEK

„Ne várjunk semmi különöset ettől a rövid emlékezéstől. Kodály Zoltánt ismertem, kortársa vagyok, de sokat, főképpen újakat, nem tudok róla elmondani, inkább csak a soproni vonatkozásokat. Majd meglátjuk. Ne várjunk sokat” - kezdte mondanivalóját Csatai Endre¹, amikor arra kértem, beszéljen Kodály Zoltán és Bartók Béla soproni látogatásairól, mindazokról a személyes élményeiről, amelyek ezeknek kapcsán eszébe jutnak. Készségesen megtette a halála előtti esztendőben, 1969 novemberében.² Felbecsülhetetlen munkát végzett a Soproni Szemle³ főszerkesztőjeként, később szerkesztőségi tagjaként. Ebben a minőségben a városi tanács épületében tevékenykedett, oda vittem gyöngye minőségűnek, régi vágásúnak, csaknem kezdetlegesnek mondott orsós magnetofonomat, amivel még használható felvételt tudtam készíteni, később pedig - évtizedekkel később - másolhattam a szöveget.

„Ha szabad, ott kezdem - folytatta Endre bácsi -, hogy Kodályt, azt hiszem legalábbis 1925 előtt, nem ismerték Sopronban, csak olvastak róla.⁴ Ez általában jellemző volt egy vidéki város zenekedvelőire. Akkor játszotta, gondolom, egy belga, vagy más külföldi csellista a szőlőszonátát⁵, akkor hallottam, azt hiszem én is először. Esetleg dalfeldolgozásait is énekelték. Azokra nem tudok visszaemlékezni.⁶ A szőlőgordonkás szonátát hallottam, tetszett, nagy hatással volt rám. Amikor 1925-ben a soproni muzsika történetéről írt kis füzetemet⁷ határtalan tiszteletem jeléül elküldtem neki, kértem, mondjon róla véleményt, továbbá, mit tud a soproni zenéről, akkori állapotáról, esetleg mit javasolna.

Igen hamar megjött a válasz.⁸ December 8-án Budapestről keltezte a következő kézírásos levelét (Bandi bácsi olvassa):

’Kedves Dr. úr!

Levele végén kezdem, mert ott csattan, mint az ostor. Vádol minket, hogy nem szeretjük a Civitas fidelissimá-t. Magam, bár csak képekről, könyvekből ismerem, gyöngyszemünknek tartom Sopront, és türelemmel várom az időt, amely hiszem, el fog következni, hogy zeneileg is a mienk lesz.

Ámde ez nem rajtunk múlik, hanem elsősorban és legfőképpen a soproniakon.

Hogy is írja Ön: ’a magyarosodó áramlat... nehezen mozgott előre’. Valóban ma már a magyarosodás nem elég, a teljes magyarrá válás akadályait jól ismerem és méltányolom.

Egyik a város német múltja, amely még sokáig meg fogja őrizni nyomait. Másik Bécs közelsége. Egyik soproni vezető zenészember megmagyarázta nekem, mennyivel olcsóbban és könnyebben érik el a bécsi művészeket, mint a pestieket. Amíg minden a pénz az úr, amíg a lelkiek ereje nem nő akkorára, hogy legyőzze ezeket az akadályokat, addig Sopron csak félig a mienk.

Egyébként szíves köszönet füzetéért. Kívánom legyen ereje kidolgozni nagyobb formában, ahol aztán a dokumentumokat szószerint közölhetné. Kiváló minta erre Isov Budapesti zenetörténete. Egyelőre az ilyen okmánytárak a legsürgösebbek. Ezek alapján lesz csak megírható az igazi zenetörténet, beleillesztve az álts. európaiba. (De hogy is írhatta, hogy a németek a 15. században még nem ismerték a többszólamú zenét?)⁹

Igaz nagyrabecsüléssel köszönti

Kodály Zoltán'

Azt szeretném megjegyezni, hogy az a muzsikus, aki Kodálllyal már beszélt a soproni zenéről, Kolb Jenő soproni származású zenetanár.¹⁰ Sopronban a kilencszázhuszas évek derekén ő rendezte a hangversenyeket, többek között Bartók Béláét is. Kilencszázharmincban elfagyta a várost. Sopronról nagyon szép képeskönyvet adott. ki (Soproni képeskönyv), második kiadása Szép Sopron címmel látott napvilágot. Egy szóval Sopronnak igaz barátja volt. Kilencszázötvenkilencben halt meg, távol az országtól.

Kodálllyal megvolt a levélbeli ismeretségem. Kilencszáz - gondolom - huszonhétben vagy huszonnyolcban, a Hány János 8. előadását láttam, hallottam Pesten.¹¹ Érdekes volt látni, mennyien sírtak, könnyeztek a kedves meghatottságtól. Magam is el voltam bűvölve, ámbátor akkor másodrangú szereposztásban került színre.

Személy szerint kilencszáznegyven májusában ismerkedtem meg Kodálllyal. A dolog úgy történt, hogy az Éneklő Ifjúság¹² hívta meg Sopronba. Feleségével¹³ együtt jött hozzánk. A Soproni Zeneegyesület akkori elnöke Hollán Péter postaigazgató volt.¹⁴ A vendégek a postaigazgatóságon kaptak szállást, az ottani vendégszobákban. Hollán az ő megbízásukból három soproni újságot hívott meg sajtófogadásra. Röstelkedve kell megvallanom, hogy Sopronban az akkori sajtó nem tudta, mi fán terem a sajtófogadás. Réműlt telefonálás tört ki. Két újságtól is telefonáltak, hogy az Istenért, menjek el erre a csodára, ki tudja mi lesz ott. Telefonált a Sopronvármegye című lap, azután a német nyelvű Oedenburger Zeitung, a harmadik, a Soproni Hírlap, elküldött egy fiatal riporternőt, akiben láthatóan buzgott a bátorság. Megjelentünk a mondott időre. Három-négy főiskolai hallgató is eljött, akik szerették Kodályt, a magyar éneket. A Mester Hollán Péterné egyik szalonjában fogadott minket. Engem igen kellemesen, kedvesen üdvözölt. Csodálatos emlékezőtehetsége volt, hosszú évek után is pontosan emlékezett a nevemre, egykori levélváltásunkra. Az újságírók és a fiatalok arra kértek, vezessem a beszélgetést.

Abban a levélben, amelyet az előbb olvastam fel, azt írta Kodály, hogy csak könyvekből, képekről ismeri Sopront. Most azt kérdeztem tőle, hogyan van az, hogy eddig soha nem járt Sopronban? Akkor már nem volt fiatal ember, közel állt a hatvanhoz. Azt mondta: maga is csodálatosnak tartja, hogy az apja vasutas volt, meglett volna a lehetősége, mégis, Kecskemét, Galánta, ahol az apja állomásfőnök volt, messzire

esett Soprontól, ezért nem került rá sor. Most viszont örül, hogy itt lehet, és szeretné az itteni kérdéseket, nehézségeket hallani. A levélben említettek is megbeszélésre kerültek. A Mester kijelentette: szerinte egy-egy vidéki város nem elég ahhoz, hogy saját kezében tartsa a zenei művelődést. Szövetkezniük kellene. A mi esetünkben a Sopron-Győr-Szombathely hármast ajánlaná.¹⁵ A három városnak lenne egy zenekara, egy erős énekkara,¹⁶ ami színvonalasan terjeszthetné a zenei értékeket. Ezen az ötleten rágódtunk, vitatkoztunk. Egy főiskolás is szót kért. Megkérdezte mi a véleménye Kodálynak a búcsúénekekről, amikkel a főiskolai meg a középiskolai diákság elbúcsúzik iskolájától. Csodálkozik - hangzott a válasz -, hogy bánatos nótákat énekelnek, jóllehet az életnek vidám, jókedvű mozzanata, mikor az ember az életbe kilép, otthagyja az iskolát. Nem barátja annak, hogy a Ballag már a vén diák¹⁷ nótát nyúzzák, annyival is inkább, mert ez nem magyar, hanem külföldi eredetű, valamiképpen olyan siratóénekszerű. Én megjegyeztem, hogy nem kell ezt a szerencsétlen nótát átkoznunk, mert Sopronban egyáltalán nem ismerték, az én diákkoromban senkinek nem jutott eszébe énekelni, amúgy sem értettük, mi az, hogy 'filiszter leszek magam is', nem tudtuk mi a 'filiszter', ennivaló? innivaló? Egy szó mint száz, ez kilencszáztizenháromban (sic!) Farkas Imre limonádé operettjének, Az iglói diákoknak egyik könnyen tanulható, fülbemászó dalbetétjeként került a köztudatba.¹⁸ Minálunk akkor kezdtek énekelni búcsúzó, ballagó énekként, amikor a selmeci főiskola Sopronba költözött.¹⁹ Megállapodtunk, hogy volna helyette mit énekelni, van elég másfajta magyar ének.

Hirtelen berobbant Hollán igazgató, s jelentette, hogy a professzorné, ismert zeneszerző maga is, már türelmetlen, városnéző sétára indulna. Természetesen mi is elkészöntünk. Másnap úgy hallottam, Kodály bosszankodott amiatt, ami az egyik újságban megjelent. Szerénységgel említem, nem az én írásom volt, ami szerint ő azt mondta volna, hogy vasutas fiúként sokat járt Sopronban, továbbá, hogy nagyon ajánlja a Ballag már a vén diákot, mert az egy magyar operettből való. Szó ami szó, a mondhatni ügyetlen riporternő a maga meghatottságával, hogy közel lehetett egy ilyen nagy emberhez, mindent megfordítva hallott s jegyzett le. Méginkább bosszantotta Kodályt az a leírás, ami órála jelent meg, körülbelül ilyesmi: A szűkkörű társaságban Kodály Zoltán kifejtette nézeteit, a zenei világ, életére, fejlesztésére vonatkozó elgondolását. A nagy művész már megjelenésében sem mindennapi. Művészhaja simán feszül tarkójára, keskeny arcát kecskeszakáll fejezi be. Világoskék szemében a tiszta művészetért küszködés fáradhatatlan lángja lobog.

Természetesen hiába röstellkedtünk. Azzal este Kodályt kielégítette az, hogy a színház előtt, a Petőfi téren, a soproni ifjúság jól összetanulva adott elő kórusokat, és végül egy nagyon szép kánont, amelynek, sajnos, nem tudom a címét. Nem a Forr a világot, nem egy külföldit, azt hiszem, szerzője ismeretlen. Nagyon kedves darab volt, ő maga vezényelte a színház erkélyéről.²⁰

Mikor járt legközelebb Sopronban? Nem tudom megmondani. Egyszer kétszer negyvenöt után is volt itt,²¹ akkor is vezényelte a fiatalságot. Általában nagyon meg volt elégedve. Köréhez tartozott egy Nádasi nevű fiatal tanár,²² aki pap lévén, őt is temette 1967-ben. Őtöle tudom, hogy a Mester igen meg volt elégedve, amikor egy

soproni diákhangversenyen Händel concerto grossótól kezdve nehéz karművek is szerepeltek.

Legközelebb akkor láttam, amikor Pesten a Néprajzi Múzeum egyik különkiállítását nyitotta meg. Időpontjára nem emlékszem. Nagyon sokan körülvették. Én is odasündörgölődtem, s akkor nemcsak hogy elfogadta köszönősemet, de két-három mondatot szolt is hozzám, amiből láthattam, emlékezik rám.

Később nem volt alkalmam közelébe jutni. Második feleségének a családjával igen kedves baráti kapcsolatom van. Levélgyűjteményemben a magyar zenének nem egy nagyságától őrök levelet.²³ Van két képeslapom, amelyet Kodály Kaffka Margit családjának írt útjairól, az egyiket a csallóközi Deákiból, a másikat Pestről keltezte. Meg kell említenem, hogy 80. születésnapja alkalmával a soproni Liszt Ferenc Múzeumban emlékkiállítást rendeztem tiszteletére.

„Bartók Béla kapcsolata Sopronnal sokkal sűrűbb, mint Kodályé. Az irodalmi kör már 1905-ben meghívta zongorázni. Akkoriban sokat beszéltek a Kossuth-szimfóniáról,²⁴ ennek révén vált híressé, így terelődött rá a figyelem. Bartók Bélának erről a hangversenyéről elég sokat írtam. Sikerült kinyomoznom, hogy a mai Pócsi utca 3. szám alatt lakott az irodalmi kör akkori elnökénél, Poszsvék Lajos doktornál.²⁵ Egész fiatal,²⁶ rendkívül rokonszenves ember volt. Műsora²⁷ megvan a múzeumban, s megvan egy igen érdekes levél, amiben addigi pályájáról számolt be²⁸ az egyik soproni újságírónak, aki aztán ezt közzétette, gondolom, a Soproni Naplóban. Az első hangversenyen ott volt Altdörfer Viktor mester,²⁹ akinek édesapja³⁰ fedezte fel a gyermek Bartók Béla zenei tehetségét annak idején Nagyszentmiklóson.³¹ Bartók Bélának biztosan kellett erre emlékeznie, mert hiszen fent említett levelében is írt erről, ámde nem kereste az alkalmat, hogy felfedezőjének a fiával találkozzék. Ellenben Altdörfer Viktor, az akkor negyvenöt éves férfiú, legkedvesebb tanítványával, Varga Margittal, a későbbi Ruhmannéval, jelen volt Bartók zongoraestjén. Ruhmanné később elmondta nekem, hogy tanítója, Altdörfer, dicsérettel, teljes elismeréssel emlékezett Bartók Béla zongoramesteri képességeiről, de kissé húzódozott, fenntartásokat támasztott eredeti műveivel szemben. Ezt a hozzáállását az is befolyásolta, hogy abban az időben csaknem senki nem tűzött műsorra Bartók-darabot, nem voltak ismertek az új szellemű kompozíciók Sopronban sem.

Hosszú évek után, gondolom huszonnegyben,³² visszajött. Akkor nem tartózkodtam Sopronban, hangversenyéről különösebbet nem tudok.

Huszonnyolcban ismét Bartók-hangversenyt hirdettek, mégpedig az Anya- és Csecsemővédő Egyesület javára.³³ Nyilas Kolb Jenő szervezte, aki természetesen kiment elé a vasútra. Én akkor a Győri Vasút szomszédságában laktam, következképpen Nyilas bejött hozzám és azt mondta: - Az istenért, gyere át, nincsen senki, aki rajtam kívül fogadja a Mestert.

Nem azért, hogy magamat föl akartam volna tolni, láttam, itt statisztára van szükség, át is mentem. Akkorra kedvezőbb kép fogadott: ott volt a zeneegyesület részéről az alelnök, Marcsek Tibor,³⁴ aztán ott volt egy kitűnő fiatal zongorista, a pozsonyi születésű Flórián György (mondták, írták Flóriánnak is! - N.A.), szegény negyvenöt-

ben Buda ostromakor halt meg, és ott voltak még ketten vagy hárman. Izgatott hangulatban várakoztunk. Ki fogja üdvözölni a Mestert? Ki fogja? Kárpáti Sándor,³⁵ a jó nevű zenetanár, zeneszerző, de ő nem volt sehol a világon. A vonat befutott a második vágányra. Akkoriban csak kicsi sínautó járt Pest és Sopron között.³⁶ A peronon álltunk. Közöttünk és a vonat között még egy vágány volt. Az emberek egymás után szállingóztak ki a kocsiból, és tán majdnem utolsónak Bartók, egy kis cekkerrel,³⁷ megállt a vonat ajtajánál. Mi is álltunk, álltunk. Hol van a szónok? Hol van Kárpáti? Kárpáti sehol. Bartók megindul félénk, mért hát valószínűleg megszimatolta, hogy mi vagyunk a nagy küldöttség. Megállt előttünk, letette cekkerjét, mi pedig sóbálványként néztük, lecövekelve. Az elsőnek végre eszébe jutott, hogy megmondja a nevét. Egymás után pattogtak a szebbnél szebb magyar nevek, mint Marcsek, Blaschek,³⁸ Kolb, Flórián, s utoljára az én szegény magyar nevem. Megint óriási szünet következett, míg végre Bartók egyet sóhajtott, fölvette cekkerét, és elindult a kijárat felé. Amikor a kijárhoz, vagyis az állomás város felé eső oldalához értünk, elibénk ugrott Kárpáti Sándor. Ő se volt akkor fiatal, jóval túl volt a hatvanon,³⁹ és ezt hadarta: - A fene egye meg! - bocsánat, szóról szóra így - A fene egye meg! Peronjegyet kértek tőlem, és nem volt nálam pénz... Isten hozta Mester!

Meg kell jegyezni, ebben a korszakban nem volt nagy csoda, hogy egy középiskolai tanárnak éppen nem jutott pénze peronjegyre, ámde azt is hozzá kell tenni, hogy ez volt az első nap, amikor bevezették a peronjegyet a GYSEV állomáson. Volt velünk egy zenerajongó, Molnár Pál, az író Molnár József öccse, aki elhozta a családi autót, amibe betuszkoltuk Bartók Bélát, s betuszkoltuk hozzá Kárpátit, mi pedig az események hatása alatt mint valami megvert kutyák, ballagtunk be a Pannóniába. Amikor odaérkeztünk, akkor jött le Bartók is az étkezőbe. Délután két óra volt. Nem valami csodálatos falatokat rendelt, hanem spenótot. Kerülte a húsételt. Miközben evett, próbáltuk szórakoztatni, ami elég rosszul sikerült. Amikor befejezte a spenótját, mondta, szeretné megnézni a Kaszinót, szeretne kicsit gyakorolni. Flóriánnal megkértük, legyen szabad elkísérnünk a helyszínre. A nagytermet akkor kezdték fűteni. Bartók levetette kabátját, levetette mellényét, úgy ült zongorához. Először Bachot játszott, hát persze, nagyon szép volt, szívünk szerint való. Talán a harminckettedik taktusban átvágott valami ismeretlen műbe, mint később kiderült, saját improvizáció volt, egyszer csak megint fölbukkant Bach. Körülbelül egy óra hosszat élvezhettük ezt az ingyen hangversenyt. Utána visszakísértük a Pannóniába. Egyébként, ha kérdeztek tőle valamit, fukarul bánt a szavakkal. Személyes kérdésekre, például 'hogyan érzi magát?', 'hogyan ízlés a spenót?' egyáltalán nem felelt. Az esti hangversenyen nem volt zsúfolt ház, de elég szépen voltak. A polgármester felesége, aki az Anya- és Csecsemővédő Egyesület elnöke volt, megköszönte az est élményét, a művész játékát, adakozókedvét. Én, minthogy korán fekvő voltam, nem mentem el az újabb spenót evésre. Úgy hallottam, Bartók nem tett különösebben sok megjegyzést arra nézve, milyen furcsán fogadták érkezésekor.⁴⁰

A következő esztendőben megint eljött a Soproni Zeneegyesület száz éves évfordulójára rendezett ünnepségekre. Sopron nemcsak őt, hanem Dohnányi Ernőt, Hubay

Jenőt is falai között ünnepelhette.⁴¹ Kodály nem jött el, csak a Psalmusát adták elő Székelyhidi Ferenc szólójával.⁴² Az első evangélikus templomi rendezvényen Szende Ferenc, az Operaház basszistája és Sztójanovics Lili énekelt.⁴³ Különösen Szende énekelt nagyon szépen, azt hiszem a Kreutzstab kantátát, és nem tudom még miket. A második vagy harmadik napon a zongorarapszódíát játszotta Bartók.⁴⁴ Akkor nem voltam Sopronban. Néhány nappal később találkoztam az egyébként meglehetősen gögös helyi karmesterrel,⁴⁵ aki az alábbiakkal dicsekedett: - Na, mit szól hozzá? Tudja mit mondott Bartók? Azt mondta nekem, hogy ezt a művet játszották már Barcelonában, Moszkvában, de így sehol se játszották.

Elengedtem a fülem mellett, mert érthetetlennek tűnt, hogy a zenei megfogalmazásra, műveinek előadására igen kényes Bartók ezt mondta volna. Alkalomadtán megtudtam, mi volt e körül az előadás körül. Bartók értetlenül fogadta, hogy ő ezt mondta volna. Fanyarul mosolygott: - Hát igenis ezt mondtam, de nem így, hanem így: Ezt a darabomat játszották már Moszkvában, játszották Barcelonában, de így sehol se játszották.

Az említett díszhangverseny után még egy zongoraverseny is volt, amelyen Dohányi is, Bartók is, talán Hubay is játszott. Megzenésített Petőfi-dalokat, Liszt-műveket adtak elő.⁴⁶

Ezt követően Bartók nem járt Sopronban.

Művészete inkább negyvenöt után érvényesült a műsorokon. A III. zongoraversenyt Mihálka Margit játszotta, Dohnányi Kristóf pedig a Csodálatos mandarint vezényelte.

Nos, hát ezek a tények, történetek, élmények, amiket Bartókkal, illetve Kodállal kapcsolatban el tudok mondani, amiket említésre érdemesnek tartok - fejezte be mondanóját Endre bácsi több mint négy évtizeddel ezelőtt.

Jegyzetek

1. Dr. Csatai Endre Darufalva (Drassburg) szülötte. A Soproni Ev. Líceumban érettségizett 1914-ben. Legfelsőbb tanulmányait Budapesten fejezte be 1925-ben. Tanulmányai végeztével doktori címet szerzett. Művészet- és zenetörténész, szakíró, Sopron és környéke, illetve Kismarton (Eisenstadt) műemlékeinek, zenei, kulturális életének, értékeinek alapos ismerője. 1947. július 28-án az országban elsőként nyitotta meg kapuját az általa igazgatott soproni múzeum. A MTA Művészettörténeti Bizottságának tagja (1951), a művészeti tudományok kandidátusa (1952). 1954-ben kapott Kossuth-díjat Sopron és környéke műemléki topográfiája c. munkájáért. A soproni múzeum száz éves jubileuma alkalmából (1967) több évtizedes munkásságáért a Munkaérdemrend arany fokozatával, majd Ipolyi Arnold-díjjal tüntették ki. Köztudomású széles körű ismeretterjesztő és művészettörténeti tevékenysége (cikkek, előadások, tanulmányok, kutatások, könyvek), mindezek mellett „tudásával, nevelői vénájával valóságos iskolát teremtett maga körül - írta méltatóinak egyike. Ehhez a képzeletbeli iskolához tartoztam én is. Felejthetetlen számomra az a pillanat, amikor azt kérdezte tőlem: - Mi akarsz lenni, fiam vagy tanítványom? Azt válaszoltam: - Mindkettő.
2. 1970. március 12-én agyvérzés vitte el, életének hetvennegyedik esztendejében. Temetése március 17-én, kedden, délután fél 3 órakor volt a soproni „régí” Szent Mihály-temetőben. (Lásd: Kisalföld 1970. március 14. szombat, 2., március 18. szerda, 2.)
3. A helytörténeti folyóirat kilenc év szünet után 1955-ben indult újra. A városi tanács meg a Soproni Városerőssítő Egyesület támogatásával működött. Endre bácsit a főszerkesztői székben Mollay Károly követte.

4. Későbbi kutatásaim ennek ellentmondtak. 1924-ből találtam az első adatot, miszerint a Soproni Zeneegyesület női kara az egyesület november 17-i hangversenyén a Hegyi éjszakákat énekelte. Magyar és német nyelvű nyomtatott műsorfüzet mutatta be Kodály Zoltánt a soproniaknak. Olvasható a helyi levéltár zenei anyagában. A nevezett kórusművet „igen érdekes, modern, hangulatot festő” kompozíciónak nevezte a Soproni Hírlap 1924. november 18-i száma (A Zeneegyesület hangversenye - K.Gy.), melyet a közönség „nagy megértéssel fogadott”, és másodszor is szívesen meghallgatta volna. Az Oedenburger Zeitung november 19-i példánya szófukar volt, a Sopronvármegye november 16-i, 18-i számaiban „sejtelmes, titokzatos éjjeli dal”-ról olvashatunk, ami „remélhetőleg arra fogja készíteni a karnagyot (Zwincz Károly! - S.A.), hogy a modern muzsikának még több helyet adjon műsoraiban”. (Lásd még: Soproni Szemle 1971. 1. sz. 41-51. Kodály Zoltán és Sopron)
5. Az 1915-ben készült, 1924-es kiadású, op 8-as, Kerpely Jenőnek ajánlott szerzeménynek az a nevezetessége, hogy „Bach óta ez az első kísérlet nélküli csellószonáta a zeneirodalomban” (L: Eösz László: Kodály Zoltán élete és munkássága. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest 1956, 43.) Sopronban a „modern zeneciklus” első hangversenyén, 1925. május 9-én, az „I. Zongora-és csellóestély” műsorában a bécsi Opera, vagy a bécsi filharmonikusok kiváló gordonkása, Frank Móric játszotta a Kaszinó kistermében. A sorozat négy előadásból állott, 11 művész 24 szerző 40 alkotását mutatta be, általában 300 fős közönségnek. (Soproni Hírlap 1925. május 10. Modern zeneművek bemutató ciklusának első hangversenye)
6. 1926. november 10-én rendezték meg a Kaszinóban azt a kamarahangversenyt, ahol a helyi zeneiskola közelmúltban kinevezett két művész-tanárát, Horváthné Dessewffy Bellát (ének) és Eisler Mihályt (gordonka) hallotta a közönség, zongorakisérőjük szerepében pedig dr. Marcsek Tibornét. „Nagy zenei intelligenciára valló bátor és okos cselekedet volt két remekbe szőtt kis Kodály-dal beállítását a műsorba”, a Négy dal Arany János és Móricz Zsigmond verseire szerzett 1. és 4. darabjainak - Haja-haja, Fáj a szívem - előadása. (Sopronvármegye 1926. november 11. csüt., 3. Hírvonat. Dessewffy Bella és Eisler Mihály hangversenye a soproni Kaszinóban - sz.l.)
7. A soproni muzsika története. Sopron, 1925.
8. A kézzel írt Kodály-levél címe: Nagyságos Dr. Csatkai Endre úrnak Sopron Király u.30. (a Király utca volt a mai Mátyás király utca! - S.A.), dátuma: 1926. december 8. A Frankenburg Irodalmi Kör „kilencedik ingyenes irodalmi matinéján” Csatkai Endre dr. „az ismert fiatal műtörténész... a levélgyűjtésről beszélt igen érdekes szempontok szerint”. (Sopronvármegye 1927. április 26. kedd, 1. Irodalmi matiné a városházán) Mondanivalójának része volt a szobán forgó Kodály-levél is, amit tulajdonosa engedélyével közzétettem a Soproni Szemle 1971. 1. számának 43. oldalán Kodály Zoltán és Sopron cím alatt. Olvashatjuk még: Kodály Zoltán levelei. Szerkesztette Legány Dezső, Zeneműkiadó Budapest, 1982. 71. old. 141. sz., 372. old. 141. sz.
9. A Kodály-levélnek ezt a zárójeles mondatát („De hogy is írhatta...”) Endre bácsi nem olvasta magnetofonra.
10. Endre bácsi sokszor úgy mondta: Nyilas Kolb Jenő. Minden valószínűség szerint ő volt, aki mint „a soproni zeneélet egyik vezetője” (Kodály: Sopron, 1929) „néhány koncertműsorral informálta” a Mestert a Sopronban a felszínen kitapintható művészi munkáról, „megütöttem rajta, hogy még magyar újdonságokat is bécsi művészekkel játszottak el. Erre számokkal mutatta ki, hogy amibe a pesti művészeknek csak az utazása kerül, abból a bécsinek már a tiszteletdíja is kitelik” - írta Kodály Zoltán (Visszatekintés Zeneműkiadó Vállalat Bp. 1964, 36.), „Sopron még magyar zenét is olcsóbban kap a bécsi piacon, mint a pestin, a tarifa-különbözet miatt”. Tudni kell, hogy Kolb Jenő nem volt zenetanár. A soproni zeneélet tevékeny részeseként publikált a Sopronvármegyében, aktív szereplője volt a közéletnek, előadásokat vállalt az irodalmi kör programjaiban, Várkerület alatti divatáruháza jó ideig koncertjegyek árusításának helyszínéül szolgált. A Kodály Zoltán levelei c. Legány-kötetben az ő nevével is találkozunk az 1925. július 29. előtti időből (61. old. 120. sz.). Az itt feltüntetett számnál „a csillag azt jelzi, hogy a levél lap-pang vagy elveszett”. (Legány Dezső megjegyzése)
11. A daljátékot 1926. október 16-án mutatták be a M. Kir. Operaházban, Rékai Nándor karmesterrel, a címszerepben Palló Imrével. Az első évadban 12 előadást ért meg, az Operaház legtöbbet játszott darabja volt. A bemutató utáni négy évben huszonötöszer vitték színpadra. Ezek egyikeről, a nyolcadikról beszélt Endre bácsi. 1930. december 2-án adták elő huszonötöszer.

12. Ez volt az ifjúság énekes mozgalmának második soproni rendezvénye 1940. május 12-én. (Új Sopronvármegye 1940. május 15. szerda, 3. Az Éneklő Ifjúság második soproni hangversenye Csatkai Endre dr.)
13. Kodály 1910. augusztus 3-án kötött házasságot Sándor Emmával, aki jeles zeneszerző, műfordító is volt. Műveltségét, emelkedett szellemiségét haláláig megőrizte. 1958-ban halt meg Budapesten. Csaknem ötven évig éltek harmonikusan egymás mellett.
14. Hollán Péter dr. postafőigazgató 1940. novemberének végéig maradt hivatalában. (Új Sopronvármegye 1940. november 27. 4.)
15. Ezt már 1929-ben ajánlotta Kodály Zoltán Sopron c. írásában. (Először Zenei Szemle, Temesvár-Budapest 1929. XIII. évf. I. kötet, 1-2., Visszatekintés I. Zeneműkiadó Vállalat Bp. 1964, 36-37.) A Soproni Napló jóval korábban, 1914. július 18-án (szombat, 1.) kitért erre a témára. Többek között azt írta: „Nem tudjuk miért éppen Győrt vagy Szombathelyt tartják méltónak odafönn a dunántúli szervezet központjának, mert hiszen Sopron város már dicsőséges zenei múltjával is nagy érdemeket szerzett arra, hogy első sorban rá gondoljanak, mint vezetőre, központra, ahonnan az egész dunántúli zenei életét irányítsák.” (A dunántúli zenekultúra szervezése) A Soproni Hírlap 1929. február 26-án (kedd, 1-2.) ugyancsak részletesen foglalkozott ezzel a kérdéssel, amikor Kerényi György írását közölte a Győri Hírlapból kölcsönözve az alábbi címmel: Miért ne lehetne Sopronból valamikor egy magyar Gloucester? Sopron, Győr és Szombathely zenei összefogását ajánlja Kodály Zoltán. A nevezett lap március 1-én (péntek, 2-3.) szintén ebben a tárgykörben cikkezett: A soproni közönségtől függ, hogy Sopronból zenei központ és valamikor egy magyar Gloucester legyen. Kodály Zoltán soproni értesülések alapján írta meg cikkét a zenei folyóiratban (Zenei Szemle 1929. február - K.A.) - Sopron mint zenecentrum régebben felvetett idea, Klebelsberg gróf kultuszminiszter terve (á.v.) A Sopronvármegye március 3-án (vasárnap, 1-2.) Kodály Zoltán és a soproni zenekultúra címmel a Zenei Szemlében megjelent Kodály-írást közölte, illetve részleteket tett közzé a Csatkai Endréhez küldött nevezetes Kodály-leveléből. Eősze László ezt a kérdéskört a következőképpen összegezte: Kodály 1929 elején fölvetette a Zenei Szemlében (XIII. évf. i. köt. 1-2.), hogy „három dunántúli városunk - Sopron, Szombathely, Győr - három angol városka példáját követve, kezdeményezzen a gloucesteri zenei ünnepekhez hasonló közös hangversenyt. Erre azonban egyedül a győriek voltak hajlandók. Szombathely nem is válaszolt, Sopron meg elutasította a tervet. Stadler Izidor, a kultúregyesület zenei osztálya nevében 'elhibázott eszmének... sánta és fél munkának' minősítette Kodály javaslatát.” (Kodály Zoltán élete és munkássága. Zeneműkiadó Vállalat, Bp. 1956. 95.)
16. Nem három városnak lenne egy zenekara meg egy énekkara, ezek mindegyikben lennének! Kodály szerint az angolországi kisváros, Gloucester, esetünkben Sopron, meg két szomszédja, esetünkben Győr és Szombathely, „összetéve zenei és anyagi erejét” közös akarattal tartana országra szóló egyhetes zenei ünnepet. (Új Sopronvármegye 1940. május 11. szombat, 4. Kodály Zoltán és Sopron. Vasárnapi szereplése elé - Cs.E., Új Sopronvármegye 1940. május 12. vasárnap, 2. A soproni zeneélet problémái Kodály Zoltán asztalán. Félóra a nagy mesternél -ai-re)
17. Mit tegyen a diák, ha sorsa „műzsátlan iskolán” keresztül bocsátotta az életbe? - kérdezte a Mester. A Ballag már a vén diák és többi társa „föler az önálló magyar életről való le-mondással”. „Műveltjeink” „idegen dalokat énekelnek”, a „magyarfélélet csak mint exotikumot, fűszert használnak, mint álarcosbálon a matyó öltözetet”. „A magyar diákság öntudatra ébredésének első jele az lesz, ha fogadalmat tesz, hogy a 'Ballag már'-t nem éneklj többé. A szép, értékes eredetiből magyarra fordítva otrombán, bárgyún hangzik. Induljunk el a magunk útján.” „Legyen elég a rossz fordításokból a diákdal területén.” „Magyar diákdal még nincs... A magyar diákdalt meg kell teremteni.” (Kodály Zoltán: Közélet, vallomások, zeneélet. Szépirodalmi Könyvkiadó Budapest, 1989, 347, 348, 349., „Ballag már a vén diák.” Operettalból ballagási búcsúénekek - Imre Béla írása, Kisalföld 1992. május 9. péntek, Szivárvány)
18. Farkas Imre író, operett- és nótaszerző 1879-ben született Debrecenben. Jogi tanulmányai után a honvédelmi minisztériumba került, miniszteri tanácsosként ment nyugdíjba. Az iglói diákokat 1907. október 7-én mutatták be Kolozsváron.
19. A Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti főiskola menekülésszerűen hagyta el Selmecbányát, amikor 1919 folyamán Sopronba költözött az akkori katonai leánynevelő intézet épületeibe. „Selmecen találkozott és keveredett a németalföldi céhes diákszokások egy része a bányászok, erdészek hiedelmek-alakította szokásaival... a miskolci és a soproni egyetem örökölte hagyományait.” A Selmecen búcsúzó

- diákok „komor fátylasmenetben haladtak a városkapuig... Eközben a Lied eines abziehenden Burschent, azaz A távozó legény dalát énekelték, amely Tassonyi Ernő magyar szövegével ('Ballag már a vén diák') máig közismert.” (Gyárfás Endre - Kecskés András: Avatástól ballagásig. Diákdalok - diákszokások. Zeneműkiadó, 1977, 68. v.ö. a 17. sz. jegyzettel!)
20. Kodály az 1940-es soproni Éneklő Ifjúság-hangverseny befejezésekképpen az összkar élén a „Forr a világ...”-ot (A magyarokhoz) vezényelte. A hatalmas tetszésnyilvánítás miatt ismételni kellett! (Új Sopronvármegye 1940. május 15.) Idevonatkozóan lásd: Soproni Hírlap 1940. május 8. szerda, 2. Ezer énekest szerepeltet a zeneegyesület pünkösdvásárnap a színházban; május 9. csüt., Kodály Sopronban. A vasárnapi Éneklő Ifjúság elé; Új Sopronvármegye 1940. május 11. szombat, 4. Kodály Zoltán és Sopron. Vasárnapi szereplése elé (Cs.E.), Soproni Hírlap 1940. május 11. szombat, 5. Ūdv az „Éneklő Ifjúság”-nak! (Halmos Alajos), lásd még a 16. sz. jegyzetben, Soproni Hírlap 1940. május 15. szerda, 4. Az éneklő ifjúság diadala (bd.), május 18. szombat, 5. A zenekultúra bölcsője a középiskola.
  21. 1945 után Kodály Zoltán egyszer járt Sopronban. 1948 őszének elején a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság előadásoroztatában számolt be a Szovjetunióban 1947 májusában szerzett benyomásairól, művészi tapasztalatairól. (Soproni Újság 1948. július 26. szombat, 1., augusztus 20. szerda, 3. Nagy érdeklődés Kodály Zoltán soproni előadása iránt; augusztus 24. vas., 3. Kodály Zoltán nyilatkozott a Soproni Újságnak, városunk zenei életéről, fontos feladatairól, a megyei népzene helyzetéről, állapotáról; Sopronmegye 1948. augusztus 24. vas., 5. Kodály Zoltán előadása; Soproni Világosság 1948. augusztus 25. hétfő, 1. Jól sikerült Falunap; Sopronmegye 1948. szeptember 3. 3. Hírek, Nagy Alpár: Kiegészítés a Kodály Zoltán és Sopron c. íráshoz, Soproni Szemle 1980. 3. Levélszekrény.)
  22. Nagy Alpár: A reverendás karnagy. Alfonz atya születésének 100. évfordulójára. (Nádasi Alfonz fényképével) Soproni Füzetek 2009. 325-335.
  23. Endre bácsi ajándékeként tulajdonomban van az a Kodály-levelezőlap, amit a Mester 1952. február 2-án Galyatetőn keltezett és küldött Csatkai Endrének a következő szöveggel: Kedves igazgató Úr, szíves üdvözlő soraira csak most tudok felelni, mindnyájuknak köszönetem. Jól emlékszem önre is, Sopronra is, csak azt sajnálom, hogy máig nem sikerült akkori ötletemet - a 3 város - megvalósítani. No, de talán megérjük? Üdvözlettel Kodály Zoltán. (Kodály Zoltán levelei. Szerkesztette Legány Dezső. Zeneműkiadó Budapest 1982. 207. old. 700. szám, 402. old. 700. sz., korábban: Nagy Alpár: Kodály Zoltán és Sopron, Soproni Szemle 1971. 1. sz. 47.)
  24. A Kossuth-szimfóniát 1903-ban írta Bartók, 1904. január 13-i bemutatóját „a magyar sajtó fergeteges lelkesedéssel fogadta”, néhány héttel később Richter János karmester Manchesterben dirigálta. A fiatal művész sikeresen hangversenyezett Berlinben, Bécsben, Angliában, 1905 nyarán Párizsban.
  25. A mai Pócsi utca akkor Kis utca volt. Poszvék Lajos orvos-doktor már 1838-ban az irodalmi kör alelnöke, ő vezette a művészeti bizottságot, szervezte a műsoros estek zenei részét (Sopron 1898. november 18. 2.). 1901-ben kerületi tisztiorvos, a Krug Lajos vezette Soproni Férfidalkör aktív támogatója. 1892-ben a Liceum első iskolaorvosa, városi tisztiorvos, kir. törvényszéki és fogházi orvos (Soproni Hírlap 1933. július 27. 3.). 1912 második felében Budapestre költözött (Nemzetőr 1912. július 21. 4., augusztus 1. 2. Poszvék Lajos búcsúztatása, Soproni Napló 1912. július 30. 5-6. Dr. Poszvék Lajos búcsúztatása). Pestre költözésének évében a Soproni Napló a következő közleményt tette közzé: Minthogy Sopronból való váratlan távozásomkor legnagyobb és legmélyebb sajnálatomra nem volt alkalmam az összes személyes ismerőseimtől elbúcsúzni, ezen az úton mondom mindnyájuknak szerencsés Isten hozását. Poszvék Lajos dr. egészségügyi vizsgálati orvos. (Soproni Téma 2012. október 17. Szerda, 10. Válogatás a korabeli soproni sajtóból) Ötven éves jubileumán Berecz Dezső köszöntötte. (Soproni Hírlap 1933. július 27. 3.) Balatonszepezden halt meg 79 éves korában. (Soproni Hírlap 1937. augusztus 29. vasárnap, 1.) A Kis utca (ma Pócsi utca) 3-as számú házon, az utca felőli homlokzaton 1981 óta emléktábla örökíti meg a fiatal Bartók 1905 decemberében történt első soproni fellépését. A tábla Sz. Egyed Emma szobrászművész alkotása. Állította a Soproni Városszépítő Egyesület és a Liszt Ferenc Társaság. (Kisalföld 1982. január 14. csüt., 5.)
  26. Bartók Béla 1881. március 25-én született Nagyszentmiklóson. Amikor 1905. december 10-én közreműködött a soproni irodalmi és művészeti kör művészestjén, betöltötte huszonnegyedik életévét.
  27. A nevezett művészesten az alábbi zenedarabokat hallotta a közönség: 2. Bach: Cromat. Phantasie und Fuge, 4/a Bartók Béla: Ábránd és Scherzo, 4/b Chopin: Nocturne és ballada, 6. Liszt: Spanyol rapszódia (Soproni Napló 1905. december 10. szombat, 5.). A Sopron négy nappal később azt írta, hogy „az

- estély fényes sikerét jelentette Bartók Béla zeneszerző és zongoraművész játéka, aki mesteri technikát és érzéstartalú játékokat mutatott be. A közönség nagy élvezettel hallgatta a művészt, aki a tapsvihart ráadásokkal viszonzotta, valósággal elkápráztatva hallgatóságát páratlan játékaival”. Csatkai Endre tudomása szerint Bartók 1905 decemberében Bach- és Liszt-darabokat zongorázott. (Sopronvármegye 1922. május 7. vasárnap, 3.)
28. 1905-ös Sopronba jöveletekor „egy soproni újságíró kéréssel fordult hozzá, hogy közölje vele életrajzi adatait. A fiatal művész szívesen tett eleget a kérésnek, levele, melyben először írja le életrajzi adatait, ma Thier László zenetörténeti gyűjteményében van. Szíveségből szó szerint közöljük” (Sopronvármegye 1922. május 7. vasárnap, 3.). A Nemzetőr 1905. december 8-i száma (péntek, 3. Napi hírek) Bartók főbb önéletrajzi elemeit is tartalmazóan mutatta be a művészt „a tiszta zenei örömeiket kedvelő műértő közönségnek”. Későbbi önéletrajzaiban ez az első, a soproni nem olvasható. (Bartók Béla összegyűjtött írásai I. Közreadja Szöllősy András. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest 1966. 7-11., 811-818.)
29. Altdörfer Viktort (1860-1940) az 1965-ös Zenei lexikon evangélikus orgonistának nevezi, holott ennél sokkal több volt: Sopron város zenei életének, közéletének sokoldalú, fontos személyisége. Tanulmányait a bécsi és a lipcsei konzervatóriumban végezte. 1887-től apja, Keresztély, munkakörében is helyt állt. (Sopronvármegye 1927. július 31. vasárnap, 1. Sopron és az Altdörferék - Mészáros Sándor írása, Sopronvármegye, 1927. augusztus 2. 2. Az örök ifjú Altdörfer. Utóhang a jubileumhoz. - Aláírás: Sincerus, Sopronvármegye 1927. augusztus 11. csüt., 2., Új Sopronvármegye 1940. január 3. szerda, 4. Altdörfer Viktor ma lett 80 éves - Cs.E., március 5. kedd, 1. - halála március 4-én, Csatkai Endre dr. írása, Soproni Hírlap március 5. 3., 6., uo. március 7. 2. - Berecz Dezső írása, uo. március 7. csüt., 3-4. - temetéséről, Sz.L., Új Sopronvármegye 1942. július 23. csüt., 3. Altdörfer Viktor emléktáblájának leleplezése, Soproni Hírlap 1942. július 23., 4. július 24. 2.) Arcképét - Varga Margit festette - Endre bácsi közölte A soproni zenei művelődés 1848-1950 c. dolgozatának képei között, Soproni Szemle kiadványa, 1962.
30. Altdörfer Keresztély (1825-1898) ev. egyházi orgonista, zeneszerző, karigazgató, 1847- től működött Sopronban. Többségében férfikarokat komponált, ev. korálokot harmonizált, és a dunántúli ev. egyházkerület korálkönyvét szerkesztette. Alapítója és karnagya volt a Soproni Dalfüzernek. Hetvenhárom éves korában halt meg. április 30-án, délután 3 órakor (Sopron 1898. május 1. vasárnap, 3. Napi hírek), május 2-án temették, ugyancsak 3 órakor a soproni ev. temetőben (Sopronvármegye 1927. július 26. 2., július 31. 4.) Lásd még: Oedenburger Zeitung 1898. május 1. 2-3., május 3. 2. Verein „Liederkrantz”, május 3. 3. Christian Altdörfer. A Soproni Szemle 1955. 3-4. számának 121. oldalán arcképe is látható.
31. Férje halála után (1888. aug. 4.) Voit Paula 1889-1892 között Nagyszöllősen vállalt tanítónői állást. „Itt figyelj fel a gyermek Bartók rendkívüli tehetségére Altdörfer Keresztély egyházkarnagy” - olvassuk az 1965-ös magyar kiadású zenei lexikonban, özv. Bartókné Voit Paula 1889-ben így emlékezett (Bartók-breviárium, 17. old.): „Ez évben jött Nagyszöllőre Altdörfer nevű zenetanár Sopronból, ki meghallgatta játékát és kompozícióit; ő volt az első, ki nagy jövőt jósolt neki; mondta, az ő tehetsége nem tucat tehetség, hanem kiemelkedő és hivatva van zenei téren nagy dolgokra...”
32. Második soproni fellépésének dátuma: 1924. március 8. A Soproni Hírlap már 1923. március 22-én írt róla, fölhívta rá a figyelmet, „eredetien magyar géniusz”-nak nevezte, aki „most tartja diadalútját világszerte”, „meglehetősen ismeretlen Sopronban és városunk zenei gourmandjai (ínyencei! - N.A.) bizonyára örömmel ragadják meg az alkalmat megismerésére”. A Soproni Hírlap 1924. március 1-én, 2-án (Bartók Béla hangversenye Sopronban - Klacsó Győző írása), 8-án (Ma lesz a Bartók-hangverseny), 9-én (Bartók Béla hangversenye - Klacsó Győző tollából) közölt értékes ismereteket a világhírt magyar művészről, többek között azt, hogy fellépésekor Bach, Scarlatti, Beethoven, Brahms, Chopin, Debussy műveiből játszott, saját darabjai közül másorra vette a Tizenöt magyar parasztdal második blokkját (7-15), a Szonatinát, a Gyermekeknek III., IV. füzetének jópár darabját (16, 17, ill. 8., 18, 28, 32, 40, 41), a Medvetáncot, a Román néptáncokat, az Este a székelyeknél c. életképet, az I. Román táncokat. A Sopronvármegye emelkedett pátozzsal köszöntötte a magyar muzika megtes-tesítőjét, aki „az őseredeti és szűztiszta művész egyéniségében, dacos, meg nem alkuvó zárkózottságában, sokaknak idehaza is idegen és érthetetlen eredetiségében, fájának világszerte elismert reprezentánsává tudott fejlődni”. (1924. március 5. szerda, 3. Hírvonat, Bartók Béla Sopronban, lásd még: március 6. 4., március 8. 4. Ma este lesz a Bartók hangverseny, március 9. 5. Bartók Béla a soproni kaszinóban - aláírás: sz.l., március 11. 2. Bartók Béla - aláírás: kj.

33. 1928. december 2-án lépett harmadszor pódiumra a Kaszinóban, teljes estét betöltő zongoraesten. Az újságok naponta hírt adtak a nem mindennapos eseményről: Sopronvármegye 1927. november 26. 7. Hírek. Bartók Béla oroszországi turnéja előtt Sopronban..adja utolsó hangversenyét, Soproni Hírlap 1928. november 11. vasárnap, 6. Napi hírek, Bartók Béla december 1-én (sic!) hangversenyezik Sopronban (Georges), Sopronvármegye 1928. november 11. vasárnap, 6. Hírvonat, Bartók Béla Sopronban, november 25. vasárnap, 4. Bartók Béla december 2-án Sopronban hangversenyez (p.z), Soproni Hírlap 1928. november 25. vasárnap, 2. Bartók Béla Sopronban Horváth József írása, november 29. csütörtök, 4. Bartók Béla Sopronban, december 1. szombat, Napi hírek, Bartók Béla világhírű magyar zeneszerző zongoraestjének programja, ugyanaz a december 2-i számban, Sopronvármegye 1928. december 1. szombat, 1-2. Holnap hangversenyezik Bartók Béla Sopronban, december 2. vasárnap, 4. Hírvonat. Bartók Béla ma este hangversenyez a Kaszinóban, december 4. kedd, 2. Bartók Béla hangversenye a Kaszinóban (P.Gy.) - Ebben az írásban olvassuk: „A hangversenyt szép, de nem túlságosan nagyszámú előkelő közönség hallgatta meg. Blum és Mohos rendezők ismét kultúrérzékükről tettek tanúságot a hangverseny megrendezésével.” Lásd még: Soproni Hírlap 1928. december 4. kedd, 2-3. A Bartók hangverseny - Horváth József írása. Az előző hónapokban hangversenyiroda alakult Sopronban LYRA névvel, hogy az 1928/29-es szezonban Sopront kiemelkedő zenei események színhelyévé tegye. (Soproni Hírlap 1928. szeptember 19. szerda, 2. A legnagyobb magyar zeneművészek jönnek el a jövő szezonján Sopronba.) A Kóh Ferenc vezette LYRA bérleti hangverseny-tervezetet állított össze, legvégén Bartók szerzői estjével. Október 18-án az újság kudarcról számolt be: A „Lyra” bérleti hangversenyei részvétlenség miatt elmaradnak. Tudni kell azt is, hogy évekkel korábban, 1925. február 4-ére is beharangoztak egy Bartók-hangversenyt a Kaszinóba (Soproni Hírlap február 1. vasárnap, 5. Zeneszenzáció), „a magyar muzsika mai legnagyobb mestere” fellépését hirdelve, az előjegyzések eredményétől függően. Szervezése annak se sikerült.
34. Dr. Marcsek Tibor megbízott zeneiskolai igazgató, a Zeneegyesület ügyvezető igazgatója, hegedűjátékos.
35. Kárpáti Sándor (1872. I. 1. Kőszeg - 1939. II. 26. Sopron) 1905-ben került Sopronba, az evangélikus tanítóképzőbe, 1927-ben nyugdíjazták. Tevékeny munkása volt Sopron város zeneéletének, közeletének, kulturális mindennapjainak. Számos írása jelent meg különféle sajtóorgánumokban, kórusdarabokat, elsősorban férfikarokat komponált, 67 éves korában halt meg, február 28-án temették az evangélikus temetőben. (Soproni Hírlap 1939. február 28. 1., március 1. 1-2., Sopronvármegye 1939. március 1. szerda, 5. Eltemették Kárpáti Sándort, március 19. vasárnap, 5. Emlékezés Kárpáti Sándorra - Takács Jenő írása, Soproni Hírlap 1944. február 27. Kárpáti Sándor emlékezete.)
36. 1920. június 22-től közlekedett közvetlen vonat Budapest és Sopron között. (Sopronvármegye 1920. június 13. 3. Hírvonat)
37. Cekker = ném., bevásárló táská, szatyor.
38. Blaschek Vilmos főszolgabíró.
39. Ötvenhat éves volt. V.ö. a 35. sz. jegyzettel!
40. Bartók 1928-as soproni szereplésének egyik részletét, a vasútállomásra érkezéstől az esti hangversenyig, Endre bácsi 1969-es elmondása nyomán sok évvel ezelőtt már közzé tettem az Életünk folyóirat 1975. szeptember-októberi 5. száma 455-470. oldalán. V.ö. Dr. Csatkai Endre: Bartók Béla soproni szereplései. Soproni Szemle 1955. IX. évf. 3-4. sz. 119-124., Csatkai Endre: Komikus epizódok Bartók Béla soproni szereplése körül. Soproni Újság 1945. október 14. I. évf. 140. sz. 2.
41. Soproni Hírlap 1928. augusztus 6. vasárnap, 3-4. A jövő esztendőben ünnepli a Soproni Zeneegyesület 100 éves fennállásának jubileumát egy országos zenei hét keretében (-d...i-), Sopronvármegye 1929. június 2. vasárnap, 2. háromnapos országos jellegű hangverseny lesz Sopronban, Soproni Hírlap 1929. október 1. kedd, 3. Október 20-án világraszóló zenei hét kezdődik Sopronban, október 20. vasárnap, 1. Sopron mint magyar Salzburg - Berecz Dezső írása, ugyanott 1-4. Sopron a magyar városok gyöngye, október 20. vasárnap, 8. Sopron, a zeneváros - Kolb Jenő írása, Sopronvármegye 1929. október 22. kedd, 1-2. Egész Európa felfigyelt a vasárnap megkezdődött soproni zeneünnepségekre.
42. A Psalmus Hungaricus, vidéki viszonylatban is először, a 21-i esti diszhangversenyen szólalt meg a Kaszinó nagytermében, a Soproni Zeneegyesület ének- és zenekara előadásában.
43. Október 20-án délután Bach-szerzemények hangzottak el. Kreszné Sztójanovics Lili a Jauchzet Gott in allen Landen kantáta, Szende Ferenc a Kreutzstab-kantáta szólószerepében nyújtott maradandó élményt. A két kompozíciót a D-dúr szvit, illetve az F-dúr Brandenburi verseny keretezte. (Lásd a Műsort!)

44. Rapszódia zongorára és zenekarra című op. 1-es darabját Bartók az ünnepi rendezvények második napján játszotta a Kaszinó dísztermében.
45. Zwintz Károly banktisztviselő volt, „inkább jóhangú basszistaként ismerték” (Csatkai), kamarazenékben is szerepelt; 1917-ben vállalta a zeneegyesület szervezését, vezetését. Műsorpolitikájának az volt a lényege, hogy minél gazdagabb, mutatósabb műsorokat állítson össze, de ezzel gyakran túllőtt a célon, az erőn felüli vállalkozások nem mindig hozták meg a várt eredményt. Munkájának csúcspontja a zeneegyesület fennállásának 100. évfordulója volt, amely „országos jellegű ünnepséggé emelkedett” (Csatkai). 1930. március 31-én vezényelte utolsó hangversenyét, kevés soproni, jobbára vendégmuzsikus élén, „csillogó műsorral”. Hamarosan Mosonmagyaróvárra helyezték.
46. Az október 21-i esti „centenáris díszhangversenyen” a száz évvel ezelőtt tartott első hangverseny műsorából Weber Oberon-nyitányát játszotta a zenekar, Bartók pedig saját Rapszódiaját zongorázta zenekari kísérettel, ezután Kodály Psalmus Hungaricus szólalt meg első ízben Sopronban (!) Székelyhídi Ferenc szólójával, végül Zwintz Dohnányi váltotta fel a karmesteri dobogón, fisz-moll szvitjét vezényelte. A harmadik nap estéjén Liszt-Petőfi emlékünnepeyre került sor a Kaszinóban, Bartók a Weinen und Klagen játszotta, Székelyhídi Herz Ottó zongorakíséretével Hubay komponálta Petőfi-dalokat énekelt, Dohnányi Liszt h-moll Szonátáját, Stefániai Imre Paulai Szent Ferenc legendáját adta elő. A nyomtatott műsorban a Benedictus is szerepelt Hubay Jenő tolmácsolásával. (Csatkai Endre: A soproni zenei művelődés 1848-1950. Sopron, 1962.)

Tóth Zoltán: IV. László király

GOTTSCHLING GYULA

A TESSINI MAGYAR LÍRIKUS

Budapest - Ábrahámhegy - Nagykőrös - Sopron - Bern - Magadino.

Csörgey Éva Mária életének főbb állomásai.

Svájc mediterrán szegletében Tessin az olasz nyelvű kanton. Svájc legdélibb vidéke. Lago Maggiore partján Magadino. Hangulatos vidéken, az élet egészségét őrző tájon töltötte legszívesebben idejét. Legszívesebben azért is, mert a Balatonra emlékeztette. Mert férjével, Tolcsvai Nagy Géza rajztanárral, festőművésszel, saját erőből, saját kedvükre hozták létre ezt az életteret. Nyugalmat leltek, valamint művészi alkatuknak megfelelő környezetet. A kertjük meredek hegyoldalon, szelídgesztenyés erdővel körülvéve, tele sűrűn bokrokkal, ott, ahol a vörösbegyek jó fészkelőhelyet találnak. Ezek az apró énekes-madárkák voltak az édesapa, Csörgey Titusz ornitológus kedvenc madarai odahaza Magyarországon. Ezen a vidéken télen is itt maradnak, mert itt a tél enyhébb, a hó ritka és csak 1-2 napig tart. Férje halála után nem bírta sokáig Bernben vagy Herrenschandban. Hiába volt két fia, Géza és Csaba családjának a szeretetteljes gondoskodása. Végleg leköltözött az elhunyt férjével létrehozott Magadinoba, a hegyoldali telkükön álló házukba. A telekre, ahol legidősebb fia, Levente hamvai is nyugszanak:

Halottaink? Előrement
 Lelkek csak ők. Mi idelent
 Küzdünk tovább, míg tart a lét,
 Gyűjtsuk emlékük mécsesét.
 Egyszer lezárul majd utunk,
 S mi is utánuk indulunk,
 De nem fogy el a szeretet.
 - Hiszem az örök életet!

*

Budapesten született, 1915. szeptember 17-én. A szülők, Csörgey Titusz és Torday Ilona, kenyérkeresetileg a fővároshoz voltak kötvé, ami az egyke leányuk iskoláztatásához szerencsés körülménynek számított. Az apa a Sopron környéki Nezsiderben született és Sopronban járt iskolába. Itteni tanára, Fajsz teregette az ornitológia felé. Az anya egy erélyes bácskai rendőrkapitány lánya. A Mama mindig eleven volt és kedélyes, de ellentmondást ő sem ismert. Amit a fejébe vett, azt keresztül is vitte. A Papa tífusz, tüdőbaj, baleseteket átvészelve bírt ki sok mindent. Mint lovagias lélek, „hitvesi kötelességből” szomorkodta végig még a huszonvalahányadik telet is az

ábrahámhegyi magányban. A leányuk, Éva örökölte édesapja kézügyességét, rajzkészségét, természetszerető művészi alkatát.

Zenei érdeklődését nyolcévi zongora- és kétévi gitár tanulmányokkal próbálta kielégíteni, majd a Zeneakadémián egészítette ki alapfokú képzettségét. Nagyon szívesen használta zeneszerszámát mind a saját, mind a mások kedvtelésére. Nyelvismeretét a német és francia nyelv tanulásával bővítette. A középiskola elvégzése után jelentkezett a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolára. Közben gondolatait versebe öntötte, és írásait, grafikáit különböző lapokban jelentette meg.

A Képzőművészeti Főiskolán ismerkedett meg jövendő párjával, akivel Budapesten 1937. június 1-én kötött házasságot. Bár szigorúan katolikus nevelést kapott, mégis reverzálisan adott férje református egyházának. Neki nem az egyház neve, hanem mindig a személyes viszony Istenhez volt a fontosabb.

Férjét követve Nagykőrösre kerültek, ahol Tolcsvai Nagy Géza rajztanári állást kapott a Református Tanítóképzőben. Első gyermekük, Levente Nagykőrösön született 1938. 08. 01-én. Rokonok, nagyszülők nem lévén e helységben, Évának magának kellett a gyermek gondozását és a háztartást ellátnia.

Nagykőrös második gyermekük, Enikő Mária születési helye is lett 1940. 08. 31-én. A megszaporodott család minden gondját az anyának kellett magára vállalnia, mert a férjét ráadásul behívták katonai szolgálatra, Budapestre, a Honvéd Térképszeti Intézethez. Egy hónap után ugyan visszatért a családnak, de alig két hónap múlva a Honvédelmi Minisztérium szolgálati gyakorlatra Sopronba rendelte, beosztott parancsnoknak a II. Rákóczi Ferenc Hadapród Iskolához.

Az anya gyermekeivel ez idő alatt sokat tartózkodott a Balaton partján, Ábrahámhegyen, ahol a Csörgegy nagyszülők éltek. Ez idő alatt harmadik gyermekük, Csaba Attila is megszületett Tapolcán, 1943. szeptember 22-én. A család megnövekedett gondja még mindig a feleség vállait nyomta. Tolcsvai Nagy soproni tartózkodását a második világháború meghosszabbította, így a családját is Sopronba hozta egy háromszobás lakásba. Biztonságosnak tűnt a soproni környezet; a centrumban elnyert kényelmes lakás, a kedvező munkahely elégedett hangulatot teremtett a családban. A feleség negyedik gyermekükkel várandós, Géza Endrével, aki itt, Sopronban született 1944. november 30-án. Azt hitték, ebben a városban biztonságban lehetnek, de a háború borzalmait Sopronban sem lehetett elkerülni. Itt élte át Csörgegy Éva hatnapos csecsemőjével és három kisgyermekével a december 6-i nagy bombázást, míg férje szolgálati helyén tartózkodott. Lakásuk a Deák téren telitalálatot kapott. Szerencsére mindenki életben maradt a ház lépcsőlejárata alatt. A csodálatos megmenekülés elmélyítette hitét a segítő Istenben.

A családfő mindezek után saját egészségi állapotára és gyermekei számára hivatkozva kérte leszerelését. 1945. január 9-én ez megtörtént. Ezután nevezték ki a Soproni Evangélikus Tanítóképző tanárává.

A család havi jövedelme igen szűkös volt. A folyamatos légiveszély és a front közeledte miatt az élelemellátás is egyre hullámzóbbá vált. Tolcsvaiék szükségét szenvedve, inflációs veszélyben élték életüket. De itt volt a Soproni Evangélikus Tanítóképző segítőképző tantestülete és emberséges igazgatója.

A front áthaladt Sopron felett. Mint ahogy áthaladt korábban Ábrahámhegy felett is. Normalizálódott lassan a helyzet, és megérkezett a Pengő helyett a Forint. A Tolcsvai család élt, és a Csörgey szülők is éltek Ábrahámhegyen.

*

Ábrahámhegy üdülőtelep alapítójának számít Zábrák Dénes soproni evangélikus lelkész, aki családjával minden évben, már a XIX.-XX. század fordulójától, a nyarat e helyen töltötte. Itt vásárolt szőlőt, prэшázsal 1912-ben Vönöczky Schenk Jakab ornitológus is, és idejárt nyaranta Csörgey /Uhlig/ Titusz is feleségével és lányával. 1915-től Csörgey Éva Mária gyermekora minden nyarat itt töltötte. Addig nyaraltak itt a természetszerető családok, amíg barátságba, rokonságba nem keveredtek. Meggratulálták egymást születésnapokon, névnapokon, a családi ünnepekkor. Végül itt vásárolt egy nádtetős kertes házat, nem messze a parttól, az 1935-ben nyugdíjba vonult ornitológus, a Csörgey házaspár is. Itt éltek halálukig, átvészelve a háborút, az orosz inváziót, az infláció éveit. Itt élhettek a vízparton, a nádas tengerében, a kedvenc kutatási és madár-megfigyelési lehetőséget biztosító élet nyugalomban. A kiskert és a halban gazdag víz, a természet biztosította a mindennapi élelmet. Ide jöhetett gyermekeivel egyetlen lányuk is, a megszokott környezetbe, a szülők védőszárnyai alá.

Csörgey Éva itt írta Schenk Jakab emlékkönyvébe emlékeztetőül:

Jakab napról nem maradok el!
 Bandukolok a vén hegyre fel,
 Kétévenként egy-egy új gyerekekkel
 S versenyt iszom a vendégsereggel.
 Feledünk ott minden bajt s borút
 Lisztjegyét és villámháborút.
 E nap minden gondot elterel!
 Jakab napról nem maradok el!

(Ábrahámhegy 1942.)

Csörgey Éva innen ment harmadik gyermekét megszülni Tapolcára. Ábrahámhegyről vitte magához családját Tolcsvai Nagy Géza Sopronba, mielőtt a front veszedelme ide is megérkezett volna.

A tó és a háborús viszontagságoktól megkímélt környék formálták viszonyát a természethez. A háború utáni viszonylagos nyugalom helyreálltával ismét visszatérhetett a megszorodott család Ábrahámhegy romantikus környezetébe. A forró napokat a szabadban, víz - közelben eltölteni - nyaralni. Gitárral kísért dalok felelevenítésével az elmúlt leányévekre emlékezni.

*

Nem tudni, hogy a háborút követő hányadik évben tudott a háziasszony a végzettségének megfelelően anyagilag is hozzájárulni a család jövedelméhez. Rövid időn belül meg kellett oldani, mert a gyerekek nőttek. A Vöröskereszt adományai csur-rantak. Az egy kereset minimális volt. Évának sikerült a Zárgyárban rajzolóí munkát kapnia, ahol az orosz igazgatónak franciául segített másfél évig fordítani. Édesapja balesete miatt, annak gondozására Ábrahámhegyre kellett utaznia. A gyermekeket is vinni kellett. Levente ott járt iskolába négy hónapig, amíg a nagypapa, lánya gondos ápolása nyomán, lábra állt. Ezután Sopronba jöve, az Erdészeti Bányászati Egyetem illusztrátora, szabadkézi rajzolója lett. Örökölt rajzi készsége, a növények és állatok szeretete, ebben a munkában kibontakozhatott. Sikerült művészi kézügyességét felhasználva gyakorolni, némi jövedelemre szert tennie. Jártas volt a nyelvekben, a grafikában, a festészetben, és erős érdeklődése volt a líra iránt is.

A négy gyerek ellátása ezzel könnyebbé vált, viszont kevesebb idő jutott rájuk. Nem volt kis feladat a háztartás ellátása sem a munka mellett.

Írásait és grafikáit már fiatal éveiben beküldte különböző folyóiratokhoz. Sopronban Becht Rezső is segítette, biztatta a verselésre. A Tanítóképző utolsó igazgatója, Rozsondai Károly olyan közösséget formált, amelynek tagjai havonta összegyűltek családtagjaikkal egyetemben az intézmény legnagyobb helyiségében, és egymást szórakoztatták szerepléseikkel. Éva asszony zenei képességét kihasználva, gitárzenével kísért énekléssel, saját verseinek elszavalásával szórakoztatta az egybegyűlteket. 1945-től 1955-ig a soproni irodalmi körben is közreműködött. Vendégszereplései Győrben és Szombathelyen is voltak.

A kemény proletárdiktatúra éveiben, férjével együtt, sokat álmodott a szabadságról és a békéről, az anyagi jólétről.

*

Ez az álom akkor vált valósággá, amikor a család 1956-ban Svájcba menekült. Sopronban november 4-én felültek az Erdészeti Egyetem előtt álló autóbuszra. Ez átvitte őket a határon. Traiskirchenben rövid időt töltöttek, mert november 7-én már Svájc fogadta őket. Rövid tartózkodás Buchsban, s már vitték is őket tovább Klosters Dorf-ba Prättigauban. Az appenzelleri Trogenban St. Gallen környékén turistaszállóban meg tudtak egy kissé pihenni. Itt érte utol őket a legidősebb fiú, Levente, aki Szegeden járt volna egyetemre, és éppen Attila nagybátyjánál tartózkodott. Így a család kiegészült. 56 karácsonyát egy berni házaspár varázsolja széppé és családiassá számukra. Ők, megismerve a Tolcsvai családot, télidőre átengedték üresen álló másodlakásukat. Ott tölthette a család a telet. 1957 tavaszán már a Bern 4/ Felsenau, Fährstrasse 25-ben kaptak lakhatást. Innen járt a férj a különböző iskolákba tanítani. „A klíma gondot okoz: enyhébb az otthoninál, de sokkal paradúsabb” - tájékoztatta ismerőseit a körülményekről.

1960-ban költözött a család Bremgartenbe, a Bernhez tartozó üdülőövezetbe, egy négyszobás lakásba. Az albérlet drága, de a két idősebb, már kereső gyermekkel össze

tudják adni a bérleti díjat. A megtalált nyugalomban Éva asszony ismét ki tudta bontakoztatni tehetségét. Elkezdett újra verselni. A verseket a Münchenben megjelenő „Magyar Nők” című folyóiratban 1966-ig T. Csörgey Éva néven publikálta.

Csakhamar talált Bernben a főpostánál grafikus állást, s így hozzájárulhatott a család anyagi biztonságához. „Társas élet majdnem semmi. A svájciak kollektíven jótékonyak, de egyénileg zárkóztak.” Kapcsolattartás a régi ismerősökkel „levelezés útján Svédországba, Ausztriába, Amerikába, Kanadába, Magyarországra. Örömről az utazás.” Egy húsvéti utazás alkalmával találtak rá Tessin tartományban egy olyan telekre, ami megtetszett nekik. Állásuk, keresetük és egy bankkölcsön lehetővé tette, hogy saját tulajdont szerezhessen a házaspár. Számukra az a csoda, hogy nyáron reggel a sajátjukból nézhetik a túloldalon Locarno tündéri fényeit. A telken álló régi épületet Gambarognoban, a hegyoldalon lépésről lépésre alakították saját elképzelésük és lehetőségeik szerint. Ez vált közös búvóhelyükké, ahol jól érezték magukat, az ihlet adó csendben. Csörgey Évának ez lett több évtizedekre a régen vágyott második hazája. A Lago Maggiore-tó a környező hegyekkel helyettesítette a magyar tengert, a Balatont. Boldog volt, hogy békében, anyagi gond nélkül élhet új hazájában.

Férje karakteres ceruzarajzokat készít a szépséges vidékről. Éva pedig a virágokat és a pompás mediterrán növényeket örökölte meg csendéletein. Meglátásairól, a nyugati és svájci képzőművészetről írja egyik levelében: „Picasso és társai uralják a színpadot, írják elő a kubista és csak két síkban dekoráló képeket. A naiv széplelkek mögött piktorkarrieres első vonalában az üzlet van, mesterségesen felvezetett reklámmal, előre lekötött képekkel - amelyeket, ha neve van már a festőnek, jól tovább lehet adni ... modern, divatos képre vágyó, pénzes, de hozzá nem értő műgyűjtőnek. Képzőművészet terén Párizsból dirigálnak, néhány festő-építész génie, akik természetesen a magukat választott népnek nevező fajtából valók. Menekült vagyok, nincs jogom bírálni.”

Éva asszony Bremgartenben vette igazán kezébe ismét az ecsetet. Számtalan kisebb-nagyobb képet festett. Előnyben részesített technikája az akvarell volt. Később sokat dolgozott temperával és akrillal. Nem csatlakozott semmilyen képzőművészeti irányzathoz. Egyedül a természet valós ábrázolása és élete emlékei irányították ecsetjét. Képein a figuratív ábrázolókézség mellett a lírai kifejezőmód jegyei is megtalálhatók. Akár tájképek, növénytanulmányok, csendéletek, arcképek készültek, minden ábrázolás Isten teremtményeinek szeretetéről és csodálatáról tanúskodott. Több kiállítása közül említést érdemel férjével és Csaba fiával közös kiállítása Bremgartenben, a Református Egyházközség Közösségi-termében a 60-as évek végén. Egyéni kiállítása a 80-as évek elején volt Kirchlindenbach - Herrenschwandban, egy vendéglátó nagytermében. A kiállítás képei közül sokat megvettek. Műveivel saját magának is sok örömet szerzett, az eladott vagy elajándékozott képeivel pedig ismerőseit, barátait örvendeztette meg.

Magyarságát soha nem feledte, tett is érte. Bernben a magyar kultúrát zenés irodalmi esteken terjesztette. Legtöbbször a Berni Magyar Egyesület és a Magyar Protestáns Gyülekezet felkérésére lépett színpadra. A zenés irodalmi esteken saját és

más költők verseiből szavalt és népdalokat énekelt gitárkísérettel. Férje halála után már ritkán lépett fel, csak néhány egyházi összejövetelen szerepelt.

Környezete elismerte mind férje, mind az ő munkáját, amit lakókörnyezetük kulturális életének fellendítéséért végeztek. „Bern Kanton Nagytanácsa Okmányban rögzítette, hogy Tolcsvai-Nagy Géza úrnak és feleségének, Csörgey Évának, bremgarteni lakosoknak és magyar állampolgároknak, Bern Kantonpolgár jogosultságot, és Bremgarten községi polgárjogot adományoz, ami biztosítja, rájuk is kiterjeszti a Kanton alkotmányát és valamennyi törvényének előnyét.” Ezután vehették volna fel a svájci állampolgárságot.

Magyarországgal és Sopronnal a kapcsolatuk nem szakadt meg. Éva asszony levelezés útján tájékozódott a város eseményeiről, s tájékoztatta partnereit családjá életének alakulásáról. Erről legtöbbet Becht Rezsővel és feleségével folytatott levelezésből tudhatunk meg. De fontos részleteket tudunk meg az Enikő lánya osztálytársával, Németh Mária Veronikával váltott levelekből is.

Szeretett férje, akivel négy gyermeket neveltek nehéz körülmények között, 65 évesen nyugállományba vonult. Gyermekük révbe jutottak. Levente biológiai és kémiai tanulmányai után zoológus lett, és a Wander cégnél állatkísérleti laboratóriumot vezetett. Enikő biológia és kémia tanulmányai után kertész-vizsgát tett, és a Berni Főkertészetnél volt állásban. Csaba rajztanárként festőművészkedett. Géza zenei képességekkel elektrotechnikai képzettség mellett folytatta életét. A férj hamarosan, három nyugdíjas év után elhunyt. Leukémiáját nem engedte gyógyítani: „Ha meg kell halni, akkor haljunk meg minél gyorsabban a legkevesebb kínlódással.” Halála előtt még megismerkedett néhány unokával és örvendezhetett a család szaporodásának. Hamvai a bremgarteni temetőben nyugszanak. (Sírját sajnálatosan 25 év után szanálták.)

Férje halála megváltoztatta Éva asszony életkörülményeit. Hiányzott az a társ, akivel az élet nehézségeit, örömeit, meg tudta osztani. Lánya a távoli Németországban élt. Legidősebb fia volt átmenetileg a támasza. Az ő korai halála után a két fiatalabb fia próbálta elviselhetőbbé tenni életét. Magukhoz hívták, de ott nem maradt sokáig. A téli hónapokat még valahogy kibírta, de nem igen találta a helyét.

Bár Tessinben a három téli hónap alatt nem kap napot a hegyoldal, de így is melegebb van, mint Svájc más területein. Itt lágyabb, kellemesebb az éghajlat. A tavasz jövetelével visszavágyott Tessin vidékére, a kertre, az ottani nyugalomra. Ez volt a második hazája. „Casa Pannonia”-nak és többször „Kolostoromnak” nevezte, ahol Istent naponta dicsérhette. Itt tudott elbeszélgetni halottaival. Érzékelte látogatásaikat. Addig-addig vágyott ide, amíg véglegesen le nem költözött Tessinbe. A saját sorsával meg volt elégedve, de a mások sorsa aggasztotta. Levelekkel, postai küldeményekkel igyekezett segíteni rokonain, barátain az Óhazában.

Az itteni magányban tudta művészetét és irodalmi álmait megvalósítani. Életestéje magányát csak a gyerekek és az unokák látogatásai szakították meg. Névnap, születésnap, anyák napja idején nagy volt a forgalom nála. Levente volt az, aki sokat repült Magyarországra: „Hazautazik” Budapestre - mondogatta. Ilyenkor meglátogatja ismerőseit, barátait, és jótékony adományokban részesíti a család megszorult tagjait.

75. születésnapjára édesanyját is hazahozza 1990. szeptember 14-én. Rokoni körben lezajló ünnepség után Éva asszony még két hetet töltött itthon, majd visszarepül Svájcba. Ez volt az ő utolsó magyarországi látogatása.

Éva asszony egyetlen verseskötete „Új föld, régi ég” címmel a Staffer-Verlag-nál Zürichben jelent meg 1986-ban. Hogy gondolatait Svájcban is megértsék, néha németre is fordította írásait. Versei a családi archívumban gyűltek össze. Egy válogatást 1947-ben Becht Rezső lektorált, de az anyag hurcolkodások közepette elkallódott. Svájcban két verseskötete maradt fenn kéziratként. Az I. kötet 1943-tól 1982-ig tartalmaz válogatott költeményeket, a II. kötet 1997-ben készült. Versein kívül „Föztem hercegeknek is” címmel egy szakácsnő életrajzi regénye is kikerekedett tolla alól, a Reproprint Nyomda Nemesvámos kiadásában.

Idős korában Magyarországról jelent meg Manyika, aki anyai ágról távoli rokona. Manyi ápolta, gondozta élete utolsó három évének nyarain.

Éva asszony 62 éves korban került nyugállományba. Saját jogán, svájci munkaviszonya után szerzett nyugdíjat. Ez bőven elég volt még jótékonykodására is. 93 éves koráig, 2008. 11. 02.-ig élt Magadinoban, ahol a locarnoi hamvasztás után, végakarátának megfelelően urnája a ház kertjében lett eltemetve. Levente fiával egymás mellett pihennek ott. Az Angina pectoris és a magas vérnyomás végzett vele. Ezzel vitte kórházba a mentő. Ott írta utolsó versét: az „Őszi búcsú”-t.

A művész család Sopronból való távozása érzékeny vesztesége a városnak. A Tolcsvai fiúk cselekedeteikkel, munkásságukkal és magatartásukkal Sopron és Magyarország jó hírét öregbítették és vitték szét a világban.

„Kit az Isten tehetséggel áldott vagy ’vert’ meg, és magyarnak született, s ráadásul nem élhet hazájában, annak dolga van a világban. Azon kiválasztottak közé tartozott Csörgey Éva, kinek munkálkodása révén, hazánk résznyire nyitott ablakán betekinthez a kíváncsi idegen.”

*

Éva asszony élete végéig örködött édesapja emléke fölött.

A szülők halála után az örökölt házat Ábrahámhegy önkormányzatára hagyta. Ezzel kívánta segíteni a Csörgey Titusz emlékszoba felállítását. A domboldalon az örökölt telket viszont engedélye nélkül felparcellázták és eladták, mint illegálisan külföldre távozott egyén hagyatékát. Az emlékkiállítás létrehozatalából nemcsak tárgyakkal, hanem pénzügyileg is hozzájárult az Ábrahámhegyi Fürdőegyesületen keresztül. Hosszú évtizedek után, 2002. aug. 20-án, a volt iskola és óvoda épületében Kulturális Centrum nyílt Ábrahámhegyen, s ebben helyet kapott Csörgey Titusz kiállító terme is. 2003-ban elhatározás született állandó kiállítási központ létesítésére az egykori iskolaépületben. Az alapos felújítási munkák végeztével leszállítást nyert Csörgey anyaga is. A kiállítást Dr. Matskasi István múzeumigazgató rendezte, többek között Csörgey Éva újabb adományainak segítségével. (Ábrahámhegyi Hírmondó, XI. évf. 3. sz. 2004. december) 2004. augusztus 20-án végleges és megérdemelt helyére lett az Ábrahámhegyen a Csörgey vándorkiállítás.

A vándorkiállítás anyaga eredetileg Dr. Göllesz Viktor egyetemi tanárnak, a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola főigazgatójának szorgalmas gyűjtőmunkája nyomán állt össze 1997-ben. Az országosan elismert ornitológus, és természetvédő munkásságát bemutató vándorkiállítás a Fertő-Hanság Nemzeti Park Központjába, Sarródra is eljutott. Később Pattantyús-Á. Miklós újíttotta fel és egészítette ki 2000-ben Dr. Matskássy rendezésében. Az anyag 7 évi vándorlás után került végleges helyére, Ábrahámhegyre. Az emlékhely ügye így végre nyugvópontra került, sőt, a Balatonfelvidéki Nemzeti Park Igazgatósága székhelyének kertjében, 2011. december 2-án Csupakon felavatták Csörgey Titusz mellszobrát. Ezzel tisztelgett a Magyar Madártani Intézet a nagy magyar ornitológus előtt.

Csörgey Éva Mária megnyugodva és köszönettel vette édesapja emlékének ilyen megörökítését. (Személyes részvételére már nem kerülhetett sor: idős kora megakadályozta az utazásban.)

Az Óhaza, Tolcsvainé Csörgey Éva Mária halála után sem hagyta a grafikus és lírikus asszony munkásságát feledésbe merülni. Talán a sors akaratából az „Anyám Fekete Rózsa Magyar Nyelvű Nemzetközi Vers és Prózamondó találkozó” 2010-es döntőjében Csörgey Éva „Nagymamácska” c. versét szavalták és díjazták is gyermekkategóriában. Ezt már sajnos nem érthette meg.

Nyugodjék békében az Alpok hegycsúcsai tövében a művész lelkű, sokgyermekes magyar anya, a jólét és a béke országában, a szelídsztyenés erdők karoló ölelésében.

***

Tolcsvai Nagy Gézáne Csörgey Éva Mária verseiből

Ballada

Szent-István napja éjjelén
sokáig énekeltem én.
Meleg, szép holdas éjjelen,
rokon, barát volt énvelem.
Künt néma volt már a határ ...
Oly lágyan pendült a gitár,
úgy csillogott a Balaton,
holdfény táncolt a habokon.
Hallgatta rokon és barát
a sok szép régi balladát.
Szőlőlugasban ülve ott
Apám hunyt szemmel hallgatott.

(Ábrahámhegy, 1956. augusztus 30.)

Akkor a sors is hallgatott.
 Dalolni békén úgy hagyott.
 Nem súgta azt; -vigyázz, lehet
 ez itt utolsó éneked!
 Itt később senki sose hall,
 ez volt most itt a „hattyúdal”.
 Ide nem jössz el soha már,
 megnyílik néked a határ,
 dalt, verset rakj batyudba itt,
 hogy ahol élsz majd, oda vidd!
 Új ország napja süt le rád.
 Ott énekelsz majd balladát!

(Bern, 1980.)

Új kenyér kovásza

Helyet kaptál Európában
 - Szerény helyet? Mégis, helyet.
 Rangod, módod tűnő álom,
 De azért tartsd föl a fejed.

Hogy az ember itt is ember,
 És az élet árnyal, fénnel
 Váltakozik, és telítve
 Itt is bűnnel és erénnyel?

Vesd el vádad! Vesd meg lábad,
 Építs fészket! Készíts békét!
 Nem te gondod az ítélet!
 Küzdj és higgy, és várd ki végét.

Átemelt a Sors, a kertész
 Egyik földből másik földre.
 Verj gyökeret, növessz ágat!
 Ne hullasd a kezéd ölbe!

Tedd a kezéd az ekére!
 Szánts! Majd enyhül lelked gyásza!
 - Légy pillére új hidaknak!
 - Légy az új kenyér kovásza!

(Bern, 1960.)

Tengerparti énekek

- Eljöttem végre partodra megint,
 Ősanya - tenger. Illedelmesen
 köszöntelek. Hullámod lágyan int.
 Amint suhogsz, lélegzeted lesem.

- Megismersz engem? Tudod mily sokat
 vágytam feléd és álmodtam veled?
 Selyemlágó hullám mossa partodat.
 Selyemlágó szellő mossa lelkemet.

- Áll az idő most, nincs más csak Jelen.
 Örök hullámok, zöld-fehér habok.
 A partra fekszem, lehajtom fejem.
 Ősanya tenger altatót suhog ...

- Ősanya tenger, te vagy a legelső
 amelyből minden élősejt fakad!
 Te vagy az eredet. Te vagy a bölcső.
 Tengeristen - Poseidon - csak fiad!

(Spanien, 1970. szeptember)

Homokjáték

A tengerparti fõvenyen keverve
 babrálok csendben aprócska kövekkel.
 Szürkére festi õket mind az éjjel.
 Aranyszínûre fényezi a reggel.

Sok milliónyi, - s nincs kettõ közöttük
 hajsza! - egyforma. Sodorva, kiásva
 csiszolta, vájta, örölte a tenger
 apró finomra, s mégis mindet másra.

Minket is horzsol, megõröl az élet.
 Mindenki másként sérül - kopik, vásik.
 Egy földön élünk s nincs kettõ belölünk.
 Mert lennék én is olyan, mint a másik?

(Tengerparti énekekbõl.)

(Spanyolország, 1970. szeptember)

Képeslap Tessinből

Lelkemnek táviróján
 jelentést így kopogtam:
 „Fehér hajó visz lassan
 és halkán dongva mostan.

Kilépve múltból, mából,
 időtelessé lettem.
 Fény, béke körülöttem;
 Olaszkek ég felettem.

Békélten gondolok most
 távolmaradt hazámra;
 Könny nincsen már szememben,
 dal nem jön még számra,

úgy kettő közt, szelíden
 gondolom így: Vasárnap
 van otthon is most. Árad
 ott is tüze nyárnak...

Egy nagyon öregember
 Ül csöndben egy lugasban,
 Rám gondol és tűnődik:
 - Hol, merre járok mostan.”

(Svájcból küldte Tolcsvainé Csörgey Éva Becht
 Rezsőéknek 1960-ban, édesapjára utalva.)

Novemberi hitvallás

Halottak napja ünnepén
 Sírmécsek intenek felém,
 Minthogyha földbe ásva kincs
 Lenne ott. Ám ott semmi sincs.
 A porladó test semmi sem:
 Ruha, mit nem hord senki sem,
 Ledobott holmi, félretett.
 - Hiszem az örök életet!

Halottaink? Előrement
 Lelkek csak ők. Mi idelent
 Küzdünk tovább, míg tart a lét,
 Gyűjtsek emlékük mécsesét.
 Egyszer lezárul majd utunk,
 S mi is utánuk indulunk,
 De nem fogy el a szeretet.
 - Hiszem az örök életet!

Az Úr elindít - s visszavesz,
 Amikor Ő akarja, ez
 Őtöle függ, jogában áll.
 Ezért hiszem, hogy nincs halál.
 Ki egyszer élt - örökre él,
 Ahonnan jött, majd visszatér.
 /A kétkedés bár rásziszeg/
 - Én a halálban nem hiszek.

A jég ha olvad: víz csobog,
 Felhővé válnak a habok;
 Felszállnak újra a vizek,
 Az öröklétben így hiszek!
 És érzem, vallom: nincs halál!
 Lelkünk, a lényeg visszaszáll
 Oda, ahonnan vétetett!
 - Hiszem az örök életet!

(Bern 1974.)

Feketerigó

Hogyha tavasszal megjövök
 a házunk szótlanul fogad.
 A fákon most bújik a rügy
 s pár ibolya a fák alatt.
 De simogat már jól a nap
 s a hegyről elfogyott a hó
 s megszólal fönna a fatetőn
 egy fekete, vidám rigó.
 A hangja boldog, csattogó.
 Kurjant, füttyül és fuvoláz!

Ez azt jelenti - így tudom:
 „Enyém a fa, a kert, a ház!
 Én itt lakom, fészket rakok
 ha kizöldül a sok levél!
 Enyém a fa, enyém a kert!
 Süt már nap! Elmúlt a tél!”

Én ráhagyom és hallgatom.
 Vele örülök, míg lehet.
 „Lakjál csak itt, füttyülj csak itt
 a fatetőn, fejem felett!”

(Tessin, 1988. április)

„Cece”

Elneveztem Cecének
 kertünk kis madarát.
 A hangja csupa ének.
 Már rámköszönt, ha lát.
 Vörösbecyű, picinyke,
 fényesszemű, vidám.
 Ha dolgozom a kertben,
 szökken léptem után
 és mindig mondja: „Cecce.
 Szavát nem ismerem.
 De ő csak mondja egyre
 s én mondom: Istenem,
 de sok nyelvet tanulunk,
 és mindez nem elég,
 e kis tollas beszédét
 kéne felfogni még.
 - Kér vagy köszön, ha itt van?
 - Érti az én szavam?
 A meg-nem-értett szótár
 szívünkben van! (ha van.)

(Tessin 1998.)

Tessini háztető

A háztetőnk nem díszes, nagy tető,
De úgy takarja ezt a négy falat
Mint tyúk csibéit szárnyai alatt,
S kissé lelassul itten az idő...

Jó, biztonságos, egyszerű fődél.
Napon, esőben, egyformán takar.
Belül képekkel színes mind a fal,
Hűvös nyáron - s meleg, ha itt a tél.

Szeretek élni e tető alatt,
Mert annyi régi otthon elveszett,
Eltűnt, kiégett - és azok helyett
Ez a fődél lett pótlás, ez maradt.

Ébredni jó itt, és aludni jó,
És gondolom, hogy egyszer itt lehet
Békén lezárni ezt az életet,
Ha onnan túlról jön a „meghívó”.

(Magadino, 1987. július)

(A gyászjelentésen közzétett verse.)

SALAMON NÁNDOR

ERDÉSZJELÖLTBŐL FESTŐMŰVÉSZ...**Borsodi Ferenc (1937-2000)
(Életrajzi vázlat)**

A múlt század ötvenes éveinek közepén egy frissen érettségizett, vékony alkatú, álmodozó hajlamú fiatalember nyert felvételt a Soproni Erdőmérnöki Főiskolára. Alig kezdte meg tanulmányait s kóstolt bele az intézmény életébe, amikor sorsa alakulásába végtelenen beavatkozott a történelem. Az 1956-os forradalom forgószele az intézmény erdészjelöltjeit tanáraikkal együtt átsodorta az országhatáron. A hallgatók többsége, néhány kivételtől eltekintve, meg sem állt Kanadáig. A Hódmezővásárhelyről érkezett Borsodi Ferenc azonban Ausztriában maradt, s diplomát szerezve, említésre érdemes festőművész pályát futott be „új” hazájában. Kapcsolatát szülővárosával, családjával mindvégig megőrizte, magyarságának folytonosan tanújelét adta, a szigor enyhülésével pedig többször hazalátogatott. Művészeti munkásságával azonban csak élete utolsó évtizedeiben ismerkedhetett meg a hazai tárlatlátogató, s vehette volna számba a művészettörténész szakmai köztudat. A nyolcvanas években, több városban rendezett, figyelemre érdemes kiállítást, de ez nem bizonyult elégségesnek a „felfedezésére”. Hiába keressük akárcsak említését a Szabó Lilla szerkesztette, a határon kívüli magyar festészetet bemutató tanulmánygyűjteményében, s szócikkét a kortárs magyar művészeti lexikonban. Életművének vázlatos áttekintése meggyőző arról, hogy érdemtelenül került ki az összmagyar művészet fényköréből.

x x x

Borsodi Ferenc életútja Hódmezővásárhelyről indult. Eredendően inkább a természettudományok - főként a biológia! - iránt érdeklődött, de korán megérintette a városban otthonos művészet „szelleme”. Kíváncsi gyermekként kísérgette az újra éledező - az elsőt 1904-ben létesítették! - művésztelepre időnként visszatérő Medgyessy Ferenc szobrászművészt, de találkozott Barcsay Jenővel és a városban felbukkanó művészekkel. Világképének megalapozását döntő mértékben a Tornyai János Múzeumot igazgató, Párizsból hazatért, európai műveltségű költőnek, Galyasi Miklósnak köszönhette, aki odaadó híve volt a „vásárhelyi művészetnek”, barátja Tornyai Jánosnak, József Attilának, szerelmese városának, a tájnak és az alföldi embereknek. Nem mellékesen, rendelkezett azzal a képességgel, hogy varázskörébe tudta vonni a tehetség jeleit mutató fiatalokat, jó pedagógiai érzékkel terelte kedvező irányba fejlődésüket. „Dzsungelnek” titulált múzeumi szobája amolyan műveltséget sugárzó, embert formáló kísérleti műhely volt, ahol életre szóló találkozások, elmét csiszoló eszmecserek részesei lehettek, hasznos tapasztalatokkal gazdagodtak a baráti közösség tagjai.

E körhöz tartozott a Hódmezővásárhelyen 1937. július 18-án született Borsodi Ferenc. Apja, Borsodi Mihály (1904-1987) géplakatos a bánsági Gátaljáról 1924-ben költözött a városba és 1932-ben házasságot kötött a szászsárosi születésű Fenesi Máriával (1908-1997). Két gyermekük született. Az idősebb, Mária a tanári pályát választotta.

Az általános iskolát követően, Ferenc a Bethlen Gábor Általános Gimnáziumban tanult tovább. Jó tanuló volt, főként a biológia iránt mutatott vonzalmat. 1954-ben e téren mutatott kiváló eredményét könyvvel jutalmazták, de már ekkor is rajzolt, festett. Béres Mihály emlékezete szerint, kedvtelésből jártak be a Tornyai Múzeumba, a laboratóriumban az atkai Tisza-holtágban kócsaglesen készült filmjeiket hívták elő, s nagyították képeiket. Galyasi Miklós - 1957-ben kelt levele tanúsága szerint! - Kipling Dzsungel könyve alapján szerepjátékot folytatott fogadott gyermekeivel, a „Szürke Farkasokkal”. Maga Akela alakját „öltötte” föl, de a „Gyülés Sziklájánál” számos könyvbéli névnek akadt „viselője” (Balu, Bagira, Miau). A kissé álmodozó fiút Szike néven szólították, utalva arra, hogy az iskolai szertárban ügyes kézzel tömte ki a madarakat, biológia helyett meg a preparátumokat gondozta barátjával. E munkához az ismereteket Szegeden, a Móra Ferenc Múzeum preparátor tanfolyamán szerezték meg, ahová Galyasi irányította őket. A múzeumban időnként tárlatot is vezettek vagy éppen éjjeli őrseget vállaltak.

Borsodi Ferenc 1955-ben sikeres érettségi vizsgát tett. Valószínű, hogy természettudományi érdeklődése okán, vonzódott az orvosi pálya iránt. Osztályfőnöke, Körtvélyesi Ferenc javaslatára, mégis a Soproni Erdőmérnöki Főiskolára jelentkezett Béres Mihály barátjával. A felvételi vizsga követelményeit a budai Kertészeti Egyetemen teljesítették sikeresen, s ősszel megkezdték tanulmányaikat, felöltötték a hagyományos egyenruhát, amelyhez egy ideig még Ausztriában is hűségesek maradtak. A Templom utcai diákszálláson laktak. Itt ismerkedtek meg Molnár Gézával, aki Mihállyal együtt Bécsben erdészként diplomázott.

Alig kezdték meg a harmadik szemesztert, amikor kitört a forradalom. Minden bizonnyal szerepet vállalt a lázas napok eseményeiben. Erre utal az 1991-ben, a „helytállását” elismerő 1956-os emlékérem, amelyet a bécsi magyar követségen vett át. Csak természetes, hogy a megtorlástól tartva, együtttartott főiskolás társaival az emigrációba.

A soproni főiskolások egy csoportját a bécsi Erdőmérnöki Egyetem Wolfgangsee melletti nyaralójában helyezték el. A három barát mellett, több soproni (Szommer József, Nádassi Brigitta, Palásthy Károly), környéki (Füzi Ferenc, Rozsanich Tamás), s néhány távolabbról érkező hallgató alkotta a társaságot. Itt kereste föl őket segítő szándéktól vezérelve, Dr. Aldo Lardelli feleségével. Borsodi „bizonytalan, rokonszenves, jó érzésű fiatalember benyomását keltette”, ezért határoztak úgy, hogy támogatják tanulmányai végzésében. Ugyancsak támaszt nyújtott a két fiúnak - Borsodinak és Béresnek! - a St. Giligenben élő Hilde Wiesenthal asszony is. Az „ő Ferencük” Lardelliék segítségével a bécsi erdőmérnöki egyetemen folytathatta a tanulást, de már ekkor inkább a rajzolás, festés foglalkoztatta.

A három „erdészjelölt” Bécsben is együtt lakott egy díjtalanul rendelkezésükre bocsátott udvari lakásban. Életükről, sorsuk alakulásáról beszámoltak vásárhelyi mentoruknak, aki hosszú válaszlevelében „útmutatásokkal” látta el őket jövőjükkel illetően. A tanulásra és a majdani „visszatérésre” bízta „fiait”, mert úgy érezte, itthon is szükség lesz majd tudásukra. Figyelmeztette hazafias kötelességükre is a „Szürke Farkasokat”: „*Nektek csak egy vadonotok van, amelyik a Vadvirág tanyánál kezdődik és egy kis kerülővel a vásárhelyi múzeum bőrfoteljéig vezet*”.

Borsodi két szemesztert teljesített, de közben vendéghallgatóként bejárt a bécsi Iparművészeti Akadémiára. A kassai születésű Günther Baszel professzor osztályán aktot rajzolt. Szorgalma feltűnt a neves művésznak, s felhívta rá egy „másik magyar” hallgatója, Puli-Horváth Ferenc figyelmét. A két fiatal életre szóló barátságot kötött, s később közös élmények, kalandok sokaságát éltek meg együtt. Naponta találkoztak, kicserélték gondolataikat gondoljaikról, művészetről, kialakuló nézeteikről. „Örültem a sorstól kapott nemes ajándéknak (...) megtaláltam ebben a vézna fiúban azt, akit a gondviselés küldött az életem útja kísérőjeként” - tekintett vissza a hontalanság éveire Puli-Horváth Ferenc.

Borsodi Ferenc: Velence

Együtt vettek részt azon a bécsi tüntetésen, amelyet a magyar diákok szerveztek, tiltakozva Nagy Imre és Maléter Pál kivégzése ellen - 1958. június 17-én. A letartóztatott protestálók között is ott voltak, de a rendőrség, megfeddés után, kiengedte őket.

A második nyári vakációt Vöcklabruckban töltötték. Dr. Lardelli, az üzem jogtanácsosa és ügyvédje közbenjárására némi pénzkeresethez jutottak a helyi Hatschek Eternit Gyárban. A munkaidőt palaválogatással töltötték. Közben gondozták a Svájcban időző Lardelliék kertjét.

Valójában itt kezdtek intenzíven festeni. A gyár méretre szabott farostlemezekkel sietett segítségükre. Témákat a lakást biztosító Frau Sturm kertjében, a környéken barangolva vagy éppen az üzem területén - olykor munkaidőben is! - találtak. Amikor letelt a szerződésük, a gyár gazdasági igazgatója javasolta, hogy mutassák be itt készült műveiket az alkalmazottaknak. Így kerülhetett sor életük első kiállítására Vöcklabruckban. Az üzemi lap október száma adta hírül, hogy a három hónapig itt dolgozó „ipari tanuló” bemutatja az ez idő alatt készült olaj és vízfestményeiket. A keresés jegyeit, a szárnypróbatárat mutató, expresszív hatású, foltokból építkező tájak, csendéletek és portrék váratlanul nagy érdeklődést és jelentős vásárlási kedvet váltottak ki a közönség körében. Hálájukat egy-egy kép ajándékozásával fejezték ki. A közös munka eredményeként barátságuk tovább erősödött. Szép emlékekkel, s némi anyagi tartalékkal gyarapodva tértek vissza Bécsbe, tanulmányaik folytatására.

Eseményekben gazdag hónapok vártak az erdészeti tanulmányokkal felhagyó egyetemistára. 1958. október 3-án beiratkozott az Iparművészeti Akadémiára. Kiváltotta a hallgatói igazolványt, amelynek adatai folyamatos tanulmányokat, nyolc szemeszter teljesítését igazolják. Az utolsó bejegyzés dátuma: 1962. július 26.

A „két Ferenc” első gondolja, hogy megfelelő albérletet találjanak. A főiskolai segítség szervezet támogatásával szerzett lakás azonban szűkösségével szerény igényeiknek sem felelt meg. Hosszabb keresgélés után, néhány hónappal később, Bécs negyedik kerületében találtak hármuk (Béres Mihály is társult!) számára alkalmas üres bérleményt, amelyet a dán vöröskereszt segítségével sikerült bebútorozni, a „felszereléshez” pedig másik szervezettől is kaptak berendezési tárgyakat.

A Graf Starhembergassei lakásban - a közelükben lakott Tollas Tibor költő is! - új élet kezdődött. Hangversenyekre járnak. Bérletet váltottak a Musikalische Jugend bérletsorozatára. Borsodi különösen érzékeny a muzsikára. Jegyzeteiben párhuzamon vont a zene és a szín között: „*Ha remekmű a kép, hallom hozzá a muzsikát; ha remekmű a muzsika, látom hozzá a képet vagy szobrot*”. Meghívót kaptak a Philharmonica Hungarica jubileumi koncertjére is, amelyet a forradalom 2. évfordulója alkalmából rendeztek 1958. október 27-én, de akkor nem jutott el a Musikvereinsaalba. Szomorúan jegyezte föl az Erkel, Liszt, Bach műveket interprelláló együttes szerepléséről: „*Mennyire szerettem volna meghallgatni ezt a koncertet, (...) zenekar nélkül is hallom (...) érzem a muzsikát*”. Másik alkalommal lelkesülten említi az élményét: „*Gyönyörű volt ez az este, különösen a betét: Rákóczi induló*”.

A jubileumi hangversenyéről ugyan „lemaradt”, de a történelmi esemény, amelynek részese volt, mélyen ivódott lelkébe: „... igen két éve, hogy megtörtént a csoda (...)

a szellem diadala az anyag fölött (...). Boldog vagyok, hogy megéltem ezt a forradalmat, s boldog vagyok, hogy magyar vagyok” - olvasható naplójában. Az emlék a „képalkotót” sem hagyta érintetlen. Vázlatokat készített sebesültvívőkről, hősi halottról, siratóasszonyarcokról. Összegzésként pedig egy színes linót metszett, amelyen a lehajtott női fejet a forradalom szimbólumai, a vöröslő lángok, kék mezőben a lyukas trikolór övezi.

Az akadémián folyó tanulmányok szabad óráiban, szorgalmasan látogatta a bécsi kiállításokat. A múzeumokban, galériákban az európai művészet történetének kiemelkedő mestereinek alkotásaival szembesülhetett. A látott művek egy gondolkodási folyamatot indítottak el a már egyértelműen festéssel elkötelezett Borsodi fejében, amely a művészet helyét, értelmét, saját útkeresésének irányát igyekezett tisztázni. Kételyeire a „nagyok” műveiben kereste a megoldást. Szerencséje volt! Van Gogh, Kokoschka, Schiele, Munch műveivel közvetlenül folytathatta párbeszédet, de - nyilván - albumokat is forgatva, vázlatokat készítve vizsgálhatta, elemezhetette Cézanne, Maillol, Rodin és Kandinszkij munkáit is. Gyors rajzi jegyzetek, alapos megfigyelésre utaló tanulmányok egyaránt láthatók kommentárokkal kísért lapjain.

A Van Gogh kiállítás (1958) katalógus „bejegyzése” a művészet és valóság viszonyát próbálja tisztázni: *„Itt érzi az ember, hogy mennyire nem játék a művészet”*. Úgy véli, talán a holland mester lehetne a követhető „vezérszög”: *„Ő példázta (...), hogy a művészet nem szakadhat el a valóságtól, (...) mit ér egy olyan emberi hitvallás, amit senki sem tud megérteni a kifejezési forma miatt. Mit szól ehhez a modern művészet?”* Választ ad-e Kandinszkij absztrakt festménye? - *„Egy példa az új «modern» művészetből (...). Hová jutunk ezen az uton?”* - Nem zárkózik attól, hogy az elvont művészetnek van létjogosultsága, „a színek nyelvén” teremthet értékes műveket, de ehhez igen nagy művész és fejlettebb érzékű emberekre lenne szükség.

Akkor talán Cézanne, aki arról győzi meg, hogy *„a pusztá szorgalom és akarás nem minden, mint ahogy nem minden a tehetség sem, ha szorgalommal nem párosul (...), úgy érzem, hogy bennem megvan minden ahhoz, hogy az ő útjára lépjek: szorgalom, tehetség, szellem, érdeklődés és munkabírás. Képzelőerő is van bennem”*.

Hitében megerősíti akadémiai professzora. A saját szomorú hangulatát a modell Fridrike képére átsugárzó tanulmányrajzán felismerte lélekábrázoló képességét: *„Érdekes a hangulata, egy külön élete van a képnek. Lelke van, Feri, ha tovább így folytatja, akkor egy festő Beethoven lesz”* - jósolta Eduard Bäumer tanítványának, aki nagy szorgalmával is kitűnt. Rajzok sokaságát veti papírra lendületes, néha idegesen ugráló vonalakkal, kontúrokat tollvonásokkal tónusozó, kitöltő formaadással. Beszélgető modelljeit, sétáló figuráit, vízben lubickoló szárnyasait a Töröksánc parkban figyelte meg. A műteremben pedig Toulouse-Lautrec, Degas, Daumier másolatokat készít, technikai tudását, szemléletét fejlesztve.

Közben pedig tovább töpreng: *„Merre induljon?”*. 1958. november 1-én kelt napló bejegyzése arról árulkodik, hogy egyelőre nem találja a megnyugtató irányt: *„Útvesztőnek érzem a modern művészet jelen útjait, s nem tudok rálépni sem az*

egyikre, sem a másakra". Vitába száll a modern művészet teoretikusaival, mert „nem lehet ott kezdeni, ahová végezetül juthat el az ember”. Meggyőződése, hogy „minden művésznek, ha vázlatosan is, de meg kell tennie azt az utat, amit (...) az egyetemes művészet napjainkig megtett”.

Nagy várakozással tekintette meg a Künstlerhaus Kokoschka bemutatóját, de csalódottan távozott. Felfedezett némely művekben értékeket, de „az újat, eredetit és főleg a nagyszerűt” hiába kereste. Az Eduard Munch kiállítás viszont az elképzeléseihez közelebb álló modernség jegyeit mutatja: „Szép zárt formák, kompozíciók. Sokszor szinte ijesztően bátor színek, meglepően egyszerű megoldások a jellemzői”.

A pályakép vázlatos ismerete alapján megkockáztathatjuk, hogy a „választékból” Egon Schiele - s talán Gustáv Klimt! - művészete hatott erőteljesebben Borsodi munkásságára. Nem kizárt, hogy az előbbi szenvedő, szorongást kifejező emberábrázolásában találta meg rokonszenve tárgyát. A Stephan Galéria Schiele tárlatán rajzait másolja: „Nagyon érdekes rajzok. Jó próbálni”. Tovább foglalkoztatja a Belvedere újabb Schiele kiállítása is: „Az a szuggesztív erő, az az emberi mondanivaló tetszik, ami Schielenél azonnal megragad, és minduntalan visszahúz”.

Tájékozódásának köre azonban nem zárul le a bécsi mester tanulmányozásával. A sokasodó vázlatlapokon Otto Müller, Kollwitz, Alfred Sachs, Maillol szobrok, aktok, fejek sorjáznak. Különösen csodálatba ejtik a svéd Anders Zorn realista felfogású rajzai. „A mozdulatok, a formák tökéletes ritmusban hajladoznak, fordulnak. Élettelik, szilárdan lábon álló alakok, duzzadó formák”, - fejt ki véleményét. „Jó lenne egyszer úgy rajzolni tudni, mint ahogy ő rajzolni tudott”, - fogalmazza meg vágyát. Ugyancsak jó véleményt formál Modigliani festészetéről. Lavírozott tasmásolatai mindegyikéhez fűzött lényegre utaló kommentárt. „Egyéni fogásai, módszerei vannak, mint például a megnyújtott fej, nyak, ami szinte valami gótikus finomságot eredményez, nemesen hajló finom formák”, - olvassuk az egyik figura mellett.

Nem minden tárlatlátogatása végződött érdemben hasznosítható tanulságokkal. Néha kedveszegetten hagyja el a kiállítási csarnokot. A modern izraeli festők Künstlerhausban rendezett bemutatóját egyenesen csapnivalóan gyengének minősítette. Felötlött benne a kérdés: „Hogyan kapott ez jó kritikát Párizsban?” Választ, közvetve, egy párizsi kiállítási kritika kínált, amely az Irodalmi Újság 1959. májusi számában jelent meg, s jól példázta az aktuális események fogadtatását. „Az értelem megrendülése” című írás megpróbálta értelmezni az amerikai akcionista festők kiállítását, mint új irányzatot, de a végső következtetése, hogy ez az extravagáns önmarcangolás „unalmas és jelentéktelen”. A cikk olvastán, a maga számára megfogalmazott egyfajta ars poeticát: „Nem egy európai festő akarok lenni magyar színvonalon, hanem egy magyar festő európai színvonalon”.

Ellentétes érzelmeket indukált a „Kör” csoport és a mexikói kiállítás is. „Tragikus tapasztalatokkal jöttem el a kiállításról” - jegyezte föl, és lehangoltan állapította meg az előbbi bemutatóról: „A művészet, mint olyan, nem létezik többé, divattá vált és pénzhajhászassá. Üzlet lett és érzés, becsület és a művészet iránti alázat már régen száműzve lettek ezeknél a művészeknél”. Némi vigaszt talált viszont a

Künstlerhaus másik tárlatán: *Hiába - csak a népművészet és az ősművészet az igazi, - vélekedett a mexikóiakról. - Ebben van az erő, az egyszerűség, monumentalitás*". Hasonló következtetésre jutott az egyiptomi művészet tanulmányozása során: *„Gyönyörű az az egység és tisztaság, ami az egyiptomi művészetet jellemzi”*.

Az emigrációban töltött harmadik esztendő (1959) - az akadémiai tanulmányokon kívül! - egyébként sem szűkölködött köz- és magánéleti eseményekben, a fényképei alapján ábrándos fiú életében. Albrétükben békés hangulat uralkodik. Borsodi otthon képeit festi, az akadémia alagsorában szobormintázással foglalkozik. Malraux, Egry, Ady, Illyés, Ingres, Braque idézeteket gyűjt, értelmükön tűnődik. Bäumer osztályával Salzburgba indulnak tanulmányútra. Húsvétra, miként karácsonykor is mindig, egyedi üdvözlőlapokat készít, de nem elégedett a munkájával. Júniusban kézhez kapja az Európai Migrációs Központ hivatalos igazolását arról, hogy 24 199 számmal regisztrálták. Közben „bemutakozó” levelet ír Horváth Ferenc családjának Mosonszentjánosra, amelyben erős barátságukról biztosítja a szülőket: *„Jól megértjük egymást és ez nagyon jó - nem olyan nehéz semmi sem, mintha egyedül lenne az ember”*. E szoros barátság elviselte a művészetről szóló vitákat, a művekkel való versengést is. Ilyen pengéváltásra került sor, amikor mindketten lerajzolták Béres Mihály barátjukat, vagy lemásolták Óvári László Pihenő aratók címmel, a Vásárhelyi Tárlaton kiállított életképét, vagy Borsodi megfestette az Olvasó Puli című alakos portróját.

A Bécsben rendezett VII. Világifjúsági találkozón egy protestáló Metzner Hugó grafikát terjesztette - emlékezve az 56-os magyar forradalomra! - „Ne felejtse el Magyarországot!” jelszóval. „... lehet-e felejteni?” - kérdezte a festő, s képteremtő szándék motoszka a fejében: *„Lassan érlelődik bennem a gondolat egy képben kifejezni mindazt, amit ez a szó - Magyarország! - nekem jelent”*. De felméri, hogy még korai lenne e vállalkozása: *Nem vagyok még elég művészileg, gondolatilag, technikailag ilyen feladat megoldásához”*.

Az igazi „nagy kaland” a nyári vakációban várt a „két Ferencre”. Gondos előkészületek után - egy vásárolt oldalkocsis motorkerékpárral - nyugat-európai utazás tettek. Hat országon átvezető, sátorozással kombinált turistaútjuk során, felkeresték Lardelliéket, akik patronáltjaikkal a Mondsee-hez kirándultak. Borsodi itt is festett. Meglátogatták Wiesenthal asszonyt, aki jelentős összeggel járult utazásuk sikeréhez. És beköszöntek a Trierben élő Béres barátjukhoz is. Ingyenes múzeumi belépőjükkel számos, híres múzeumot, képtárt és műemléket kerestek föl. Kiemelkedő élmény volt a Köhler-Müller Múzeum van Gogh-anyagának megtekintése. Közben számos fordulat esemény részei; ismeretségeket, barátságokat kötnek, apró alkalmi szerelmek szereplői. Puli-Horváth részletes naplót vezet, fényképeken örökíti meg az emlékezetes pillanatokat, találkozásokat. *„Utunk nagyon szép volt”*, - zárta le szüleinek szóló részletes beszámolóját.

Majd egy hónapig voltak távol Bécstől és szeptember 4-én érkeztek vissza. Borsodi folytatja főiskolai tanulmányait és szorgalmasan látogatja a kiállításokat. Erősödik a meggyőződése, hogy helyesen döntött, amikor módosította pályáját, mégis sokat töpreng az élet értelmén: *„Milyen egyszerű is az egész! Szülni, élni, meghalni. Mégis mennyi minden múlik azon, hogy tölti ki az ember azt a középső részt - élni!”*

Feljegyzései között hosszabb eszme-futtatás található a művészetről. Mottója egy Schiele idézet: *„Azt hiszem, nincs semmilyen »modern« művészet, csak művészet van és az folyamatosan létezik (...) a művészetben és a vallásban magas érzés rejtőzik. A cél a természet. Ott lakozik az Isten”*. Erre támaszkodva, hangsúlyozza, hogy a művész önmagáról, a világról vall műveiben, amelyeknek egyetlen témája az ember. Miközben teljes szabadságra törekszik, nem feledheti társadalommal szembeni feladatát. Felmerülő kérdés a művészetet negligáló tudomány és technika századában: *„Mit tehet a művész?”*. Arra a következtetésre jut, hogy három választása adódik: kiszolgál, tudatosan szembeáll vagy eredetiségre törekszik.

Az akadémiai stúdiókkal párhuzamosan festett képei minden tekintetben a keresés jegyeit mutatják. Nem véletlenül vonzódik Schiele és Klimt festészetéhez, hatásuk már ekkor szembeötlő s rapszodikusán ismétlődik később is, egy-egy periódusban is. Részben portrékat fest tanulmányjelleggel. A beállításokat változtatja, puhább festői és keményebb, plasztikus felületkezeléssel kísérletezik. A formaadás változatos: valóságos, részlet gazdag leképezéstől (Akt fekete hajjal) a stilizált ábrázolásig terjed (Hölgy vörös hajjal). Jórészt földszíneket - okkersárga, barna, indiai vörös, fekete - használ, a felületeket éles körvonalakkal tartja össze. Ez a színharmonizálás, kisebb kitérőkkel, végig kíséri festészetét.

Utaltunk rá, hogy szinte naponta perben áll az absztrakt festészettel, mégis megpróbálkozik a formalelemények hasznosításával. Szögletes és íves záródású, egymásba hatoló síkokból épített konstrukciói a kubizmussal hozhatók kapcsolatba. Némelyik képen fellelhetők utalások egy-egy tárgycsoportra, inspiráló tájrészletre vagy modellre, amely azt jelzi, hogy nehezen tud csak elszakadni a látványtól. Értzi, hogy ezek az alakzatok közel sem nyújtanak kielégítő vizuális élvezetet és távol állnak eszményeitől. Áthidaló megoldásnak - a maga színkörén belül! - a felületek alapos „megdolgozását” választja, de a megfestett mozgalmak faktúrák megtörik a színek tisztaságát.

„Egy új évtized kezdődött el, az emigráció negyedik évében járunk. Beilleszkedünk a sorsunk osztotta környezetünkbe”, - jegyezte föl az 1960-as év kezdetén Puli-Horváth Ferenc. Festőnk sorsdöntő, új kalandokat sem mellőző események szereplőjévé vált. Osztályával részt vett Bäumer professzor salzburgi önálló kiállításának megnyitására. Ott kerül közeli kapcsolatba a csinos akadémistával, Helga Frommal. Futó szerelmi kalandjai után olyan kapcsolatba lép, amely hatással volt alkotómunkájára is: *„Helgát szeretném festeni (...), ő a jó angyal, a múzsa számomra”*. A csinos lány ettől kezdve, Puli-Horváth emlékezete szerint, gyakran megjelent a szinte testvéri harmóniában élő barátok „diáktanyáján”. Néha együtt vacsoráznak, hármasan fogyasztják a lány asztalra kerülő főztjeit.

Húsvétra elkészülnek a szokásos üdvözlőlapok. Frau Wiesenthaltól megérkezik az ajándékcsomag. Az akadémisták egy csoportja azután, Professzor Egger művészettörténetessel tanulmányi kirándulásra utazik Rómába. A „két Ferenc” csak az örökvárosban csatlakozik, mert ők motorjukkal kelnek útra és valósággal „habzsolják” Itália művészeti emlékeit. Velence- Padova- Firenze- Siena megtekintése után érkeznek

a Termini pályaudvar elé. Együtt keresik fel a nevezetes műemlékeket. Részt vesznek a pápai misén és felkapaszkodnak a Szent Péter bazilika kupolájába is. Borsodi szokása szerint, most is rajzban rögzíti élményeit. „*Boldog vagyok, hogy láttam Rómát*” - nyugtázza Wiesenthal asszonynak küldött köszönő levelében, amikor merőben más útvonalon visszatérnek Bécsbe.

Augusztusban újabb motoros kirándulásra indulnak Hollandiába, amelyet a textiltervezést tanuló Horváth álláskeresőre is felhasznál. Előző évi ismerőseik vendéglátását élvezik. Táboroznak, múzeumokat látogatnak, lányokkal flörtölnek. Emlékeiket rajzok, fényképek örökítik meg. A gondtalan vakációzás végén szétválnak, ő az Angliában tartózkodó Helgához kel át a Csatornán, Puli egyedül motorozik hazafelé.

Októberben neves vendég látogat Bécsbe. Telepy Katalin művészettörténész - ő volt „Bagira” a „dzsungeljátékban”! - Vásárhelyről ismerte „Szőke Szikét”, aki „*csöndes, ábrándos fiú volt, mindenki szerette*”. Meleg szavakkal idézte föl a Galyasi Miklós körében töltött időket. 1961-ben ismételen meglátogatta „*Galyasi szellemi apaságának neveltjeit*” (A másik jelenlévő Festetics Antal volt!). Szikének dedikált Benczur monográfiáját hozta ajándékba.

Decemberben megválnak a hitelbe vásárolt motortól. Részt vesznek Molnár Géza esküvőjén Turrachban, ahol erdészként dolgozik. Megtartják Puli- Horváth búcsúestjét, aki ösztöndíjjal New Yorkba készül. Ez a tény jelenti Borsodi Ferenc számára igazából az önálló élet kezdetét, amelyben osztozik Helga Fromm, akivel szorosabbá erősödik a kapcsolata.

Megkezdí az utolsó akadémiai szemesztert. Professzora javaslatára, magyar történelemből választ témát. 1961. június 30-án kézbe veheti a hároméves képzés befejezését igazoló festő, grafikus és üvegfestő diplomáját. A három feladatot - természet utáni tanulmány; szabad szín és anyagstúdium; falképi ábrázolás a magyar történelemből (Ez volt a Dózsa triptichon! - SN) - a vizsgabizottság egyhangúan, „nagyon jónak” minősítette. Eduard Bäumer indoklása megerősíti a döntést: „*Borsodi Ferenc tanulmányait fáradhatatlan szorgalommal, kitartó komolysággal végezte. Ezért dicséretemet fejezem ki. Önbecsülése és tisztessége megakadályozta, hogy engedje a természetével ellentétes kellemetlen és terhes hatásoknak. Kifejleszti valódi saját stílusát, nem enged a kortárs áramlatoknak, hű marad alak és tárgyi formákhoz. Remélem és bízom abban, hogy lesz ereje és biztos esztétikai szemlélete, útja folytatásához. Ehhez kívánok élénkséget és temperamentumot*”.

A diplomakiállítást megtekintette, férjét is képviselve Ruth Lardelli, így győződve meg arról, hogy valóban tehetséges ember indulását segítették. Nem maradt el a támogatás St. Giligenből sem. A mesterképzőben tanulmányit folytató festőművész nagy igyekezettel kezdte meg az anyagi alapok megteremtését. Főként restaurálási munkákat vállalt egyházi és világi megrendelésre. Kialakult az ügyköre. A restaurálás volt a fő jövedelemforrás, de néha képeire is sikerült vevőt találnia. A kisebb festményekkel még csak boldogult közös albérletükben (Puli-Horváth elutazása előtt kifizette a kéthavi bért!), de az oltárképek javítását csak a helyszíneken tudta

megoldani. A nagyobb lakás megszerzéséhez azonban kis tőkével rendelkezett. Ekkor nyújtott ismét segédkart Frau Wiesenthal. Nagyon kedvező feltételekkel jelentős összeget kölcsönzött a főberlet megszerzéséhez. A Karl Luegerplatzon lévő lakásban már Helgával rendezkedtek be. Itt kis műterem kialakítására is lehetősége nyílt. Közel az akadémiai is, nem kell hosszú utazást tenni. Viszonylag gondtalanul, sokat szórakozva élnek. A kölcsönt képekkel törleszti, egyebek mellett egy Kodály portrét is fest támogatójának.

Az új környezetben erőteljesebbé válnak formakísérletei. Különös, kifejező női portrékat, önarcképet és női aktot fest vörösbe, sárgába „feloldva” (Helga). A természetes formákat síkokra tördeli, majd az így nyert elemekből építi föl szerkezetes konstrukcióit. Úgy tűnik, minta megcáfolná professzora reményeit, de hiába minden erőfeszítése, képtelen eljutni a természeti látvánnyal végleges szakításig, a tér feladásáig, a képsíkba feszítésig. Még a leginkább redukált kompozícióin - rendszerint! - felismerhető a hármastér tagolás, a világos háttér és a sötét tónusú alapsík. Később annyiban változik a helyzet, hogy megragadhatóbb formában ábrázolja a tárgyakat (karosszék) és eltérő korú női modelljeit, de a színvilága változatlan marad.

Barátja 1963-ban visszatér. Néha megjelenik a Luegen téri lakásban. Olykor együtt kirándulnak. Megértéssel szemléli a festő küzdelmeit, az önálló megjelenítési formára törekedve, de a régi kapcsolatot már nem sikerül visszaállítani. Mivel nem kapja meg az állampolgárságot, Puli-Horváth ismét az USA-ba távozik, s csak levelek alapján értesül a festőművész életeseeményeiről.

Az évekig tartó együttlét eredményeként, 1965. szeptember 2-án Helga Fromm „akadémiai festőnő” és Borsodi Ferenc „akadémiai festő” házasságot köt. Esztendővel később Borsodi elnyeri a városi polgárságot. A „hivatalossá” tett szerelem hamarosan meghozta gyümölcsét: megszületett első fiúk, Béla. Ekkor már nagyobb lakásban éltek a Pyrker-gassén.

Talán az életvitelükben beállt változás is szerepet játszik abban, hogy megpróbál eltávolodni a számára egyébként is idegen, érzésvilágától távoli absztrakt kísérletektől. Ráébred, hogy az egyetlen üdvözítő megoldás jelenti a felemelkedés útján az ember ábrázolása. Fényképszerű pontossággal festi alakos képeit, de nem mond le a jelszerű kifejezés lehetőségéről sem. Végtelen változatban „írja át” a női test nemiségét hangsúlyozó formáit, a geometria eszközeivel szerkesztve a képet. Nehéz eldönteni, hogy megrendelői igényeknek vagy a kiállítási trendnek enged a 70-es években kimutatható kettősséggel. Azt azonban érdemes megjegyezni, hogy ezeket az „akt” kompozíciókat átgondoltan, világos rendben - gyakran függőleges tengelyre építve! - szerkeszti meg (Arany figura; Arany nap; Fehér akt; Akt thonet székben), s kínosan ügyel a színek és formák kiegyensúlyozására. Nyoma sincs a kortárs művészetben tapasztalható szerte-lenségnek. Ez a fegyelmezettség azonban gátat is képez, visszafogja a képzelet szárnyalását.

Ez év nyarán - látogatóba érkező barátjával! - szüleihez utazik Hódmezővásárhelyre. A határon szembesülnek azzal a ténnyel, hogy a magyar titkosszolgálat bizony figyeli a bécsi magyar emigrációt is. A vámosok „tudatos” vizsgálódása szorongással tölti el, s az később is nehezen oldódik.

A megnövekvő családnak csakhamar szűkössé vált a Pyrkergrasse-i lakás. Megszületik második fiúk, Dániel. Ismét költöznek! Frau Wiesenthal ezúttal sem tagadja meg segítségét. Újra a város központjában, a Rosenbursen utca 2. szám alatt jutnak tágas, műterem kialakítására is alkalmas otthonhoz. Látszólag gondtalanul élnek. Helga szeretettel neveli fiait. Időnként megérkezik Mihály nagyapa Magyarországról. A művész minden munkát elvállal (kiállítás rendezés, bélyegtervezés, restaurálás), közben festi saját képeit. 1970-től jelentkezik önálló kiállításaival Bécsben és más városokban. A gyakori, megnyitókkal együtt járó és baráti vendéglátások nem sejtetik, hogy azért nem teljesen felhőtlen az ég fölöttük. Némi gyógyírt jelent, hogy 1970-ben elnyeri az osztrák állampolgárságot.

Egy baráti összefüggésben Dr. Joachim Angerer professzor vetette föl a gerasi nyári festőtábor ötletét. Az alapításnál jelen volt Dr. Gaál Károly neves etnográfus, aki majd előadóként vállal szerepet. Ismeretségük a vásárhelyi évekre nyúlik vissza. A cseh határhoz közeli premontrai kolostorban, 1972-ben nyílt meg az első tábor, amely elsősorban műkedvelők számára kínált tanulási, alkotási lehetőséget. A táj szépsége a gyermekkorára emlékeztette a művészt, nagy lelkesedéssel vetette magát a munkába. A szakmai irányítás, a rendszeres életmód, állandó jövedelem felerkentette munkakedvét. Angerer apát nagyra becsüli tehetségét, technikai tudását. A kététenként váltakozó turnus táborlakói szeretik, rajonganak a jó kedélyű mester iránt.

A rajongás olykor átlépheti a mester-tanítvány határt, s eseményei súlyos következményekkel járnak, a család felbomlását is előidézhetik. Most ez történt! Mivel a művész felesége nem bírja elviselni a kolostor keretei közé fogott életformát, bezártságot, csak hétvégeken utazik gyermekeivel Gerasba. A keletkező „úrt” tölti be Lisoletta Hennig (Miriam), aki „beférkőzik” a családba is, majd ráveszi szerelmével a festőt, hogy változtasson életvitelén. 1974-ben együtt hagyják el Gerast, helyiséget bérelnek és „hobbítábort” szerveznek a Thaya folyó melletti Hardegg községben. Az őket követő gerasi tanítványok mellé Miriam rendre új hallgatókat szervez még Hamburgból is. Az egymást követő tanfolyamok gazdasági hasznát felismeri a helység polgármestere is. A tartományi kormányzósághoz felterjesztett, kedvezően elbírált támogatási igényüket ajánlólevéllel támogatja meg.

Amerikából végleg megtért barátját meglepték a művész lépései, de elfogadta azokat, mert tapasztalatai alapján úgy látta, művészetének területén sokat segített „ez a Miriam asszony”. 1975-ben a Bécsben kimondott válás, látszólag lezárta Borsodi kapcsolatát Helga Frommal. A sikeresen működő vállalkozás közben kinötte a bérelt házat. 1977-ben kertet és házat vásárolnak Drosendor-Wolfsbachban, ugyanakkor gyengülni kezdenek összetartozásuk szálai. Olaszországi utazást tesznek, ahol balesetet szenvednek és Miriam megsérült. A tanfolyamok azonban továbbra is vonzzák a hallgatókat. Frau Hennig mindent megtesz a siker érdekében: felhívásokat, ajánlásokat fogalmaz, újságokban hirdeti.

Borsodi változatlan kedvvel irányította a munkát, festette saját képeit és készült az évente megrendezendő két-három kiállításra. Néhány ismert festménye, azt mutatja, hogy megőrizve színei egyéni hangzását! - témáit a környezetéből választja. Apja,

gyermekai, Miriam „Schiele”-s aktja vagy az arcmásokból álló Novák-sorozat, egy szárazabb, talán túlfestett periódust jelez munkásságában. A műkritikusok lelkesen „olvassák ki” műveiből a tehetség nyilvánvaló jeleit. A Salzburger Volksblatt (1976) a „magyar talentum” Római Pincében rendezett tárlatát „Erdővidéki csendes idillek” címmel méltatta. Az embert és tájat középpontba állító művek technikai változatosságát azonban, némi éllel, „vegyesbolthoz” hasonlította, kiemelve finom tájképei telített költőiségét.

1977-ben a Gerensdorfi Nyár (Burgenland) rendezvényeire hívják. Az „akadémiai művész” kiállítja képeit és levezet egy tanfolyamot a „parasztbútorfestészet” tárgykörében, sokoldalú ismeretekre és mesterfogásokra oktatta a résztvevőket.

A következő évben a „két Ferenc” visszatér első kiállításuk helyszínére. Az Eternit Művek és patrónusaik - Lardelli és Hatschek úr! - meghívására közös tárlatot rendeznek - emlékezve a 20 évvel korábbi bemutatkozásra! - Vöcklabruckban. Itt már jelentős munkásságukról adhatnak számot.

„Képek az élet örömeiből” címmel méltatta egy rosenheimi (?) lap a Volksbank Galériában (Rosenheim) 1981-ben rendezett tárlatát, amely egy műgyűjtő, Phyr Ulrich közreműködésével nyílt meg. Tájképeket, az ablak-sorozat darabjait és cirkuszfestményeit állította ki - és itt szokatlanul valóságú! - bonctani tanulmányaira alapozott, sápadt aktjait (Ezek mappában maradtak!). Portréi alapos kidolgozottságukkal emelkedtek ki az anyagból.

Az 1982-es év tárlatai közül talán a Retz városi galéria, katalógussal kísért bemutatója emelhető ki. L. Grünzweig bevezetője a „vidéki műterem” nyugodt alkotó légkörét méltatta. Fontosnak tartotta megemlíteni, hogy az életformát választó művész jelentős szerepet játszhat a kortárs művészet eszméinek terjesztésében egy a művészettel ismerkedő közegben. Sebestyén György részletes pályarajzot írt a katalógus reprodukciói elé.

Egy-egy képe korábban szerepelt a Vásárhelyi Őszi Tárlaton, illetve a hatvani portré biennálén, önálló tárlatra azonban csak 1985-ben érkezett meghívás. Borsodi augusztusban a város környékén festett, majd sor került a többteremnyi „hazatérő és tisztelgő” gyűjteményes kiállításra. Az anyagot bemutatták Debrecenben, Hatvanban, Miskolcon és Szegeden is. Minden alkalommal, elismeréssel méltatta a helyi sajtó, részletesen taglalva pályája jelentős állomásait - a Tornyai Múzeumtól a wolfsburgi „birtokig”. Egyik kritikus sem feledkezett meg Galyasi Mikós érdemeinek hangoztatásáról. Hézsó Ferenc pedig mély magyarságtudatát emelte ki, amely egy másik nép kultúrájában bontakozott ki.

A következő másfél évtized az életmű kiteljesedésével telt. Kitartott kedves témái mellett: csendéletek, virágok, gyümölcsök, aktok, néha mitológiai történetek. Színeinek heve pedig fokozódott, tisztább, áttetszőbb hatást ért el. Szüntelen formakeresése - véleményünk szerint! - mindvégig jellemzője maradt festészetének.

1993-ban a „Miriam-korszak” is lezárult. Elváltak és visszaköltözött Bécsbe, ezt Dr. Lardellivel is tudatja. Az 1956-os kitüntetés átvételekor már újra első feleségével

jelent meg. Több alkalommal látogatott haza. 1990-ben részt vett a soproni egyetemi találkozón, 1995-ben és 2000-ben az érettségi találkozókön. 1997-ben mélyen megrendítette anyja halála. Gyakrabban van együtt fiaival, Helgával. Megülik a családi ünnepeket. 2000-ben tesznek még egy autós kirándulást Nápolyba, a Vezúvhoz. Puli barátjával az egykori nagy nyugati utazás megismétlésére készülnek, de erre már nem került sor. 2000. szeptember 18-án lezárult Borsodi Ferenc festőművész, restaurátor élete.

Munkásságának értékelése alapos kutatómunkát igényel. Mi most csak arra vállalkozhattunk, hogy Prof. Dr. Puli-Horváth Ferenc festőművész Szike című dokumentumgyűjteménye alapján - kézbeadásáért ezúton mondunk köszönetet! - felvázoljuk közel sem szokványos pályaképét, amely Hódmezővásárhelyről Sopronon át ívelt Bécsig, majd Alsó-Ausztriáig, de művei Európa számos galériájában keltettek figyelmet a „magyar talentum” művészete iránt.

Pálhegyi Árpád: Látom a megnyíló kapukon

JEGYZET

BŐSZE BALÁZS

NAPLÓRÉSZLET

Üzenet három fontos személyről (Szabálytalan levélben, osztálytársaimnak)

Huncut, mosolygós vasárnap délelőttökön mentem a Csengery utca 7-be, akkor még élt anyai nagyanyám, karosszékben ült, s néha Nusi néni nagynéném kíséretében, aki a két hóna alá nyúlva hátulról segítette körbe a lakásban, bottal a kezében elvégezte napi sétáit.

Délutánonként apámmal, anyámmal már nem mentem fel oda, ahol nagymama élt három leányával, nagynénémmel. Én délután már szerelmeket hajkurásztam, a Várkerület promenádon gusztáltuk barátommal a kirakatok előtt bámészkodó diáklányokat, kimenős kollégistákat. Még nem volt férfiatlan a közszellemben, hogy a Hoffer fagyijából elnyaltunk egy-két gombócot. A Hofferéből, békebeli magánvállalkozás volt a keskeny és hosszú cukrászda, talán 6-8 parányi tonett asztallal és székekkel. A falakon temérdek festmény, a fiatal Hoffer Dudi akvarelljei. Aztán moziba mentünk, ahol a sötétség védelme alatt lehetett fogni a leány kezét, átölelni a vállát, s egy félénk csókot is nyomva málnaízű szájára.

Mint mondom, délelőtt érkeztem nagymamáékhoz, az ovális ebédlőasztal mellett telepedtem az oldalára, átsimogattam és masszíroztam a kézfejeit. Amikor joggal szidtak a felmenők, szememre hányva a lustaságot, a csavargásokat, nagymama egy darabig elhallgatta a zsörtölődéseket, majd finoman az asztalra koppintott, s mint egyre inkább gyengülő, ám tekintélyben nem csorbuló korelnök rászólt a felnőttekre: - hagyjátok békében azt a gyereket! S egy csillogó, Kossuth ezüst ötforintost csúsztatott a markomba. Amikor aztán ezeket a bank beváltotta, többet adott érte, mint a névértéke. Ebből vettem az első - Túra Csepel - biciklimet.

A délelőtti látogatás nagymamánál kezdődött, majd átültem Nusi néni szobájába a csíkos fotelba, hátam mögött a görpikoló, egy izgalmas és mutatós bútordarab, oldalt a nagy, háromajtós könyvszekrény, benne a könyvek egymás előtt, két sorban. Volt egy láthatatlan hátsó, és egy látható első sor. Az előttük lévő polcsikon emlékek. Színházi távcső, bombázásból repeszdarab, csontlegyező, '56os nemzetőr karszalag.

Én elnyúltam a csíkos fotelban, kinyitottam az aznapi Új Embert, s a következő fél óra alatt kiolvastam a lapot. A verseket is, prózákat is elolvastam, Rónay György prózáját, Pilinszky János tárcáját, s Ölbey Irén verseit. Élveztem a nőiesen lágy, Isten és a természet ölen végigsimuló sorait, rövid verseiből sugárzó példamutató hitet. Ölbey Irén egy évvel született édesapám után (1902-ben) és három évvel édesanyám előtt. S ha akkor, és ott - tetszésemre - idéztem tőle, együtt örültünk Nusi nénival, aki tudta, hogy az Én Újságomat szerkesztette, hogy francia irodalmat fordított. 1947 (Hét aranykrajcár) és 1970 között (Ezüstbárányok) nem jelent meg kötete. Az utolsó, A béke szigete 1982-ben kerülhetett olvasói kezébe. Amikor Esztergomban, a Ferences

Gimnáziumban a hatvanas évek első felében osztálytársaimmal ismerkedtem, a kitűnő diákfocista, Ölbey Bélánál feltűnt a névazonosság. Rákérdeztem nála Ölbey Irénre. Kikerekedett szemmel, csodálkozva nyugtázta tájékozottságomat. - A nagynéném mondta. -

Teofil atyánk, gondos prefektusunk minden vasárnap hozta az osztálynak a friss Új Embert, s havonta a Vigíliát. Esztergomban is olvastam Ölbey Irén frissen megjelent verseit. Nem mondanám, hogy ez bárkit is érdekelt akkor. Még a rokon fiút sem nagyon. Az apostol című versével búcsúzom Ölbey Iréntől: „Másé a rév és másé az aranya, / Koldus én vagyok, egyedül magam. / A kert, a mező másoknak terem, / Vagyok száműzött, örök nemtelen. // Engem Krisztus cégérnek tett ide, / Hogy számon élön éljen az ige. / Utolsó én az emberek között, / Csak tanítok, csak sebet kötözök, // S megáldom azt, aki engem szidva szid, / S megcsókolom, aki kővel meghajít, / Én dolgozom, hogy körmöm leszakad, / S jutalmam nincs a kerek ég alatt. // Az én utam kietlen elhagyott, / Mert költő, költő s apostol vagyok. / Kenyér vagyok, melyből mindenki tör, / De engem vad, maró éhség gyötör. // Ital vagyok, mit akárki ihat, / De engem az Úr - jaj szomjazni hagy. / Olaj vagyok. Én rólam írva van: / Világítsak s emésszem el magam.”

Egy másik tanítónővel folytatom, akit újra felfedeznek napjainkban, s a liberális, hitetlen rosszindulat teszi - méltatlanul - ma is vitatott személlyé. Tormay Cecilére célozok, aki 1900-ban már huszonnégy éves, és hatvanegy éves, amikor meghal Mátraházán.

Egy másik tanítónő, aki a jelzett végzettséggel a XX. század első felében magas iskolát végzett és ért el oklevelével, hiszen akkor főleg még a férfiaknak állt a tudás zászlaja, magasabb iskolát, érettségit vagy diplomát nő csak miniszteri engedéllyel szerezhetett.

Harmadik voltam (négyosztályos gimnáziumban) a ferenceseknél, amikor egyik magyarórára Kükü (Csányi László tanár úr), az irodalom és a nyelvtan tanára beállított az akkor frissiben megjelent háromkötetes irodalmi lexikkal a hóna alatt (a Benedek Marcell-félével), s mindenki kérhetett egy személyt, akit a Kükü megkeresett a lexikonban, s felolvasta. Tormay Cecilét senki sem kérte, szerintem senki sem hallott felőle. Benedek Marcell pedig igaztalanul írt róla, reakciós szerzőnek beállítva a női remekíró, aki korának egyik legnagyobbja volt, 1914-ben elnyerve a Magyar Tudományos Akadémia Péczely díját.

Gyönyörű kiadásban a Könyvbarátok Szövetségének kiadásában, a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda munkájával fordítását olvastam először, tizenévesen, a Szent István király intelmeit. Latinból fordította Tormay Cecile, s tette élvezetes és épületes olvasmánnyá számomra. Már akkor hallottam az általa szerkesztett folyóiratról, a Napkelet-ről, ami tizenhat évig élt, s Tormay Cecile a Nyugat ellenpólusának szánta. Ellenpólusának, nem ellenfelének. Talán nem is kirekesztő, de a Nyugat zárkózottságával szemben nyitott, az újakra, stílusokra és szerzőkre egyaránt fogékony Napkelet!

Molnár Jóska bácsi, soproni író, a város első szocialista polgármestere, 1945-ben, a két háború között novellapályázatot nyert a Nyugatban. Felsőlőverei villájában a

díványra volt kikészítve egy sereg folyóirat. - Ha kell, vidd el mindet - mondta nekem. Így lett tulajdonom a Nyugat több példánya első és másodgenerációs szerkesztésben, Kelet Népe, Illyés Magyar Csillaga, a könyvbarátok közlönye, a Diárium (Czakó; Kenyeres; Máté 1931-1948). Otthon az Új Időket lapozhattam, de nem akadt kezembe Napkelet. Kíváncsi lettem volna, milyen volt az ellenpólus. Mert a Nyugatban csalódtam. Többségében középszerű és rétegirodalmat közölt (néha remekműveket is természetesen).

Tormay Cecilét, a hosszúkás arcú, hullámos dauerolt hajú, komoly, sőt szigorú tekintetű hölgyet leginkább bundában tudtam elképzelni, perzsaszörme muffba bújtatott kezekkel, nagy, széles karimájú kalapokkal. Vagy bokáig érő bő ruhában csipkegallérral, nagy darab Remington vagy Triumph írógép fölé hajolva, ahol a papírlapok közül kilóg a szürkés-kék indigó.

Meg rokokó garnitúrába képzeltem, faragott, hajlított lábú karcsú fotelba, parányi tetejű görbe lábú asztalka mellé, amint puritán formájú ezüstkanállal, gőzölgő sötét teát keverget, az apró virágmintás áttetsző fehér, zsindeyes gallérú herendi csészék a kanál koccanásától csilingelő muzsikálásba fognak, s kicsiny, metszett, hosszú nyakú, hasban gömbölyödő üvegsében sötétpiros, átható illatú rum tükrözi a délutáni hangulatot.

Nusi néném már kilencven évéhez közel, ágyhoz kötötte magát. Nem tudott önállóan jönni, menni. Ütem az ágya szélén és gyakran beszélgettünk. - A hátulsó sorban, alulról a második polcon van egy feketébe kötött, jelöletlen könyv. Keresd meg - kért és utasított. Mikor megleltem, nem könnyen, jól el volt dugva, felmutattam, - megtaláltad - nyugtázta. Vidd magaddal. A tiéd - közölte. Belenéztem: 1920-ban jelent meg a Rózsavölgyi és Társánál. Tormay Cecile ajánlása: „A forradalmak egy csendes, szelíd áldozatának ajánlom ezt a könyvet, feledhetetlen Édes Anyámnak.” A könyv a Bujdosó könyv volt, és „A fájdalom könyve”. A mi gimnazista kori irodalmi bibliaszervezőnk, Szerb Antal ezt írja Tormay Ceciléről: „dekadensen kiművelt író”. Azért is kell ragaszkodnunk hozzá, mert az úri Magyarország írója. S ez nem kevés!

Tormay Cecilét Madame Curie helyére választották a Népszövetség Tanácsába. Jelölték Irodalmi Nobel Díjra (1936-ban). Most is van tőle könyv a kisasztalomon, az olvasnivalók között, Az ősi küldött regénytrilógia (Budapest. 1934-37), a tatárjárás korából. Már háromszor nekifutottam, majd félretettem. A Bujdosó könyvvel is alig bírtam. Attól, hogy az ember valakiről vagy valamiről tudja, hogy nagyszerű, még nem biztos, hogy megszereti. Így vagyok a nagyívű nyárspolgárral, Thomas Mann-nal is.

Bücsúzom Tormay Cecilétől, s intelmét örizzük „Az ősi küldött” című regényéből vett idézettel, a Fehér Barát szavaival: „Gyűlölség, és harag ne legyen köztetek, mert kevesen vagyunk mi magyarok, és ha mi nem szeretjük egymást, akkor minket a világon bizony senki sem szeret (...)

Sok nyomorúságban sínylődtetek, és sok megpróbáltatásban van részetek, de vegyétek észbe, hogy a mi országunk nehéz szeglete a világnak és emberemlékezet óta mindig csatáznak érte a kelő nap és a nyugvó nap népei. Itt csap össze keletnek és nyugatnak örök forgószele, és minden népet hamarsággal elsöpört innen. Senki birodalma sem volt itt maradandó. Csak a magyarok népe állt meg e földön kimozdíthatatlanul, és

magányosan, véresen is megáll a helyén, míg lesz, aki meghaljon érte. És lesz! Sok harcosaink sírjától dombos a mi országunk. Magyar temetők nyomják le itt nagy súllyal a földet, hogy se a nyugati szél, se a keleti szél talpuk alól a világnak a vesztére soha el ne hordja, mert ettől bizony kibillenne a forgandóság örök tengelye. Ezért nekünk akkor is küzdenünk kell, mikor nem csatázunk. Nem csak hadibárbddal, nyíllal és kopjával kell megvívunk a harcot, de vívunk kell a lelkünkben is, csaták után, romlásban és szerencsétlenségben. A bátorságot és hadifegyvereket Ázsiából hozták a mi pogány eleink. Sose tagadjátok és felejtsetek őket! A harc feletti harcra pedig a szent királyok és térítő nagy papjai örökségül hagyták reátok az Úrnak tanítását, mellyel mindig akkor győz majd népünk, mikor elvesztek a csaták fegyverei.”

Szent Lukács evangélista írja (Lk 9, 62): „Aki kezét az eke szarvára tette, és mégis hátratekint, nem alkalmas az Isten országára”. Nos - ennek az intelemnek Buda Ferenc költő igazán megfelel. Egész élete, kiállása, helytállása tükrözi az evangéliumbeli tanítást. Nem tekintett hátra!

Tíz évvel idősebb nálam, ő a Civis város, Debrecen szülötte, én a Civitas Fidelissimáé, a Hűség Városáé. Párhuzamokat keresek, így vonok összekötő jeleket. Azt írja a Magyar Irodalmi Lexikon (Akadémiai Kiadó 1984): „1957-ben néhány verse miatt elítélték”. Igaz. De a letöltött börtön évekről fél sort sem ír a szócikket jegyző O. S. Pedig Buda Ferenc rab volt, a szabadságért írt verseinek rabja, a bolsevikok rabja. Az embertelen arcú szocializmus, a hazugság korának rabja. „Kiskéssel korunk földjébe árok - / gyökeret vert a dudvás félelem. / futószalagon szerelt tárgyalások / gépcsarnoka a tárgyalóterem. / Fék csikorog, kiszáll a két detektív: / „X. Y. itthon van? Jön velünk!” - / s a zöld ügyész előtt a ferde, fiktív / vádak ellen hiába érvelünk. / Dagadnak már a hús fogházfalak / alul fém, felül a rossz salak -, / a torkokba hül a tiszta szó rekedten. / De hát sebaj, a búza majd kinő, / s asztalhoz ül az ítélő idő / a földgolyónyi tárgyalóteremben.” (Falak könyve 1957 - Részlet)

A kilencvenes évek első felében az egyik VÁRhely folyóiratba írt tanulmányt az előző évi évkönyvről, a Soproni Füzetekről. Tanulmányában kiemelve a sorból, dicséző mondatait, értékelését olvashattam verseimről. Igencsak örültem. Emlékeimben élénken élt, hitvallása, de két nevezetes szerelmes verse is. Talán Kis-Vertse (frankás osztálytársam Esztergomban) lelte valahol a verseket, amiket gyakran idéztünk szerelmes állapotban. Kedvenc volt akkor Shakespeare 75. szonettje: „Az vagy nekem, mi testnek a kenyér / s tavaszi zápor fűszere a földnek” (fordította Szabó Lőrinc); meg Apollinaire-től: „Letéptem ezt a hangaszálat / már tudhatod: az ősz halott” (fordította Vas István); s persze Buda Ferenc a fő-fő kedvencek között: „Ne rejtőzz el, úgyis látlak! / Rád csukom a szempillámat. / Benn zörömbölsz a szívemben, / s elsimulsz a tenyeremben, / s elsimulsz az arcom bőrén, / mint vadvízen a verőfény. / Nagyon jó vagy, jó meleg vagy, / nagyon jó így, ha velem vagy. / Mindenekben megtalálalak, / s öröm markol meg, ha látlak. / Nézz rám, szólok a szemednek, / ne fuss el, nagyon szeretlek!” Szellemileg, vagyis platóian átérezte az egész gimnazista osztály. Gyakorlatban már kevesebben. Bár jártak a diákmisékre lányok, akik bármit, csak frankásokkal. Álltak hátul a gyóntatószék körül. S akik érdekeltek voltak, a kevesek,

mentek hátra „gyónni”, megbeszélni a légyottot. Cifrább esetek is estek egy-egy vaskapui kiránduláson, mélyúti hegyfalba vájt borospincében, vagy míg a szállást adó nagynéni litániára ment a körtemplomba. De Buda Ferenc szerelmes rigmusai éltek bennünk, idézgettük, s vihart kavartak a sorok. Szíveinkben, hogy belerezdültek a Prímásziget fáinak lombkoronái.

Valamikor a múlt század kilencvenes éveinek a végén, Buda Ferenc a Sopron melletti Fertő parti községbe, Fertőrákosra költözött. Egy-két évre talán, feleségének javasolta a levegőváltást súlyos légúti betegségére az orvos. A mészkőbarlangjáról és Mithras-szentélyéről ismert nagyközség Fő utcai házsorának baloldala, ha Balf felé megyünk a tó nádas partján, virágzó szőlőkultúrák között, a baloldali házak belső, udvari felén tíz-tizenöt méteren sík terület, füves, konyhakerttel vegyített, onnan lejtősen lefelé szőlők kapaszkodnak akáckarók erdeibe, s lenn a tó, szürkés vizével, hófehér vitorlásaival. Gyönyörű látkép. A költő itt tengette hétköznapjait, Sopronban a Benedek Elek Pedagógiai Főiskolán működő Németh László Népfőiskola alkalmazta munkatársnak. Buda Ferenc költségkímélő módszere, kerékpáron járt be a Húség Városába, jövet és menet is jelentős szintkülönbséget legyőzve a drótszamárral. A Budát foglalkoztató népfőiskola jelentős értelmiségi találkozókkal, szimpozionokkal írta be magát a híradásokba. Rendezvényeikre többször hivatalos voltam, sőt a közös vacsorákra is, ahol Cs. Varga Pista (az ELTE ny. professzora) barátommal, egykori győri bencés diákkal szemben ültünk, s kihasználva a ritkás együttléteket (ő Egerben lakott, lakik), szorgosan beszélgettünk. Nemesyszer posztgraduális képzésben, újságíró jelölteket oktattunk, s vizsgáztattunk együtt.

Egyik vacsorán mellém keveredett - részéről készakarva és kiszámítottan egy furcsa fiatalember, érdeklődő tekintetű volt, mindenre rezdülő szemű, parasztcsizmában, csizmanadrágosan, fehér ingben, fekete mellényben és fekete parasztkalappal a fején. Fura figura volt - akkor - mindenképpen beszélgetni akart velem, ami nem lett volna ellenemre, de szemben ült Cs. Varga, akivel sűrű kitérőalkalmat hordoztunk, erre az alkalomra várva. Csak talán egy évvel később derült ki, hogy a mellém ülő fiatal férfi nem volt más, mint az azóta ismertté vált mesemondó, Berecz András. Itt találkoztam s ismerkedtem meg, vele főiskolai vendégszobájában beszélgettünk, a tárgyilagosan jellegzetes Litván György történésszel, aki Budához hasonlóan hat évig ült börtönben. Mint a Petőfi Kör tagja, elsőként követelte Rákosi Mátyás lemondását. Cs. Vargának köszönhetem ismeretségemet a soproni Smuk Jánossal, Barsi Balázssal (OFM), akik gimnáziumi osztálytársai voltak Győrben. S általa lett barátom egykori tanárunk, a népzenekutató bencés, Jáki Sándor Teodóz (OSB). Amikor a Buhim-völgyi Szalon meghívta Teodóz atyát, unokaöcsém, Bösze Ferenc, veszprémi ügyvéd, a Szalon házigazdája engem hívott a rendezvényt moderálni. A kezdés előtt a több emeletnyi szabadtéri kőlépcsőn, a Kálvária-szikla mellett felkapaszkodtunk a bazilika mellé, az érseki palotába. Itt Márffy Gyula veszprémi érsek várta Teodózt, egykori tanárát, hiszen ő is győri bencés diák volt egykor. Boroztunk, s összetegeztünk az érsek úrral, aki három évvel idősebb nálam. A jól sikerült Szalon est után megszólított egy csokornyakkendős úr: - Osztálytársad volt a Pelle Gabi? - kérdezte. - Nincs csak

osztálytársam, de a díszteremnyi méretű hálóban a szomszédos ágy lakója. Sokat beszélgettünk elalvás előtt. Te ki vagy? - kíváncsiskodtam!? Így ismerkedtem meg Etter Ödönnel, esztergomi ügyvéddel, aki Pelle Gabival egy házban lakott.

Hajnal László Gábor vagy egy évtizeddel fiatalabb újságíró-közíró, a kilencvenes években lett a Sopronnal szomszédos Kőhida (fegyházáról országosan ismert Kőhidtelep) lakója. Mint igencsak fiatal nyugdíjas itt vett családi házat, minél közelebb, csak pár méterre essen az osztrák határtól, s alakította kedvre, szemre és szájra kiválónak. Az alagsorban dolgozószoba, derűs könyvtárszoba roskadozó polcokkal, szalon kandallóval. A Szabad Európa Rádiónál dolgozott, s a rádió megszűntekor, korra, nemre, s a náluk eltöltött munkaévekre tekintet nélkül, nyugdíjazta munkatársait. Remek és bibliaian jámbor eljárás volt. Úgyhogy, akkor még tele a bukszája nyugatnémet márkával és feneke alatt egy hatalmas BMW-vel vegetált, azaz írt, és adta ki egymás után könyveit. Egy hétvégi péntek estére meghívta házába, Kőhidára a soproni írók egy szeletét. Ott volt Sarkady Sándor, a Bugyi-Jászberényi házaspár, Sass László, Horváth Egér Feri és én. Nagy eleganciával, italokkal és hidegtálakkal, begyújtott kandallóval fogadott bennünket. Mindjárt itt lesz Buda Feri is Fertőrákosról - közölte.

Kinn havas-lucskos, csontot dermesztő november vége volt. Egyszer csak betopant félig átázott bakancsban, átfagyva Buda Ferenc. Határozott, keményen férfias arcvonásai barázdáiban izzadságpatakok, haja lucskos volt. Forralt boros poháron melengette a kezét. A legtöbben - én is - itt találkoztunk vele először. Kerülgettük a szavakat, mígnem hozzáfordulva szóltam: - El akartam mondani neked, s belefogtam: - „Szürkeszemű szelíd este / ereszkedik a szívemre...” Verse harmadik sorát már ő is mondta velem. A tizenkettediktől pedig, mintegy szavalókórus, mondtuk mindnyájan. Megrázta a kezemet, könnyes volt a szeme sarka. Megölelt. Ettől a pillanattól kezdve, barátok voltunk.

Találkoztunk tavasszal Sopronban a Templom utcában, a Széchenyi Gimnázium sarkánál. A régi épületből ifjak csivitelő zsongása hallatszott, a nyitott ablakokban feltűntek a kócos diákfejek. Leugrott a kerékpárról, amint meglátott. Még egy óra múlva is ott csiripeltek körül bennünket a verebek. Utaztunk együtt Soprontól Budapestig, a folyosón állva megváltottuk a világot. Aztán még egyszer, mesélte, a fia ide nősült Sopron közvetlen környékére. Az 1996/97-es Soproni Füzetekben köszöntöttük soproni írótlársak Buda Ferencet a Himnusz haza című versével: „Homok-haza Szíkföld-haza / múltam és jövőm halmaza // édes gyümölcscsel éltető / aszú fűvön tengődttető // Köröskörül kinyílt egek / hová legyenek mivé legyenek // hátul pogány s pogány elől / jobbról Bizánc Bécs balfelől // Utak pora szíkföld sara / kék hajnalok gyöngyharmata” (részlet). Talán Kecskeméten, talán környékén él. Több mint tíz éve nem láttam. De akárhol van: éltesse a mindenség Istene, a magyarok Istene!

SZIMON JÁNOS

A SOPRONI GYŰLEKEZETBEN SZOLGÁLATUKKAL NYOMOT HAGYTAK ÉLETEMBEN*

Dr. Friedrich Károly

Talán nem is fejezi ki a fenti sor azt, amit vele, életével és munkájával kapcsolatban tudatosítanunk kellene. Nem is lehet egy sorban összegezni, ha címről van szó, hogy mit tartalmaz egy ember élete, akinek szívében, gondolataiban ég városa, gyülekezete iránti láng, amolyan olthatatlan fáklya, amelyet nem tud kioltani semmiféle ideológia, rendszer, viharok kegyetlensége, áramlatok sodrása, csak a halál. Ha ilyen lángoló testvért és hazafit temetünk - már pedig el kellett temetnem, miután Urunk elszólította városa, evangélikus gyülekezete közösségéből - mindig előkerül a kérdés, vajon lesz-e még ilyen ismerője a városnak, mint ő volt? A jelek pozitívak, és reménységünk, hogy a fiatalok közül többen az „olthatatlan fáklyát” hazában és egyházban, városban és gyülekezetben tovább viszik és világitanak vele, az evangéliummal hitet szilárdítanak, a hazaszeretettel melegítenek, és kaput nyitnak. Álljon előttünk most Kari bácsi, mint Sopron díszpolgára az evangélikus Életben megjelent írás alapján:

Dr. Friedrich Károly, aki már 1970-ben „Pro Urbe” kitüntetést kapott „Sopron városáért végzett kiemelkedő munkáért”, most 80. évében beért a ritka elismerés, melyet a város vezetőségétől kapott: a díszpolgári oklevél. Nem minden évben érik be ilyen gyümölcs. Kutatom a kitüntetett életében a családi, városi és gyülekezeti gyökereket.

A családi gyökerek mélyek Sopron életének talajában.

- Nagyapám bognármester volt, édesapám városi főszámvevő, öten voltunk testvérek - vallja, aki a város életében terjedő családi gyökerektől nem tudott, de nem is akart és ma sem kíván elszakadni. Elöttem van minden évben az Újév előtt küldött képeslap, melyen soproni háttérrel az unokái is láthatóak: Ez a képbeli háttér is tükrözi:

A városhoz is erős szálak kapcsolják. Nem tudom, hogy van-e még ma a városban olyan ember, aki Úgy ismeri, Úgy szereti, és olyan lelkesedéssel tudná megismertetni a hazai és külföldi turistákkal a „civitas fidelissima”-t, mint Ő. De nézzük csak az 1921. évet, hol volt, amikor a „leghűségesebb város” címet érdemelte ki a ma „aranyérmes” műemlékváros?

- 15 éves diák voltam, amikor a népszavazás folyt, és az eseményeket szomorú gimnazistaként éltem át; mert csomagoltunk a költözésben lévő iskolánkban. Akkoriban

* Részlet a Szerző „Életem lelki tükrében” c. emlékiratából

sokat jelentett számomra Ziermann esperes ígehirdetése, mert mindegyikben hazaszeretetre buzdított.

Ez a szeretet Kari bácsi szavain ma is átsüt, ha bemutatja a várost és kapcsolat-teremtő szolgálatot végez hazaiak és külföldiek kalauzolásában.

- Nemrég Steger osztrák vicekancellárt vezettem. De egészségi okok arra kényszerítene, hogy lazítsak. Legtöbbször mégsem tudok nemet mondani, ha a város vezetősége, vagy a GYSEV igazgatósága kér „magas” vendégek érkezésekor. Csak ne ütközzenek a terminusok... (Amit kifejejtett: nekünk sem tud ellentmondani, ha külföldi vendégeink érkezésekor - legutóbb a paderborni énekkar - felkérjük.)

Gyülekezethez kötődő kapcsok is erősek. Egy lélegzettel szívta magába a hazája-városa és egyháza-gyülekezete iránti szeretetet szinte az „anyatejjel”.

- A soproni templomunkban részesültem keresztségben, konfirmációban és esküdtem. Édesapám, mint a gyülekezet presbitere, a pénzügyek intézésében is aktív, vezető szerepet töltött be. Magam is hosszú ideje presbiter vagyok.

Személyes élményem: amikor 1980-ban első szolgálatra jöttem Sopronba és leszálltam az állomáson, egy külföldi csoport vezetőjeként Friedrich Károlyt ismerhettem meg elsőnek a soproni presbitériumból. Számíthattunk eddig szolgálatára: tartott előadást gyülekezeti-presbitériumi együttléten. Vezette az Evangélikus Világgyűlés hozzánk érkező vendégeit. A legutóbbi templomunkban szolgáló külföldi énekkar karnagya így köszöni meg levelében a „csodálatos vezetést”: „Nagy tudása, párosulva humorról és mesélő adottsággal lebilincselte, megvidámított bennünket és barátunkká tette a várost.”

Isten adjon Sopron idejé díszpolgárának, gyülekezetünk szolgáló presbiterének erőt, egészséget, hogy a címerében nyitott kapujú városunk benne olyan polgárt mondhasson sokáig magáénak, aki barátta tud tenni még sokakat városunk és gyülekezetünk számára nyíltszívű szolgálatával!

Pröhle Jenő

Sopronban találkoztam vele először, amikor a gyülekezet megválasztott lelkesének. Teológiai professzor édesapját már nem ismertem, mert minket már nem tanított, csak látásból a templomban és a „Hit világa” könyvéből. Károly testvére viszont több teológiai szaktárgyból táplálta, bővítette hitismeretünket. Amikor Jenő bátyját meglátogattam otthonában, egy rendkívül szerény, kissé hajlott férfit nyitott ajtót alázatosan, páratlan szelídséggel és szeretettel. Ezt az első benyomást a gyülekezeti életben való találkozásnál és együtt munkálkodásnál csak úgy kellett módosítanom, hogy szerénysége, szelídsége és alázata párosult hatalmas tudással és ismerettel, valamint gyülekezete és egyháza iránti szeretettel és felelősséggel. 2001-ben a soproni Liceum udvarán Pröhle Jenő emléktáblája előtt egykori licista tanítványa, Sümeghy József a hűségét is kiemelte, és így fogalmazta beszédében: „*Hűséges ember volt, akit elszakíthatatlan szálak kötöttek ehhez az iskolához. Nyolc évig volt az iskola eminens tanulója, majd fél évszázadig tanár, a nehéz, kaotikus időkben pedig 1947 és 1950*

között az evangélikus líceum utolsó és a Berzsenyi állami gimnázium első igazgatója... Egész életét odaadta az iskoláért, szeretteiért, tanítványai ezreiért. Emberformáló szent műhely volt részére az iskola! Az igazgatói és a tanári szobából később a hatalmas könyvtárba költözött. Mint könyvtáros, a könyvek csodálatos birodalmában nagyon otthon érezte magát.” (Soproni Füzetek 2001. 174-176. old.)

Hűséges volt gyülekezetében is. Ott ült vasárnaponként a tudós tanár az evangélikus templomban. Érdekelte a gyülekezet minden ügye. Előttem van egy felejthetetlen jelenet, amikor kórházba került, de erről nem tudtam. Heti rendszerességgel végzett látogatásaim során szobája nyitott ajtajából észrevett és intett, hogy jöjjenek be hozzá. Felesége is ott volt, de szeretett Évája helyett most engem kérdezett, hogy mi újság van a gyülekezetben, a veszélyes állapotba került templomon hogyan folynak a munkák. A csupa kérdés tüzeben égő férje felé forduló hitvese, alázatosan csak ennyit mondott: most nem én vagyok a fontos...

Gyászjelentésében a maga és családja bizonyágtétele olvasható, mint gyászkeretes vallomás: „Életünkben, halálunkban az Úréi vagyunk!” (Róm 14,8).

1986-ban a gyászoló szerettei felkérésére ez ige alapján hirdettem a feltámadás evangéliumát temetésén a soproni temető kápolnájában.

Timár Antal: Gondoskodás

KUBINSZKY MIHÁLY

A BETŰ ÖRDÖGE

Ismét azzal kezdem, hogy Csataki Bandi bácsinak volt egy gyűjteménye, melyben sajtóhibák, elírások, komikus tévedések egyaránt szerepeltek. Vajon hova lett ez a kollekció? Talán az általam itt most közreadott furcsaságok is hozzá illenének.

Az első nem nevetető, inkább bántó. Úgy érzem, nem hagyható szó nélkül. Az Unicus Kiadó 2009-ben jelentette meg Konrad Sutarski és Domonkos László „Megőrzésre átvéve” című kötetét. A szerzők a régi Árva és Szepes vármegyéktől egykoron elzálogosított vidékre, Lengyelországba látogattak. Sok műemléket ismertettek, képen be is mutatnak, öreg embereket szólaltatnak meg, régi eseményeket elevenítenek fel. Értékes és érdekes ez a munka, élvezetes és tanulságos olvasmány. Mindössze kis tévedés csúszott a szövegbe.

A kötetnek rögtön a kezdetén az egykori Szepes vármegyében levő Lapsze Liznie nevű, Nedectől kissé keletre fekvő faluval találkozunk. Annakidején Alsólápos volt a neve, a megye szepesófalui járásához tartozott. Ahhoz a nagyon kicsi területhez, ami az 1920-as trianoni békeszerződéssel Lengyelországhoz került. Az alsóláposi templom védőszentje Szent Kvirin (lengyelül Kwyrin). Lengyelországban az egyetlen templom, mely e vértanú szentre emlékeztet. A könyv szerint a templom a XIV. század elején épült, apszisa román stílusú, későbbi bővítései gótikus és reneszánsz stílusban mutatkoznak. Quirinus, ahogy a rómaiak latinul hívták, Kr.u. 300-ban Sziszek (a régi Rómában Siscia), püspöke volt. Nyilván pannoniai hatáskörrel, mert miután őt a Diocletian császár uralkodásának a végén, 303-ban kitört könyörtelen keresztényüldözés során elfogták, Savariába, a mai Szombathelyre vitték. Itt ítélték halálra, mert nem volt hajlandó keresztény hitét megtagadni. Követ kötöttek a nyakába és a Perint patakba dobták. Holttestét a Soproni kapu mellett temették el. Évszázadokkal később földi maradványait Romába vitték, ahol a Via Appián levő San Sebastiano templomban helyezték immár örök nyugalomra. Eddig a szomorú történet.

És most szó szerint, amit a könyv erről a 18. oldalon így ír: „*A vértanú testét átszállították Porta Scarabatensis-be (a mai ausztriai Ödenburgba)*”, stb. Hát először is, a soproni kapu Szombathelyen volt, másodszer pedig Sopron nem lett Ausztria. Feltételezem, hogy a történetet előadó lengyel plébános olyan térképen azonosította Scarabatensis-t, mely 1920-ban jelent meg. Nálunk is ismeretes ilyen kiadás. Ezen a térképen a békediktátum szerint Sopront Ausztriának ítélő határvonal szerepel. A lengyel szerző ezért a tévedésért nem hibáztatható. De azért a magyar kiadónak, szerzőnek vagy lektornak, szerintem mégis csak illene tudnia, hogy „Porta” kaput jelent és Ödenburg pedig Sopront. Sopron nem osztrák város, 2009-ben sem.

Hozzá kell ehhez fűzni, hogy Szent Kvirin feltételezett kivégzésének helyén halála 1700. évfordulóján, 2003. június 4-én Szombathelyen a Perint parton emléktáblát avattak

A GySEV motorkocsijainak utasterében az 1950-es években szép fényképek kis idegenforgalmi reklámként szolgáltak. A kocsik a magyar és az osztrák vonalakon egyaránt közlekedtek. A képek feliratai ezért kétnyelvűek voltak. Az egyik képen a fertői Esterházy kastély mutatkozott. Alatta a szöveg: Fertőd, Kutató intézet. Németül: *Fertőd/Eszterháza- Versuchungsanstalt*. Ez a német utasokban, akik tájékozódni akartak, hol áll a szép kastély és ezért el is olvasták a kép aláírását, feltehetően derűltséget kelthetett. Mert a német Versuch szó ugyan kísérletet jelent, ami a kutatással még valamilyen kapcsolatot jelenthet, de a Versuchung fordítása: kísértés. A Miatyánk német szövegében is előfordul: Führe uns nicht in die Versuchung (Ne vigyél minket a kísértésbe). Hogy Fertődön kit és miért kívántak kísértésbe vinni, ez nyitott kérdés marad. A kutató intézet német nyelven helyesen Forschungs-Institut. A tanulságot, mely szerint "Aki nem tud arabusul, ne beszéljen arabusul" már nem lehet levonni, mert a téves felirat, noha évekig a helyén maradt, immár fél évszázados. A kocsit régen selejtezték. Csak ilyen öregember, mint én, emlékezhetik rá.

A harmadik „ördögi” történetem labilisabb lábakon áll. Olvastam a könyvet, úgy emlékszem németül. Noha írója magyar ember volt: Békessy János (1911-1977). A Hans keresztnév és a magyar családnév kezdőbetűiből faragta írói nevét: Hans Habe. Nem tudok a „baki” oldalszámára hivatkozni, mert a könyvet Diebold Karcsi bácsi özvegyétől, Hilda nénitől kaptuk kölcsön. És ő sem él már, örököséről sem tudok. De a hibára biztosan emlékszem, annyira feltűnő volt nekem, amikor 1975-ben olvastam. (Olvasmányaimról jegyzéket vezetek).

Hans Habe egy időben sikerírónak számított. Regényei keresettek voltak. ILONA című regénye több nemzedék huszadik századi életéről szól. A két főszereplő kapcsolata Budapesten érlelődik, majd a férfit - még a háború előtt - behívják katonának és Sopronba kerül. Ilona pedig meg akarja látogatni. Vonattal érkezik városunkba. Az állomáson konflisba ül és egy *a belvárosi Beloianisz téren levő előkelő szállodába hajt*. Az még csak belefér a költői-írói szabadságba, hogy noha a kiválasztott belvárosi téren sohasem épült szálloda, egy szállodát oda képzeljen. De a név, az már baj. Mert a teret, amit az író nyilván helyismeret hiányában egy újabb várostérképen kiválasztott, annak idején Ferenc József térnek hívták, még később is sokáig. Majd 1951-ben a tanácselnökhöz utasítás érkezett, hogy valamilyen közteret vagy utcát el kell nevezni a görögországi kommunista vezetőről. A döntés Sopronban a mai Fő térre esett. Nehezen érthető, hogy Hans Habe nem csodálkozott el ezen a szokatlan néven, melyet bizonyára nem ismert, amikor a térképről tájékozódott. Nyilván nem volt járatos a legújabbkori munkástörténetben.

De végül még ide fűznék egy Beloianisz névéhez kötődő soproni történetet. A Beloianisz név kötelező elterjesztésének áldozata lett hazánkban többek között egy balatoni hajó is, melyet vízre bocsájtása után szintén erre a névre „kereszteltek”. Sopronban azokban az években Friedrich Karcsi bácsi nagy buzgalommal és óriási sikerrel városnéző-városismertető sétákat vezetett. Az ismertetést hallgató résztvevők nagyrészt szakszervezeti üdültetéssel városunkba érkezett hazánkfiak voltak. Hans

Habe-val ellentétben egyiküknek feltűnt, hogy ez a furcsa név nehezen kapcsolódhat ahhoz a belvárosi térhez, melyen a gótikus szerzetes-templom, a városháza és az egykori megyeháza között a Szentháromság szobor áll. Ezért meg is kérdezte: „Tessék mondani, miért kapta ez a szép tér a balatoni hajónak a nevét?”

Az ördög negyedik csínytetését - ezt csak ennek nevezhetem- egy nemrég kiadott, igen figyelemreméltó munkában találtam. Nincsen köze Sopronhoz, de a mulatságos félreérthetőség miatt mégis előhozom. És ismét azt kell hangsúlyoznom, hogy a szerzőnek aligha lehetett tudomása a magyar szöveg kétszínűségéről (a szó szoros értelmében), hiszen ő angol és anyanyelvén írta munkáját. Arról a nagyszabású, apró betűkkel is közel 600 oldalt kitevő magyar történelemkönyvről van szó, melyet az 1980-as évek végén Budapesten szolgálatot teljesítő brit diplomata, Bryan Cartledge írt. Angolul 2006-2007 években két kiadást is megélt. Az Officina kiadó „A magyar történelem egy angol szemével” címen jelentette meg 2011-ben. A kötetet a magyar történelem mélyreható ismerete, a magyarság iránti tisztelet, sok helyütt jogos bírálat hatja át. És főleg rokonszenv, melyet újabban gyakran hiányolnunk kell a világban. A könyv szépen illusztrált, képek és precíz térképek együtt kísérik végig nemzetünk hányatott életét. A munka szívemet-lelkemet melegítette, amikor az 542. oldalon hazánknak az Európai Unióhoz való csatlakozását ismertette azt olvastam: Magyarország „2004-ben az Európai Unió teljes jogú tagja lett, és ez is megerősítette, állandóvá tette azt az orientációt, amelyet kultúrája mindig is kifejezett. Európa lett gazdagabb általa.”

A kötetben előforduló mintegy közel félmillió szó szerepel, a betű ördöge egyet mégis megrágott. Szerencsére ez nem is bántó, hiszen kevés olvasónak fog feltűnni. A 310. oldalon, abban a fejezetben, mely fővárosunknak a dualizmus korában bekövetezett szép fejlődését tárgyalja olvasható a következő mondat: „*1887-ben gördült végig a Nagykörúton az első zöld villamos*”. Nem az a baj, hogy a kiépülőfélben álló Nagykörútnak még csak egy szakaszán gördült abban az évben a villamos, inkább az, hogy az ördög a színbe bújta bele. A sárga villamoshoz szokott pesti zsargon szerint a „zöld villamos” illemhelyet jelent.

A mai nemzedéknek ez a pesti szójárásban elterjedt kifejezés talán már kevésbé ismert, de ismét csak a saját korosztályomra hivatkozom, amelyik ezt ismerte és használta. Nem tudom, hogy a kötet ajánló előszavát író John Lukács tudja-e, mit értenek a pestiek zöld villamoson. Hiszen ő ahhoz a nemzedékhez tartozik, amelyik ezt a kifejezést még biztos ismeri. De az ördög legnagyobb csínye abban nyilvánul meg, hogy az 1887-ben indult kísérleti járat kocsijai, melyek a nem sokkal később Nyugati pályaudvarnak elnevezett állomástól a körúton a Király utcáig futottak, még valóban zöld színűek voltak!

DOKUMENTUM

DÁVIDHÁZY ISTVÁN

CSODÁK ÉS CSUDÁK*

I.

Erdélyben esik az eső...

1944. október 2.

Tábori kórház, Bonchida, Bánffy-kastély.

No ezzel megvolnánk, felöltözhetsz, mondta az idősebb sebész a műtőasztalon fekvő hadnagynak, akiből az imént szedett ki két aknaszilánkot. Majd megkérdezte, mennyi idős is vagy és mióta vagy a harctéren? Huszonegy éves vagyok, és pont hat hónapja vagyok a hadműveleti területen, volt a válasz. Egyébként mi volt rajtad, amikor megsebesültél? A gépkocsizóknál rendszeresített bőrmellény. Szeretném látni, itt van? Igen, abban hoztak be. Hozd ide a hadnagy úr bőrmellényét, szolt oda az orvos a lábán és oldalán megsebesült hadnagy öltözködésben segédkező legényének. Az orvos tüzetesen megvizsgálta a bőrmellényt, főleg a seb felőli oldalát, majd ezekkel a szavakkal adta vissza: „Édes fiam, érted sokat és jól imádkoztak. Idenézz, az a szilánk, amit a bordáid közül szedtem ki, pont azon a két milliméteres négy réteg bőrön ment át, ahol a mellény elejét és hátát összevarrták. Kicsit előbbre, vagy hátrább ér el, nem én kezellek, hanem a tábori pap, mert az irány a szíved volt.”

II.

1944. október 1-2.

Sopron, Csalogány köz 3.

Ezen az éjszakán, pár száz kilométerrel nyugatabbra, a hadnagy egyébként aggodalmaskodó természetű édesanyja felébreszti a harcterről szabadságon levő férjét, és nyugodt hangon ezt mondja neki: „Erdélyben esik az eső; Pisti könnyebben megsebesült és biztonságban van.”

III.

Váratlan viszontlátás

1945. június 11.

Ramniowl-Sarat, Románia, szovjet hadifogoly-gyűjtőtábor.

Az előbb említett hadnagy több ezer magyar és német hadifogoly társaságában meglehetősen illúziók nélkül várta sorsának következő fordulatát. Ami viszont

* Szerkesztőbizottságunk tisztelettel és szeretettel köszönti a kilencvenéves vitéz Dávidházy István ezredest.

bekövetkezett, teljesen váratlanul érte. Délelőtt a vízért való sorbanállás után (több-ezer embert egy vízcsap szolgált ki) azzal a hírrel jött oda hozzá apja volt ezredének a tábori papja: „Pista, most hozzák be az édesapádat”. Ettől kezdve együtt voltak, együtt szállították őket Konstancán át Szevasztopolba.

IV.

Majdnem feltámadás

1946. február 12 - 1946. március

Szevasztopol-Moszkva-Ivanovo-Kinesma-Mihailovo.

Apa és fiú tisztársaikkal együtt február 12-ig maradtak Szevasztopolban. Innen, a viszonylag enyhe tengermenti klímáról tizenkét napos utazás következett fűtetlen vagonokban, miközben kint (és bent is) húsz, huszonöt fokos volt a hideg. A kivételesen kegyetlen őrszemélyzet a foglyok szemeláttára adta el vodkáért az ennivaló túlnyomó részét az állomásokon összesereglett lakosságnak, úgyhogy az állandó éhezés a hideg elviselését szinte kibírhatatlanná tette. A szállítás során még Moszkva elérése előtt az apán kitört a difteritisz, amit egy német törzsorvostól kapott el, akitől az indulás előtt még a szevasztopoli tábor betegszobájában elbúcsúzott. Harmadnapra a láza ma-

Szám **66**

Elsősegély-lap.

Név: *v. Dániel hágy István*

Rendfokozat: *Egyes*

Csapattest: *53/4*

Diagnózis	Sérülés	Betegség
	<i>E II</i>	
Kötés: I.	Mu.	V.
Érleszoritás ideje:		
Injekciók: T.	Mo.	C.
Kelt	<i>I. István</i>	

ORVOS

gasra szökött, de a szállítmányt kísérő részeg felcsernő „szimulant” kiáltással rácsapta a vagonajtót, ahová a fogolytársak támogatták el a nagybeteget. Végre a szállítás tizedik napján sikerült öt bejuttatni a betegvagonba, ahol már többen haldokoltak. Apa és fia a vasút kienesmai végállomásán látták viszont egymást. A fiúnak, e sorok írójának, mai napig legszörnyűbb hadifogsági emléke az, hogy a kimerültségtől és az éhségtől annyira ereje végén járt, hogy minden érzelmi megnyilvánulás nélkül, pusztán annak a tudomásulvételére volt csak képes, hogy az apját utoljára látta élve, amikor őt a többi nagybeteggel és a szállítás során meghaltakkal együtt a táborból értük küldött tehergépkocsira rakták. A szállítmány vánszorogni képes része élelmezés nélkül, két-napos gyalogmenettel ért be a mihailovoi táborba, ahol a megérkezés utáni napon terjedt el a hír, hogy az ezredes él, és életben is marad. Amikor hosszabb lábadozás után elhagyta a kórházat, sikerült megtudni a gyógyulás és gyógyítás történetét. Először: a kórházban egy hadifogoly milánói egyetemi magántanár vette kezelésbe, aki felismerte a difteritist. Másodszor: a vasúti végállomástól 48 kilométerre fekvő őserdei hadifogolytábor kórházának gyógyszerei között amerikai eredetű diftériaszérum is volt. Harmadszor: az orvos fentmaradt a páciensével egy egész éjjelen át, mert felismerte, hogyha a szérumot egyszerre adná be, annak a legyöngült szív működésre végzetes következménye lenne, és ezért az életmentő szérumot csak cseppenként adagolta.

Az ezredes 1948-ban ötvenévesen, nagyobb egészségkárosodás nélkül tért vissza a hadifogságból, és mint éjjeliőr dolgozott 1981-ben baleset folytán bekövetkezett haláláig.

Sopron, 1999. június 8.

HÁRS JÓZSEF

ISTVÁN, A FESTŐ (1927-2002)

Egy pályamunka töredékei

Lassan kifutok az időből.

István, a festő - öcsém - egy nemzedék számára biztosan jellemző alakja volt a városnak. Amint mise után kórusra kíváncsiskodva nézi a regisztereket és az orgonista lábmunkáját, amint A/4-es rajzpapírra festi az ezerszer látott Ikva-parti részletet, vagy Lakits úr jóindulatú szakértelmére bízva sokat próbált kerékpárját a Petőfi tér sarkában. Erdőt járók tanúi lehetek annak, amikor az első ibolyát kereste, vagy az utolsó cikláment megtalálta. Sível a vállán kaptatott a dombon felfelé, mindig ugyanazon az úton, hideg szélben, olvadó napsütésben. És nyáron, amikor számolta: hányszor úszhatja végig a Tóalmot a zsiliptől a csiborlakta nádasig, hogy ebédre időben hazaérjen. De volt munkája is. A szűken mért iskolaévek utáni kertészkedést említhetném. És ami pénzt is hozott: a Kossuth utcából, Bieleréktől húzta a koszorúkkal megrakott kis kocsi itéletidőben az evangélikus temető halottasházába. Tudom, tudom, ez csak ritkán adódott. Viszont öntudat-ébresztő volt számára, mikor - kísérletek után - állandó munkára alkalmazták a Siketek (és Nagyothallók) Tanintézetében. Addig és attól kezdve nem csak moziba járt, nem csak ismeretterjesztő előadásokra, hangversenyekre, hanem az intézet báljaira is. Én ezekről a dolgokról keveset tudtam, éltem a magam életét, ő pedig, Anyám következetes ráhatására, naplót vezetett. Az anyag biztos, hogy nem teljes. De így is 26 füzet - vaskos és néhány lapnyi -, másoktól rámaradt, vagy Isten nevében erre szánt papírgyári termék. Békén feküdt szekrények mélyén addig-addig, míg fel nem került a listámra: ezzel foglalkozni kell.

És akkor döbbsentem rá: lassan kifutok az időből. Mégsem szeretnék elszakadni a naplótól, ezért néhány feljegyzést szemelvényként közrebocsátok.

+++

Mint ahogy a szobrász egy természetalkotta kőből kifejti megálmodott alkotását, úgy próbáltam a nyersen maradt anyagról lehántani gyarló esetlegességeit, s ábrázolni az egyszervolt, megismételhetetlen embert. Az itt-ott felszínre csillanó palák jelzik, mi húzódott össze a betegségtől gúzsba kötött mélyben: az épnek látszó test mögött a soha egészen ki nem fejlődött lélek. Mögött? Igen, mert én is csak kívülről vagyok képes befelé hatolni.

Egy - betűhíven közölt - kristálytisza példa 1941. február 6-i megörökítésekor:

„Mit álmodtam? II. 1.

Mami mondta, hogy beszédet fogok mondani. A torna teremben sok gyerek gyűlt össze. Én kimentem a sorból és Radó bácsi előtt leültem egy székre. Az igaz-

gató bácsi meg a harmónium előtt ült. Én pedig bámultam és füttyültem és csak annyit mondtam, hogy vérszerződés. Radó bácsi azt mondta, hogy nem szégyelled magad Pisti? Hogy nem tudtál a leckéből többet mondani.”

+ + +

Az 1. sz. füzetéből

[Apámnak mint építészmérnöknek jóembere volt Rauch Lajos asztalosmester a Csengery utcában. Ezért öcsémet egy időre tanoncként alkalmazta.]

1946. 04. 27. „Ma a Rauch bácsinál.

Ma reggel fát, forgácsot adtam a műhelypincéből, később léceket gömbölyűre gyalultam, gyalukést köszörültem, bútort segítettem a folyosóról a műhelybe vinni Jani segéd úrnak és Nagy Karcsi segéd úrnak. Utána tisztára söpörtem mester úr házának folyosóját. Közben tüzet is raktam a műhelybe, ismét lécet gyalultam gömbölyűre, végül összetakarítottam. A gépházban a gépeket tollsöprűvel lesöpörtem. Összesöpörtem az ott heverő fűrészpont és a fadarabokat összehúztam és hazamentem. Sötét felhő jött, siettem haza. Otthon zeller leves és babfőzelék, jó tejszínhabos kávé volt ebédre. Jóllaktam.”

1946. 04. 31. „A kitelepülés.”

„Hétfőn elmentem a Rauch bácsihoz. Egyszer csak kiszól az ablakon a mester úr és azt mondja: Eridj haza Pista, kitelepültek. A Rauch asztalosmester úrnak az összes segéde kitelepült. Senki se jött be a műhelybe. Azt jelentette a mester úr felesége. Sok tányérsapkás rendőr kíséretében, sok megrakott lófogat, tele holmival, nagy vonulásban. Azokat telepítették ki, akik németnek vallották magukat. A telepések vonatait is láttam. Marhakocsiból vagy személykocsikkal keverten, Sopronból.”

A 4. sz. füzetében található 1952. március 30-i feljegyzéséből derül ki, hogy 1952 februárjában ment először a (városi) kertészetbe, mégpedig a Jezsuita-kertbe dolgozni. „Valamikor jezsuitáké volt, később magántulajdon lett. Ott vettek fel kertészetbe munkásnak, kertésznek” ... Együtt lapátolt havat vagy trágyát Pór bácsival és Szabó [keresztneve Vince, megadva egy másik helyen] bácsival, a 72 éves „nyugalmozott” detektívvel. Melegágyi ablakokat pedig „Nikita volt huszárezredessel és földet Megyesi Miklóssal”. Egy „Horacsek” nevű vezető is említetik. Öreg Kis néni és Jolán szerepel még név szerint egy „Fregádnéval” együtt. Először öten voltak, később jött közéjük „Takács Lajos huszárezredes” is. Az idézőjelek nem biztonságot, hanem ellenkezőleg bizonytalanságot jeleznek, hiszen öcsémre kell hagyatkoynom, mint egyetlen forrásra. Ugyanis az ötvenes években több telephelyen is működött kertészeti vállalat[?] iratanyaga, a kapott levéltári tájékoztatás szerint, az idők folyamán megsemmisült.

Így értékelődik fel Istvánnak, a festőnek a naplója. A következő idézet már a Fertő-parti szőlőkről szól. (Az említett strand a Pittner-féle, akkor már lepusztult létesítmény.)

„Balfi szőlőben munkában.”

„1952. év július végén helyeztek oda. Először Niki[ta] és Takács bácsi mondták, hogy a Palatinusban jelentkeztek. Az Ikvahídnál találkoztam velük. Elmentem oda hazulról. Először gyalog mentem ki oda. Hatan voltunk a Fertő-strand fölött. Ott két szép fehér ház látszott. Az egyik közelebb, a másik távolabb, zöld rámás nagy ablakokkal. Az előbbinek két nagy ablaka volt. Bent szép sorjában tíz ágy is volt és két asztal padokkal. Aztán a brigádvezető összeírta az embereket név szerint. [Akkor] vettem egy kapát és a dombok között álló dugványokat szabadítottam meg a gaztól. Eleinte négy sort kapáltam, gyomláltam [ki a] nagy gazokat. Később több hosszabb-rövidebb sort is kapáltam meg. Aztán a dombon egy háromszög alakú részt. Aztán felmentem a dombra a Rax felé. A Schneeberget, a Károly-várat, a Várhelyet, a Fertő-tavat is szépen lehetett látni, a nádtömeget is egy öblőrszen. Három napig voltam kapáló, gyerekek szolgáltak vízzel. Szekéren mentem Sopronba a legényekkel, gyerekekkel és ki a szőlőbe. Egyszer lapos kocsival, két ló húzta, egyszer gyalog, egyszer egy darabig pados teherautón utaztam, nagy teherautó volt. ... Aztán vízfordó lettem: legényeknek, a szőlőben kapálóknak, szőlőt kötöző lányoknak hoztam kannában vizet. Először egy szemüveges fiúval találkoztam a kútnál, szintén vízfordó lett. Aztán gyalog mentem haza. Később kerékpárral jártam ki és vissza Sopronba, a Vörösmarty 10. számú házba. [Kifelé a] Deák térnek, a kurucdombi iskola előtt a téglagyáraknak, a Pihenőkeresztől balra vezető első széles úton kerekeztem munkahe-lyemre.”

„Almát, körtét, szőlőt is ettem ott, a szőlőben, a gyümölcsös, fás részben. Munkások kínáltak meg velük, gyümölcsökkel. Lányok és legények, brigádvezető is kínált, adott szőlőt. Megettem azokat a szőlőfürtöket. Másik szemüvegtelen lett később a vizes, avval találkoztam többször is. Kerekas kutat hajtottam, felhúztam kerékkel egy vödört vízzel tele, beöntöttem kannába, kannákba. Lánc volt a vödörré és egy tengelyre erősítve. Kerek cső ment mélyen [le, ahol] a víz volt, ott a cső összeszűkült. Láttam, hogyan kötözik a szőlőket a karókhhoz a lányok és legények, hosszú karós vadszőlőt [?]. Szőlőben kis „hordágyon” [saroglya?] Kálmán Józseffel szőlőt is hoztam dombon le a házhoz. Nyolc ládat.”

1952. 09. 10-11. „Munka a Nyugati majorban.”

[Egy alkalmi munkás hétköznapija 1952-ben. Naplójának szövegét alig-alig igazítva.]

„Hétfőn mondták még a szőlőben, hogy menjek ki a Nyugati majorba, [ott] kel-lene lennem. Aztán még ott dolgoztam [a szőlőben], és hazamentem. Másnap Vönöckinek megmondtam az irodában (a Palatinusban, odamentem). Aztán megkérdeztem, milyen a kijárat oda, az út. Azt mondta, jó út van oda, kerékpárral is lehet közlekedni, menni. Hazamentem. Másnap reggel elindultam kerékpárral. A vámháznál mondott út sáros volt, tovább kerekeztem. A Hubertusz alá értem. Kerestem jobb utat, amelyik a Nyugati majorba vezet, nem találtam. Találtam egy sorompóházat. Az úton lezáró sorompó volt, piros-fehér csíkokkal. Visszakerekeztem. Két katonát lát-

tam, egyik vizet öntött ki vödörből. Aztán visszaértem a sáros úthoz és azon egy darabig kerekeztem a Nyugati majorig, aztán fűvön is kerekeztem. Fű végül ritkás lett, gazok széjjelágazók lettek, aztán termények. És a kerékpár kerekeire ragadni kezdett a sár és ezért vittem a kezembe a kerékpárt egy szénakazalig, ott letettem, szalmát tettem a kerekeire, aztán leszedtem róla. Árnyékba állítottam a szalma[kazal] nyugati oldalára. Aztán továbbmentem kerékpárral. Egyszer csak hátulról berregés hallatszik. Hátranézek. Egy teherautó jött. Megvártam. Egy legény szavára felálltam a sofőr mellé, a lépcsőre. Úgy értem a majorba [ezzel]. Kicsit kisebb volt az óriás teherautóknál, de duplán volt két kereke egymás mögött. Az ablaktól gömbölyű volt az orra, aztán egyenes szellőzőrésszel. Aztán egy épülő ólhoz értem. A kerékpárt egy legény letette nekem. Árnyékba tettem kerékpáromat, aztán megtaláltam a munkaegység-vezetőt és az visszaküldött teherautóval. Már irodájában leigazolt és visszaemelték kerékpáromat a teherautó szállítórészébe. Mikor a meszet lelapátolták a munkások, fölszálltam. Még a majornál a padot lehajtották, mikor egy hídhöz értek, ott lelassítottak és a kerékpárt fogva leültem, elhelyezkedtem egy padra. Aztán gyorsan csuszkorálva kiértünk a sárból, az aszfaltos útra. A motorja jól dolgozott az autónak. Nem szóltam időben, nem jutott eszembe, [csak] az Ógabona térnél szálltam le. Kerékpáromat egy legény leemelte. Hazakerekeztem. Letettem táskámat, elsétáltam a Palatinusba, kértem írást. Vönöcki elvtárs adott pecsét nélküli írást. Haza mentem. Már késő volt. Nem mentem ki, hanem a következő nap reggel gyalog mentem a Nyugati major irodájába. Oda is adtam a munkaegység-vezetőnek a pecsét nélküli papirost. Át is vette. Aztán elküldött egy legényhez, az elő[vette] egy lelakatolt ajtózárr [kulcsát], előadott egy sarlót és elküldött a kukoricát aratókhoz, [vagyis] vágókhoz, [hogy] ott jelentkezzek a brigádvezetőnél. El is mentem. A Hubertusz alatti részben voltak. Jelentkeztem [nála], be is mutatta, hogyan megy a kukorica [vágása]. Vagdaltam sarlóval. Fel nem sokat néztem. Traktor is szántott, gumikerekű. Jó hosszút sarlóztam, kupacokat raktam kukoricaszárakból. Egyszer csak két kerékpárost láttam, zöld ávósok voltak. [Az egyik] kerek [arcú], fekete hajú, fekete szemöldökű, sötét szemű közép-magas legény volt, a másik hosszabb arcú volt. Egyforma magasak voltak. Elmentek és munkálkodtam tovább. Egyszer csak visszajöttek, megjelentek a brigádvezetővel [vagyis] munkaegység-vezetővel, aki lovagolt szép fehér lovon [és] nézte a dolgozókat. Azt mondták az ávósok [nekem]: - Szedje össze a holmiját és jöjjön velünk. Az egységvezető azt mondta: - Jöttek az ávósok egy kis megbeszélésre. Aztán elkísértek. Haza nem [mehettem még]. Futni kellett, lépésben menni. Fekete kerek arcútól hallatszottak a szavak. Elkísértek az ágfalvi laktanyába. Bekísértek. Közben pihenőt is tartottak. Egy úton vékony drót volt átvezetve. „Nem szabad rálépni, mert robban: akna.” Átkeltem velük rajta. Tisztáson le is heveredtek. Pisztolyát rám fogta, hogy lelő. Megmutatta, eltette és továbbment a kíséret. Láttam ismét Ágfalva házeit, templomát. A falusi laktanyában egy pici szobában ültettek le. Előbb irodába vezettek [be], ott az ávós parancsnoknak kérésére odaadtam az igazolvány[oka]t, megnézte azokat. Aztán ebédet is kaptam a kaszárnyában: leves volt fehértésztával. Másik teremben ültettek le (tizedes ültetett le), kövér marhahúst kaptam szafttal. Babfőzelék elfogyott már. És

padon (hosszún) ültem. Tányér volt, abból ettem és kés is volt, villa is. Kenyeret többet vettem. És aztán a kövér tizedes visszahelyezett a pici szobába. Még mikor [az] ávósok kísérték Ágfalva felé, énekeltem is gyertyafény-keringőt, mert mondta nekem fekete hajú, kerek arcú: nagy a feje búsuljon a ló. Aztán kérdeztem tizedestől, [hogy] mikor mehetek haza. Mondta: öt óra felé. Parancsnok meg azt mondta: majd négy óra felé. Aztán azt mondta: vissza is mehetek, de nem engedtek, nem adták vissza táskámat, [az] oldaltáskát. Viharkabátom övét elvették, irodába vitte valaki. Visszakaptam egyszer csak. Ott a szobában kérdezték: hogy hívnak, kik a szüleim, hol vannak, hol lakok. Mindezekre feleltem. Katonák, ávós is nézett be hozzám. Katonai sofőr is bejött, mondta, mindjárt megyünk. Elautóztam nagy dzsippel, szélessel [a] 48-as laktanyába. Az már jó volt.

Ott egy kövér zöld ávós parancsnok kérdezte: ugye azért ment [a] Nyugati majorba, mert ott akart a határon átmenni. Azt mondtam: nem, nem, ahányszor kérdezte. Várni kellett egy folyosón, egy széken. Sok iroda is volt kiírva. [Egy] ávós elvitte az oldaltáskámat és az igazolványomat és átnézte. [Az ügyeletessel a kapuhoz kísértetett és hazamehettem.] ... Autóból kiszállva is kísért egy ávós. Hazamentem [a] Kossuth utcának [a] Vörösmarty utca 10. alá. Sötétedésre hazaértem, mire egész sötét lett, szemetelő esőben. [Még hozzáfűzi: Az] autón kérdezték, másik zöld ávós, fekete hajú, mellettem ült, kit ismerek, milyen lányt Sopronban. Szekendi Valit, Erzsit. Ebbe megnyugodott, így mielőtt elmentem [a] kövér parancsnok azt mondta: többet a Nyugati majorba ne menjen, mert agyonlövik. Így mondott végén csütörtököt a munka a Nyugati majorban szeptember 11-én és szerdán, 10-én.”

+ + +

Helytörténeti érdekesség, egyben jó példa az akkori kulturális állapotokra (én is tanúja voltam):

1955. 02. 20. Zathureczky Ede hangversenye és a szvetter

„Egy hegedűművész játszott zongora-kísérettel a Soproni Színházban. színpadon, 8 órai kezdettel. Hajdu [zongoraművész] művészien játszott kottából. Zathureczky csak először, utána legtöbbször kotta nélkül hegedült 1955. év február huszadikán vasárnap Sopronban este. Erkély harmadik sor tízes széken ültem. Első zenerész volt Beethoven F-dur szonáta volt. Kitűnően játszott a hegedűművész, közel: pengetni[?] nem fogta a húrt, vékony hangja lett a hegedűnek, távol: mély hangja lett. Vékony, közepes hangok váltakoztak. Hegedűn. Mint az óriás hangverseny-zongorán. Világ legnagyobb zongorái közé tartozó zongora volt ott. [A jól ismert Steinway.] Kitűnően szólt, hegedű is. Schumann zenéje volt. Gyermekekhez című dal is volt Zathureczkytól. Kitűnő volt, érdemes volt meghallgatni. Zathureczky fekete frakkban volt. Közben fehér ingre kék mellényt vett, dörzsölte kezeit. Színpad közepén volt a zongora, ott dörzsölte kezeit és kiment, visszament, elejénél kék mellényben jelent meg. Fekete hajú ember, hátraférsült hajú, utána nyugodtan hegedült. Kicsit volt csak a színház fűtve. Színfal mögül hideg jött. Ez történt a soproni színházban. Nyolckor volt ez az előadás, este féltizenegyig volt.”

1955. 09. 24. Látogatás a Karmelita kolostorban.

[Az építész terepszemléje egy tervbe vett felújítás előtt.]

Szeptember 24-én először a templomba mentek. Motorkerékpár hangja hallatszott. [A plébános] motorját betette a garázsba. Papával, Mamával oldalajtón bement. Kövér Imre plébános az oldalsó ajtón felvezette őket a lépcsőházba és a szobájába. Ott leültek és szétnéztek. Utána lementek. „Megmutatta a sekrestyében a forgó kelyhes szekrényt. Kinyitva az ajtaját, lehetett forgatni. Ezüstös kelyhek voltak benne, keresztel. Utána becsukta. Aztán a második szobában megmutatta az ostyafőzést-sütést. Egy kerek edényt kinyitott, benne voltak az ostyaformák. Úgy vágják ki őket. Két nő foglalkozik ezzel. Volt apácák, mondta. Cső volt bele vezetve, konnektorba volt dugva. Villannyal ment. Fordítható tető ostyáknak, mindkét oldalán oda-vissza [forgatható és] be-ki tolható volt. Aztán megmutatta az oltár mögötti kápolnát. Szép, barna ruhás Szűz Mária volt, sok kis báránnyal előtte, üvegszekrényben, aranszínű korona volt a fején. Szőke haja, kék szeme is volt. Utána Papának mutatta: gombásodik. Deszkát meg is nézte Papa. Utána felnyitottunk Tiszi és én, Papa egy csapóajtót és lementünk a kriptába. Ott lépcsőnél fagomba volt, fél kerek, közepén sárgás. Tönkreteszi a fát, mondta Papa, csak a fát. A kriptában voltak táblák a halottak nevével. ... és kereszt volt fölöttük szenvedő, keresztre feszített Istennel. Egyik kereszt kápolnában volt fent, mondta [a plébános], van másik kriptá, csak befalazták, nem nyitották ki. Felmentünk, becsuktuk, ahogy jöttünk, a felső terembe mentünk. Ott már gót ablakok látszottak, befejezett és befejezetlen gót bordák voltak oldalt is, jobbra plafonon is Sopron felé és oltárképek voltak angyalokkal, úgy emlékszem rá. Aztán kilátás is szép volt Somfalva közeli hegy felé. Megnéztük: jó falépcsős lépcsőházban ajtó volt szobával, szivarszag jött ki. Meglátogattuk Lexit, ősz papot [Garami Elek bencést], ott leültünk. Beszélgettünk, elmentünk, ki. Ott volt egy nő, festeni akart egy Madonnát, csak a vázolása sikerült, közben meghalt. [Szénnel] volt rajzolva. Befalazott folyosón volt, táblán volt ez. Szemei, orra, szája megvolt. Szabályos gyönyörű kép volt. Utána kimentünk templomra át, hátul, erdő felé. megmutatta a Tiszi, Kövér Imre. a kertjét. Szegfűk, kardvirágok voltak, az egyszer hazulról hozott eprei, ő hozta, kerítés mellett voltak. Barackfa is volt a szélén, dél felől. Piros-fehér szegfűket lehetett látni. Utána kimentünk. Nyitva volt az ajtó. Nő volt benn. Idősebb mondta: két nő tartja rendben, ő is, mert nem nagyon ér rá, mert ostyákat osztályoz. Elbúcsúztam, az után megköszöntem Papával, Mamával a fáradozást, mutatást és haza mentünk az Almon át. Cserkés kápolna felől jöttem Papával, Mamával jöttem. Épületbe befelé láttam meg torony belsejét. Terméskőből volt, sárgás kőből, kicsit barnásból volt épülve. Harangkötelet karzaton, harmónium volt azt is láttam, balra.”

1961. 11. 04-től egy hétig.

„A Soproni Képzőművészeti Kör Kiállítása lett. Egy hétig szerepel kiállításon 5 képem is. Sárgavirágos, aztán Cseresznyés, utána egy bögre kancsó csészével zöld kancsó, kék bögre rózsaszín barnás háttérrel barnással úgy emlékszem. Meg kardvirág és egy ág magnólia, bokorról volt ez látható rózsaszínes piros virágokkal. ... Öt óra felé

hazamentem Papával. Mühl Aladár is megnézte, másik festőművész úr felesége gratulált nekem festményeimért. Utána hazamentem, feketekávé ittam Papával, én fizettem a Gyöngyvirágban, úgy mentem haza.”

1966. 10. 22. „Bálban.”

„Süket Szövetség termében. Szokott helyen voltam. Egy harmonikás meg egy dobos volt cintányérral. Harmonikás férfi volt, dobos is, szokottak, legtöbbször. Aztán szép nők, lányok voltak, nagyok és alacsony természetűek is kicsit. Volt keringő, csárdás, tangó és polka. Úgy emlékszem. Sok nővel táncoltam. Lányokkal, fiatalasszonyokkal és néztem is őket, pihentem is közben. Ültem, néztem, hogy[an] táncolnak. Jól ment. Arankával, takarítónővel és hűgával, Katival is táncoltam. Steiner nénivel, főnököm feleségével is, fiának feleségével is, idősebbekkel, csinos fekete hajú lánnyal, fehér bőrűvel, tangót. Jól ment a tánc [a] végén. Több szünet is volt benne. Egy ősz nővel is táncoltam. Ott lévő fiatal lányokkal, összessel, fiatal asszonyokkal, ha voltak, kevesen. Aztán párokat fényképeztek. Egyik csoportba beálltam, fényképezett egy fiú táncos párokat közel éjfél felé. Főnököm két pohár bort adott, elején, végén. Károly bácsi utána. Csoportképen részt vettem és hazamentem. Tizenegy forintot kiadtam. Két mignont ettem és hazamentem. Szombat volt, nagy löverei buszt is. láttam elmenni löverekbe, ... Fenyveshez. Éjfél után nyolc perccel körülbelül. Azzal is haza utazhattam volna. Nem tudtam. Gyalog mentem haza. Félkilenc felé kezdtem bálozni. Félegyre otthon lettem. Egyre, háromnegyed egyre lefeküdtem. Ötvös utcában volt ez. Ki van írva: Süket Szövetség. Ott volt szüreti bál. Bálterem piros fehér zölddel volt díszítve. Neon lámpától sugár alakban. Jó volt, élveztem ott a bált. [Vázlatok.] Így volt a fényképezés a bál végénél, éjfél közelében. Sárgaruhás lány is volt. Fehér-kék pöttyösben volt az Aranka, világoskékben húga, Kati voltak. Világosszürke ruhában is volt lány a bálban. Jó volt táncolni, régen volt ott már bál, szokott helyen voltak a zenészek, ottan jobb sarokban.”

1969. 05. 08.

„Képet eladtam 60 F[orintért]. Ikva part Festő közzel várostoronnyal. Horváthnének, családnak. Ikva tetszett nekik, fával. Híd is látható volt rajta. Mederből volt festve. Május 5. történt ez Sopronban.” [Horváthék a Vörösmarty utca 10-ben lakó Hantónéval voltak kapcsolatban, így válhattak vevőkké.]

1969. 05. 14.

„Májusban ... eladtam képet Czájlikéknak: Löver körutasat, Szentlélek-templomosat oldalról. Festettem Bánfalván május harmadikán patakos képet. Aztán május 11. Kis-tómalmot festettem két lánnyal felülről. Kerékpárral mentem ki vasárnap délelőtt és egyre visszajöttem Sopronba.” [Czájlik fogorvosék a Kossuth Lajos utcában laktak és baráti körünkhöz tartoztak.]

1969. 07. 13. „Lóverseny”

„A Lóver Szállótól nem messze levő mezőn utoljára, szálló fog épülni oda. Szép lovak voltak, szépen lovagoltak osztrákok, piros kabát, fehér nadrág, fekete csizma volt rajtuk és fekete sapka. Szépen ugrottak. Magyar nő, osztrák nő is versenyeztek, férfiak is. Tíz ló is volt ott. Felálltak győztesek, érmet kaptak. Voltak lovas szobrok, majd a díjnyertesek kaptak lovaikra zászlót. Szobor is elő volt készítve bíró-emelvény [„eredményt” ír] előtt. Egy férfi esett le a lóról, aztán felkelt és újra felült rá. Akadályon. Ott akadályokat mindig magasabbra rakták, később magasabbra. Aztán második szünetnél. Utána néha kevés akadály dült össze. Újra kellett felépíteni, felépítették. Magyar nő győzött versenyben, ... utána osztrákok is. Magyarul, németül mondta be bíró az eredményt. Nagy szél volt. Jöttek-mentek el a felhők. ... Medárdkor esett, azért hőmérséklet tizenhárom fok meleg lehetett. Előtte több eső, egész nap esett régebben és nagy szél fúj. Magyar lovasok fekete kabátban, sapkában voltak. Aztán fehér nadrág-, fekete csizmában voltak láthatók lovasok. Hidas, sorompós, különböző akadályokat is lehetett látni. Barna színű lovak voltak láthatók. [Kis rajzok.] Szép hátaslovak.” - „1969 júliusban 15. vasárnap lett vége ünnepi heteknek, 15. jött vissza a nyár, amelyik egy hétig szünetelt. ... Lóversennyel zárultak 13-án vasárnap a Soproni Ünnepi Hetek” ...

1976. 06. 27. Fertő először.

„Háború után I. Először. Legújabb Fertő tavi strand. Szép volt. [Skicc.] Ilyenféle volt a Pedagógus üdülő, ott vetkőztem le. Ott először kis képet festettem vitorlásokkal, utána megfürödtem. Délelőtt volt, vasárnap Sopronban. Fél tízzel, busszal indultam. Sokan lettek határ felé, igazolványt leadtam többiekkel. Aztán megérkeztem. ... Jót úsztam. Messze, 4 km[re] is lehetnek őrtoronyok. Aztán mólón: ne legyen útba, oda menjek, mondta Sebela tanár úr, süket tanár.[A siketek tanintézetének tanára.] Rossz helyre telepedtem, útról eltávoztam és móló szélére feküdtem félig [félegyig], aztán félegy felé hazautaztam. Vámnál [őrháznál] nem találták igazolványomat egyhamar. Busz sofőr ősz volt -, láttam, megünta és elment. Így integettem és hazafelé vitt kisautó, két gyerekkel volt mama, papa, aztán utolértem a buszt. Tómalom körül beszálltam. Megköszöntem nekik és hazautaztam. Átszálltam buszba állomásig, ott volt a pakkom, kabátom, kicsi zöld. Mondtam [még a kisautóban] is szöke, sötétszöke kisautósnak, fekete hajú feleségének, [hogy] képem, táskám buszba maradt és elment. [Nyilván az Ógabona téri buszpályaudvaron kapta vissza.] Aztán busz pályaudvartól gyalog mentem haza, mint jöttem, Sopronban lettem. Megérkeztem. 4 órás [négy óraker kezdődő] szép orgonás szentmisét hallgattam domonkos templomban. ... Fagylaltoztam Gyöngyvirágban. Szép nap lett, azért ez szép volt a Fertő-tónál.”

1976. 07. 31. Még egyszer a Fertő.

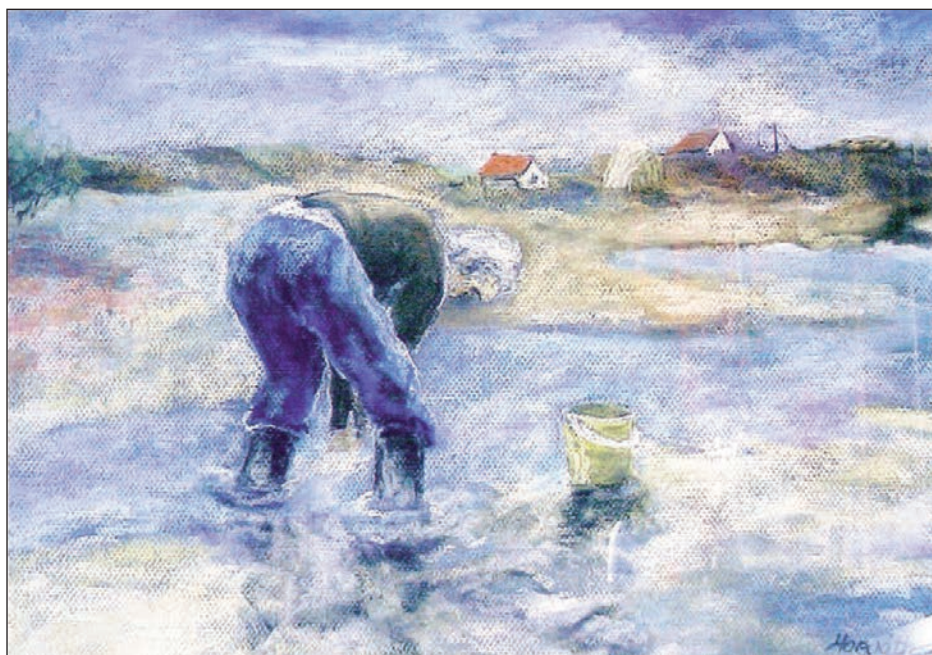
„Szabad szombaton Fertő-tónál voltam busszal délelőtt. Ott először fertői nyaralót akvarellal festettem. ... utána úsztam. Két tanárnő is vízbe ment előttem. 11 óra után volt ez. Aztán napoztam és visszautaztam. 6-szor voltam Fertő-tónál. ... Vécé a hosszú móló végén van, cső is van, néni is van, azt is felfedeztem. Úzás után. Víz

hideg volt. Kezdt borulni az ég. ... Mire hazaértem, este zivatar lett, nagy eső, dörgéssel, villámlással. Reggelre kisütött a nap augusztus 1-re.”

[Évekig nézte még a napfényt Anyámmal, majd mikor egyedül maradt, az Ágfalvi Szociális Otthon lakójaként, erdőt és templomokat járva, rajztömbbel, ecsettel.]

+++

A lovassport kutatói nyitottak be nemrég a soproni levéltárba. Témájukhoz a huszadik század közepéről nem találtak semmi adatot sem. A helytörténet széles palettájáról csak ez az egy fehér folt jutott most eszembe. Néhány ecsetvonással színesíthetném. Hála annak az anyagnak, ami öcsém füzeteiben, akár erről is, számomra hozzáférhető. Csakhogy a versenyfutásban az idő - úgy látszik - végképp lekörözött engem. Idén elmaradt a megyei pályázat. Az országos már előbb... Kérdés: megérem-e a következő kiírást...

Horváth F. Péter: Vízparton

DOMONKOS OTTÓ

**GÁRDONYI GÉZA LEVELEI DR. CSATKAI IGNÁCHOZ
(1888., 1894., 1913., 1913.)**

Dr. Csatkai Ignác, a Munkásbiztosító orvosa 1925-ben elhunyt, hagyatékából a Gárdonyi levek Csatkai Endre tulajdonába kerültek. Csatkai Endre hamarosan nagyobb hírlapi cikket írt ezekről a Pesti Hírlapban 1926. január 3., vasárnapi számában. A két hasábos cikkben Gárdonyi kezdő, ifjúkori működését futotta át, írt a győri Garabonciás Diák élelapról, Gárdonyi jelentkezéséről a lapnál. Majd Gárdonyi első verses kötetével, az „Április” megjelenésével kapcsolatban idézi Mikszáth Kálmán tanácsait: „Csak két dolgot kerüljön a cifra neveket (Kajetán, Simplicius, Fridolin) és a gyesznyóságot. Az életben annyi a komikum, eféle nem kell, ámbátor a gyesznyóság a legkomikusabb bizonyos esetekben, tanu rá Göre Gábor.” Sajnos a levél, amelyben Csatkai Ignácnak továbbította azokat, nem maradt fenn. Talán Csatkai Endre elcserélte, hiszen tudjuk, hogy jelentős autográf gyűjteményének cserepartnerrei pl. László Gyula, Kozocsa Sándor, stb. voltak.

A két 1913-as levelet Csatkai kihagyta cikkéből, nyilván terjedelmi okok miatt.

Csatkai Ignác 1865-ben Csatkán, a 700 lelket számoló bakonyibéli kis faluban született egy kiskereskedő, szatócs fiaként. Csatkai Endre 1953-ban kelt önéletrajzából tudjuk, hogy két öccsét később támogatnia kellett. A megözvegyült nagyanyáról Csatkai Endre csak annyit hallott, hogy nagy szegénységben élt egy Veszprém megyei kis faluban. Id. Csatkai Ignác gyermekeit taníttatta, így Ignác a győri gimnáziumban hat osztályt járt, majd Pápán érettségizett. Régi osztálytársai rendszeresen hívták Győrbe találkozóra, itt szövődhetett barátság Csatkai Ignác és Gárdonyi Géza között. Gárdonyi 1885-ben szerződött a Győri Hírlaphoz, vezette a Garabonciás diákok, megalapította a Tanítóbarát szakmai lapot 1886-ban.

Gárdonyi 1888. január 6-i levelére Csatkai a „Gyümölcsöskertben” c. versével válaszolt, ami meg is jelent a Garabonciás Diákban 1888. 6. 3. megjelent mellékletében.

Gárdonyi 1890-ben a Szegedi Naplóhoz szerződött, 1891-ben az Arad és Vidéke munkatársa, de még ebben az évben Pestre költözik, ahol a Pesti Hírlap belső munkatársa lett. Kapcsolatuk hézagossá levelezése ellenére baráti, amint az 1894-es levélből ez nyilvánvaló. Csatkai Ignác novellairói tehetségéről a hagyatékban fennmaradt „Bandi fiamról” című írása tanúskodik a Soproni Hírlap 1895. május tíz és tizenegyedik napi oldalain. Ebben paródiáját adta a semmiből semmit folytatásokban író novellistákról, vagy talán a „megélhetési vidéki újságírókról.”

Csatkai Ignác írói munkásságának elismerése, hogy felvették a soproni Frankenburg Irodalmi Kör tagjai sorába 1895-ben. Erre emlékeztet 25 évvel később a novemberi Köri feljegyzés 1920-ban, amikor fia, Endre első felolvasott (tűdőbaja miatt nem előadott) tanulmányának hátlapján megörökítik, hogy apját Dr. Csatkai Ignác

orvos urat ugyancsak az évadot kezdő novemberi összejövetelén vették fel soraikba. - Dicsérik Cs. Endre tanulmányát, amely „Csevegés gróf Széchenyinek a művészetekhez való viszonyáról, meg a soproni szobráról” címen hangzott el.

Csatkai Ignácot a magánorvost, a szociális gondolkozású és cselekvő embert 1900-ban elérték a szabadkőművesség eszméi, a Széchenyi Páholy tagjai sorába lépett. A Tanácsköztársaság bukása után a Páholy névsorát nyilvánosságra hozta a Soproni Napló. Dr. Csatkai Ignác neve után áll Dr. Csatkai Sándor ügyvéd, aki 1904-ben lépett be a testületbe. Valószínűleg Csatkai Ignác fiatalabb testvéréről van szó, akit bátyja támogatott tanulmányai idején. A Soproni Napló a felerősödő antiszemita szellemében mutatta be a Páholy tagjait, kiemelve, hogy a 76 tagból 39 a „szidónemzetiségű”, ami 52 %-ot tesz ki. A Tanácsköztársaság ideje alatt Dr. Szilvási Gyula egészségügyi biztos Csatkai Ignácot bízta meg a csecsemő és gyermekvédelem megszervezésével, aki ennek fontosságáról és terveiről röviden beszámolt a Soproni Vöröskeresztben.

Ide illik talán, ha megemlítem Csatkai Endre „Domonkos István emlékezete” című hírlapi cikkét, ami az Új Sopronvármegye 1942. december 24. számában jelent meg. Elmondja, mint gyermekkori emléket, hogy az esti mese helyett novella olvasás volt szokásban. Itt ismerkedett meg Tömörkény István, Cserny Mihály, Gárdonyi és a velük barátságban lévő Domonkos István novelláival már iskolás kora előtt. A gyermekek füleltek, az apa aludt el elsőként. A felolvasó édesanyja volt, akinek kellemes, zsongító hangja vitte álomba az egész családot. Kedves ajándék volt számomra Bandi bácsitól Domonkos István 1914-ben megjelent „Atyámfiai” című novelláskötete, amit antikvár forgalomból szerzett meg. Domonkos István a Győr megyei Nyúl községben született 1863-ban, papként a Sopron megyei Dörben szolgált évtizedekig, majd visszavonult szülőfalujába és ott halt meg 61 éves korában. Komárom, Győr, Sopron megyékben apai felmenőim között több kántortanító, pap szolgált a 19. században, a 20. század első évtizedeiben.

Boríték nélküli levél Dr. Csatkai Ignác orvosnak.
A levélpapíron a GARABONCIÁS DIÁK emblémájával.
Győr, 1888. jan. 6.

Kedves Barátom!

Bocsásson meg, hogy ilyen későn keresem fel soraimmal, de higgye el valóságos lángban vagyok már egy hónap óta a mindig sürgős és tömérdek munkától.

Tudja decemberben és január az a két hónap a melyben az újságírók megfeszítik minden erejüket, hogy minél jobbá tegyék a lapot. Én a Hírlapnak is főmunkatársa vagyok, azt hiszem rám ismer a különféle nevek alatt is. Ezen és a Gar.(abonciáson) kívül még egy tanügyi lapom is van, a melyet csaknem mindig magam írok össze. Hát ne haragudjék rám. Mi mindig szívesen emlékezünk Önre és elismeréssel adózunk eleven szellemi tehetsége iránt.

A mellékelt bélyegek által, ne érezze kötelezve magát hasonló mennyiségű levelek írására. Csak a mikor kedve van és üres ideje, tudja csak úgy plajbásszal firkantson valamit. Nem írhat ön olyan keveset, hogy le ne lennék kötelezve Ön iránt örökre. Fogadja baráti jobbotmat, és őszinte tiszteletem kifejezését

Gárdonyi

A Garabonciás Diák 1888. június 3. száma, 189. pagina került a levél mellé, melyben Csatkai Ignác „Gyümölcsösben” című verse került közlésre.

- I. Kimegyek a kertbe, gyümölcsfák árnyába,
Pihenésre hív a fű selyem párnája.
Nézem az almafán hány újabb rügy fakad,
Hallgatom a rigót virágos fák alatt.

Lassankint a szívem érzéssel telik
El is ábrándoznám itt holnap reggelig.
De menekülj Múzsza! kezem karót ragad:
Irtani jöttem a cserebogarat!

- II. Lesz az idén szilva
Aszalni lehet,
Lekvából éd's anyám
Építhet hegyet.

És hogy el ne lopják
Majd ha érni fog,
Éd's anyám kedvéért
Csősznek felcsapok.

Tolvajt a kertünkben
Nem lel majd az ősz
De a fele termést
Megeszi - a csősz.”

Cs.

Boríték nélküli levél Dr. Csatkai Ignác orvosnak.
Soproni Múzeum, Helytörténeti Kéziratgyűjtemény: 76. 1. 540.

Kedves doktor Ur!

Köszönöm, hogy megírta a véleményét. Ez még akkor is érdekelt volna, ha nem tartanám Önt kifejezett ízlésű embernek.

Az meg főképp örömet okoz nekem, hogy mindenkinek már tetszik a könyvben. Az első 3 bevezető vers Benedeknek. A sziglieti vers, az Annuska és a rohicsi párbeszédés vers a legtöbbnek. A „házassági ajánlat” felől önt meg Tóth Bélát kivéve - senkit sem hallottam jól nyilatkozni.

A lapok elég jól fogadják a verseimet, habár eddig még egy sem foglalkozott vele apróra., csak úgy általánosságban.

Nem tudom, mi vitte önt úgy Bánfalura mint Darufalvára, de csak azt gondolom, hogy városon jobban boldogulna.

Kívánok sok beteget Önnek, illetőleg kívánom hogy sok receptet írhasson, mert az Önnek is jót tesz meg a betegeknek is. Kedves nevének ismeretlenül is kezét csókolom vagyok régi tisztelő barátja

Gárdonyi

1894. aug. 7.

U.i. „Itt küldöm a prózai könyveket is. Senkinek szívesebben, mint Önnek, mert tudom hogy ön elolvassa.”

Csatkai Ignác 1888-ban szerzett orvosi diplomát, 1889-ben első állomás helyén nősült meg és 1890-ben Bánfaluban született első gyermekük Cs. Jenő. Darufalvára 1894-ben került, horvát faluba orvosként.

Gárdonyi „Április” c. verses kötete 1894-ben magánkiadásban jelent meg, amire kedvező véleményt írt Csatkai Ignác. A költő hálából prózai munkáiból is küldött néhány példányt Darufalvára, melyeknek azonban nyoma veszett.

Soproni Múzeum, Helytörténeti Kéziratgyűjtemény: 76. 1. 439.

Címzett boríték, Postabélyeg kelte: Eger 913. márc. 7.

„Tekintetes Dr. Csatkai Ignác orvos úrnak
Darufalva Sopron megye

Kedves és tisztelt Barátom! Eger 1913. III. 7.

Szíves - örömet teljesítem az óhajtását: jogosítom Kriszt kollégámat, hogy - Messze van odáig novellát elvadítsa horvátúra.

Mondhatom: Csatkai Ignác kell rá, hogy ilyesmit ki lehessen belőlem préselni. Mert mi jó fenét ér az a magyar kultúrának, ha horvátul olvassák, amit a magyar író irkál! Azoknak kellene csak az efféle irodalmi felolvasásokkal kedvezni, akik tudnak már magyarul. Tudjanak még jobban! S a többiek irigyeljük érte!

Ami egyéb szíves érdeklődését illeti: anyámmal és a két fiammal vagyunk kis család. A fiam gazdasági pályán nyögik a lét keserveit. A kisebbik 26 éves. A nagyobbik 22. Én magam ma is csak hús, mint azelőtt. Csak a fejem vénült meg. Baráti szeretettel köszönti

Gárdonyi”

Kispéter András: Gárdonyi Géza c. életrajzából tudjuk, hogy a „Messze van odáig” c. novelláskötete 1913-ban jelent meg. Ekkor Gárdonyi már a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Dr. Csatkai Ignác a még élénk amerikai kivándorlás, „szerencsepróbálás” szemtanúja. A Gárdonyi által bemutatott szerencsés és meggazdagodott falubelit és a koldus szegényen hazaérkező családapát jeleníti meg novellájában. Ennek veszélyeire, elkerülésére gondolta Csatkai Ignác, hogy a sok kis nyugat-magyarországi horvát falvak népét is fel kellene világosítani egy horvát fordítással, amit felolvasások formájában lehetett volna szélesebb körben megismertetni. Nekem a novelláskötet hatodik kiadását (1917) volt szerencsém kézhez kapni és megérteni a szándékot.

Soproni Múzeum, Helytörténeti Kéziratgyűjtemény: 76. 1. 437.

„Kedves és igen tisztelt Doktorom!

Szíves levelének érkezésekor nem voltam itthon, csak most köszönhetem meg azt a hármas szép rakétát, amelyet ama végzetes napom félszázados évfordulóján a megbecsülésre megeresztett. Köszönöm az Ön elmés, kedves sorait, Bandinak formás, nemes, szép levelét, és Józsinak a művészi dallamát (kottáját D. O.). Boldog apa, akinek ilyen szépen induló gyermekei vannak!

A régi barátsággal szorítja meg az Ön kezét
hálás tisztelője:

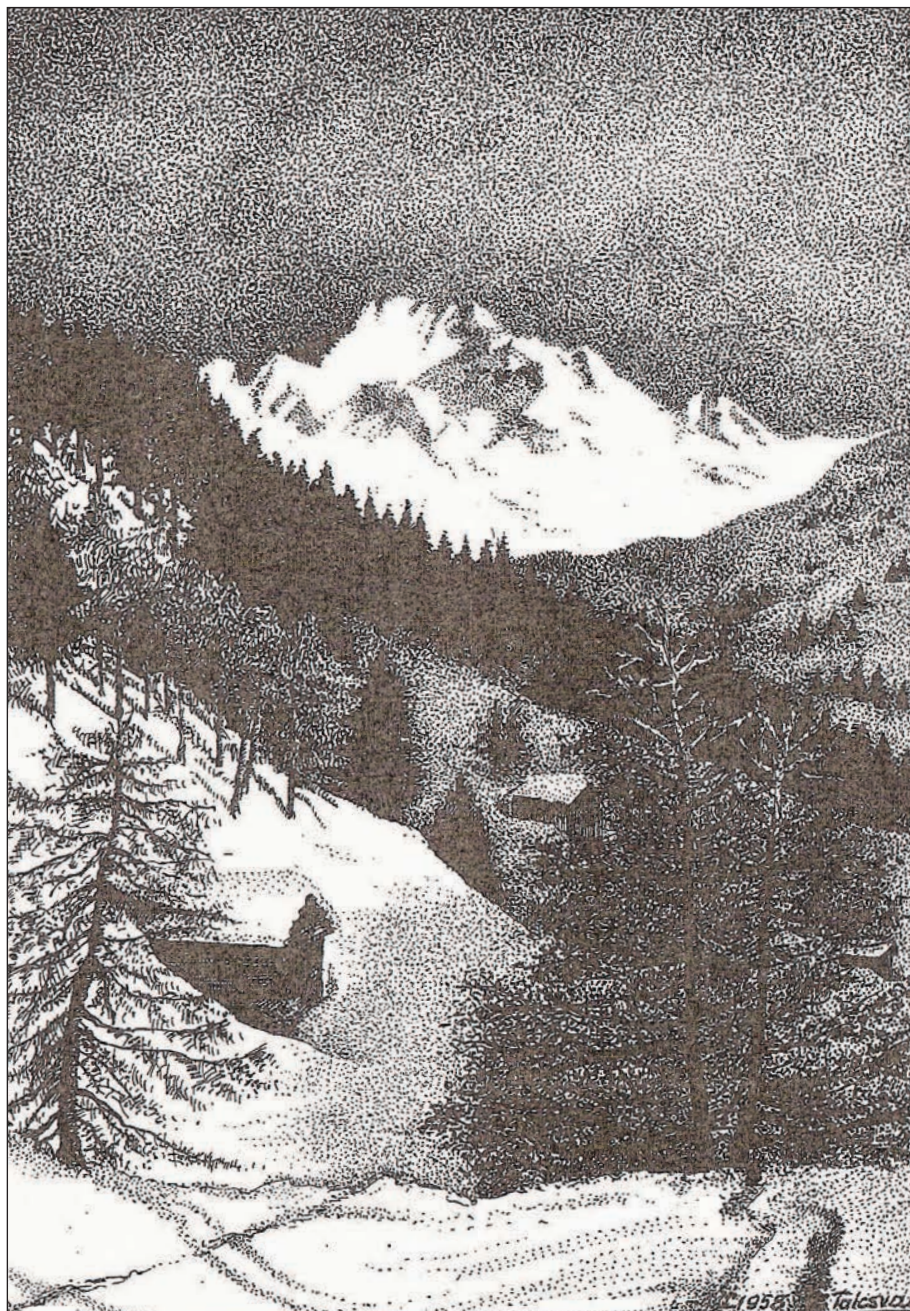
Eger 1913. VIII. 13.

Gárdonyi Géza”

Csatkai Endre 1939. júliusában tett felvidéki utazása alkalmával Egerbe is ellátogatott, kísérőjével Horváth Gyulával, az egri várba Gárdonyi sírjához. Kérte a fiút, hogy készítsen róla fotót a síremléknél, („szokatlan ilyen tőle” gondolta ő). „Igaz, hogy elmondta, édes apja és Gárdonyi barátok voltak és hogy őt, Endre bácsit is, 17 éves korában Gárdonyi avatta pár sorával íróvá.” Horváth Gyula útinaplóját a Soproni Múzeum Helytörténeti Kéziratgyűjteménye őrzi a 2012. 125. 2. leltári szám alatt.

Nagy öröm volna, ha valaha előkerülne a születésnap köszöntő, „a hármas szép rakéta”.

Úgy vélem, hogy a levelek közlését indokolja a tény, hogy azok ismeretlenek a soproni olvasók előtt. Az egyes levelekhez megjegyzéseket fűztem a Csatkai-hagyaték feldolgozása során szerzett ismereteim alapján. „Csatkai Endre önéletírásai” címen összeállításom jelent meg a Soproni Szemle 2014. évfolyam első számában. - Másrészt Gárdonyi Géza születésének 150. évfordulója is arra készítetett, hogy a Csatkai családdal való baráti ismeretségét bemutassam.

Tolcsvai Éva: Svájci Alpok

MEGEMLÉKEZÉS

CS. VARGA ISTVÁN

JÁKI SÁNDOR TEODÓZ OSB ATYA EMLÉKEZETE

Hálaadó szívvel emlékezem *Jáki Sándor Teodóz* bencés atyára. A Deo gratias jegyében a régi egyházi temetési szertartást idézem: „*Venite, exultemus Domino, jubilemus Deo, salutari nostro - Gyertek, örvendezzünk az Úrnak, örvendjünk megváltó Istenünknek!*”

Határainkon innen és túl, Mária-kegyhelyeken, a kacsikai búcsúban a csángó-magyarok élén, az egrí fertálymesterek csíksomlyói zarándoklatának lelki vezetőjeként, a soproni bencés öregdiákok honismereti zarándoklatain, a búcsújáróhellyé vált Futásfalván, példát mutatott, hogy fizikai jelenlétünkkel is erősíteni kell hitünket és a magyarság összetartozását.

Az igazságban megmutatkozó szeretetben hitt: *caritas in veritate*. Apostoli buzgósága sokunkat bátorított, hogy merjük megvallani keresztény és nemzeti érzéseinket. Az *Ora et labora* jegyében létmódját is meghatározó tanári, kórusvezetői, népének-kutató hivatásához méltó missziót talált. Szolgálatá kuldetessé, szerzetesi identitásának részévé vált.

Nagy áldás érte a csángókat, amikor *Jáki Sándor Teodóz* apostoluk lett. 1978-tól járt ki a moldvai csángó falvakba. Gyűjtötte ősi, népi vallásos énekeiket, imádságaikat, fölkarolta a magyar nyelvű szentmiséért folytatott küzdelmüket. Nélküle szegényebb lett volna a remény, hogy szívünkbe fogadhassuk legmostohább sorsú nemzettársainkat. Reményt vitt a csángók földjére, hitet és reményt hozott a Kárpát-kanyaron túlról - Magyarországra. Jókedvéből sugárzott a szeretet. Érezni lehetett: minden jó ügyében vele van a Jó Isten. Eszményképnek tartotta, szívesen idézte *Márton Árontól* a keresztény misztérium lényegét: *az Úr Jézus imádkozott azokért, akik őt megfeszítették, és 'megfeszíti' azokat, akik Őt szeretik*. Mélységesen tisztelte a tragikus sorsú papelődököt, a mártírhalált halt csángókat krónikásként: *Petrás Incze Jánost*. A megszenvedett jövő reményének tudta a pusztinai *Szócs Magdolna* és a trunki *dr. Benedek Márton*, orvosból lett csángómagyar pap vértanú sorsát.

A búcsújáróhelyekre hegyen-völgyön át vezette a csángó keresztaljakát a bukovinai Kacsikába, az erdélyi Futásfalvára, a zarándokokat Csíksomlyóra... Nagyboldogasszonykor minden évben, *Nyisztor Ilonkával* együtt vezette a magyar nyelvű szentmiséért imádkozó és énekelő pusztinai „*Szent István Gyermekei Egyesület*” keresztalját Kacsikába, a Moldvában engedélyezett, egyetlen magyar nyelvű búcsúi szentmisére.

A Jó Isten áldása, a Szűzanya szeretete kísérte missziós útjain. Virrasztó, őrző lélek volt a strázsán. Szinte tudni sem lehetett, hogy mikor pihen, mikor alszik. Nemcsak idehaza, de az Őrvidéken, Felvidéken (Zoboralján, Mátyusföldön), Délvidéken, Erdélyben és Moldvában küldetése volt a hit és a magyarságtudat erősítése. Áldás tudott lenni az egész magyarság számára. Vigasztalást, örömet vitt mindenhova: Ő maga volt az ajándék.

A kunszigeti Krisztus-keresés népszokásának előéneke, organizátor személyisége volt. A felvidéki *ostyahordás* népszokásáról tanulmányt írt. Ezt a sokaknak örömet szerző lengyel, magyar és szlovák népszokást szívből népszerűsítette. Mindenütt népénekeket, népdalokat, Moldvában és Erdélyben inkább betlehemeseket, a Felvidéken passiókat gyűjtött. A *Csángókról, igaz tudósítások* című könyve hiteles kordokumentum. Leletértékű a Bálint Sándor által *asszony népünk* igen értékes népi imádságának nevezett *Aranymiatyánk*, melynek nagy áhítattal énekelt, moldvai csángó változatát Teodóz atya Luizikalagorban gyűjtötte, de Klézsén is hallotta, és az összmagyarság számára megmentette. (CD-je is megjelent: *Jáki Sándor Teodóz énekel és tanít*. Magyar Kultúra Kiadó, Győr, 2004.)

Nagy Gáspár a „szürke fejű öreg bácsót” köszöntő versében a *jel-embert* példaként mutatja fel. Vörösmarty és Arany nyomán a csángók apostolának ajándékozza a „*rendületlen szívű vándor*” titulus. Küldetést összegez, emberfelmutatást végez: „*Domonkos Pál Péter nyomán / rendületlen szívű vándor / ruganyos léptű és bátor / papi ember a javából/családjából épp harmadik / aki Szent Benedek fia / Róla zeng most e krónika / ősi magyar tagolóban / egyszer nyárban másszor hóban / nagy lélekkel reményt szállít ...*”

A három *Jáki-testvér* közül a 94 esztendős Zénó atya: a *jó ember*, a helytálló bencés. *Szaniszló* atya: világhírű, Templeton-díjas *a tudós*. Azt vallotta, hogy az *igazság ügye* nem népszerűség függvénye. Találóan jellemzi őt kedves bibliai igehelye: „*Mindhalálig küzdj az igazságért, és akkor az Úr, a te Istened harcolni fog érted.*” (Sirák 4:33) Teodóz atya a művész, akit hatalmas, lélekvidámító derűvel áldott meg a ló Isten. Egy lelki értékekre fogékony papi és laikus nemzedékért munkálkodott. Kalkuttai Boldog Teréz anyja tanítását váltotta valóra: „*A jót, amit teszel, holnap talán elfelejtik: nem számít, tedd a jót!*”

Missziós útjain az Úr vezette, akkor is, mikor ezeket az utakat a farkasvakságban szenvedők, a verébtávlatban gondolkodók nem érthették. Hitte: a kardnál erősebb a szeretet, a hit, az imádság a legfőbb egységet teremtő erő. Szeretettel emlékezett vissza arra, hogy 1954ben Sopronba helyezték. Félhivatalosan kántor-káplánként végezte a papi szolgálatot a bencés templomban. Zongorán folytathatta a rendszeres zenetanulást is. Mindvégig erős maradt bene a *Civitas Fidelissima* és a szorgos soproni hívek iránti fokozott tisztelet.

Ismerte Csokonai álmát „*Vajha (...) a csángó magyar is polgártársunk lenne!*” Azt hirdette, hogy a csángómagyarok igazságát szent ügyük önnön ereje által, életüket, sorsukat, szenvedésüket láthatóvá tevő imádsággal lehet, szabad és érdemes érvényre juttatni. Szerette idézni Duma-István András fohászatát: „*Ha nem tii Kárpátok / Keté szakagytok / Münköt Moldovába / Veszni ne hagyatok*”.

Iancu Laura, *Ki Istent el nem altatta* c., Teodóz atyát köszöntő versében a csángósorsról vall: „*Két jaj között az emberek, / Szélbe szórt hittet is félnek, / Életük hosszú gyászmenet, / Mégsem magukat siratják, / Gyökeret sem eresztenek, / Elvarrt nyelven is / álmodnak, / Meddő méhekbe életet, / Hitet s Istent a Nyugatnak.*”

Teodóz atya lélekellátója volt és marad sok-sok hívő magyarnak, köztük e sorok írójának is. *Dr. Nádas Alfonz* távozását követően, 15 éven át *fogadott tanítványa*, számos útján kísérője, ministránsa, előadásainak közreműködője lehettem. Közben irodalmi turistából *zarándok* lettem. Megtanultam, hogy a **vallásos utazónál mennyivel több a búcsújáró, akinek a legfontosabb a katarzis, a megtisztulás, a szellemi, lelki, fizikai csodák megtapasztalása, a fohászok, kérések, fogadalmak teljesülése. (Zarándoklat: *Pilgerschaft*; búcsújárás: *Wallfahrt*).**

A kegyelet már a római jogban mindent felülírt. Amikor Teodóz atya temetésén a koporsót követő hatalmas gyászmenet elindult a bazilikából, hullni kezdett a hó. A Boldogasszony kápolnához, a rendi temetkezés sírboltjához vezető úton már havon lépdeltünk. Pannónia behavazott *Szent Hegye*, a *Mons sacer* látványa a *Toldi estéjének* záró képét idézte: „*S elborítá a sirt új havával az ég.*”

Teodóz atya tanúságtévő, hitvalló életet élt, úgy temették, mint az Úr egyszerű bencés szerzetesét. Úgy búcsúztam Tőle, mint a Jó Isten hűséges szolgájától, korunk leghűségesebb magyarjától. Az 1724 óta a Magyar Bencés Rend temetkezőhelyéül szolgáló Pannonhalmi Boldogasszony-kápolna kriptájában szívből mondtam: *Deo gratias! Χαίρε κυριε διδασκαλε. Isten áldjon, Tanár Úr! „Áldjon meg az Isten, mind a két kezével.”*

BOLODÁR ZOLTÁN

IN MEMORIAM ADORJÁN ATTILA*

Adorján Attila

2005. októberben történt. Adorján Attilával, Dóri bácsival beszélgettünk a múzeumkertben, aki ekkor már hónapok óta próbálta megismertetni velem leendő múzeumi feladataimat. Napról napra éreztem hangjában és minden elhangzott mondatában az aggodalmat: vajon megfelelő emberre bízta-e a fotógyűjteményt, amely keze alatt gyarapodott és kapott országos elismertséget? A csodálatos őszi napsütésben, a sárgult avarban sétáltunk az Anyaház körül és nézegettük a több évszázados síremlékeket. Ez a hangulat olyan megnyugtató és különös volt, hogy elérkezettnek láttam az időt, hogy kimondjam a bennem régóta motoszkáló gondolatot:

- Dóri bácsi, én nem akarom elvenni a fényképgyűjteményt, ezután is bármikor be tud jönni és tenni a dolgát, elvégre több ember jobban és többet tud tenni a gyűjteményért. Engem érdekel a fényképgyűjtemény és szeretnék ezzel foglalkozni! - Mintha érezte volna, hogy elhangzott valami, ami ott lebegett közöttünk a levegőben. Ezt igazolta a szavaimat követő rövid szünet, de a meglepődést követően hamarosan válaszolt.

- Ugyan már! Én soha nem gondoltam, hogy örökké itt leszek és természetes, hogy egyszer egy fiatalabbnak át kell venni a munkámat. - Ettől a pillanattól megváltozott valami. Naponta segített a gyűjteményi munkában, együtt laboráltunk' felírta, hogy mit fényképezek le a városban. Valamit mind a ketten megértettünk; viszont az idő múlásával megtudtam, hogy egy állításban tévedett! Dóri bácsi már örökké ott lesz

* Elhangzott a Szent Mihály-temető ravatalozójában 2013. február 22-én.

a múzeumban! Az a mintegy 150 ezer fotó, ami az adattárakban és a fényképgyűjteményben lapul, valamint az a sok sok kiadvány, ami a múzeum könyvtárának polcain található, mind munkájának eredményét őrzi.

Az együtt töltött bő egy év alatt a közös beszélgetésekből sok mindent megtudtam tőle, sok mindent megtudtam róla. Többek között azt, hogy a Soproni Múzeum országos jelentőségűvé emelkedésének legszebb évtizedeit töltötte a Deák tér és a Csatai utca sarkán. Nem akármilyen kutatókkal hozta össze a sors az 1958-tól itt töltött 48 évben. Segítette munkáját Csatai Endre Kossuth-díjas művészettörténésznek és Domonkos Ottó néprajzkutatónak. Közreműködött Dávid Ferenc falkutatásainál, amelyek közül többször említette az Új utcai Ó-Zsinagóga feltárását. A Városháza mögött álló egykori mozi alatti területen Tóth Sándor régész ásatását dokumentálta, de rendszeresen fényképezte Tomka Péter és Póczy Klára feltárásait is. Különösen szép emlékként beszélt Domonkos Ottó és a régész Nováki Gyula gyűjtőútjairól, amelyek dokumentálásához az általuk készített fotók laborálását ő végezte. A nyolcvanas években végigfényképezte Askercz Évával a soproni főesperesség területén található templomokat, plébániákat és azok berendezéseit és Környei Attila számtalan időszaki kiállításának képanyaga az ő laboratóriumából került ki.

Kezdetben általános restaurátorként dolgozott, de a fotográfia fiatal kora óta érdekelte, ezért Csatai Endrétől lehetőséget kapott, hogy a múzeum fényképgyűjteményével heti egy napot foglalkozzon. Az évek múlásával egyre inkább a fényképgyűjtemény és a fotografálás lett elsődleges feladata. Műtárgyakat és épületeket fotózott kiadványok illusztrálására. Idővel egyre inkább Sopron szenvedélyes megőrkítőjévé vált. Már nem csak házakat kapott lencsevégre, hanem azok részleteit próbálta felfedezni. Egyre többet foglalkozott városi rendezvények dokumentálásával, a reprodukciós fotózástól elkalandozva a fotóriport lett kedvenc műfaja. Tucatnyinál több könyvet és 40 kiadványt tudott felsorolni a 75. születésnapjára megjelent interjúban, amelyekhez mind ő készítette az illusztrációkat. Megszámlálhatatlan folyóirat, múzeumi vezető mellett a Soproni Szemle, a Várhely és a Soproni Füzetek közölte folyamatosan fényképeit. 1989-ben ment nyugdíjba, és ettől kezdve napi 4 órában rendszerezte és gyűjtötte a fotókat.

Furcsa dolog, de képzőművészetnek pontosan azt az ágát kedvelte, a fotografozást, ami leginkább az elmúlásról szól. A körülöttünk lévő folyamatosan változó világot csak Ő láthatta olyannak, mint ahogyan képein rögzítette őket. Amit lefényképezett, az már soha többé nem lesz olyan, mint amilyen az exponáló gomb megnyomásának pillanatában volt. Szerencsére a fotó olyan valóságos, hogy tevékenységének köszönhetően újra valóságosnak érezhetjük a Gödör-játszóteret, megtehetjük, hogy nem az átjáróján keresztül sétálunk az Előkapu irányából a Fő térre, hanem a Tűztorony mellett tudunk elhaladni és valósággá válhat a mai panelházak helyén elterülő vadregényes Szedres. Dokumentálta a Rák-patak partjára kidobott Mechle-kapu szobormaradványait, a Batsányi utcában a gyalogos vasúti felüljáró lebontását és a Hátsó utcában a Húsgyár szanálását. Felsorolásom csak

gondolatébresztő, hiszen számos más lebontásra ítélt épületet is említhetnék. Az utolsó években a részletek kezdték foglalkoztatni, ezért egyre több kaput, kilincset, ablakot kutatott fel és örökített meg.

Kollégának örökre megmaradó kép jellegzetes alakja, kissé meghajlott háta, ahogyan fehér köpenyével a laborjából az anyaházba sétál át fotókkal a kezében. Ne feledjük el a nagy mókamestert sem. Mindig volt egy jó vicce a hozzá betévedő kollégák számára, a múzeumi bulikon pedig ontotta magából ezeket.

2006. októberben a Deák téri múzeumépület a felújítási munkálatok megkezdése miatt építési terület lett, és ki kellett üríteni a fotólabort. Ekkor hagyott fel végleg múzeumi tevékenységével. A helyiség kiürítését végeztük és egyetlen szekrény volt hátra. Ketten álltunk ott és néztük a lecsupaszított falakat. Kinyitotta a szekrényt kivett egy fényképezőgépet, majd azt mondta:

- Ez Csatkai Endréé volt. Bandi bácsi adta oda, hogy vigyázzak rá, mától ez már a te feladatod lesz! - választ nem várt, csak kezembe adta. Azóta én vigyázok a Voigtländer-re és próbálok feladatomat legjobb tudásom szerint ellátni. Ha egyszer nekem is lesz utódom elmesélem neki, hogy ezt Csatkai Endre bízta Adorján Attilára, aztán ő rám gondolt, s ha már úgy látom, hogy ezt a gazdag örökséget nyugodtan rábízhatom, akkor vigyázzon erre ő tovább!

Dóri Bácsi most elment. Nem csak nekünk múzeumosoknak, de a városban nagyon sokaknak hiányozni fog!

BOROS LÁSZLÓ

BÚCSÚ SZÚCS SZABÓ SÁNDORTÓL*

„Kölyökkori emléktáram a Felsőbiharból lecsorgott anyai-öregapámék háza, kertje, ahonnan ügyeltem a világot, a kerítés mellett zakatoló vonatokat, katonákat, a fákról levert diót, gyümölcsöt, repkedő madarakat. Öreganyám kertjében ojtottam a rózsát, meggyfába a cseresznyét, szőttem álmaimat, terjesztettem a védett virágokat a budai hegyekből. Sok szeretettel gondolok szárnyat, fantáziát adó őseimre” - mondta 70 évesen Szűcs Szabó Sándor.

Tisztelt Gyászoló Gyülekezet!

Több mint 87 éve, hogy 1925. okt. 10-én Orosházán megszületett kisparaszti szülők első gyermekeként Sándor. Kisgyermekkoráról sokat elárul az előbbi idézet, tanúságot téve nem csak a gyökerekről, hanem a korán megnyilvánuló sokoldalú érdeklődésről is. Az alsóbb iskolák után érte az első csalódás, nem járhatott a felekezeti Bethlen Gimnáziumba, ám az orosházi polgári iskola nemcsak a tudását gyarapította, hanem felfedezte rajztehetségét is. Ekkor már nyakunkon volt a második világhégés, melynek vége felé, 1944 szeptemberében Orosházán és környékén összeszedték a lev-entekorúakat. A szinte gyerekeknek számító, alulképzett, rosszul felszerelt lev-entecsapat országjárásának állomásai: Fábiansebestyén, Szentes, Kiskunfélegyháza, Kecskemét, Tiszaug, Rákóczi falva. Kis kikapcsolódásként mezei munka az előszállási papi uradalomban. Ezt követte az első szökés, és az ifjú lev-enteszökevény 1944. dec. 7-én - egy nappal az emlékezetes, tragikus bombázás után - először kötötte sorsát az általa megszeretett, csodálatos városhoz, Sopronhoz. Az éltében mindig hálával emlegetett Wallekék gyámkodása alól ismét lev-enteszolgálat, utolsó állomás: Németország. Május 9-e azóta a világnak a győzelem napja, Szűcs Szabó Sándor számára a hazaindulás egy öreg magyar szekeren.

Haza Orosházára, ahol befejezte a félbehagyott gimnáziumot. A gimnázium befejezése után következett az agráregyetem kertészsztőlész szaka és a kollégium, az általa oly sokszor emlegetett NÉKOSZ. 1946-47-ben az egyetemről lehetősége lett volna Svájcba szakmai tanulmányokra menni, de a Parasztszövetség akkori elnöke - az áldott emlékü Vörös Vince bácsi - azt mondta: Ne menj fiam, ezek csak cowboy-tanulónak kellenek, s mint kiderült, neki volt igaza. Az ifjú Sándort a kollégiumi évek alatt szerzett elkötelezettsége haláláig kísérte. A bármikor - s általában méltatlanul - kapott sebeken nem rágódott, nem tépelődött, hol szelíden érvelve, hol haragosan vitatkozva, mindvégig megőrizte született baloldaliságát.

* Elhangzott a Szent Mihály-temető ravatalozójában 2013. január 28-án.

Az egyetemi évek után - kiegészítve tudását - tanári képesítést szerzett, mellyel aztán a Fertődi Kertészeti Gimnázium tanáraként mindent tanított, amivel megbízták. Közben elvégezte a mérnöki továbbképzőt, egy évig Mohácson dolgozott, majd újra Fertőd, egészen 1960-ig. A Politikai Főiskola elvégzése után pártiskolai tanár. Ekkor sem csitul benne az örök vitatkozó, az eredmény: fegyelmi, majd az új és egyben utolsó munkahely, a Lippai János Kertészeti Szakmunkásképző Intézet, ahol 1985-ig, nyugdíjba meneteléig dolgozik.

Tisztelt Gyászolók!

A szépet, a művészt szeretni sokféleképpen lehet. A többség csak tisztelettel rácsodálkozik a szépre; keveseknek adatik meg a tehetség, hogy műveljék is, míg mások beszélnek is róla, örömet szerezve a hallgatóságnak. Szűcs Szabó Sándor egyszerre volt mindhárom, szerette a szépet: a rajzolást, a festést, a faragást, a tűzzománc készítést művészi fokon művelte, ugyanakkor idegenvezetőként évtizedekig mesélt Sopron szépségeiről az idelátogatóknak. Nagy fájdalomra idős korában már nem igényelték munkáját, ez persze nem tántorította el attól, hogy naphosszat rója a város utcáit; mindenütt feltűnt, vitatkozott, mindenkit türelmesen meghallgatott, ám jöttányit sem engedett véleményéből, elkötelezettségéből. Nehéz volt eldönteni, hogy melyik a jellemzőbb, nevezetesen: ahol történik valami, ott megjelenik a mi Sándor barátunk, vagy: ahol Szűcs Szabó Sándor felbukkan, ott biztosan történik valami. Erre mondta aztán - kicsit zsörtölődve - Sanyi bácsi élete párja: „Higgye el, Laci, ha leküldöm az öregemet egy liter tejért a lles be, két óráig tart, mire megjárja!”

Igen, Szűcs Szabó Sándor teljes életet élt, annak minden örömeivel, fájdalomával, szenvedésével együtt. S hogy ezt tehesse, kellett egy társ, aki segítette, bohémságait elnézte. Még Fertődön ismerte meg tanítványát, Erzsikét, aki 1957-től élete párja lett. A hosszú, csendes házasságból három fiú született: Sándor, László és Zoltán. Valóban hosszú, hiszen Erzsébet, 2006. március 1-én bekövetkezett haláláig csaknem ötven éven keresztül volt hű társa, megfontolt, nyugodt partnere Sándornak. Akkor, azon a 2006-os márciuson, nemcsak Ő ment el örökre, hanem valami visszavonhatatlanul véget ért. Ebben a csaknem hét évben, ha találkoztunk, kérdésemre: „Hogy vagy, Sanyikám?”, a válasz rendre az volt: „Egyedül, nagyon egyedül!”

Tisztelt Gyászolók!

Egy hosszú, küzdelmes élet végén gyászoljuk halottunkat. Hogy ez az élet emeltt nagyon mozgalmas is volt, azt jól szemléltetik az elmondottak. Szűcs Szabó Sándor tanult, tanított, rajzolt, festett, faragott, vitatkozott, politizált, faragó-szakkört vezetett, a képzőművészek társaságának alelnöke volt. Mindezzért méltán érte elismerés, 2000-ben az egykori alma mater aranyoklevele, 2010ben pedig a gyémántdiploma. Szeretett városa 2002-ben a Sopron Kultúrájáért kitüntetéssel ismerte el sokoldalú művészetét.

Eljött a búcsú pillanata! Szűcs Szabó Sándor ravatalánál itt vannak a tisztelők, az

ismerősök, a művészbárátok, mindazok, akik tisztelték és szerették. És mindenekelőtt azok, akiknek erős a gyásza, a fiai, a menyei, az unokák: Gergő, Patrícia, Zsuzsika, Sára, Bence, Majsi, Tajvi, Heszki, Lévi, Hanna, Dóra, és a dédunokák: Sára és Sári. E népes rokonság mély gyászában osztozva kell kimondanom a végső útravalót: Drága Művész úr, kedves Sanyikám, nyugodj békében!

Szücs Szabó Sándor: Soproni utca

CS. VARGA ISTVÁN

BÚCSÚ CSEH KÁROLYTÓL*

Drágajó Barátunk, Cseh Károly! Bükkalján egy teremtő lélekkel megfogatkozott az irodalombarátok köre. Az itt megjelent és a csak lélekben velünk lévő író- és költőbarátaid nevében is búcsúzom tőled. Alázatos lélekkel, fájó szívvel hajtok fejet koporsód előtt. Nehéz a szó, de kötelez a kegyelet és a baráti szeretet. Sokfelől jöttünk, sokfélék vagyunk, de most mindannyian egyek vagyunk az irántad érzett szeretetben és fájdalomban.

Tőled tudom: tollas kezű emberhez szárnyas szavak illenek útravalóul. Éppen ezért fohászokdom: „*Isten élő Lelke, jöjj, áldva szállj le rám, Égi lángod járja át szívem és a szám. Oldj fel, küldj el, tölts el tűzzel! Isten élő Lelke, jöjj, áldva szállj le rám!*”

„Nagy-havazású decemberben” születted. „Aranykori” önfeledtséggel élted gyerekkorod világát. Ihletadó emlékképekben őrizted „a csikókorai vágta nyomát”. Az általános iskola alsó tagozatát szülőfaludban végezted. A szavak ígérete már írni-olvasni tudásod előtt megragadott. Őszi-téli estéken képzeletkigyújtó meséket hallgattál, versek zenéje, rímek csilingelése élményt jelentett számodra.

Legkorábbi élményeid Borsodgeszthez, a fényhez és a hóhoz kötődnek. Vizuális élményed lett a fák hegyén feszengő rügy, a hó alól előderengő fű látványa. Szeretted az éledő kerti világot, a madárcsicsergést, fecskeívelést, szárnyuhogást. Szárnyascsapongó fantáziával tűntél ki társaid közül. Élénken emlékeztél a holdsütötte régi falusi házfalakra, tavaszi ereszcsepegésekre, a temetődomb tetején virágzó, csillárszerű gesztenyefára. (Róla mondtad: szinte fehér éjszaka volt körötte májusban.)

Kitűnő memóriával emlékeztél az aratás utáni tarló verőfényére, a sugaras gyümölcsökkel, fürtökkel harangozó őszi kertekre. Láttató erővel tudtad felidézni azt a pillanatot, amikor borongó télidő után legendásan világítani kezdett a hó. Ilyen „világító gyökerekből” táplálkozott költészeted is.

Kisdiákként pajtásaiddal a Temetőközön játszottál háborúsdit. Könyvszereteted is innen ered. Hajdan a borsodgeszti vegyesboltban az élelmiszerek mellett könyveket is lehetett vásárolni... Kilenc évesen már verset farigcsáltál. Egy tavaszköszöntőre mindvégig emlékeztél. Felső tagozatos korodban Vattára, a szomszéd falu iskolájába jártál. Életed végéig vidámitották szívedet a sok szép emlékből előhívott élmények, a vattai kastélyparkban töltött közös játékok, sétával, olvasással töltött órák.

1967 őszén kerültél gimnáziumba, a „rózsálló” kisvárosba: Mezőkövesdre. A matyó főváros „Szellemi jelzőfényeket, bójákat” jelentett számodra. Tollforgató gimnazistaként itt ismerkedtél meg a versfordítással is. *Hegytetőn* című versedet Kiss Gyula 1970-ben közölte, az általa szerkesztett Matyóföldben, elindítva ezzel téged a költői pályán.

* Elhangzott, 2013. január 16-án, Cseh Károly temetésén, Borsodgeszten.

Érettségi után egy évig képesítés nélkül tanítótál a szülőfalud szomszédságában lévő - a Gárdonyiról és Veres Péterről is nevezetes - Sályban. Majd két évre berukkoltattak „spártai tanfolyamra” a Néphadsereghez. Aztán főiskolás diák lettél Egerben, a magyar dicsőség városában, amely számodra akkor a fény városát jelentette. A főiskolai években sok barátság, majd pedig szerelem és házasság következett Eta asszonnyal. Pedagógus sorsodban, bajodban támaszod volt erőslelkű asszonykád. Frigyetekből egy fiú és egy lány gyermek született. Két unokád a maradandóság nagyapói örömeiben részesített.

A későbbi, tanári és költői időszakod gyümölcseiről verseid, versköteteid valának. Eredményeidről kritikusok írásai, irodalomtörténészek tanulmányai szólnak, és majd szólni fognak a neked dedikált versek, nekrológok, emlékestek és - beszédek, újabb tanulmányok. Borsodgeszt számodra anteuszi talaj volt, szülőfaludat ráírtad a magyar költészet térképére. A hely szellemét itt te képviseled: a genius loci megtartó erejét.

Súlyos szívmitéted után felgyógyulás következett. Reménykedtünk, bár tudtuk: „Végül elszakad az ezüstkötél, összetörik az aranypohár... (...) A por visszatér a földbe... a lélek pedig visszatér Istenhez, aki adta.” (Prédikátor könyve 12, 6-7) Gárdonyi vigaszát idézem: „A halál nékem nem fekete börtön, (...) egy ajtó bezárul itt lenn a földön, / s egy ajtó kinyílik ottfenn az égen, - ez a halál.”

Kedves Karcsi! Mindig lobogó, nyughatatlan szívű barátom! Átmentél a szivárvány alatt. Élelelő c. haikudban sorsodat kijelölted, megérezted az Idő üzenetét. Volt szemed, hogy a fényt meglássad, füled, hogy a hangot meghalljad: „*Az ötvenkilencedik / Hóban a léptem - / s átlép rajtam is végső / ötvenes évem.*”

Költőhalálok évadán testben és lélekben is megpróbált az Isten, aki azt veri, akit szeret. Örömben és érdemszerző szenvedésben is megérted a legtöbbet, a legnagyobbat: az emberi sorsot. Váratlanul csapott le ránk a gyász hír. Azok közé tartozol, akik „Ha nincsenek is, vannak még. // Csodák. / Nem téve semmit, nem akarva / semmit, hatnak tovább.” (Kosztolányi: Halottak.)

Örökös nyugtalanság, tűz lobogott benned. Életed minden pillanatában költő voltál. Sokat tanultunk tőled. Épültünk költői hivatástudatodból. Többek lettünk biblikus hitedből, magyarság iránti szeretetedből. Erősödtünk a klasszikus kultúra, szépség és jóság iránti elkötelezettségedből. Közös hitünk szerint: „A nemzet: közös ihlet”, sőt: „A nemzet: közös vállalkozás.” - a jóra, igazra, szépre, szent dolgokra. Hittél a költőnek: „...nem az a fontos, hogy én írjak verset, de szükséges, hogy vers írassék, mert nélküle meggörcsülne a világ gyémánt tengelye.”

Ezen a tájon unikum, igaz ember, expressis verbis költő voltál. Éltetted a szépség, a költői szó tisztelete. Méltó utóda voltál és maradsz ezen a kies tájon a jeles elődöknek - a Res publica literatura birodalmában. Szeretted Balassi fohászát: „Adj már csendességet, lelki békességet, mennybéli Úr!” A bűnbánat kegyelmet esdeklő erejével a mélységből kiált a szó: „Bocsásd meg, Úristen, ifjúságomnak vétékét, / Sok hitetlenségét, undok förtelmességét...”

Kiművelt emberfő, lélekben független alkotó értelmiségi voltál. Nagyon tiszteltek Károli Gáspárt és Szenci Molnár Albertet, akik a bibliai világból és tájakról elhozták, áldott magyar földbe ültették a Szentírást, a zoltárokat. Hálaadással emlékezem arra is, amikor együtt dicsértük Berzsenyi *Foháskodás* c. költeményét: „Isten, kit a bölcs lángesze fel nem ér, / Csak titkon érző lelke ohajtva sejt: / Léted világít, mint az égő / Nap, de szemünk bele nem tekinthet. (...) Bizton tekintem mély sírom éjjelét! / Zordon, de oh nem, nem lehet az gonosz, / Mert a te munkád; ott is elszórt csontjaimat kezeid takarják.”

Szabad, pacsirtás lélekkel Mezőkövesden laktál, de a költői nyelvben lakoztál. Eddig majdnem fele-fele arányban jelent meg tizennyolc vers- és műfordítás köteted. Teljes szívvel szolgáltál költői, műfordítói hivatásodhoz mindvégig hűséges maradtál. Hitted és tudtad Márai igazát: „Csak magyarul érted e szót: »szeretlek«. / Pillangó, hattyú, csillag, angyalom - / E nyelven lesz csak több, mint fogalom...” Anyanyelved neked is költő-léted nagy misztériumát jelentette: az egyetlen nyelvet, melyen mindent el tudtál mondani. Hallgatni is csak magyarul tudtál, bár szókimondó szíved és szád miatt ezt ritkán cselekedted.

Kedves Karcsi! Mezőkövesd, Eger és Miskolc: az észak-magyarországi régió jó hírét növelted és képviselted szerte a literatúra határokat nem ismerő világában. A Biblia mélységes gondolata, intelme: „*Mindennek megvan a maga ideje.*” Eredményeid hivatalos elismertetésével azonban a rendelt időben rendre elkéstünk. Elkéstek a mezőkövesdiek, és a miskolci és az egeri korifeusok is. Bárcsak több szeretet, megértés lett volna bennük a hivatali igazság helyett! Kicsi vigasz, nagy keserűség: posztumusz lehetsz csak tagja a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia Miskolci Területi Csoportjának.

Tavaly, december 6-án, az egeri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban köszöntöttünk 60. születésnapod alkalmából. Sokakkal együtt végre Téged ünnepeltünk. A két legújabb verskötetedet is bemutattuk. Most az egyszer valóban Terólad szólt a találkozó, a két kötet bemutatója, amelyet *Bertha Zoltán* kitűnően prezentált. Az együttlét alkalma igazi ünnepléssé változott. Az írántad érzett tisztelet és szeretet a tarkán vegyes egybegyűltekből közösséget teremtett. Az együttlét örömeiből a Jó Isten áldása sem hiányzott. Láthattuk önfeledt örömeidet. Többeknek köszönetet mondtál, szinte hálálkodtál, arra érdemtelenek is.

Születésed jubileumára jelentek meg válogatott verseid (1969-2012) *Kisbetűs himnusz* címmel a miskolci Bíbor Kiadónál. A *Nagypénteki nyár* című versfordítás-köteted pedig a budapesti Hungarovox Kiadónál látott napvilágot. Mindkettő kiteljesedő tehetségedet dicséri. Ismerted a szép szó tiszteletét, a költői szépségek titkait. Hitted, hiszem én is: a szépség, a poézis gyönyörködtet, szellemi-lelki, esztétikai élményt ad. A szépség, ha megmenteni nem is tudja, de élni segíti az embert. Számos író-költő, műfordító és szerkesztő barátod volt idehaza, szerte az országban, Nyíregyházától Sopronig, Debrecentől Székesfehérvárig és távoli külhoni helyeken is. A csodálatos csuvas, *Gennadij Ajgi* öröklébe távozása után rátaláltál az orosz bárd, Viszockij művészetére, aztán pedig a magyar kultúrát és az egész magyarságot is

szívből szerető orosz íróra, költőre és műfordítóra: *Vladimir Volodarszkij*ra. Jelentős költőműfordítói eredmény a *Karácsonyi folyosó* című Volodarszkij-kötet magyar tolmácsolása.

Hiszem, már tavasszal a borsodgeszti temetődombon „Kikerics-kéken hajlik rád a menny.” Te már tudod, hogy milyen, a „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi értelem föl nem fogta” ország, „amit Isten azoknak készített, akik szeretik Őt.” amikor „csendbe térnek a dalok...” (József Attila), „...ha elmégy, az ég lakosa légy” (Csokonai). Vigasz, hogy nem szűnik meg a lelki kapcsolatunk, a szeretet aranyhidat képez élők és holtak között. Hiszem: in Spiritu élsz és lélekedben velünk vagy. Bennünk élsz, míg lélegezni és emlékezni tudunk, mert az életet és az emlékezetet is a szeretet élteti.

A műfordító *Cseh Károly* eredményei, törekvései a költő mesterségbeli tudását is gazdagítják. Jelentős lépésekkel jutott előre a költői és műfordítói pályán, megszenvedett, de hinni tudó, szépen gazdagodó költészetével, fájdalmasan félbeszakadt életművével. Az „- add, Istenünk, a csöndet orvosul...” Zsoltáros köszöntés, a 89. zsoltár valóban nagyon szívhez szóló tanítás: „Így számlálni napjainkat taníts meg minket, hogy szívünket bölcsességre vezessük!” - ezzel a verssel szeretettel viszonzom a jókívánságokat. Ajjival fohászokodom, Cseh Károly fordításának szavaival: „- add, Istenünk, a csöndet orvosul...”

Köszönjük a Mindenhatónak, hogy Cseh Károly személyében jó barátot, kiváló költőt és műfordítót, rendkívül tevékeny közösségi embert kaptunk, aki a borsodgeszti szellemi végvárbán példamutatóan járt elől a közjó, a kultúra, a közösségépítés, a könyvek, az olvasás szeretetében, a magyar művelődés szolgálatában. A kultúra *életet szabályozó elv*, küzdelem a felejtés ellen. Talentumaink, képességeink szerint kell a kevésen is hűnek lennünk.

Tisztelt Gyászoló Gyülekezet! Radnóti Babitsot elsirató szavaival búcsúzom - a költő, író és műfordító barátok nevében: „Örök világosság, kibomló égi láng / röppenjen feléd a földi füstön át.” Mi pedig reméljük „egy jobb hazát! / S benne az erény diadalát...”

Drága Barátom, Cseh Károly! Áldjon az Úr, emeljen magához, legyen irgalmas bírád! Legyen Neked könnyű a föld és ragyogó a menny! Az angyalok nyelvén is búcsút veszek tőled: „*Requiem aeternam dona Tibi Domine - Örök nyugalmat adjon Neked, a Úr!*”

Kedves Hölgyeim! Tisztelt Uraim!*

Önmagát tiszteli meg Borsodgeszt, Cseh Károly szülőfaluja, hogy a község házára költöztetett, felújított könyvtárát *Cseh Károly* költőről, műfordítóról nevezi el, és a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár vezetőnek és munkatársainak a jóvoltából a névadó életművét reprezentáló állandó kiállítást is megnyithatunk ebben a kis könyvtárban.

Cseh Károly költő-műfordító kortárs kulturális és irodalmi életünk jó szellemű és lelkesítő szervezője volt. Ízig-vérig, életének szinte minden pillanatában költő volt, olyan mélyen és izzón élte költői hivatását. Sokszor igen mostoha, méltatlan körülmények között is igyekezett jól sáfárkodott tehetségével, a korifeusok pedig fukarul gazdálkodtak az őt megillető elismeréssel. Sáfár volt a szó igazi értelmében: nemcsak az anyagi javak felügyelője, hanem irodalmi értelemben az eszményi értékek felelős öre, gondviselője.

Tudta, a szellemi értékek olyanok, mint a szeretet, megosztva sokasodnak. Kiváló művelődési tevékenységet fejtett ki az Észak-magyarországi régióban és szerte az országban és határainkon túl is. Eszménye volt a műveltség, álma az olvasó nép: az olvasó nemzet. Művelt olvasók, befogadók nevelése és pallérozása nélkül tudomány sem létezik. Kikből születnének a tudósok, ha nem az érdeklődő, kiművelt emberfőkből?

Márai Sándor szerint: „*Nem fontos, hogy sok író legyen egy közösségben, de fontos, hogy sok olvasó legyen.*” Kívánom, hogy ebben a Cseh Károly nevét viselő könyvtárteremben fény gyúljon a lelkünkben, hogy az itt található művek megszólítsanak bennünket, és megértsük üzeneteiket. Az elődök példáján erősödjenek szorgalmunk, koncentráció és meditáló képességünk. Az olvasás közben érlelődjének bennünk jó gondolatok, és formálódjanak a tanulás és munka során még jobbakká. Az itt felhalmozott szellemi kincs az itt élőkben és az idelátogató tanároknak és tanítványaikban váljon igazi tudássá.

Cs. Varga István.

* Elhangzott 2013. június 24-én, Borsodgeszten, a Cseh Károly Községi Könyvtár avatásán és a névadó emlékkiállításának megnyitóján.

VERŐ JÓZSEF

ELMENT HAT EGYKORI KOLLÉGÁM, BARÁTOM

A II. világháború utáni 15 év idején Sopron a magyar földtudományi központtá vált. Az alapot az II. világháború után ide települt bányászokképzés jelentette. A soproni bányászati kar a 40-es évek második felében, az ötvenes évek elején jelentősen bővült. Bányászok mellett bányakutató, bányamérő majd 1949-től geodéta és 1951-től geofizikus képzés is indult. Igaz, ugyanebben az időben elkezdődött a bányászok Miskolcra való áttelepülése, de jó ideig még csak az első két évet végezték a bányászok, geológusok, olajbányászok Miskolcon. Az utolsó három év szakmai képzése egészen az ötvenes évek végéig Sopronban folyt. Elkerült a geodéta képzés is Budapestre, evvel véget ért a nagyszámú földtudománnyal foglalkozó hallgató soproni szereplése.

Részben az elköltözni nem kívánó professzorok kívánságára több leányintézményt alapítottak. Így geodéziai, illetve geofizikai kutatólaboratóriumot, olajbányászati kutatólaboratóriumot, központi Bányászati Múzeumot - és ide számíthatjuk a Földtani Intézet soproni részlegét is.

Az említett szakmák jellegeből következik, hogy irántuk kisebb volt a lányok érdeklődése, pl. 25 fős geofizikus évfolyamunkban mindössze két nő volt. Így azután a Sopronban végzett hallgatók jelentős része soproni lányt vett feleségül. Ez a Sopronban maradt rokonok révén általában erős kötődést jelentett a városhoz. Így majdnem valamennyi, a jelen visszaemlékezésben szereplő kollégánk felesége Sopronból származik. Jómagam is ebben az időben végeztem a geofizikus szakon, úgy-hogy az akkor itt tanuló hallgatókat, fiatalokat jól ismertem. Sokukkal baráti kapcsolat kötött össze. Mivel szüleim 1952-ig szintén Sopronban éltek, a baráti kapcsolatok egypár esetben még a középiskolai évekre is visszanyúlnak, hiszen a földtudományi szakokon tanuló hallgatók között meglehetősen nagy számban voltak soproniak. Például geofizikus évfolyamunkban hatan, vagyis minden negyedik.

Az ez alatt a rövid virágkor alatt Sopronban tanult bányászok, geodéták, geofizikusok mostanra megközelítették, vagy el is érték 80. életévüket. Ezért nem meglepő, hogy 2012-ben sokukat temették el, vagy csak vettük halálhíruket. Többé-kevésbé szoros kapcsolatban voltam közülük hattal, akik mind ebben az évben hunytak el. Sorsuk sokfelé sodorta őket, de baráti kapcsolatunk fennmaradt egészen halálukig. Nem szakmai tevékenységükről szeretnék beszélni, hanem emberségükről, szakmaszeretetükről, megemlítve tevékenységük néhány eredményét is. Ezekről a kollégákról abban a sorrendben emlékezem, amilyen időbeli sorrendben közelebbi ismeretségbe kerültem velük.

A legrégebben közülük Molnár Lászlót ismertem. Molnár János rendőrkapitány majdnem szemben lakott velünk az Ősz utcában, a rendőrség épületében. A hallgatók szerenádjai egymás után szóltak anyámnak és neki. A háború alatt a város légmentesítési

parancsnokaként különösen ismert és népszerű lett még a hallgatók körében is. Általában Légó Jancsiként emlegették. Letartóztatták a nyilasok, eltávolították a kommunisták, így életét Debreczeni Néni kifőzdéjének felszolgálójaként végezte az egyetem szomszédságában, ahová sokan jártak onnan ebédelni, néha feleséggel magam is. Két fia a Ludovikán tanult, de a háború után ők is a bányászatot remélték diplomát szerezni. Én akkor még gimnazista voltam, de az egyetemi uszoda fontos találkozóhely volt. A Sopronban élő hallgatók meg az egyetemi alkalmazottak gyerekei számára a Molnár fiúk példaképnek számítottak úszni meg toronyból ugrani való tudásuk alapján.

Több évtizedig alig-alig találkoztunk. Amikor Laci a Bányászati Múzeum igazgatója lett Sopronban, ismét gyakrabban láttuk egymást. Ennek az időszaknak az első felében nagy esemény volt Dzseki bácsi temetése a régi hagyományok szerint. A búcsúbeszédet Laci tartotta. Szinte hihetetlen módon egyesítette a gyászbeszédet Dzseki bácsi életének emlékezetes eseményeivel. Kezdve avval, hogy hamar elhagyta szülővárosát, Fiumét, mert már akkor sem állhatta ki a vizet, egészen haláláig, amikor fenn a mennyben az Iker-Kovács, meg a többi poncichter borosgazda új kékfestő kötényt kötött, mert „Jön a Dzseki”. Utána a Bányászati Múzeum udvarán a szakestély résztvevői régi szokás szerint sörös korsójukat úgy vágták az asztalhoz, hogy csak a fülük maradt kezükben.

Később sokszor beszélünk Lacival a bányászat történetéről, különösen akkor, amikor okmánnyal bizonyította, hogy pásztorok már több száz éve használták az „égő követ” a későbbi brennbergi erdőkben, téli időben hosszú ideig melegedhettek a szénrel táplált tűz mellett. Ezeknek a beszélgetéseknek lehetett az eredménye, hogy a Bányászati Múzeum, illetve Laci megbízott két vastag németnyelvű bányásztörténeti könyv lefordításával. Az egyik könyvben volt egy német szó, amit képtelen voltam megérteni. Törtük a fejünket, mi lehet a „hautboist” értelme, mivel bányászzenekarokról volt szó, valamiféle bőrrel bevont dobra gondoltunk. Persze az volt a bökkenő, hogy miért a Haut az élő bőr szerepel a hangszer nevében. Jóval később derült ki, hogy ez a szó francia eredetű írásmóddal szerepel, így jelentése „magas fa”, és átírva németesen oboist lenne.

Utolsó együttműködésünk Legény János, „Zsan” életrajzához kapcsolódik. Hányatott sorsú, egykori francia tanárom az egyik utolsó polihisztor elkészítette a bányászati lapok repertóriumát is. Véletlenül nemcsak saját emlékeimmel, hanem Zsan egyik rokona révén további részletekkel, fényképekkel is tudtam segíteni. Nagyon sajnálom, hogy ez az életrajz nem jelenhetett meg a város jellegzetes, színes alakjáról.

Kevéssel halála előtt még beszélgettünk Lacival. A Tábornok ház erkélyén állt, és azt emlegette, szeretné a 90. évét megélni. Sajnos ez már nem adatott meg neki.

Gereben István a szerteágazó Gereben család egyik ágának tagja volt. A sok Gerebent gyakran összekeverték, hiszen osztálytársaim és a geofizikus hallgatók között is két-két Gereben volt. Annak ellenére, hogy elég szoros barátságban voltunk, nem

emlékszem, hogy Rákóczi utcai lakásukban megfordultam volna. Csicsa a végzés után 1956-ban Pestre került. Szerepet vállalt az akkori forradalomban. Emiatt elhagyta az országot családostul, Amerikában telepedett le. Eleinte elszórva érkeztek róla hírek: egy képeslapot küldött Grönlandból kétéves földközi oceanográfiai utazásáról, majd egy cédulát találtunk ablakunkban a következő szöveggel: „Egy amerikai kempingben találkoztunk Gereben István úrral, üdvözlétét küldi”. Semmi több; név, cím, telefon nélkül. Különb is nagyon vigyázott, hogy ne okozzon a vele való kapcsolat itthoni barátainak problémát. A Népszabadság hosszú cikkben foglalkozott tevékenységével. Az amerikai magyarok jobboldali szervezetének elnökeként komoly része volt Nixon választási hadjáratában. Azt már később tőle magától hallottam, hogy az amerikai oceanográfiai intézet munkatársaként jelentős szerepe volt a spanyol földközi tengeri partoknál egy amerikai repülőgépről vízbe ejtett atombomba kihalászásában. A rendszerváltás idején tért először haza, saját elhatározásához híven, hogy amíg szovjet csapatok vannak Magyarországon, nem látogat haza. Többször járt Pannonhalmán öregdiák-találkozókon, egyszer pedig a Sopronban rendezett nagy Gereben találkozók alkalmából mi is vendégei voltunk az akkor még létező Alpesi vendéglőben, ahol ő a szabvány menütlől eltérően tökfőzeléket evett, éppúgy, mint amikor nálunk járt, és kívánságára feleségem szintén tökfőzeléssel vendégelte meg. Avval indokolta ezt a kívánságát, hogy Amerikában a nálunk töknek nevezett növény ismeretlen, egészen más az ottani tök. Még egy tökfélék képeit tartalmazó naptárt is kaptunk tőle.

A 80-as években Csicsa sok magyar ellenzéki politikust segített, sőt látott vendégül amerikai otthonában. Azt hiszem, neki is, mint sok más nyugaton élő és a politikához közel került honfitársunknak, csalódást jelentett, hogy a rendszerváltás után nem kapott komoly szerepet idehaza. Sajnos, ilyen emberekkel éppen a földtudományokban voltak rossz tapasztalatok. A 30-40 év alatt külföldön megszokott körülményeket szerették volna átplántálni Magyarországra. Időnként sűrű levelezésünk, vagy telefonbeszélgetésünk sokkal hasznosabb része volt az a sokféle információ, amit általa ismert amerikai forrásokból juttatott el hozzám. Ezekért különösen hálás vagyok neki.

Alpár Gyulával kevéssel a háború után ismerkedtem meg, amikor ő már egyetem hallgató volt, én pedig gimnazista. Az ismerkedés vele is az uszodában történt. Gyuszi a 20 méteres távot könnyedén végig úszta víz alatt, sőt visszafordulva meg is duplázta ezt a teljesítményt. Nagyon szerettem volna utolérni, sőt leahagyni. Észrevette a kihívást, a végén már addig jutottunk, hogy háromszor is sikerült víz alatt végig úszni a 20 métert. Más tekintetben is kedvelte a sportokat. Kitűnő tornász volt. Amíg bírta, teniszezni is járt. Mire az egyetemre kerültem, Gyuszi már a Geodézia és Bányamérés tantervén Tárchy-Hornoch professzor munkatársa volt. Bár ezen a tantervén mi is hallgattunk kiegyenlítő számítást, Gyuszival csak elvétve találkoztam. Evvel szemben, amikor 1957 elején megszabadultam a pécsi uránbányától, és a geofizikai kutatólaboratóriumba kerültem. Akkori menyasszonyom, ma feleségem a Zsilip utca sarkán talált számomra albérleti szobát. A mellette lévő másik szobában

Alpár Gyuszi lakott még egy évig, amíg megházasodva nem talált lakást. Nagyon sokat nem találkoztunk, hiszen az estéket majdnem mindig menyasszonyunkkal töltöttük. Még annyi tartozik ehhez az albérleti szobámhoz, hogy előző lakója az a Takács Ernő volt, akire a következőkben emlékezem vissza. Mi pedig házasság kötésünk után még egy ideig mindkét szobát béreltük. Gyuszi - mint a testvérintézménnyé vált másik geodéziai laboratórium osztályvezetője - sokkal közelebbi kapcsolatba került velünk, hiszen végzése után 1958 nyaratól feleségem is a geodéziai laboratóriumban dolgozott.

Gyuszi határozottan matematikus beállítottságú kutató volt, szívesen beszélt elképzeléseiről velünk, geofizikusokkal is. Kezdő kutatóként feleségem is többször emlegette, hogy főnöke mennyit segített neki, sőt magával vitte egy-egy környékbeli mérési feladat elvégzésekor is. Még szorosabbá vált a kapcsolat, amikor lánya az én lányom osztálytársa lett, és jó barátságba kerültek egymással. Közben a két laboratórium intézette egyesült, egy épületbe kerültünk.

Egy alkalommal méréseink eredményeinek feldolgozásához eljárást, ennek alapján pedig számítógépes programot próbáltam készíteni. Akkoriban a számítógép még sokkal inkább számolásra, mint szövegírásra volt használatos. A program egyik lépésénél megakadtam. Mivel a feladat közel állt Gyuszi érdeklődéséhez, tőle kértem segítséget, így valóban sikerült jól működő programot létrehozni. Az erről írt tanulmányt amerikai szakfolyóiratunknak küldtük el. Megdöbbenéssel vettük tudomásul, hogy a szakmai lektor mereven elutasította a tanulmány elfogadását. Rövidesen kiderült - már nem emlékszem rá, hogyan -, hogy ez a bíráló közölte a program egy másik lépésénél használt képletet, ahogy erre hivatkoztunk is. Nem tudtunk mást feltételezni, mint azt, hogy a bíráló saját képlete felhasználási lehetőségét nem ismerte fel, és ezért szakmai féltékenységből visszautasította a tanulmányt. Ezt a visszautasítást Gyuszi nagyon rossz néven vette, és kérésére a másutt megjelentetett cikken nem is szerepelt szerzőként. Még annyit érdemes hozzátenni, hogy ezt a módszert és programot több más országbeli kutatócsoport is átvette, és sikeresen alkalmazta.

A most leírt eset is mutatja, hogy Gyuszi szívesen segített legtöbbször teljesen önzetlenül matematikai problémák megoldásában. Magatartására jellemző, hogy amikor tudományos továbbképzésre jelentkeztünk, a pártbizottság előtti káderezésnél a kötelező módon neki fölített kérdésre, hívó ember-e vagy materialista, habozás nélkül megvallotta hitét. Ugyanez történt egy, a tudományos ismeretterjesztő társaság által szervezett filozofikus jellegű beszélgetés során is, ahol első megszólalásakor avval kezdte, hogy ő hívó ember. A beszélgetések folytatását a felső szervek be is tiltották. Gyuszi még arra sem volt hajlandó, hogy vasárnaponként ne a Domonkos templom előtt parkolja kocsiját. Sopronból való távozása után ritkábban találkoztunk. Némileg úgy tűnt, nem találta meg helyét Budapesten. Örökségét lánya folytatja Amerikában, mivel matematika professzor egy floridai egyetemen.

Majdnem Gyuszival egyidőben ismerkedtem meg Takács Ernővel is. Hallgató korában alig ismertem, de amikor az egyetemre kerültem, ő már a geofizikai tanszék oktatója volt. Nagy elismerést, sőt mondhatnám csodálatot váltott ki, amikor a valam-

ilyen okból nagyon rövid idő alatt leadandó geofizikai kutatómódszerek anyagát rendkívül áttekinthetően, pontosan és lényegre törően előadta. Evvel helyre hozva az elmaradás miatti késést. Jellemzően pedagógus szellemű tanárember volt, aki kínosan ügyelt arra, hogy hallgatói minden szükséges ismeretet megkapjanak. Természetéből adódóan némileg kevésbé volt közvetlen, mint tanszékbeli kollégái, mégis a hallgatók nagyon sokra értékelték a tőle kapott segítséget, sőt egy idő múltán a barátságot is.

Amikor az egyetemet Miskolcra telepítették át, Ernőnek is vele kellett mennie, magával víve soproni feleségét. Akkor már a tanszék második embere volt. Találkozásaink különben is többnyire szakmai jellegűek voltak. A miskolci tanszék más céllal, de jellegében hasonló földi áram méréseket végzett. Ezek anyagából Ernő készséges segítségével megkaptuk a bennünket érdeklő részeket. Evvel kapcsolatban többször is beszélgettem vele a felmerülő nehézségekről, illetve a mindkettőnk érdeklő eredményekről. Már mint a tanszék vezetője néhányszor meghívott egy-egy előadásra. Idegen nyelvű folyóiratunk, az Acta szerkesztőjeként elég sok tanulmányát láthattam. Mindig nagyon pontosan, mondhatnám, tanárosan fogalmazott. Nem kellett sokat vesződni cikkei bírálatával. Ha Miskolcon jártam, felesége, az ottani akadémiai ház vezetőjének segítségét érezhettem. Amikor 70. születésnapját ünnepelték a Miskolci Egyetemen, meghívtak egy visszaemlékező előadásra, és a Takács házaspárral kitűnő halászlévet vacsoráztunk egy általuk ismert vendéglőben. Ernő büszke volt a tokaji területen termelt borára, és kapcsolatunk kiegészült avval, hogy ő is tagja volt a Bencés Öregdiákok Egyesületének. Soproni kötődése nyilvánult meg abban is, hogy évente néha kétszer is el-ellátogatott feleségével. Erre az időre egy volt kolléganőnknel bérelt szobát.

Az 50-es években a Miskolcon kezdett, különböző szakos bányászhallgatók a harmad évtől Sopronban folytatták tanulmányaikat. Ilyenkor több tárgyat közösen hallgattunk. Így például robbantástechnikát, földalatti áramlás tant és másokat. Az is előfordult, hogy eggyel alacsonyabb évfolyambeli hallgatókkal voltunk együtt. Ilyen volt az a geológus évfolyam, amelynek hallgatói között több volt az észak-koreai, mint a magyar. Az utóbbiak közé tartozott Boldizsár István is. Akkor nem kerültünk különösebb barátságba. Közelebbi kapcsolatunk arra az időre esik, amikor a földtani intézet soproni kirendeltségén dolgozott. Támogatta a Soprontól nyugatra lévő, meglehetősen mélynek bizonyult kis somfalvi medencében folyó vízkutatást. Itt korábban az uránbánya mérései mutattak ki meglehetősen nagy üledékvastagságot, és ez adott alapot a további kutatásokra. Rajta keresztül kerültünk kapcsolatba az osztrák vízügyi hatóság magyar származású illetékes szakemberével. A kialakult együttműködés keretében a határhoz közel, de már osztrák területen végeztünk földi áram méréseket, majd ezek eredményeiről az osztrák fél meghívására Bécsben tartottunk előadásokat. Pista arra is megkért, hogy tolmácsoljam az ő előadását az osztrák hallgatóság számára. Az előadásokra az egykori Rasumofvski palotában került sor, amely egykor a Beethovent támogató orosz követ tulajdona volt. Sajnos, az akko-

ri viszonyok között maga a mérés is nehezen volt végrehajtható. A műszerekhez és tartozékaikhoz kiviteli engedélyeket kellett szerezni. Így minden jóakarattal szembe fordított eredménye nem lett a vállalkozásnak. Jóval később a somfalviakra újra felelevenítették a melegvíz nyeresére vonatkozó elképzelést, de ahhoz, hogy a terv megvalósuljon, legalább próbálkozás formájában komoly tőkére lett volna szükség.

Pista különben is próbált gazdasági jellegű kapcsolatot teremteni osztrák kolégákkal. Így került sor arra is, hogy Sümegprágától délre egy meglehetősen nagy területű bazaltkibúvást szemrevételezzünk. Nagyon tájékozott volt az osztrák lehetőségek tekintetében, így pontosan tudta, hogy náluk már nem szabad bazaltot bányászni, emiatt egyebek között a burgenlandi Pauliberg kőfejtőit is bezárták. Jártunk a Sághegyen is. Szóba került a Kissomlyó is. Pistának alapos ismeretei voltak minden környékbeli geológiai képződményről.

Nagyon bonyolult a vízszerezés a soproni Virág völgyben. Egymástól kis távolságra lévő helyeken egyszer van víz, a közelben meg nincs. Pistának volt ott egy kertje, rossz volt a vízellátása, kért, nézzük meg, nem lehetne-e valamit tenni. Sajnos, a bekerített kis kertekben nagyon kétértelmű az elektromos módszerrel történő földtani kutatás sikeressége. Pista még varázsvesszős vízkutatókkal is kapcsolatba került. Egyikük állítólag a brennbergi völgyben volt határörklaktanya számára talált vizet, de arról nem tudok, a Virág völgyben lett-e sikere.

Pista sokoldalú tevékenységének hirtelen megbetegedése vetett véget. Betegen is gyakran járt intézeti szobámban, legtöbbször nem is szakmai problémával, hanem megpróbálta tevékenységének eredményeit összefoglalni. Közbe-közbe segítséget kért egykori debreceni iskolájában volt osztálytársai találkozásának szervezéséhez. Tiszteltem Pistában azt, hogy nem adta meg magát betegségének. Mindaddig, amíg képes volt rá, igyekezett munkáját folytatni.

Amíg intézetünk a Szent György utcai egykori Erdődy palotában székel, közvetlen közelünkben volt a Lenck átjáró első udvarának jobb oldalán műhelyünk. Ebbe a műhelybe került alighanem a 60-as évek elején Márcz Győző műszerésznek. Hamarosan a műhely vezetője lett. Eredetileg kereskedelmi érettségije volt, majd gépipari technikus oklevelet is szerzett, ugyanis saját maga tapasztalta, hogy sokkal jobban teszi, ha találékonysága, kez ügyessége révén műszerészként helyezkedik el. Ehhez a Tárczy-Hornoch tanszék kiemelkedő tudású műszerésze, Bummer Antal mellett szerzett gyakorlatot, de háttérrel biztosított édesapja és nagybátyja is, akik mindketten hasonló területen dolgoztak, sőt unokaöccse intézetünk kutatója volt az 50-es évek végétől kezdve.

A kutató munkánkhoz tartozott a földben folyó kisfeszültségű áramok mérésére szolgáló műszerek tervezése. A műszerek az intézeti műhelyben és a hozzá kapcsolódó gyári részlegben készültek. Ebben Márcz Győző találékonysága, kez ügyessége nélkülözhetetlen segítséget jelentett. Nem kellett számára mérethelyes tervrajzot készíteni, azonnal felfogta, hogy mik az elképzeléseink, milyen mechanikai vagy

optikai megoldás alkalmazása a legcélszerűbb. Csak a nagyérzékenységű galvanométereket kellett megvásárolnunk, a kívánságunk szerinti módosításokat, így a regisztrálási sebesség változtatását és hasonlókat, Győző vezetésével a műhely elkészítette.

Másik példaként említem, hogy a 60-as évek közepén méréseink feldolgozásához szükségem volt egy olyan szerkezetre, amellyel a papíron fotografikus úton végigfutó vonalak irányát, pontosabban az irány tangensét meg lehetett mérni. Megbeszéltük Győzővel, hogy mit és hogyan szeretnék megkapni. A beszélgetés nyomán elkészült a tangenskiolvasó. A viszonylag egyszerű szerkezetben rengeteg ötlet volt, kezdve a síneken mozgó, félkör alakú skálától a plexiből készült mutatóig, illetve a mozgásirányra merőleges mozgást lehetővé tevő tengelyig. Evvel a kiolvasóval hosszú-hosszú éveken keresztül sok ezer kiolvasást végeztem, és számos akkor készült tanulmány alapult az így meghatározott értékeken. A kiolvasó működésének nyomán több tanulmány szerzői között is megjelent neve. Segítőkézsége akkor is megnyilvánult, ha valami gond volt lakásunkban, mindig készségesen igyekezett segíteni.

Később gyakran vett részt szerte az országban, sőt Ausztriában és Finnországban végzett méréseinkben. Nagyon jó volt vele dolgozni; ha a műszerekben valami meghibásodott, azt kijavította. Ha probléma adódott, mindig volt segítség. Mérőműszereink lakókocsinkban voltak elhelyezve. Egy mérőállomáson néhány napig éjjel-nappal kellett regisztrálni. Az éjszakát csak egyikünk töltötte a lakókocsiban, a többiek a közelben szállást béreltek. Egy ausztriai mérés során mérési pontot telepítettünk egy nagy parasztgazdaság közelében. Bár június eleje volt, meglehetősen hideg volt az idő az 1000 m körüli magasságban lévő kis fennsíkban. Beesteledett, a mérést már nem tudtuk elindítani, visszamentünk szállásunkra, Kötschachba. Reggelre havas eső jött, sőt helyenként hó lepte el a tájat. A lakókocsi előtt a kilépésnél védelmet adó ponyvatető szinte berogyott a benne összegyűlt víz súlyától. Herr Berger osztrák kísérőnknek nem volt még tapasztalata a méréssel, megállt a ponyva alatt a lakókocsi ajtajában, és kezével felnyomta a ponyva közepét. Az összegyűlt jó pár liter jeges víz az éppen a ponyva előtt álló Győző fejére, nyakába zúdult. Szerencsére gyorsan vissza tudott menni szállásunkra, hogy átcserelje átázott ruháját. Az osztrák mérések idején délutánonként volt néhány szabad óránk, amikor magára hagyhattuk műszereinket, mivel ebben az időben érzéketlenebbé tettük az érzékelőket.

Vasárnap is folyt a mérés, de ilyenkor hosszabb szabadságot adtunk magunknak, és már ebéd után lerontottuk a műszer érzékenységét. A közelünkben volt Heiligenblut meg az onnan a Pasterze Gleccserhez vezető Grossglockner Hochalpenstrasse. Egyik kirándulásunk ide vezetett. Több szálloda is áll a gleccser oldalában. Ezekből sikló visz le a gleccserhez, ami még júniusban nem működött. Így a napsütötte teraszról a sínek mellett mentünk le a gleccserig. A nézegetés közben elszaladt az idő, visszafelé a részben hóval fedett meredek lejtőn eltévedtünk, és nem a sikló felső állomásánál értünk a párkány alá, hanem attól vagy 50 méterre. A nehézkes mozgásának tűnő Győző fűrgén tette meg a sziklák között az utat a párkány nyílásáig. Ebben segítette turistáskodásban szerzett tapasztalata.

Terepi méréseink során rendszerint a mérőhelyen ebédeltünk. Ehhez gázzal működő tábori tűzhelyen melegítettük a Magyarországról hozott konzerveket. Győző volt táborunk „szakácsa”. Minden félkész ételt feljavított; szakértelemmel fűszerezett, különösen az általunk legjobbnak talált, de általa nem kedvelt káposztás ételeket „javította fel” rengeteg hagymával. Osztrák kísérőnk is velünk evett. Győző speciális fűszerkeverékeket készített, amelyeket spéci 1-nek, spéci 2-nek nevezett. Egy alkalommal Nagyabonyban a pincér tágra nyílt szemmel bámulta, amikor Győző a túrós csuszát az egyik spécivel vérvörösre főstötötte.

A hazai mérési helyek közül legtöbb kalandunk Vigántpetenden volt. Egy nagyon meredek lejtő alján telepedtünk le. Ott, a lejtő tetejéről akartunk lemenni a sátrakhoz, de a sűrű vadrózsabokrok között csak ruhánkat téptük meg. Később meg hatalmas felhőszakadást éltünk át. Győző a kocsival együtt csak órák múlva tudott nekem, aki a lakókocsiban maradtam, segítségemre sietni. Egyik éjjel ő aludt a lakókocsiban. Valamiért ki kellett mennie, alighanem elfogyott a benzin az aggregátorból. Amikor megtöltötte, és vissza akart indulni, nagy csörtetéssel a meredek lejtőn egy vaddisznó jött le, és letelepedett közéje és a lakókocsi közé. Hosszú ideig nem tudott visszajutni agyához.

Utóbb, nyugdíjas korában elég sokszor keresett meg avval, hogy fordítsam le neki az általa felfedezett gyógyszerek használati utasítását. Egyszer olyan gyógyszerrel jött, amelynek bizony nagyon nehezen értettem a szövegét. Valahogyan kiderült, hogy a leírás portugál nyelvű volt, honnan szerezte ezt a szert, nem tudom.

Színes egyéniségével méltán sorakozik egyetemi képzettségű földtudományi kollégáink közé.

A hat kollégában közös volt földtudományi érdeklődésük. 1923 és 1933 közötti születési idejük, 2012-es halálozási évük, valamint az, hogy életükből ki többet, ki kevesebbet Sopronban töltött; mindegyikük legalább egy évtizedet tanult vagy dolgozott itt. Jó kollégák, értékes emberek voltak, akik eredményeikkel, oktató vagy ismeretterjesztő munkájukkal hozzájárultak Sopron és környéke jobb megismeréséhez, de ezen túl a magyar és az egyetemes földtudomány fejlődését is elősegítették. Méltók arra, hogy emléküket evvel az írással, személyes emlékekkel is megörökítsük.

(Köszönettel tartozom Wallner Ákos kollégámnak, aki ugyanebben az időben tanult és dolgozott a soproni földtudományi műhelyekben, és sok tekintetben pontosította saját emlékeimet.)

SZEMLE

M. DÓRA ZOLTÁN

A LÁTÓ KÖRE

Cs. Varga István kötetéről

Elmondhatatlan igyekezettel és szorgalommal szervezi életét tanítói, régi és új tanítványainak csodálatára Cs. Varga István. Bár Egerben él, de az irodalmi táj hazában mindenütt van édes otthona: Edelénytől Győrig, Genftől Csángóföldig. Bár javakora-beli tanár, professzor, évről évre az ifjú peregrinusok elszántságával indul útnak, hogy beavató irodalmi előadások, beszélgető pillanatok, képzőművészeti kiállítások eszmei-szellemi kurátora legyen; vándorakadémiája mindenki előtt nyitva áll, aki a felelősséggel papírra vetett szó, a szakrális tudás forrásvizére szomjazik. Átkarolni tán könnyebb a Bükk erdeit, mint befogni a szerző által szélesre nyitott gondolatok egységét, ezért is remeklés a legutóbbi (2012-ben megjelent) tanulmányokat, interjúkat, előadásokat tartalmazó kötet címe: Látókör. Nos, a látó köre nem csak a szem, de a többi érzék birodalmába is meghív: az apostoli példakövetés igényével, amelynek táguló horizontja - a megismerés és a szeretet ma is kihívást jelentő kockázatával - Németh László teljességre törekvő példáján keresztül eresztett gyökeret hitvallásában. Állapotjelző felismeréssel, hogy a morális és tudományos igénnyel megrajzolt figyelem (és fejelem) által körülhatárolt tér a teremtett világ metaforája: közép-pontjában a fény áll, amely az apokaliptikus sötétséget ellenpontozza.

A szerző a létérzékelés - irodalmi és szakrális értelemben is - legkarakterisztikusabb érintkezési pontjait ragadja meg bevezető tanulmányában. (Doleo, ergo sum - Fájok, tehát vagyok) Különösen figyelemre méltó, hogy a korábban irodalomtörténetileg jólrosszul „dokumentált” szenvedéstörténetek példázatát - Ady, József Attila, Németh László patográfijának ismeretében - szintézisszerűen építi fel. E tanulmány figyelemre hívó értéke az is, hogy a világ egész paradigmáját magyar költők toposzaiban keresi. Együttal a Mircea Eliade által kijelölt úton megy tovább, sugalmazva a kiváló vallástörténész azon feltevését, mely szerint a spirituális tér középpontja a teremtés, és a deszakralizáció ellen olyan transzcendens életerők léptek működésbe például, mint az égszimbólumok továbbélése nyomán fellobbanó ihlet-szimbolika. A Hold-metaphora látomásszerűen - isteni magasságokba kivetített - teljesség-igényét Ady éjszakai utazásának, és Radnóti reménytelenül hosszú vándorlásának párhuzamában érzékelhetjük. Az éjszaka égi fénye nemcsak vándormotívum, de tanúképe annak a - filozófiai megközelítésben Szent Ágostonnál, Nietzsche-nél, René Guénon-nál is felbukkanó - egyetemes küzdelemnek, amely az archaikus kor eltűnésével az embert a „hiányzó részek” megalkotására indította. S hogy mekkora volt a kétségbeesés a világ rendjének helyreállítása érdekében, azt a kereszténységet megelőző, keletről induló megváltástanok jól példázzák. A Semmi, az üresség a tao és a buddhista tanításban a megtört világ ellenpólusa. A keresztény szakralitás azonban - talán „az utolsó szó jogán” elhozta az Evangéliumot: A létteljesség transzcendens vágya úgy világította meg

ismét az embert, hogy ebben a ragyogó fényben líra és teológia egymásra talált: Isten képmása köszön ránk szinte mindegyik költői idézetben. A szerző - miközben a teremtő és a teremtett egzisztens küzdelmét vizsgálja - rámutat, hogy az esztétikum doleo-ja, a szépség fájdalmában vívott küzdelem, a kor ideájává válhat, megneemesítve a modern poézis-világot is. A poétikai elszántságon túl, megértésre érett gondolkodásnak (sőt hit-tapasztatatnak) véli, hogy az új filozófia ihletője éppen a sorsvizasztalás, a minden egészben kiteljesített gondviselés szándéka, amely a megsemmisüléstől való félelem legyőzésének egyetlen módja.

Cs. Varga István elsők között reflektált Pilinszky és Németh László rejtőző kapcsolatára, amelyben nem csupán a barátságot, de a kegyelemben megragadott pillanat boldogságát is tetten érjük. Ki gondolná, hogy e két alkotói szellem találkozása mögött az érzelmi intelligencia és az apostoli szeretet hűsége épített hidat. („Szerettem az igazságot...”)

Nagy László-tanulmánya („Káromkodásból katedrálist? - Ki viszi át a Szerelmet?) kerüli az artistikumot; szép gondolati ívet rajzol a költeményről, és a kupola magasságában már azt érezzük, hogy megszegyenítő magasságba jutottunk. Korszakspecifikus vers? Igen, hirdetjük bátran. Ám ennek az iskolás értelmezési módnak nem enged teret a szerző. Azt is tudjuk: példás grammatikai analízis készíthető a költemény szerkesztettsége okán. Cs. Varga István azonban - nem megkerülve a nyelvi struktúrában rejlő értelmet - mindvégig a „szakrum és a profánum mezsgyéjén” egyensúlyoz, és értő magyarázattal nyit ablakot a szivárványban fénylő corpusra. A fényben úszó kép kinagyítása az áldozatra figyel: „a szépség és az áldozat megváltó keresztjelét” idézi elénk, amely a teremtés totálképe. A meggyalázott humánusra, a kiszolgáltatott test alakjára tekint, amelynek prométheuszi sorsában a bűnök kiszenvedése ellentmond a képmutatásnak, a gögnek és az aljasságnak. Sugalmazza, hogy a templom, a katedrális talán a túlsó parton épül fel, de oda a legyőzöttek már nem jutnak el. Asszociatív erőként jeleníti meg a lírai antropoformizáció görögös hagyományokból átemelt szerepét: a hullarabló keselyű a sátáni erők archetipikus szereplőjévé, a túlsó partot úszva elérő kölyökgyermek pedig a megváltottság egyetemes szimbólumává lép elő.

Cs. Varga István - nyelvi-kulturális magaslatokon átívelő - kutatómunkájának egyik fontos hídpillére az orosz „mágikus realizmus” (közvetettebb módon Szergej Jeszenyin) világa. Három izgalmas tanulmányban tekint vissza a Jeszenyinfordításokban rejlő esztétikai remeklésekre (Rab Zsuzsa, Fodor András), áttekinti az „angyalarcú” költő honi recepcióját, sőt párhuzamot von a magyar elégiaköltészet legszebb hagyományaival. De a „fényírók” (festők, fotóművészek) műhelyébe is bepillantást enged néhány írásában, azzal a szigorú megközelítéssel, hogy az értelmet nem csak a szó közvetíti. A fénynek - mint szakrális szimbólumnak - jelentésképző szerepet szán: „a kontemplatív logika” láthatóságra törekvő igyekezetét Nagy Ernő festészete és Molnár István Géza fényképipró művészetén keresztül mutatja be. Mindazonáltal befogadás-lélektani kalandozásra hív, az alázat, a belső látás igényére figyelmeztetve. A látvány, ahogyan a Teremtés tér- és időrendjének koordináta-rendszerében

megjelölhető: a fény és a lélek egy magassági ponton ér össze. Ez Cs. Varga István üdvtörténeti üzenete: a világosság, a tiszta fény érzékelésének boldogsága.

A kötet záró ciklusa a szerző bencés örökségéhez tér vissza, mestereiről, munkatársaivá váló tanáraitól készít lírai portrét. A kiadványt - visszatekintő fényben - Laczkó András interjúja zárja. Teljes pályaképet rajzol dr. Nádasi Alfonz győri bencés gimnáziumi tanárról, tábori lelkésze, kinek katedrahűsége - a nehéz időkben is - példa értékű maradt a bencés diákközösség előtt. Egyedi forrásértékű Nádasi Alfonz Kodály lelkeségét megvilágító írásának közlése. Cs. Varga István itt is következetes: a tanítói eszményt a tanári jellemkép önátadásának felszabadító erejében látja; szeretett tanárával együtt hirdeti: a zene a fény magasztalása, olyan mennyei harmónia, amely képes a megbomlott világtrend visszakövetelésére. Megindító beszélgetést közöl - az azóta eltávozott - Jáki Sándor Teodóz győri bencés tanítóval, akinek életműve a csángóföldi Mária-énekek hagyománykutatásai által már-már kodályi értéket képviselnek. Teodóz atya életműve hiteles példája annak, hogy a vox humana nemcsak a liturgia ékessége, hanem a hit forrásvizét szomjazó moldvai csángók életben maradásának megszentelt vigasztalása.

A fraternitás és a lokálpatriotizmus igézetében szól dr. Korzenszky Richárd OSB elkötelezett tihanyi küldetéséről; benne a kultúra evangelizációjának egyik nagykövetét látja. De személyén keresztül kerül megvilágításba a nyugati kapu papköltőinek (a Fertő-Hanság vidéke) tájbrázolása is. Harsányi Lajos, Mentés Mihály, Vitnyédi Németh István költészete a visszafogott színek és az árnyak archaikus egységéből teremtett líra, amelyben a sűrítettséget éppen a tisztító lélek oldja meg, a szolgálatban átélt rétori szerepből átlépve a közvetítő ábrázolást hirdető poétikai elkötelezettség okán.

Két írásban is tetten érhető a hitben és tapasztalatban valóra váltott apai remény példázata. Előbb dr. Korzenszky László (Richárd atya édesapja) földi világtól való búcsúzását idézi meg a gyermeki tanúságtétel és fogadalom fájdalmas szigorúsága mellett, majd Rónay László „háromnegyed százados” jubileumát ünnepeelve, az apa elevációt hirdető sorsüzenetét idézi: (...) hősi lesz és nagyszerű, ha majd folytatja más; (...) utam hiába mégse volt, ha más majd célhoz ér helyettem...” (Rónay György: Fiamhoz)

A szerző mindvégig kitart Németh László szellemi öröksége mellett: az esszé párviadal. Az írást a kontextuális izgalom, a vizsgált szöveggel szembeni alázat, a substratum megragadásának igénye varázsolja a teremtett gondolat egységévé. Cs. Varga István legújabb - könyvészetileg is példamutatóan igényes - kötetében valódi szintézist teremtett az irodalmat, a kultúrát megérteni kívánó olvasók számára. (Hungarovox, Budapest 2012.)

BORS ANIKÓ

RÓNAY GYÖRGY: TRIPTICHON

Tavaly jelent meg a századelő három papköltőjének: Harsányi Lajosnak, Sík Sándornak, Mécs Lászlónak az életművéről szóló tanulmánygyűjtemény mindazoknak, akik örömeiket lelik értékes gondolatok megismerésében, versekben, vallásukat mélyen megéltő, az irodalomnak is elkötelezett papköltők lírájáról szóló gondolatok olvasásában.

A Kairosz Kiadó a tanulmányok egybegyűjtésével és újrakiadásával tisztelegni kíván a 100 éve született költő, esszéista, irodalomkritikus Rónay György munkássága előtt; valamint az előszóban olvashatjuk: „napjainkban lassacskán megkezdődik a vallásos irodalom és művelői életének, alkotásainak kutatása” - ehhez az újrafelfedezéshez kíván segítséget adni. A tanulmányok nagy része a Vigilia című folyóiratban jelent meg a 1930-as évektől az 1960-as évekig, ahol Rónay György szerkesztőként évtizedekig fiatal tehetségek pártfogójaként működött.

A cím, görög eredetű szó, triptichon, meghatározása szerint három részre tagolt művet jelent. A három táblából szerkesztett, összecusukható szárnyas oltár elnevezése is ez. Így több szempont is utal a tanulmányok tartalmára, melyek szintúgy a szakrális művészet témakörébe tartoznak. Ahogy az oltár, melynél bemutatják a szentmiseáldozatot a kenyérrel és a borral, úgy e tanulmányok is erről szólnak: a költészet századeleji kapcsolódását mutatják be a szakralitáshoz. Hiszen a katolikus papköltő-triász életművéről olvashatunk a három fejezetben.

Rónay György szerkesztői, kritikusi életművében mindig a művészi színvonalra, a művekben megnyilatkozó értékekre összpontosított, úgy gondolta, hogy az ideális műalkotás mindig a végső dolgokra koncentrál, nem ragad a hétköznapiakba. Az irodalom pedig a lélek mozgásának kivetülése. Ezért készített többek között válogatásokat a papköltők verseiről, és értékelte tanulmányokban lírájukat. A három egymástól távol élő költő nem csupán e tanulmánygyűjteményben került közel egymáshoz, hanem már fiatalon felvették a kapcsolatot; levelezésük, közösen szervezett találkozói igazi műhelymunkát tettek lehetővé számukra.

Harsányi Lajosról olvashatjuk az első tanulmányt. Neve mára talán kevésbé cseng ismerősen, pedig 1907-es első verseskötetével a modern magyar vallásos líra első valóban jelentős teljesítményét nyújtotta. Ő maga sem tagadta önéletrajzi írásában, hogy a nyugatos költők, főként Ady nagy hatással volt költői indulására. Egyszerre csodálta a hazai tájat és idegen vidékeket, a liturgia pompáját és gazdagságát és az egyszerű emberek hitét. Sajátos, egyéni szimbolikája mögött mindig jelen volt személyiségének lényege. Rónay György életrajzra épülő bemutatása kirajzolja az életútját, ígéretes indulását, a 20. századi történelem sorsfordító hatásait, költői fejlődését, megtorpanásait, vidékre szorulását, valamint a modernség hatását.

Sík Sándor, akiről a könyv a legtöbb tanulmányt tartalmazza, Rónay Györgyhez a legközelebb állt, hiszen a Vigilia és az Új Ember szerkesztőségében együtt dolgozhattak, és Rónay mestereként tekintett rá. Már ekkor fontosnak tartotta a katolikus költészet ügyét, és tanúja lehetett Sík Sándor akkoriban formálódó érett lírájának. Sík Sándor pályája elején merész kijelentést tett: a vallásos irodalomnak mindenekelőtt irodalomnak kell lennie. Hiszen a vallásos költő voltaképpen szabad, csupán világnézetében tér el a nem vallásos gondolatok alapján alkotó művésztől, de nem áll ellentétben vele. Ezzel a nyitott irodalomszemlélettel indulhatott útjára a vallásos líra 20. század eleji új nemzedéke. Sík Sándor hozzáállása a modernségre nyitott; tényleges dialógust kívánt folytatni az irodalom egészével. Ahogy később Rónay György szándéka is ez volt a róluk szóló tanulmányok megírásával.

Mécs László költészete- és szerepe a két világháború közötti magyar irodalomban máig tisztázatlan és problematikus a róla alkotott ellentétes értékelések miatt. Épp ezért gondolta úgy Rónay György, hogy beszélni kell róla, azokról a kettősségekről, melyek ellentmondásossá teszik líráját. Nem azon kell tünődni, hogy mennyire volt nagy költő, hanem az értékeket kell megtalálni. Így például verseiben kiemelt szerep jut az éloszószerűségnek. De ami előadókörútjain, vagy a szószéken rendkívül meggyőző volt, az költeményeiben már nem bírt ekkora hatással. Szereplései, megszólalásai hamar társadalmi eseményekké váltak, hirtelen jött sikerei elkápráztatták és tévutakra vitték. Így később nem jutott olyan új élményekhez, melyek költészetét továbblendíthették volna, hiszen hiányzott az elmélyülésre szánt idő. Ennek ellenére a vallásos lírára tett hatása vitathatatlan.

Amit ma katolikus irodalomnak nevezhetünk, az a kezdetektől az irodalmi kánonból kiszorult, ezzel együtt az érdeklődés középpontjából szintén. Természetesen erre a folyamatra a politika, a társadalmi változások, a kulturális megosztottság éppúgy hatással voltak. A századfordulón különösen transzcendens témájú verset írni nehéz feladat volt. Egyszerre vallásos, mélyebb lelkeséget tükröző, művészi és a közönség számára is befogadható, megfelelő színvonalú költészetet teremteni. A papköltő papi hivatásával együtt a poétai hivatást is vállalja, a transzcendens teljesség az eszményképe, világképét hite szerint alakítja, témát és ihletést a szakrális dimenzióból is merít. Szent Pál szerint a költők Isten titkának sáfárai.

2013-ban, Rónay György születésének 100. évfordulóján különös aktualitása van a papköltő-triászt bemutató gyűjteménynek, mellyel az irodalomnak ezt a katolikus vonulatát az egyetemes és a korabeli, a Nyugat folyóirat által meghatározott irodalomba integrálja. Illyés Gyula 1933-as **Katolikus költészete**(t egyébként ostorozó) cikkében a másodlagos költészettől való elmozdulás példaként épp Harsányi Lajos, Sík Sándor és Mécs László triászát emeli ki. Az általuk alkalmazott új költői magatartás az, amelyből a katolikus líra következő, forradalmian újító nemzedéke származhatott. Mindannyian felismerték a fiatalok lendületében az eltérőt, de épp ezt támogatták bennük. Ők voltak az alapkő, melyre - az Illyés által hiányolt - spirituálisabb nemzedék léphetett.

Hogy miért lehet különleges színfolt a magyar irodalomban a papköltők lírája? Babits Mihály írja Az európai irodalom történetében: „Vallás és líra között, mondják, titkos kapcsolat van: de egy vallásra sem igazabb ez, mint a kereszténységre. Az Egyház lelke lírába ömlött, az első pillanattól. (...) Nem kellett mérték és ütem, a tartalom magában is fölgyújtotta az énekeskedvet. (...) A legszárazabb teológia mélyén is költészet van.”

A csokorba szedett tanulmányok egyúttal felbecsülhetetlen kordokumentumok, amelyek kiindulópontjai lehetnek további kutatásoknak és vallásos irodalomról szóló beszélgetéseknek egyaránt.

Hertay Mária: Alvó

SARKADY SÁNDOR

SALAMON NÁNDOR: KISALFÖLDI MŰVÉSZETI LEXIKON*

- Nyitóbeszéd a könyvbemutatón -

Hölgyem és Uraim! Kedves Barátaim!

Megkülönböztetett tisztelettel és szeretettel köszöntöm Salamon Nándor művészeti író, a Kisalföldi Művészeti Lexikon szerzőjét és Dr. Gyurácz Ferencet, a Vasi Szemle főszerkesztőjét, a Magyar Nyugat Könyvkiadó vezetőjét, a bemutatásra kerülő lexikon mentorát.

Egy könyvbemutató mindig örömteli és felemelő esemény, de ha a bemutatásra kerülő könyv egy lexikon - adott esetben egy művészeti lexikon - akkor hatványozottan gazdag és ünnepi a pillanat.

Hogy miért? - Mert itt nem egyetlen alkotó egyetlen művével ismerkedhetünk meg csupán, hanem sok-sok, egész seregnyi művész munkásságának lényegi és érdemi foglatát kapjuk kézhez, kiegészítve azt a forrásirodalom gazdag tárházával, eligazítást nyerve a további tájékozódáshoz.

Az pedig külön is elismerésre méltó, ha egy lexikon nem egy team, nem egy szerzőgárda - munkája, hanem egyetlen, elhivatott és vasszorgalmú művészeti író pártját ritkító teljesítménye.

A mi Élő Lexikonunkat, Salamon Nándort nálunk, Sopronban nem kell bemutatni. Sokunknak régi és kedves ismerőse; barátja, munkatársa. Számos tárlatot nyitott meg itt az elmúlt évtizedek során, és írásaival lépten-nyomon találkozhatunk városunk folyóirataiban, a SSzben, a VÁRhelyben és a Soproni Füzetekben.

A Kisalföldi Művészeti Lexikont egy nagyszerű ötlet pillanata és a kitartó szorgalom évtizedei születték. Az 1998-ban megjelent első változatot mintegy 25 évnyi munka előzte meg. S újabb 15 év telt el, mire a második változat végső formát öltött. Négy évtizedes munka gyümölcse ez a könyv! S ráadásul nem egyszerűen új kiadása, még csak nem is bővített új kiadása a réginek. Jóval több annál!

A földrajzi és az időhatárok kitágulása, s már maga a megváltozott cím is - művészek lexikona helyett: művészeti lexikon - azt jelzi, hogy jelentős minőségi változás állott be a lexikon egész koncepciójában.

Lássuk először a földrajzi határokat!

Salamon Nándor negyven évvel ezelőtt arra gondolt, hogy a Győr-Moson-Sopron megyei művészek munkásságának adatait gyűjti össze. Ám a pályaképek megrajzolása során csakhamar rájött, hogy a számbajöhető szereplők sokasága nem szorítható be egyetlen megye határai közé.

* Elhangzott a Pannónia Galériában 2012. december 26-án.

Így terebélyesedett - Komárom, Veszprém és Vas megye részleges bevonásával - Kisalföldi Művészek Lexikonává a könyv.

A Művészeti Lexikon azonban ennél is továbbmegy. Salamon Nándor az országhatárokon is túllép. „Fakó lovam, a Murza / Lajta vizét megússza” - jut eszünkbe a kuruc nóta -, és ha a Szerző nem is nyargal új Balog Ádámként Bécs aljáig, még csak a Lajtabánságot sem akarja kikiáltani, mint 1921-ben a Rongyosok - de azért átrándul Ausztriába, és Kismarton művészeit, a történelmi Sopron vármegye művészeit is híven számba veszi.

Hasonlóképpen jár el Szlovákia esetében is. Komáromnál „átkel” a Duna-hídon, ahol az államfőt (sajnos) igen, de egy művészeti írótnem lehet megállítani, és az európai kultúra békés lobogóját lengetve, innen is hazahozza azokat, akiket haza kell hozni.

Salamon Nándor nem csak a trianoni határok fölött lép át, hanem nyomába szegődik azoknak is, akik a rossz emlékű, ún. „fordulat éve” vagy az 1956-os forradalom leverése után menekültek el az országból. Így „keresi fel” Kaliforniában a templomi freskók áhitatos lelkületű festőjét, Piczek Izabellát, Svájcban a kitűnő táj- és arcképfestőt, a Giczy Jánost útnak indító Tolcsvay Nagy Gézá, vagy Ontarióban az egykori soproni Rákóczi Hadapródiskola növendékét, a több kontinensen is hírt, nevet, szerzett építész-festőt, Lendvay Istvánt.

A 3 kiragadott példával csak azt akartam érzékeltetni, hogy mily széles a látóköre Salamon Nándornak; mondhatnám Szabó Dezsővel szólva: belefér „az egész látóhatár.”

A Lexikon időhatáraitól pedig csak annyit, hogy az a XVI. századtól egészen századunk, a XXI. sz. első évtizedéig ível. 2011. dec. 31-ével zárul le a Szerző anyaggyűjtő munkája.

Végezetül valamit az új kiadás tartalmáról és a koncepcióban bekövetkezett változásokról.

Az új kiadás természetesen megtartja a szakterületek kínálta besorolást és a régi kiadás törzsanyagát, de úgy, hogy közben feltünteti a korábbi szereplők legújabb eredményeit is. Így veszi sorra az építészeket, a szobrászokat, a festőket, az iparművészeket, a műgyűjtőket és a mecénásokat, valamint az ötvösöket, az aranyozókat, a harangöntőket, sőt még a kályhakészítőket is. Ám ezek körét két irányban is bővíti. - Beveszi a korábbi időszakok ilyen vagy olyan okból kimaradt jeleseit, s felveszi a közelmúltban feltűnt, arra érdemes alkotókat. A legfeltűnőbb gazdagodás e téren az, hogy Salamon Nándor számba veszi a tájegység fotóművészeit is, Arany János szavával szólva: a „fénykép-író urak” tiszteletre méltó csapatát.

Továbbá azzal bővül és lesz teljesebbé a Lexikon, hogy helyet kapnak a szócikkek között a művészeti egyesületek, a galériák, a művészeti gyűjtemények és a múzeumok is. Hasonlóképpen szerepelnek azok a folyóiratok, szemlék és periodikák, amelyek műkritikákat, művészettörténeti tanulmányokat is közölnek. S jut végül szócikk a tájegység hagyományos tárlataira, a rajziskolákra és szakkörökre, valamint a művésztelepekre is.

Ami a Lexikon öregebb és fiatalabb, régi és új soproni szereplőit illeti, nem lenne ildomos részemről egy-két alkotót kiemelni, de névsorolvasást sem lenne szerencsés

tartanom, mert az meg túl hosszúra nyúlna. (Ehhez azért zárójelben hozzáteszem: nagy örömünkre szolgálhat a névsor terjedelme, mert ez arra vall, hogy igen-igen szépszámú soproni művész kapott helyet - és méltán! - a Lexikonban.)

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Salamon Nándor az ő nagy érdemű munkája előszavában - a tőle megszokott szerénységgel - így összegez: „Abban a hitben tettem ki a pontot, hogy munkámmal, gyarlóságai ellenére, nemes célt szolgállok. Aki kézbe veszi, haszonnal forgathatja. Akiket meg nem elégit ki, azokat további kutatásra sekenetheti.”

Én azt hiszem, Salamon Nándor lesz az első, aki továbbfolytatja ezt a befejezhetetlen munkát. Tíz év múlva - a mai 18-20 évesekből - felnő az az új művészgeneráció, amely helyet kér majd magának a Kisalföldi Művészeti Lexikonban.

Megköszönve a soproniak nevében Salamon Nándor nagy értékű munkáját, meleg, baráti szívvel kívánom neki, hogy ő legyen az írója a 2022-ben megjelenő, harmadik kiadásnak is.

Ehhez kívánok neki jó egészséget, Orbán Balázstól örökölt hitet, erőt - és lankadatlan munkakedvet.

Soltra E. Tamás: Gyermekkor IV.

IFJ. SARKADY SÁNDOR

WINKLER ANDRÁS: ÉGI SZERELEM*

Winkler András professzor úr legújabb kötetét elolvasva, az első gondolatom az volt, hogy a tudós is ember. A tudományos művek sorát megalkotó, nemzedékeket felnevelő és szakmára oktató egyetemi tanárnak is van magánélete; ő is gondolkodó és érző ember, akinek megvan a véleménye a lét alapvető kérdéseiről: az életről, halálról, politikáról, szerelemről.

Winkler András abban különbözik a legtöbb tudóstól, hogy ő ezeket az életérzéseket - mintegy reflexióként - versbe is foglalja.

Kedvenc műfaja az epigrammaszerűen rövid és tömör vers, amelynek hangja - a téma milyenségétől függően - hol édes, hol keser-édes, hol marós, már-már vitriolos.

A kötet gazdag témavilágából - a teljesség igénye nélkül - kiemelek néhányat. *Ezek között szinte első helyen áll a földi lét, az emberi élet mulandósága.* Erről beszél előző kötetében is a „*Sírfelirat*” vagy az „*Angyali tenisz*” c. verse. Keserű sorait azonban állandóan áthatja a hit, valami transzcendens erőbe vetett remény, az Istenbe vetett bizalom.

Így van ez most is. „*Meditáció*” c. versében írja: „A túlvilággal már barátkozom / hogy mikor hívnak, azt még nem tudom. Maradok inkább és imádkozom.”

Otthona csöndjében még az óraketyegés is az elpergő földi időre emlékezteti: „Nekem szól minden óraketyegés; számolom, milyen kevés időm van itt a földön.” (*Órák*)

Olykor-olykor groteszk fintorral humorizál a makacsul közeledő mulandóság fölött: „Temetik a gondolatom. Éjjel-nappal. Három pappal.” (*Temetés*)

Az „*Önsírvers*”-ben Villontól tanult, csúfondáros mosollyal írja meg saját epitáfiumát: „Itt nyugszik Winkler a költő. Mindenkire nyelvet öltő”

Keser-édes szójátékkal hívja fel magára a figyelmet ez a vers cím is: „*Nemlékezés.*” „*Nem fog feltűnni senkinek, ha nem leszek. Az sem, hogy voltam. Örökre elveszek.*”

A sorok mintha éppen az állítás ellenkezőjét sugallnák. Csak az ír le ilyen versmondásokat, aki érzi, hogy minden ember - így ő is - nagy úrt hagy maga után, és hogy az igaz ember nem vész el örökre: szelleme, értékálló életműve igenis megmarad.

Az új kötetben jelen van változatlanul a politikai mondandó is. Amilyen ironikus képet rajzol Winkler megelőző gyűjteményében a Kádár-korszak hazug ünneppé degradált május 1-éről, vagy az oltár előtt térdepelő, bűneiket „bánó” egykori III/3-as ügynökeiről, ugyanolyan görbetükröt tart most az egész letűnt múlt elé „*Kommunizmus*” c. versében: „*Süsetek kenyeret pékek, etesetek Lenin-képet. Kerekedjen ki az arca, legyen kész a nép a harcra!*”

* A kötetbemutató elhangzott 2013. február 27-én az Erdészeti Múzeumban.

Emlék c. versében két színház formájában is megidézi a Kádár-korszak ellentmondásos, lélekörlő világát, az 56-os hősök sírján virágzó „háztáji szocializmust.” „A 60-as években két színház létezett hazánkban. Az egyikben a Nagy Imre kivégzésének szörnyű valóságát adták. A másikban a magyarok igyekeztek a lehető legkellemesebb szocializmust eljátszani.”

Politikai versekben a „Jöjj el, szabadság! Te szülj nekem rendet” József Attila-vágya kér szót. De hogy is folytatódik tovább a híres *Levegőt! c. vers?* „- Jó szóval oktasd, játszani is engedj szép, komoly fiadat!”

Winkler András is szeret játszani; szereti a nyelvi játékot, a sziporkázó szóbukfenceket. A baráti kocsmai viták, a „lé-viták” tovább folynak az új kötetben is. Néhány példa mutatóba:

Velence. - Gondolatom most érkezett gondolán / néhány percre, amikor kigondolám.

Történet: Megrúgott egy orosz ló / nem lehetek poroszló.

Csuklik: A likon jön a csuk / Ha csuk a lik, már nem csuklik.

Néha egyetlen szóba tömörül össze a nyelvi játék. Ezek a „szóviccek”.

Pl. Boszorkány fizetőeszköz: Bibircsekk

Vagy a Lábbelik felkelése: Papuccs

Winkler András a hazai - állítólag korszerű - felsőoktatásban található anomáliákat is szívesen tüzi tollhegyre: Ugyan már fiacskám, ugorj le az akkreditált sarki trafikba és hozzád néhány olcsó kreditet!

És az utóbbi időkben nagy port felvert szakdolgozatok és doktori disszertációk ügyét is vitriolos szabadversbe foglalja. „A dolgozatok ügyében”: Egészségügyi papíron írta dolgozatát, amely nagyon értelmesnek tűnt, de mert WC-papír volt a hordozója, kissé bűdösnek éreztük. Érdekes, diplomájából is mintha enyhe szag terjedt volna.

De a hit, a pedagógus munkájában, az emberformálás lehetőségébe vetett hit - a kiábrándító példák ellenére is - töretlenül él Winkler Andrásban.

„*Lecke*” c. versében így idézi a hajdani elemi iskola és a hajdani tanító emlékét: „kapukulcs csörren, tanítóm beszél. Az élet nehéz lesz, hegyes ceruzával és jó füzetekkel járjatok majd, és gondolatok a vén iskolára; ha bajba kerülnék, ő megsegít majd.”

Aki így gondol vissza az útnak indító iskolára, a tanító úrra, az eligazító „Lámpás”-ra, csak az tud annyi tisztelettel és szeretettel szólni saját szeretett tanítványairól.

„*Tanulás*” c. versében írja Winkler András: A tanítványok azért vannak, hogy tanuljunk tőlük.

Befejezésül hadd idézzem a kötet legszebb versét. Ebben benne van a költő egész egyénisége, hite és bizakodó embersége. „A soproni evangélikus templomban” egyszerűen van jelen a megszenvedett múlt, a kiküzdött jelen és a jobb időket ígérő Jövendő.

Szeretném, ha még egyszer
megtelne a templom,
és látnánk mind
a régi arcokat:

az elüldözötteket,
az elhurcoltakat,
az orgona szólna
csendes diadallal,

Isten simogatná
lány angyali dallal
a gyülekezetet.

(Egy kisdíák betüzné
buzgalommal a
fakult neveket.)

Bokán Csilla: Keszthelyi Fő tér

BŐSZE BALÁZS

OLVASÓNAPLÓ

I.

„A boldog ember útja”

(Zsolt. 1, Farkasfalvy Dénes fordítása)

Köszönjük! Nekünk, rólunk szóló írásokból összefűzte: Andrassy Péter

Füzetnél alig vastagabb könyvecskét lapozgatok. Andrassy Péter a nekik (valamint párjának, Bolla Mariannak) és róluk szóló írásokból fűzte össze a tudósítást.

Az írások dicsérőleg szólnak arról a munkásságról, amit az összeállító bemutat életének főleg arról a szakaszáról, amit a Hűség Városának ajándékozott tudásából, hitéből, emberségéből!

Múltkor egy ismerősöm, egy tanítónő arról regélt nálunk, hogy ő milyen jószágos mindenkivel, milyen tökéletes kicsiny tanítványjaival. Jó? - Vagy megalkuvó keresztényként? - Hallgattam. Az öndicséretnek van egy sajátos illata, amiről a közismert közmondás sikosabban fogalmaz. De úgy jó a dolog, ha mások, a környezetem dicséretében tükröződöm, nem saját, torzító fényvisszaverődésben.

Így meglepő is lehet az a sok-sok jó vélemény, amit sokan fogalmaznak Andrassy(ékről) Péterről. A biológia, a botanika tanításáról, hegyi túrákról, az Alpok keleti végeiről és a Magas-Tátráról. Imponáló tudásanyagot ad át színesen és élvezetesen azoknak, akik elkísérik hegyi csavargásaira. A kisebb termetű emberek közismert konfliktusvállalásaival, szókimondó, már-már gorombának tűnő igazmondással száll szembe - mint az idézettek hozzászólásaiból kiderül - a XX. század annyi, de annyi félre és tévútra terelő „igazságaival” még akkor is, ha ez a nagy „testvért”, annak érinthetlenségét, mindenek felettségét bírálja, nem kevés indulattal.

Ahogy olvasom a kedves, megkapó és megható hozzászólásokat, látom, a megszólalók elsősorban értelmiségiek, s van közöttük pár közismert értelmiségi személyiség, akiknek értelmi szintjét Andrassy Péter bővítette, szigorú következetességével kikényszerítette, ami utólag, természetesen jó emlékekre, hálára kötelezi azokat, akiket a nagyszerű tanár és természettudós önmagával megérintett és betérített.

A könyvecske több fejezetben számol be az illetékes nyolc évtizedről.

Gyermekként, tanárként, a tanítványok leveleiből, illusztris vendég leveléből, baráti kapcsolatokból, tanulói kiselőadások szereplőiből mutatkozik egy rendkívül gazdag, feszültségektől nem mentes, de Isten akaratába belenyugvó életút. Az a zoltárokbeli keskeny út, amin végigmenni sokkal nehezebb, mint a másikon, mégis, rajtamaradni, holott a keskeny út (Zsolt 1) egyik oldalán merőlegesen emelkedő, megmászhatatlan sziklafal, a másik oldalon pedig mélységes szakadék, ahonnan az ejtett kő sem küldi vissza koppanását.

Jó szerkesztői fogással két korábbi Andrassy könyvet is bemutat a Köszönjük! című kiadvány. Az egyik a Láttuk, Uram, a hegyeidet, a másik A soproni Erzsébet Kórház kertje című. Az előbbi címadója József Attila Isten című verse. Fenn, a magaslatokon, megmagyarázhatatlan, de közelebb érezzük lelkünkhöz a Teremtőt. Fizikai valóság, a magasság szédületének gyönyörű tévedése ez, hiszen Isten a mélységben is ugyanúgy ott van, mint bárhol. De a magasságban érezzük igazán: „Láttam, Uram, a hegyeidet / s olyan kicsike vagyok én.” A másik könyv kapcsán felsejlik előttem a kép, a másik oldalon lakó édesanyámék nap mint nap láthatták az orosz hadifoglyokat a '14-es háborúból, amint lassan serénykednek a kórház építkezésén. Nagymama pedig, a nagy kondér krumplit, amit főzött hét gyerekének, kirakta hűlni az árokpartra. S az éhes, a mindig éhező hadifoglyok egytől egyig kilopkodva a fazékból, jóízűen falatozták. A harmadik könyv A szó elszáll, az írás... nem csak élményekkel, tanításokkal, de kemény társadalomkritikával is teli. Megérdemelt volna egy külön recenziót.

Szó esik még a Kárpátiakról, Zoltánról, Lászlóról, és a filmes orvosról, Györgyről, majd az ökumene is oldalakat kap az egyházak együttműködéséről, az Andrassy féle ernyő alatt.

Gombocz Endre és leszármazottainak levélrészletei gazdagítják a kiadványt, akire az emlékezés emléktábláit és kiállítását a Károly-magaslaton ugyancsak az ünnepelt szerzőnek köszönhetjük. A Károly-magaslati kilátó egyik szobáját, valamint az egykori, a korai TV átjátszót kiegészítő, két helyiséges kőházat a környéki erdők faunájának, Kitaibel Pálnak és Gombocz féle tudományos munkásságnak rendezte be a - tulajdonképpen - múzeumalapító és alakító elme, Andrassy Péter, Rátz Tanár Úr Életműdíjas, Sopron Város Díszpolgára.

Az első címlapon a házaspár mosolyog egymásra. Az írás-közlés-kényszert egy elegáns töltőtoll jelzi, a háttérben magas, havassipkás bércek. A szerző-szerkesztő hegyi viseletben, meleget adó, és verejtéket könnyebben felfogó pólóban és flanel ingben. A hátsó borítón két fotó, csoportkép a Schneebergről, a Waxrieger keresztje tövéből, a másikon Bolla Marianna a Szent Margit Óvoda gyermekeivel a Károly-magaslati kilátónál.

A Palatia Scarbantia Nyomda (Sopron) igényes munkát végzett, ajánlom mindenki kezébe, akinek az isteni erények, a hit, a remény és a szeretet jelentőséggel bír, kik erre az útra fogadják Andrassy Pétert lelki, szellemi és valóságos túravezetőnek.

II.

Hősök, szabadságok és egyéniségek - szemben a gáncsot vető világ

(Büki Attila: Századok lépcsőin)

Büki Attilának tizenkilencedik kötete a Századunk lépcsőin című drámakötet, benne öt egyfelvonásos, évszázadokba visszanyúló, ám századunknak bőven szolgáló tanulságokkal. A könyvet Kelényi István irodalomtörténész tanulmánya zárja. Szerény recenziómnál veretesebben és részletesebben elemezve szól Büki Attila munkáiról, így aki a kötetet a kezébe veszi, a Syllabus Kiadó igényes munkáját (Budapest, 2012), jól jár, olvasmánynak is remek történelmi tablóival.

Kelényi írja a Haza és Világ című kötetzáró tanulmányában: „Lehetne az utószó címe ekként is: Haza vagy világ”, ahol a választás lehetősége kínálkozik a szereplőknek, a szerző megfogalmazásában, „gondolat és érzés” hullámverése között érik a nagyság, öt főhős személyében. Az áthallások pedig kézenfekvők. Büki velük üzen a mának. Velük állít példát, hiszen a világ csak a tudós-hősök élete hasznán változott, egyébként pedig megmaradt annak, ami nap mint nap megkeseríti hétköznapijainkat. A tizennyolcadik század feltörekvő eszmeáradatára napjainkban is az jellemző: a remekműbe, alkotójába beleköt, repedéseket keres az alkotáson és a pályán, a közép-szert pedig kikiáltja zseninek. Ez csak reklám és propaganda kérdése, meg a lelkiismeret nélküli gonoszságé. Az Iskarióti Júdások világa, s a sor még folytatható lenne, de nem akarom folytatni.

A drámák hitet hordoznak, cselekményfonalukban lelkiek. Lélekben történnek. Nem is tudom, ezeket a lírával átszőtt, elbeszéléssel szorosan rokon monodramákat miként és milyen fajsúlyú színművésszel lehet színpadra állítani, akik közül három férfi, kettő pedig nő. Mindegyikük elkötelezett ember, valóságos, egyik sem kitalált személy.

Az első dráma címe „...**A legderekből ember...**”: így nevezte Széchenyi István Felsőbüki Nagy Pált, a - „magyar Cato”-t, aki politikus volt egy hasonlóan nehéz korban, mint a miénk. Történelmi nagyságok veszik körül a büki birtokosnemes, aki végül egyszerű parasztházban húzta meg magát, miután kastélyát is eladta (Szapáry-kastély), mert akkor még a követ-képviselők elsősorban saját bugyellárisukból fizették a pozsonyi diéta költségeit. Ha így lenne ma is - vajon hány képviselője lenne a magyar parlamentnek?

Sopron vármegye képviselőjéről a városban lakásomtól ötven méterre az a hosszú utca, amit a politikusról neveztek el. Az utca baloldalán futott egykor a szombathelyi vasútvonala, amit Sopron bombázásakor lebombáztak a házsorokkal együtt. Az utca újjáépült, mert az élet élni akar. De a vasút menti soron egyetlen ház sem épült. Kertek bújnak ott zöld rengetegben, egyikken-másikon kicsiny faházacska a gyümölcsfák között.

Felsőbüki Nagy Pál - úgy vélem - önmagával vitatkozik Büki jeleneteiben. Érvet érvnek dönt: „A nemzetiség fensőbb az alkotmánynál, az elveszett alkotmány visszaszerezhető, de a nyelvvel elhal a nemzet is - mondtam követársaimnak... az alkotmány nem más, mint az az elv, melynek értelmében a nemzet, az uralkodó közreműködésével maga hoz törvényeket, és kizárólag ilyen törvényeknek tartozunk engedelmességgel, minden más csak előjog, zűrzavar, amiben rendet kell tenni.” Széchenyinek mondja: „Magyarország szabadsága sehol jobb kezességet nem kaphat, mint a közvéleményben és a törvényességben.” Példáit, amikkel igazolja magát, széles történelmi körből meríti: „Vallom, hogy a kivetett adó, az adózónak nem nyomorúságára, hanem boldogulására szolgál. Ellenben ha az adó igazságtalanul mértéktelen, nem csak a polgári boldogságnak, a köznyomorúságnak is eszközévé válik.”

Pál tekintetes úr panaszával zárul az öndialóg: az ifjú titánok lenézik az öreget. Nem látják őket bölcsnek, inkább kerékkötőnek. Pedig nem más, mint a tapasztalt, megfontoltág teszi olyanná őket. Akárcsak egy mai közhivatalban, kórházban, iskolában, vagy bor melletti beszélgetésben találjuk magunkat!

Úgy vélem, a **Hercegi szolga** című monodrámához Büki Attila ifjúkoránál is részletesebb zenei elméleti előtanulmányokat folytatott. Büki a fisz-moll szimfóniával kapcsolatban, Joseph Haydn mester, a főhős szájába adja: „Az expozíciót úgy alkottam meg, hogy a harmónia menetében a fisz-moll ne érkezzon el a szonátaforma törvénye által kívánatos a-dúrhoz. Igaz, elindítottam feléje, de egy viharos a-moll pillanattal eltérítettem a radikálisabb lehetőséget adó cisz-mollba. Erre a feltartóztathatatlan lendületre azért volt szükségem, hogy a formarész vége se szabhasson határt. Nem akartam megnyugvásról, beletörődésről, lemondásról szólni. Új és új fordulattal kívántam bővíteni az elkezdett folyamatot.”

A herceg karnagya kielemezi a saját szerződését. Azt fogalmazza: a művész nehezen tűri a szabályokat - holott - szigorú szabályok között alkot. Nem szabad összekevernünk az életünk, néha nevetséges és fölösleges, megmagyarázhatatlan szabályait azzal, ami a zenemű felépítésének rigorózus szabálya. Az életünk szabatosabb, alkotásainknak meg kell felelnie a követelményeknek. Összegezve mondja a zeneszerző: „Nem tartanám azt sem túlzásnak, ha zeneműveimért tisztességgel fizetnének.” S már helyben vagyunk, a probléma nem csak Haydn korabeli, de ma is fennáll, alkotók életét, egzisztenciáját nehezítve, keserítve. A súlyos helyzeteket cipelők tudják, amint a hercegi karnagynak apja fogalmazza: „legyünk hálásak a jó Istennek fiam, hogy adott erőt.”, így igaz. Amint ígérte, igazán az Istennek van gondja ránk. Monarchiába tömörült országainkról, birodalmunkról kiderült: „...hogy csak fikció, melynek köveit voltaireánus, protestáns és vaskezű poroszok rugdossák szét hódító útjukból...”.

Esterházy Miklós Eszterháza, Galánta, Fraknó ura, birodalmi herceg udvari muzsikusa missziót teljesít. Nem hercegi nagyravágyás kiszolgálása a feladat, hanem a példa adása. A jó ízlés terjesztése.

Simább darabnak, jobbnak érzem az előzőnél, talán mert líraibb. Ne felejtjük: a kismartoni templom sírszarkofágját nem is olyan régen még Magyarország őrizte. A címlapon pedig a soproni evangélikus templom, azon szakaszára derül az esti szürkület, ahol az alsó sarokban a téli szállás, ormán a mariazelli Madonna szobrával, a soproni Esterházy-palota fénylik, amiben Joseph Haydn mester többször szállást vehetett. S a Stabat Mater szerzőjének szállásától alig tíz méter a Bezerédj-palota, ahol Liszt Ferenc csapott a billentyűkbe, a házigazdák nagy-nagy örömére.

Az elhivatott a címe Brunszvik Teréz monodrámá rajzának. A főhős a kisdudóvók alapításának honi apostola, a 18. és 19. század fordulóján. Jellegzetes női sors az övé. Teréznek elképzelései vannak az életéről, sorsának alakításáról, ami sok-sok akadályba ütközik, ám sikeres záróképpel búcsúzik.

Az egyfelvonásos elején fogalmazza meg a hősnő korokon túl ívelő üzenetét: „A világra született csecsemő ebben a zavaros és feje tetejére állított paradicsomban mit sem tud arról a nyomorúságról és ostobaságról, amelybe az ember az évszázadok során lassanként lesüllyed. Az eredendő erő és boldogság pedig benne van, és olyan erőteljes, szép és boldog tudna lenni, amilyenek a Teremtő szánta. Ha minden anya, aki gyermeket hord szíve alatt, akarná ezt, és mindenki, akinek emberi szíve van, e nézetet elfogadná, létünk gyönyörűség volna.”

A grófi családba született leány Martonvásáron nevelkedik, de Európa más- és más nagy és fővárosaiban egyaránt otthonosan mozog. A kor neves és egyéb filozófusait olvassa, találkozik velük, s alakítja ki azt a nézetét, aminek megvalósítása a fentebbi idézet nevében formálódik. A darab oldalain megjelenik Martonvásár világhírű szereplője, maga Beethoven, akinek rövidebb darabjait hűgával éneklik és zongorán kísérik. Itt indul benne a végső elhatározás: „Elhatároztam, hogy életem a nevelésnek szentelem. Elsősorban a kisgyermekéért és a jövő anyáiért...”. Majd a megvalósítás alapozása: „...az ismeretek átadásánál lényegesebb, a befogadására irányuló készség felébresztése, az érzelmek megnevelése; Pestalozzinak döbbenetes felismerése, hogy a pedagógia nemcsak a szegények előtt nyitja meg a művelődés és az erkölcsi jobbulás útját, hanem az egész nemzet felemelésére is alkalmas; A valódi tőke a szülőkben és a gyermekekben, valamint a célszerűségben és az ügy jóságában rejlik.”

Budán nyitja az első gyermekkertet. Meggyőződése, hogy: „Nevelés teszi az embert, s az ember a hazát!”.

Amikor kitör az 1848-as forradalom, így üdvözlí: „Áldja az Isten azokat, akik felélesztették bátorságunkat az összetartozásra. Március tizenötödike óta mintha láthatatlan angyalok vigyáznák az emberek lépteit. Mindenki testvérien ölelkezik”. Számunkra olyan, mintha későbbi-közelebbi eseményről szólna, az 1956-os forradalomról!

Rokona Teleki Blanka, a leánynevelés úttörője, levelező és szellemi partnere: Wesselényi!

Ha apáca lehetett volna, hamarabb teljesebbek lettek volna a szándékai.

Az előzőeknél, de itt is a meghatottság fojtogat. Szükség lenne napjainkban a hasonló hősökre. Talán a többi közül ezt látom legnehezebben előadhatónak.

Két nagynéném volt óvónő. Ila néni (Mater Gabriella) mint a Szent Orsolya Rend apácája, és Mária néni, aki óvó nénim volt a Zsilip utcában. Később a Kossuth Lajos utcai gyakorlóóvoda vezetője. Sok tehetséges óvónőt nevelt élete során. Áldja meg érte az Isten Brunsvik Terézt!

A **Székelyföldi hajnalcsillag** című darab főhőse Sass Flóra, akinek szüleit megölik 1848-49 tájékán a magyar forradalom ellenségei, a román rabló martalócok. Csodával határos módon éli túl a bocskorosok vérengzését (Sütő András szemének kiverése jut eszembe), majd egy örmény családtól elrabolják Vidinben, s eladják rabszolgának a feketepiacon. Rabszolga-kereskedelem Közép-Európában, a 19. század közepén!? A hősnőnek szerencséje van, megvásárolja egy angol úr, felszabadítja, majd

később Londonban feleségül veszi. Együtt indulnak a távoli Afrikába, férjével fedezik fel a Nílus második eredőjét, az Albert-tavat. Évek után a rabszolga-kereskedelem ellen harcolnak, részsikerekkel. A rabszolga-kereskedelem szörnyű jelentéstartalommal bír. Amerikai gyapotültetvények (Tamás bátya kunyhója), szenvedő feketék Kartagena kikötőjében, ahol Klaver Szent Péter kereszteli őket, Mark Twain Huckleberry Finnje. Afrikáról pedig Blinken regénye, szépségeivel és romantikájával a Távolságtól. Van, lehet romantikája a rabszolgaságnak?! Nem lehet. Azonban a rabszolga élete is hordozhat tanulságos, sorsszép elemeket.

Sass Flóra kapcsán elmondható: sokan nem értik a felfedezők elhatározását, szándékukat mi hajszolja az ismeretlenbe, oda, ahol a nagy tettek elibénk jönnek azért, hogy megoldjuk azokat. Korunkról és korunknak szóló üzenet még a rabszolga-kereskedelem kapcsán a mélyszegény vidéki leányok nyugatra csábítása, ahol kényszerítik őket a szexrabszolgaság minden borzalmára. A hazánk tájain elzárt öregek, akiktől nyugdíjukat elveszik, verik, éhezetik és dolgoztatják őket - főleg kisebbségiek. Mit változott a világ? Tanultunk-e a múltból, egyre kevésbé hiszem. Csak valami vak, merő remény éltet. Vigasztal egyedül az a tudat, hogy a nagy felfedezések, a nagy művek első sorában, vagy legalább az árnyékában, mindig fellelünk egy magyart. Lélekbe kapaszkodnak a fékek ellenére, s az Albert-tó környéke, az odavezető út olyan vadregényes, nehezen bevehető, akár napi hazai dolgaink, életünk. A Hínár-sziget lehúz.

Sass Flóra élete teljes lesz. Büki Attila üzen vele, példát mutat fel a hősnő teljes mondanivalójával.

Férje halálakor kiált fel hősnőnk: „A Holdat akarom látni! Sam Holdját! Halljátok? Segítsétek látnom újra Abesszínia csillagos egét! Segítsétek! Ne adjátok szívemet a semminek, mert megfojt az üresség.”

A föld szerelmese Az ötödik monodrámá főhőse Balázs Dénes, 20. századi hős, korunk embere izig-vérig. Ezt a darabot 2010-ben már bemutatta a Budapesti Kisszínház a rábapordányi születésű Kiss Gábor rendezésében.

A főhős szobra ott áll alapítása, az Érd Városi Magyar Földrajzi Múzeum udvarán hátizsákosan és bakancsban, ahogyan szűkebb páttriájában ismerték, de hogy hőse nemzetünknek, bizony kevesen tudták róla. Úgy járt-kelt Érdliget és a világrészek között, mint bármelyikünk lakása és munkahelye között reggel és délután, amikor el, illetve hazaszólít a mindennapok szabályos váltakozása.

A Makóról elszármazott világutazó először a hazai barlangokat kutatja. Gyönyörű helyeken jár, majd a kádári kor néha megoldhatatlannak tűnő kesze-kusza-ságában, irigyei közepette, merészkedik egyre távolabb, s már Libanonban jár, a Quamran-vadi barlangoknál, ahol az Ószövetség korabeli tekerceinek töredékei rejtőztek, nem is olyan régen meglelve egy kíváncsi pásztorfiú által.

„Felismertem, hogy az idő önmagában semmi, értéke attól lesz, hogy mibe fekteti az ember.” - a befektetés folytatódik a Holt-tengernél, majd másik évben a Közel-Kelet lett az úti cél. Közben meg kell küzdeni stupid hivatalok bürokrataival, itthon, ám

a kiskapuk és a jó szándékú segítők hamar jelentkeznek. Közben Indonézia az úti cél, máskor meg már Afrika. A tudás és a felfedező sorsát jól mutatja: „Háztartásunk költségei a létminimumra elegendők.”! Vívódásait ekképpen fogalmazza: „...magammal viaskodtam, amiért bizonytalan s törékeny biztonságosnak vélt életem, s mindaz, amiért világot járok koldusszegényen...”.

Közben lakását múzeumná alakítja, hogy gyűjtött relikviáival mutasson be kultúrákat és nagy magyar tudós utazókat. (Cholnoky-hagyaték, Stein Aurél, Teleki Pál, Xantus János, Jelky András, Almássy László, Kőrösi Csoma Sándor).

A rendszerben, amiben él, „...csak eszköz az ember! ... Van még mitől félnie itt az embereknek!”.

Dél-Amerikában beutazza Perut és Ecuadort. Ezekben az országokban is a barlangok a kutatási területei, víz, kő és földminták gyűjtése, elemzése. Megviselt egészséggel tesz számvetést a monodráma utolsó mondataiban: „Lelkem, mely bejárta a hegyeket, völgyeket, síkságokat, tengereket, már nem bolyong. Ül velem az ágyam szélén és vár. Várja az idő liftjét, mely örökzöld fenyőim fölé emel.”

Még a beteljesülhetetlennek tűnő vágy, a múzeum létrejön, megszületik, hasonló történet kerekedik, akár az előző darabokban. Itt vérbő 20. századi történettel találkozunk, ami mondanivalójával alig különbözik az előzőektől. A század a legfrissebb, a szándék azonos. Ezek a nagy magyarok nevelik és őrzik Hazánkat, és a hálátlan Európát!

III.

Labirintus, amihez Ariadne fonala is kevés

(Hegy Ferenc: Óvj meg minket a gonosztól)

Találó címmel indítja 320 oldalas regényét Hegyi Ferenc. Óvj meg minket a gonosztól - feszül a regény címlapján, figyelemfelhívó, tetszetős betűtípusokkal és elrendezésben.

Nem bibliai történetről van szó, pedig a cím az Úr imájának, a mindenki által ismert Miatyánknak majdnem egyező sora, ha szó szerinti nem is, de értelemszerűen igen. A történet pedig lehetne akár bibliaian ókori, mert amit elmesél, az ókorban akár, de a középkorban vagy az újkor kezdetén szintén megállná a helyét. Tehát örök emberi problémákról szól, erkölcsiségünkről, jellemünkről, lelkifurdalásainkról, vagy azok súlyos hiányairól. Ne gondolja senki, hogy teoretikus művet tart a kezében. A cselekmények ügyes, feszes szövése, a történet maga a példa, hogy a gonosz-e az, aki irányít, vagy a jó, a krisztusi jóság, amiről maga a Mester állítja: gyűlölni fognak benneteket, mert a követőim vagytok. Mert a jónak, erkölcsösnek gyakorlói vagytok. Mert az örök boldogság elnyerésének jegyesei vagytok!

A regény története valódi, 21. századi történet. Az elképesztő, ám valóságos történések arra engednek következtetni, hogy a szerző nemcsak áttételesen, de személyesen megélt történetekről beszél. Felemelő, vagy porba taszító szerelemről, rejtegetett vagy paplan fölé készített szexualitásról, a politika hatalmi, gazdasági, min-

dent eluraló szennyéről, az egymásnak betartó hatalmi dözsölésről mutat be történés és életszemléleti, van, akinek regényesen hihetetlen, ám én úgy érzem, realitásokkal eltelt lapokon mindennapi. életünkből. Illetve - a felettünk tobzódó (politikai, gazdasági, hatalmi) játszmákból, a pénz egyre inkább uralkodó hatalmáról. A pénzhatalomról, ami romba döntötte Babilont, Rómát, a Borgiákat és a Napóleonokat, a Szovjetuniót, már az Újvilág is megroggyant, s a végzet utoléri majd az egészet, s porba hull, mint megsebzett felhőkarcolók.

A regényben ott van az orosz, a magyar maffia, az egymásra épülő hatalmi machinációk gazdag tára. Benne a vergődő kisember, aki csak egyről a kettőre akar jutni, de szilárd akarat nélkül elbukik.

Egyszerű megoldást választott a szerző a lelkiismeret vívódásaira. Félig képzelt, a főhősnek többnyire valóságos két alak polemizál fölötte, a fekete ruhás gonosz, és a fehér ruhás őrangyal. És aki emlékezik a rendszerváltás utáni első, második, harmadik kormányzásra, könnyen beazonosítja a közelmúlt feledhető szereplőit.

Tanulságos, ám szomorú történet, gyarlóságaink, gonoszságaink története az Óvj meg minket a gonosztól című regény, Hegyi Ferenc terjedelmes, de olvasmányos írása.

A könyv mutatós kiállításban, a Komáromi Nyomda és Kiadó Kft. munkáját dicséri.

IV.

Lábunknál heverő szépségek inváziója

Színes, mutatós könyv az *Inváziós növényfajok Magyarországon* című tanulmánykötet, súlyát tartalmának érdekes, hiánypótló volta, kézbe vett tekintélyét pedig a fényes lapokra nyomtatott 364 oldal adja. A könyv a Nyugat-Magyarországi Egyetem kiadói gondozásában, az Új Széchenyi Terv támogatásával készült a Pátria Nyomda Zrt.-ben.

Inváziós növényfaj az, ami a különböző élőfajok kipusztulása esetén annak helyére betelepül, kitöltve az adódó űrt, megragadva a fennálló lehetőséget.

Az így terjedő populációnak van hasznos tulajdonsága, mint a történelemben a népvándorlások hatása, akár az emberi testben a funkciót ellátó mandulának, vagy vakbélnek feladata van, ám betegen eltávolítják, s a szervezet más része kitölti, lefedi a feladatokat. Természetesen van haszontalan is, amit humán-egészségügyi és ökonómiai szempontok szerint vizsgál a kiadvány, helyet adva a természetvédelmi, erdő- és mezőgazdasági szempontú, károsnak mondható rendeződésekkel.

Fejezet - tárgyleírásaiban kitér a munka hetvennégy járulékos, mellékes, rendszerbe foglaló, alaktan és felépítés szempontú, szaporodási jellemzőkre, honi előfordulásait még térképeken is jelölve. Gazdag és szép tárát találjuk a szóban forgó növények színes, érzékletes, virágzásukban, létükben nagyszerűt mutató fotóinak. Csak találomra példálózva: az Egynyári seprence fehér abroszt terít a zöld füre, az Észak-amerikai őszi rózsák szerelmes szigetnek bokrok tövében, az Illatos nyári orgona molychos leveleivel, halványlila színével messziről integet, a Kisvirágú nebánsvirág az

óvilági trópusokkal költözött ide, a Zöld juhar lógó virágaival, az Ecetszömörce lánzsás leveleivel hódít, júniustól-júliusig virágaival hódítja a bámész turistát.

A kötetet ajánlom mindazoknak, akik fokozottabb érdeklődést éreznek a növényvilág, a kötet által elkülönített része, vagy egyszerűen a természet adta pompázat irányában. A neves szerzők felsorolása hosszú lenne, de a könyv szerkesztője, dr. Csiszár Ágnes, a Nyugat-Magyarországi Egyetem Növénytani Tanszékének docense emlékező dicséretünket érdemli.

V.

„Lelkemben égtek kis rőzsedalok”

(Winkler András: Égi szerelem)

Tizenvalahányadik karcsú kötetét lapozom Winkler Andrásnak. Az alkotások hetvenkét lapon mutatkoznak, ennek a felén, harminchat lapon versek. Rövidek, találóak, csattanósak. Egy lapon több vers. A kötet másik felében Winkler András rendszeres illusztrátora, Mészáros György szól egyszerű, jól fogalmazott, humoros és illeszkedő grafikáival erről a különös költészetről, aminek mestere a nyugalmazott rektor úr, egyetemi professzor, apa, nagypapa, a Hűség Városának verseivel is közéleti figurája.

A kötet indítója így szól: „Ismét fellobbant bennem, / de gyáván kialudt. / Kocsmába vitt az út / megint és pajkos cimborom / vigasztal szüntelen.” (Régi szerelem). Majd a versek sorában a következő A soproni evangélikus templomhoz - szól, Winkler hitéletéről vall. A vers odaillik a templom melletti emlékmű, a kitelepítettek emlékköve tövébe. Jól és pontosan határozza meg a Költő-t négysorosában, „Nem tudok repülni, / ahogy a madarak, / de néha szárnyalni engedem / a gondolatomat.”. Az óhaj pontos és lírai a Mennyei ügyek-ben „De jó lenne / mennybe menni, / angyalokkal / ünnepelni, / inni mennyi / erjedt felhőt, / enni hozzá / égi szellőt.”. Több versben ecseteli Winkler András a halált, a temetést. Igyekszik humorral közelíteni a nagy témához, derűs sorai mögül érződik az emberi bizonytalanság, lelki félelem (Zápor; Alagútban; Gyászmenet; Kérés; Önsírvers; Meditáció). Két mondat ide kívánczik Prohászka Ottokár egykori székesfehérvári püspök Elmélkedések az evangéliumról című munkájából: „A halál is életről beszél, életről, melyet élünk s melyet élni fogunk... A haláltól tanulok szépséget, s az enyészettől életet.”

Az idő jó használatáról Órák című versében ír, a helyzetkép és a szellemiek találkozásáról ír Véres vers című írásában. Apró, de fontos igazságot jegyez Általában: „A halottak / megbocsátanak, / poralakban / vagy a föld / alatt.” Nagy igazság a Tanulság: „A tanítványok / azért vannak, / hogy tanuljunk / tőlük.”, dőre tanár az, aki nem tudja. A Lecke című opusz egyszerűsített változata Ady Üzenet egykori iskolámba című versének, mondanivalójában, üzenetében azonos, modern szabadvers formája különböző. Orvosi szemmel nem helytálló, ám mégis igaz a winkleri Bölcsélet: „Azért kedvező, ha az ember nem lesz alkoholista, mert akkor egész életében nyugodtan ihat.”.

Félelmetes és humoros perspektívát vetít az Evolúció, a Telefonügy pedig sajátos újrafogalmazása Kosztolányi Dezső Csacskarímek-beli sorának: „Átadta a telefont, mit lombokkal tele font.”

Négy apró sorban ír le egy teljes körű tragédiát: Megrúgott / egy porosz ló. / Nem lehetek / poroszló.” (Történet), kedves, találó gesztus az Üdv a költőnek (amit ezúton köszönök). S az értékre adott elismerés a Boldogság: „Boldog az / ki verset költ. / Befogadja / majd a föld.”. Forgácsolás címen ad lírai képet: „A kés fába harapott.”. Az utolsó celi vonat számomra is sok-sok emléket idéz. A pöfögő mozdonyfüst messzire vitte a híreket, mint az indiánok füstös üzenetei. Csapod, Kenyeri, Iván templomtornyait légvonalban látogatta a pár kocsis szerelvény, a Nick-i gátnál a hídról terelte füstjét a hídíveknek és a folyónak. Akár a parton fogott domolykókból, keszegekből rottyintott halpaprikás, ahogyan költőnk, a Halott hal című versében megénekl.

Maró gúnyba mártott tollal írja a Kommunizmus-t: „Süszetek / kenyeret / pékek, / etesetek / Lenin / képet. / Kerekedjen / ki az / arca, / legyen / kész a / nép a / harcra.” és az Élelmiszeripar-t: „Tejben, vajban / baj van.”. S az Öregek öröme című versike pontosan arról szól, ami a címe: „Hogyha jó a / bélhuzat / kinyílnak a / bélutak, / engedik a / székletet: / csodálatos / élvezet.” Az Idős hallgató a képzelet színesen kitűnő groteszk munkája.

Winkler András Égi Szerelem című verseskötete 2013-ban jelent meg a pécsi Hetedhéthatár Kiadónál kilencvenhét verssel és harminchárom grafikai illusztrációval.

VI.

Színek, fények, életek

(Tranta Julianna: „Színek 2013” falinaptára)

Érzelemdús falinaptár Tranta Julianna 2013-as kalendáriuma. Színek 2013 címe a művek természetesen a hónapok kísérői nem mások, mint Tranta alkotásai, főképpen akvarelljei, de két akril is található a hónapok (március, április) kísérőjeként. Az akril képek különleges festékanyagokkal koncentrált pontosságról tanítanak, a márciust a Hajnalodik című kép mutatja, a húsvéti időszakot, piros-vérhátterrel, zöld mezőben öt békés kisbárány. Akik az áldozatra várnak a kivonulás idején, vérükkel kenetett a kiválasztottak ajtófélfája, a méregzöld pázsit a reményt üzeni, Szent János evangéliumából (Jn. 1, 36) a Keresztelő szavai: „Íme, az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit.” A képet kísérő idézetben ezért mondja Rakovszky Zsuzsa: „...Tranta Julianna legújabb képein már nem csak ábrázolja a világot, hanem ítéletet is mond, megpróbál fölírni bennünket, lelkiismeretünkre és józan eszünkre apellálni.” Április fölött A régi mackóm félfülű mackóval, hímzett párna és faliterítő bölcsőjében. A kísérő pedig Rakovszky Zsuzsa A régi mackó című gyermekversének részlete.

A tíz akvarell jellegzetesen női képzőművész képe. Nem a tartalmuk, hiszen a szeretett város, Sopron részletei, hanem a képek belső lelki tartalma-üzenete vall női alkotóra. Az, amit fontosnak tart kiemelni, jellegzetessé tenni a festményen, ahol a fehér alap (papír) néhol áttetszik a színeken. Ez a klasszikus akvarell technikája. Színei varázslatosak, főleg az, ahogy bátran teszi egymáshoz azokat (Kiemelések).

Képei közül három - különböző látászögekből a Szent Mihály templom (címlap: Októberi kora délután; január: A tél szürke sóhaja; november: Tükröződés). „Végvári templom, bástya a Szent Mihály! / fölötté szállton szállnak a századok - / Egy ezredéve áll a dombon: / Őrzi a völgyet, az ősi tájat.” (Sarkady Sándor: A soproni Szent Mihály templomra - részlet) A novemberi lapon a templomot körülöleli az utca. Fényesen csillog az aszfalt, mint az érzelmes, vagy a megbántott nők szeme. A fák őszi színei az ölelés melegét sugallják. Szerény kíséző Mátyás templomához (Mátyás király jelen volt a templom szentelésén) a két mór ház gazdagzad pompájával, homlokzati tabernakulumaival. Januárban hótakaróval borított cserepeivel, csúcsos tornyával „Sisakja? Inkább gyöngykoronája / áttört köcsipkés pánt ül a homlokán, sok ágú, ékes, büszke jelvény: / Nyolc fiatornya a nyolc agancsa” (Sarkady Sándor: A soproni Szent Mihály templomra) őrzi dombtetőről a várost.

A címlapon nem látszik a templom, de az Istenhez vezető lépcsőiről Sopron tornyai keretet adnak a panorámának. A bejárat gótikus kapuoszlopai, tekintélyt adnak a házsornak. A kovácsoltvas kapu elnagyolt, jelezve: félig tárt szárnya nem elzártágot sugall, hanem bűnöst és jámbort egyaránt befelé invitál. A gazdanegyed házai téli diákcsoporttal (Hébe-hóba) talán vadonatúj részlet abból a városképből, amin már sok-sok akvarellista dolgozott.

Május, július és október virágcsokrokat jegyez. Csipketerítőn fehér és lila orgonák (anyák napi orgonák) a bokorban nőtt még-még utcára kihajló ágakról szabadon is szedhető, szegény, de nem feledékeny gyermek viszi köszöntőbe. Talán éppen Tranta Juliannának hozták párban két fiú és két tüzes szemű leány. Júliusban, egyszerű befőttesüvegben mutatós napraforgók, akik fény felé iparkodva arcukkal igazi témája bármelyik képzőművészeti ágnak. Az októberi hortenziák mázas korszóban, színükben és struktúrájukban hatásos színfoltja az őszből lassan télbe meredő hónapnak.

A XVIII. Századi Mária kút, ami a ferencesek kolostorudvarából (később bencés rendház) került az Orsolya térre. Mária kút Tranta Julianna képének a címe, augusztus hónap napjai felett. A háttéri Lábasház nyitott ablaka a befogadást, a csukott az elutasítást jelképezi, gyermek Jézust karján tartó Mária felé. A négy emberalak egyik kategóriába sem tartozik, ők körülélik a keresztelőkút tetején álló szoboralakzatot. Fény és árnyék játszik ezen a zárt, ám sok mindent kínáló téren. Ide kívánczik Zrínyi Miklós invokációja a tér őréhez: „Musa, te ki nem rothadó zöld laurusból / Viseld koszorúdat, sem gyöngye ágbul, / Hanem fényes mennyei szent csillagokbul, / Van körbe koronád holdból és szép napbul.”

Decemberben, ádvent idején a lélek bizonytalan sötétsége öleli szívünket. Az alkotó képén - Jöttödre várva - a sopronbánfalvi Mária-Magdolna (XIII. századi) templom, kékes éjjeli fényben, ám a csillagok gyülekezetében várakozunk a kép ihletésében az eljövendőre.

Nem véletlenül hagytam recenzióm végére a június havi Civitas Fidelissima című akvarellt. Amit mutat, az Sopron legjellegzetesebb városképe, központjában a Tűztoronnyal. A Kolostor utcában járva, könnyű ruhában felnőttek és gyerekek, ódon

házak között haladnak a képet lezáró felkiáltójel, a Tűztorony felé. Nyitott és csukott ablakok jelképe, lelkünket hangoló szinkavalkád, háttérben a város - olyan sokak által megfestett - világhírű tornya. Ábrázolása itt is egyedi, eltérő a többitől, Tranta lány szemléletmódja, ami egyértelmű pozitív töltést sugall. Befejezésül Sarkady Sándor írását idézem a Soproni Füzetek 2008-as számából: „Tranta Juliannának köze van a zenéhez, kenyerre a szép szó, de leginkább a piktúra világában van otthon. Ő elsősorban vérbeli festő, aki az ünnepet leghívebben képei színdús világával tudja köszönteni.”

VII.

Úton Armageddon felé

Szekeres Mária: Zarándok napló

Szekeres Mária Zarándok napló című könyvét, ami könyvei között a negyedik - tartom a kezemben. A kötet bő két év termése, 2012-es dátumozású versek, rövid prózák, napló-darabkák jelzik a bemutatott alkotói életszakasz pillanatnyilag utolsó bemutatkozásait.

Szekeres Mária Újrónafőn él, az Aranypor - térségi irodalmi folyóiratot szerkeszti egy mosoni kis faluból, Újrónafőről, közel a mosoni- magyaróvári vidékhez, ahol elérhető, már-már a szélhozta közelségben fekszik egyik oldalról a Fertő-Hanság Nemzeti Park legendáival és zöld köpenyegével körítve a zombékosokat, vadcsapásokat, apró folyóvizeket, madárvártákat. Másik oldalon pedig a Szigetköz emeli tekintetét a méltóságteljesen kanyargó Dunára, s végesvégtelen környezetére. A lakóhely és a szerkesztőség az észak Hanságot érinti, címerében fénylő nap és szentkorona hirdeti az alig százéves község kötődését a múlt és a mában. Itt rejtőzködik az alkotó, itt fogadja a mosoni tájhaza alkotóinak írásait, s nyújt teret országos alkotóknak a lap kitekintő rovatában. Mosonszentpéterről hangzik át hat kilométeres légi útján Szent Péter apostol harangja a templomból. Minden délben, vagy Angelusra.

A Zarándok napló címlapját a szerző lánya tervezte, mutatós, figyelmet ébresztő kép, a költő-író minden kísérő felszerelése megjelenik, a nyitott könyv a sejtelmes kézírással, javított sorokkal, a töltőtoll, valamint a füvek világa, amik gyógyító tartalmukkal elkísérnek bennünket a zarándokútra, s alkonyatkor végigheveredni benne már-már Szent Ferenc-i képlet: körülölel az egész teremtet világ. A hátlapon a füvek között Szekeres Mária portréképe, s Kődöböcz Gábor irodalomtörténész, az Agria főszerkesztőjének elemző-ajánló sorai. Kiadóként a 3Bt (Budapest) jegyzi magát.

A verses-próza-kötet élére - egészére Ady Endre sorai illenek a Köszönöm, köszönöm, köszönöm című verséből: „Napsugarak zúgása, amit hallok, / Számban nevednek jó íze van, / Szent mennydörgést néz a két szemem, / Istenem, istenem, istenem, / Zavart lelkem tegnap mindent bevallott: / Te voltál mindig mindenben minden, ...”

Vajon melyik úton zarándokol Szekeres Mária? A hívő, a bűnbánó zarándok útján, vagy a „keskeny utat” (Zsolt. 1.) keresők útján? A példaképek, a szeretteink, vagy az óhajta szeretett természet-világunk útján? A Teremtő felé vezető jámbor elszámolások útján? Vagy valamennyin?

Gyanítom: jól átgondolt, megfontolt versfogalmazások a Zarándok napló írásai, kevés bennük az ösztönszerű. Tudatosításai alkotások. Nem hagynak ismeretlen, fehér foltokat. Még a tördelésben sem, van oldal, ahol két vers szerepel, minden hely kihasználva a nagy szándék céljaira. Ismerjük önmagunkat, vívódva, kutatva, csak a Nagy Ismeretlent közelítjük fohászainkkal, reményeinkkel. Ezt a munkásságot tükrözik az írások. Prohászka Ottokárral szólva: „...a legnagyobb munka? Önmagunk kialakítása; hogy az ember ne legyen tárgy, hanem személy; hogy ne nehezedjék rá öntudatlan súllyal a természet, hogy ne zúzza őt össze a szenvedés.” (Elmélkedések az evangéliumról - Szent József...) Igen. Szekeres Mária önmagával, önmagában vívott küzdelme a végtelen, a transzcendens és hétköznapi titkaiban. Írása képzelet és valóság, ígélet Isten tenyerén. Az evilági ösztönök egészséges életérzései vegyülnek a természetfeletti simogató sejtéseivel. Kereszténységet mutat be, annak római alapelveken nyugvó formáit, költői bölcsességet vegyít vallásosságával. Egyenes irányú fejlődést mutat a teológia és a költői világ egymásra épülésében. A Londoni foszlányokban írja, vándorok vagyunk. Talán diófa árnyékában pihenünk? És Londonból jön a Kezed fölöttem című vers is „kezed fölöttem / hullámzó tenger - / bennem / oltalmad rajtam / imám elér / imám elér”. Jó helyzetképek (Már ma...), szép imák (Most) sorakoznak. Ott van a bizalmatlan szerető monológja (Levél egy barátomhoz) s az apró prózák, naplórészletek közül líraian fogalmazott prózavers? (Szavak, szavak, szavaink...) tele jó tanáccsal, amik az élet tágabb dolgaira rávilágítva érik az Istenben. Megjelenik az adventi várakozás (Advent, London, 2009. 12. 16.), a költő várakozása, látványos üzenet a Teremtőnek, de hogy az Úr elfogadja-e? Az az Ő dolga. Jellegzetes áldás és naplósorok, (Év vége felé, London, 2009. 12. 29.) szinte festői rajzolatban (Érintés nélkül) Ars, Viennay Szent János egykori állomáshelye. Hasonlatai hangulatot ébresztenek (Magába foglaló: „Az ég selymes hallelujája. / Elfogadva egész valód, / A nincsek kabalája / Mint kagylóban homok,”) vagy Fényszilánkok: „A szó közelít / világom beburkol - / s kiterít.”) Óriási bizalom feszül az Álom? Vagy Élet? című írásban. Idézi azt a bibliai részt, ahol így üzen, így vigasztal az Úr: „tenyerembe rejtettelek”.

Angliában betéved Winchester katedrálisába. Angliában szaporán emelkednek katedrálisok, itt tárgyilagosan szép sorokban adorál Istennek, az építő szándéknak, tiszteletnek és akaratnak. A ... Míg belétek zsugorodom: Bretagne-ból röppen költői szellőkkel, „követlek benneteket, szeretteim, / míg belétek zsugorodom”. Több verses vagy prózai üzenete érkezik Londonból.

Elmélkedés, imaszerű vallomás a versek többsége. A prózák mint a patak és folyó viszonyulása. A vallomás valami végtelen önátadás. Annak, amiben biztosak vagyunk, akire kicsinységünkben rászorulhatunk (Fényképet nézegetve... Kié ez a tekintet?), arra, aki figyel ránk. A Napló-(k)ban világok élednek, felismerések fogalmazódnak. Gondolatléptekkel, sziklákon tapogató léptekkel „Kell tekinteted erőtere és a lábunk elé nézés... majd megérkezve a Te vonásaidat fedezhesd fel rajtunk...” (Léptek). „Tél fagya próbálkozik” (Embermeleg este), mosolyaink a szeretetünk és barátságunk jele (Kapcsolatok).

Figyelmünk magasabb hőfokon izzik, amikor olvassuk a Kövek éneke, az Idő, Végtelenben utazom, Egy nap töredékei című verseket. Akár az Ezüst emlékezet, a Figyelem című versek átélésekor, s a szerző rávezet: minden próbálkozásunk Jákob harca, a beismerés-beláthatóság megszgyéjén. Minden harcunkban Jákob próbálkozik (Jákob harca ez?). Emelkedett teológiai értekezés a mélyen hívő szintjén a Gondolatok hazafelé. Az Idő - az Isten tulajdona - több írásban feldolgozott (Időnk számlálása; Egy barátomnak) témája Szekeres Máriának.

A Kedves Kata és az Egy nehéz nap éjszakája című rövidprózáról Theodor Sorg mondata jut eszembe: „Isten útjai gyakran a sötétségben vezetnek, de mindig a viláosságba torkollanak”.

„Van a lélek életében örök tavasz” (Elmélkedések az evangéliumról) - írja Prohászka Ottokár. Ez a felfrissülő, fel- és feléledő tavasz kíséri Szekeres Mária Zarándok naplóját. Látja azt a világot, amiben a hit tartalom, és formái szerint is kiüresedett. Ezért válik ő is Szent Ágoston látomásos jelenetének gyermekeként cselekvővé. Az Ágoston által szemlélt gyermek vizet hord a tengerből egy gödröcskébe, amit kiásott, hogy tartalommal teljék el a világ. A világ, amiben a jelen embere azt hiszi, teheti amit akar, amiben az egész kérdéskör elhanyagolhatóan tűnik. Írásai, vágyai, amit azok közvetítenek - verseivel és naplórészleteivel kovásza legyen annak, miről azt hiszik, nem is létezik.

Szekeres Mária etikai rendszere Istennel telített. Világképe egy olyan világgép, amiben még a vele azonos Egyház szava sem mindig azonos, vagyis ő túllépett bizonyos mintákon. Lépéselőnyben van a jelenkori életmód-gondolatvilág-hit tekintetében.

Naplói végtelent idéző megnyilatkozások a lélektisztulás utáni vágyából, az öröklét, az Isten tükrében visszaverődő fénytől. A naplók és a versek váltakozásában vélem látni a déltengerek fodrait és hullámait, méreteiben, éltető permeteiben egyaránt. Hasonlatos gazdagon burjánzanak „széles folyam egyre szűkebb mederben” (Ottlikról és egyébről), amint tévedéseink és az igazság együtt rohan egy felsőbb hatalom kezelésében.

Szekeres Mária a hitnek olyan gyökereivel mártózik a mélybe, mint a Szigetköz Duna-parti fáit. Mélyen kapaszkodnak, a víz fölé nyúlnak ágai, nem árt nekik árvíz, sodrás, hajók hullámverése. Gyökerei félig a föld felett, a víz felett a parti fövényben. Ezt az állapotot tükrözik Szekeres Mária versei és rövid prózái (Gondolatok a keresztokról).

TARTALOMJEGYZÉK

SOPRONI KALEIDOSZKÓP	5
ifj. Sarkady Sándor: Emlékezzünk.....	7
Pluzsik Tamás: Mit jelent soproninak lenni? Akik válaszolnak: Bujdosó Alpár és Dr. Kovács József László.....	11
Winkler András: Az emlékezés szavai.....	15
ifj. Sarkady Sándor: Sütő András szobra előtt.....	17
Winkler Barnabás: Szakál Ernő emléktáblája előtt.....	21
Abdai Géza: Köszöntő a Szakál Ernő életmű-kiállításra.....	24
Szokolczay Lajos: Eleitől fogva.....	26
Orbán Károly: Csornától Torontóig (Interjú Lendvay Istvánnal).....	29
Andrássy Péter: A Károly-magaslati kilátó és Természetismereti Ház.....	35
Kovács József László: Tükörcserepek.....	40
VERSEK ÉS NOVELLÁK	53
Baán Tibor: Szivattyú.....	55
Baán Tibor: Mozgás.....	56
Bibor István: Három alkalmi vers.....	57
Bibor István: Napraforgó.....	58
Botos Ferenc: Tabula Rasa.....	59
Both Balázs: Sopron, 1944. december.....	60
Both Balázs: Ödenburg, éjjeli őrjárat.....	61
Böröndi Lajos: Athén titka.....	63
Böröndi Lajos: Tétova vers.....	64
Bösze Balázs: Angyalok küldetése.....	65
Bösze Balázs: Helyzetképek.....	66
Büki Attila: Pillanatok.....	68
Büki Attila: Betlehemi akvarell.....	70
Czethoffer Csaba: Ragyoghasson.....	71
Czethoffer Csaba: Ó, elmúlás, ne sietess.....	72
Cseh Károly: Augusztus delelőjén.....	73
Cseh Károly: Mindenszentek.....	74
Debreczeny Iván: Tartoznék.....	75
Debreczeny Iván: Hallgatásodban.....	76
Drescher J. Attila: Vers a teraszon.....	77
Drescher J. Attila: Három sóhaj.....	78
Erdélyi Csaba: Ketten.....	80
Erdélyi Csaba: A virág és a zene üzenete.....	81
Fecske Csaba: Írószobám.....	82

Fecske Csaba: Ponniló	84
Hajdu Lajos: Karcagi szülőházam siratása	86
Hajdu Lajos: A fenyőfa	88
Huszár László: Üzenet a táncrendpolgároknak	90
Huszár László: Jelenlét	91
Kerék Imre: Levéltöredék barátnéjához	92
Kerék Imre: Rímjáték kedves nevére	93
Kerék Imre: Parafrázis egy John Keats-versre	94
Lengyel Ferenc: Knights Templar	95
Lengyel Ferenc: Apám	96
Locsmándi László: Hajnalban	98
Locsmándi László: Szeretnél-e	99
Németh Éva: Néhaságaim	100
Németh Éva: A sokadik tavasz	102
Pereszlényi Zoltán: Nem értem	103
Pereszlényi Zoltán: Rád gondolva	104
Pozsgai Györgyi: Tibeti tűnődő	106
Pozsgai Györgyi: Megtestesülés	107
Rakovszky Zsuzsa: Erdő	108
Rakovszky Zsuzsa: A Dal	110
Rác Zoltán: Csontváry	111
Sarkady Sándor: Két orosz költő	112
Szekeres Mária: Mint pókfonálon a világegyetem	115
Szekeres Mária: Mégis itt	116
Székely Dezső: Szelíd esti szózat	117
Székely Dezső: Magyar almafa	118
Takács Tibor: Magyaroknak lenni	119
Takács Tibor: Örök kokárda	120
Taschner Frigyes: Itt a tél!	121
Tóthárpád Ferenc: Kollázs	122
Tóthárpád Ferenc: Időtlenül	123
Tölgyesi Géza: Vajk szeme	124
Tölgyesi Géza: Ez az ég volt az a föld	125
Turbuly Lilla: Banánmatricák	126
Turbuly Lilla: Mondóka	127
Völgyi János: Este a kertben	128
Völgyi János: Húsvét Hidegségen	129
Winkler András: Égi szerelem	130
Zentai László: Az én városom	132
Zentai László: Miért ne - miért is?	133
Zsirai László: Hagyatékom	134
Zsirai László: Hagyomány	135

Böszörményi Zoltán: Templomban.....	137
Böszörményi Zoltán: A Nő.....	139
Dalos Margit: Napéjegyenlőség.....	141
Hegyi Ferenc: Nyári emlék.....	144
Sophi Knecht: Ahogy elkezdődött.....	150
Ross Károly: Az én drága apám.....	153
Szombath András: G láthatatlanná válásának története.....	159
A VÁROS KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL.....	165
Jávorszky Edit: Tavaszváró mackók (Tranta Júlia mackókiállítása elé).....	167
Füzi Edit: Szabó Katalin gyűjteményes kiállítása - 12 év címmel.....	173
Faragó Sándor: Clausura.....	176
Igrez Katalin: Négy Szepes, azaz három generáció.....	182
Fejér Zoltán: Hipságh Gyöngyi kiállítása elé.....	187
Abdai Géza: Sosztarich András jubileumi kiállítása elé.....	190
Abdai Géza: A tavaszi tárlat elé.....	193
Farkas Gábor: Nyitóbeszéd a „Fénytér” c. fotótárlaton.....	195
Füzi Edit: Dedinszky Márta kiállítása elé.....	197
Bösze Balázs: A teremtés metszéspontjában.....	200
Martos Gábor: Gergác Berta emlékkiállítása elé (részlet).....	204
Szabó Attila: Megmarad a szeretet és annak alkotása.....	206
Szunyogh László: A XIX. Soproni Érembiennálé elé.....	210
Rujaveczné Ferenczi Katalin: Rozmán Zoltán „Térillúziók” c. kiállítása elé.....	212
B. Tóth Éva: Az inspiráció - az ihlet - ünnepe.....	215
Fejér Zoltán: Az emberkereső.....	218
TANULMÁNY.....	221
Nagy Alpár: Élmények és tények.....	223
Gottschling Gyula: A tessini magyar lírikus.....	235
Salamon Nándor: Erdészjelöltből festőművész... Borsodi Ferenc.....	249
JEGYZET.....	263
Bösze Balázs: Naplórészlet.....	265
Szimon János: A soproni gyülekezetben szolgálatukkal nyomot hagytak bennem...271	271
Kubinszky Mihály: A betű ördöge.....	274
DOKUMENTUM.....	277
Dávidházy István: Csodák és csudák.....	279
Hárs József: István, a festő.....	282
Domonkos Ottó: Gárdonyi Géza levelei Dr. Csatkai Ignáchoz.....	291
MEGEMLÉKEZÉS.....	297
Cs. Varga István: Jáki Sándor Teodóz OSB Atya emlékezete.....	299

Bolodár Zoltán: In memoriam Adorján Attila	302
Boros László: Búcsú Szücs Szabó Sándortól	305
Cs. Varga István: Búcsú Cseh Károlytól.....	308
Verő József: Elment hat egykori kollégám, barátom	313
SZEMLE.....	321
M. Dóra Zoltán: A látó köre.....	323
Bors Anikó: Rónay György: Triptichon.....	326
Sarkady Sándor: Salamon Nándor: Kisalföldi művészeti lexikon	329
ifj. Sarkady Sándor: Winkler András: Égi szerelem	332
Bősze Balázs: Olvasónapló.....	335

KÉPEK JEGYZÉKE

Bokán Csilla: Keszthelyi Fő tér	334
Borsodi Ferenc: Velence	251
Borsodi Zsuzsa: Kínálatom	129
Dedinszky Márta: Lélekmadár	198
Sz. Egyed Emma: Merengő	2
Fejér Zoltán: Gólya evezővel	87
Ferenczi József: Hanság	220
Gáspárdy Tibor: Tanya	143
Gerencsér Pán Tamás: Képeslapom	62
Gergácza Berta: Üzenetek II.	205
Giczzy János: Kenyér	27
Grabner József: Tornokok I.	52
Asszapataki Hasznos László: Szigetköz	128
Hertay Mária: Alvó	328
Horváth Endre: Karom keretében	140
Horváth F. Péter: Vízparton	290
Kádár Tibor: Erdélyi táj	203
Kálmán Éva: Titoklesők	105
Kovács-Gombos Gábor: Clausura (I.)	177
Kutas László: Szakál Ernő	első borító
Lendvay István: Északi bálványok	31
Lendvay István: Horgász	33
Lendvay István: Északi fény	32
Magyar Mónika: Rés	136
Magyarné Derszib Eti: Fő tér, a Kecse-templommal	207
Mészáros György: Traum	97
Miklós Horváth István: Fertőszéplaki templom	158
Sz. Nagy Sándor: Korond	164
Pálhegyi Árpád: Látom a megnyíló kapukon	262
Pócza Irma: Egyszer én is voltam király	83
Rennerné Tóth Mária: Virágcsendélet	138
Roisz Vilmos: Udvarbelső	39
Rozmán Zoltán: Térillúzió	213
Simon Ferenc: Erdőben	79
Soltra E. Tamás: Gyermekkor IV.	331
Sosztarich András: Mama	191
Sterbenz Károly: B.U.É.K.	9
Sulyok Gabriella: Arab asszony	163
Szabó Katalin: Madonna	174

id. Szepes Gyula: Életfa.....	183
Szepes Péter: Ikvahíd.....	185
Szőcs Géza: Genus III.....	91
Szurokné Strassner Klára: Virág lelke.....	51
Szűcs Szabó Sándor: Soproni utca.....	307
Taschner Frigyes: Fűzfák a télben.....	121
Tímár Antal: Gondoskodás.....	273
Tolesvai Éva: Svájci Alpok.....	296
Tolesvai Nagy Géza: Hableány.....	109
Tóth Zoltán: IV. László király.....	234
Török Bernadett: Tavasztündér.....	101
Tranta Julianna: Soproni utca.....	16
Tranta Julianna: Régi mackó.....	169

*

Bujdosó Alpár.....	11
Kovács József László.....	13
Szakál Ernő: Munka közben, Fonott boltozat rekonstrukciója (Diósgyőr), aláírása.....	20
Lendvai István.....	29
Elsősegélylap.....	280
Adorján Attila.....	302
Osgyáni Vilmos-Faragó Zsolt: Szakál Ernő emléktáblája.....	hátsó borító